

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΜΣ: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ**

**Ανήλικοι παραβάτες στα πλαίσια του
ποινικού δικαίου. Ο εγκληματοπροληπτικός
ρόλος του επιμελητή ανηλίκων.**

Φοιτήτρια: **Μαριάννα Κόλλια (Α.Μ. 3211Μ010)**

Τριμελής Επιτροπή: **Αντώνης Μαγγανάς (επιβλέπων)
Βίκυ Βλάχου
Ιάκωβος Φαρσεδάκης**

Αθήνα, 2013

*Αφιερώνεται
στα παιδιά που θα γεννηθούν*

<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ</u>	4
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	5
<u>ΜΕΡΟΣ Α: ΟΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ</u>	8
1. Η θεωρητική τεκμηρίωση της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	8
1.1 Οι ατομοκεντρικές προσεγγίσεις.....	8
1.1.1 Οι βιολογικές προσεγγίσεις.....	9
1.1.2 Οι ψυχιατρικές προσεγγίσεις.....	13
1.1.3 Οι ψυχολογικές προσεγγίσεις.....	15
1.2 Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις.....	19
1.3 Οι πολυπαραγοντικές προσεγγίσεις.....	25
2. Η εμπειρική τεκμηρίωση της εγκληματογένεσης των ανηλίκων.....	27
2.1 Οι συμμορίες ανηλίκων.....	28
2.2 Το οικογενειακό περιβάλλον.....	29
3. Το πορτραίτο του παραβατικού ανηλίκου.....	32
<u>ΜΕΡΟΣ Β: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΕΑΡΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ</u>	35
1. Η γένεση, η εξέλιξη, το αντικείμενο και οι αρχές του δικαίου ανηλίκων.....	35
2. Ο ανήλικος και ο νεαρός ενήλικας παραβάτης στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου και της Ποινικής Δικονομίας.....	38
2.1 Ανηλικότητα και παραβατική συμπεριφορά: Έννοιες, διακρίσεις και προβληματική.....	38
2.2 Ο ανήλικος παραβάτης στο στάδιο της προδικασίας και της κύριας διαδικασίας.....	42
2.2.1 Τα αναμορφωτικά μέτρα.....	43
2.2.2 Τα θεραπευτικά μέτρα.....	48
2.2.3 Ο ποινικός σωφρονισμός.....	49
2.3 Η νεαρή ενηλικότητα: Μια «βιολογική» ελαφρυντική περίπτωση.....	51
3. Η κριτική του ισχύοντος εθνικού θεσμικού πλαισίου.....	52
4. Το διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο: Οι εγγυήσεις, τα δικαιώματα και οι βασικές αρχές στη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών.....	57
<u>ΜΕΡΟΣ Γ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ</u>	60
1. Ο κοινωνικός έλεγχος: Εννοιολογικό περιεχόμενο και διακρίσεις.....	60
1.1 Φορείς του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου.....	61
1.2 Φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου: Οργάνωση, δομή, αρμοδιότητες και εξέλιξη.....	64
1.2.1 Η αστυνομία.....	64
1.2.2 Τα δικαστήρια ανηλίκων: Συγκρότηση και λειτουργία.....	68
1.2.3 Ο εισαγγελέας ανηλίκων.....	70

1.2.4 Ο δικαστής και ο ανακριτής ανηλίκων.....	72
2. Σύγχρονα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής.....	72
3. Οι ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτικές και τάσεις στην αντιμετώπιση των ανηλίκων από τον 19 ^ο αιώνα έως σήμερα.....	75
4. Η βελτίωση του σύγχρονου εθνικού θεσμικού ελέγχου της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	80
ΜΕΡΟΣ Δ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ. ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ.....	84
1. Η έννοια της «πρόληψης».....	85
1.1 Η θεωρητική προσέγγιση.....	85
1.2 Η εμπειρική εφαρμογή	87
1.3 Η νομοθεσία του Κεμπέκ στον Καναδά: Ένα πρότυπο προληπτικής δράσης για τους ανηλίκους.....	92
2. Οι φορείς πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων.....	96
2.1 Η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων: Εισαγωγή, ιστορική εξέλιξη και θεσμικό πλαίσιο.....	96
2.2 Λοιποί φορείς πρόληψης.....	101
ΜΕΡΟΣ Ε: Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ.....	107
1. Έρευνα τεκμηρίων και συγκριτική επισκόπηση της παραβατικότητας και της μεταχείρισης των ανηλίκων στην περιφέρεια της Αθήνας κατά τα δικαστικά έτη 2010-2011 και 2011-2012.....	107
1.1 Η μεθοδολογία.....	107
1.2 Η φαινομενολογία.....	108
1.3 Τα ερευνητικά πορίσματα.....	113
2. Η ποιοτική διερεύνηση της συμβολής του επιμελητή ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας και της υποτροπής των ανηλίκων μέσα από ελεύθερες - μη τυποποιημένες συνεντεύξεις.....	115
2.1 Η μεθοδολογία.....	115
2.2 Τα ερευνητικά πορίσματα.....	116
3. Προτάσεις και προοπτικές.....	118
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	121
ΠΗΓΕΣ	123
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	130
I: Αριθμητικά δεδομένα δικαστικού έτους 2010-2011.....	131
II: Αριθμητικά δεδομένα δικαστικού έτους 2011-2012.....	154
III: Συνεντεύξεις με επιμελήτριες ανηλίκων.....	184
IV: Ατομικό δελτίο του ανηλίκου.....	200

*«Τα παιδιά είναι ταξιδιώτες
που φτάνουν σε μια ξένη χώρα
για την οποία δεν γνωρίζουν τίποτα.»*

John Locke

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραβατικότητα των ανηλίκων αποτελεί ένα σοβαρό φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας με πολλαπλές συνέπειες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Η επιστήμη της Εγκληματολογίας προσπαθεί να εντοπίσει τους ατομικούς και κοινωνικούς παράγοντες εγκληματογένεσης που ωθούν τους ανηλίκους στην υιοθέτηση της παραβατικής συμπεριφοράς. Η εμπειρική μελέτη του φαινομένου έχει οδηγήσει στην εξαγωγή συμπερασμάτων και τη διατύπωση προτάσεων με απώτερο στόχο τον περιορισμό της παραβατικότητας. Υπό την επίδραση των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων, οι οποίες δίνουν έμφαση στην προστασία της νεότητας, το σύγχρονο εθνικό ποινικό δίκαιο ανηλίκων έχει βελτιωθεί σημαντικά ήδη από τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Έχει πλέον γίνει αντιληπτό ότι ο ανήλικος αποτελεί ένα εξελισσόμενο ον, το οποίο εξαιτίας της ηλικίας και της εύκολης επιρροής από εξωγενείς παράγοντες, ανήκει στις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες και χρήζει μιας ιδιάζουσας ποινικής μεταχείρισης. Πράγματι, είναι κοινά αποδεκτό ότι η έννοια της «δικαιοσύνης» δε συνάδει με την καταστολή, την τιμωρία και την καταδίκη του ανηλίκου παραβάτη. Για τον λόγο αυτό, έχουν προβλεφθεί κυρώσεις διαπαιδαγώγησης για την αναμόρφωση της προσωπικότητας και την κοινωνική του επανένταξη. Πιο συγκεκριμένα, προωθούνται, αντί του ποινικού σφραγισμού και των στερητικών της ελευθερίας ποινών, εξωδρυματικά μέτρα που στοχεύουν στην επανακοινωνικοποίηση και τη μη υποτροπή του ανηλίκου. Ωστόσο, σοβαρές λειτουργικές και θεσμικές ανεπάρκειες έχουν καταστήσει το σύγχρονο νομοθετικό πλαίσιο ένα θεωρητικό πρότυπο, το οποίο, σε επίπεδο πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς πρόληψης, παραμένει σε μεγάλο βαθμό ανεφάρμοστο. Στο έργο της πρόληψης, αναγκαία καθίσταται η δράση αρμόδιων κοινωνικών υπηρεσιών και κυρίως η ενίσχυση του ρόλου των επιμελητών ανηλίκων, με στόχο την πρόληψη της παραβατικότητας και την αποδικαστικοποίηση της παράβασης. Τέλος, οι φορείς του άτυπου και επίσημου κοινωνικού ελέγχου, οφείλουν να συμβάλλουν από κοινού στην εδραίωση μιας αποκαταστατικής δικαιοσύνης επί των ανηλίκων δραστών και ταυτόχρονα θυμάτων.

Λέξεις - κλειδιά:

Ανήλικος, παράβαση, πρόληψη, επιμέλεια

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ‘ανήλικος παραβάτης’ αποτελεί ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον πεδίο της εγκληματολογίας, εξαιτίας της ηλικίας, του μειωμένου βαθμού ωρίμανσης και της ιδιάζουσας¹ μεταχείρισής του από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης. Σκοπός της διπλωματικής εργασίας είναι η μελέτη της θέσης του ανηλίκου παραβάτη στα πλαίσια του ποινικού δικαίου, η αξιολόγηση της δράσης των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μηχανισμών πρόληψης της παραβατικότητας και της υποτροπής. Ωστόσο, το πόνημα αυτό δεν περιορίζεται στην περιγραφική ανάλυση του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης των ανηλικών παραβατών. Αντίθετα, καταβάλλεται προσπάθεια να εντοπιστούν οι παράγοντες εγκληματογένεσης και κοινωνικοποίησης των ανηλικών που ωθούν ή αποτρέπουν από την εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό ερευνώνται θεσμοί, όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, εντός του οποίου ο ανήλικος διαβιώνει και εξελίσσεται. Επιπλέον, μέσα από τη βιολογική, ψυχολογική, κοινωνιολογική και πολυπαραγοντική προσέγγιση σκιαγραφείται το προφίλ του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου σε συνάρτηση με τη σύγχρονη κοινωνική, οικονομική² και πολιτισμική δομή. Το κείμενο ερεiidεται εξ ολοκλήρου στη συνειδητοποίηση ότι η πρόληψη προηγείται της καταστολής και αποτελεί όχι απλά καθήκον, αλλά αυτοσκοπό μιας πολιτείας που οραματίζεται τη νεότητα ως κινητήριο μοχλό της δημιουργίας, της έμπνευσης και της προόδου. Μάλιστα, από τα τρία είδη πρόληψης - ήτοι, την πρωτογενή που ασκείται μέσω της κοινωνικής, οικονομικής, εκπαιδευτικής πολιτικής με στόχο την κοινωνικοποίηση και τη διαπαιδαγώγηση, τη δευτερογενή που ασκείται μέσω της παρέμβασης του ποινικού δικαίου απέναντι σε προβληματικές καταστάσεις και την τριτογενή που ασκείται μέσω της καταστολής με σκοπό τη διακοπή της εγκληματικής συμπεριφοράς και την αποκατάσταση του θύματος - η πρώτη συνθέτει το ιδεατό

¹ Ο ιδιάζων χαρακτήρας της ποινικής δικαιοσύνης των ανηλικών συνάγεται από τον ορισμό του Schaffstein, σύμφωνα με τον οποίο το ‘ποινικό δίκαιο ανηλικών’ ορίζεται ως το σύνολο των ειδικών διατάξεων ουσιαστικού και δικονομικού περιεχομένου που ρυθμίζουν τη νομική αντίδραση απέναντι στις αξιόποινες πράξεις νεαρών ατόμων κατά παρέκκλιση από τις κοινές διατάξεις του δικαίου, ενόψει των ιδιαιτεροτήτων του εξελικτικού σταδίου στο οποίο ευρίσκονται τα άτομα αυτά, στο Schaffstein F., *Jugendstrafrecht*, 3 Aufl., Stuttgart, 1970, p. 9.

² Σύμφωνα με τη δήλωση του Προέδρου του Διεθνούς Παρατηρητηρίου για τη Δικαιοσύνη των Ανηλίκων, Δρ. F. Legaz, υπάρχει αυξημένος κίνδυνος εγκληματικής συμπεριφοράς εξαιτίας της οικονομικής πίεσης. Ο ίδιος τόνισε ότι το μήνυμα που πρέπει να μεταφερθεί στην κοινωνία είναι ότι «η έλλειψη χρημάτων δεν πρέπει να οδηγήσει σε έλλειψη έμπνευσης και σκοπού ζωής για μια ολόκληρη γενιά νέων ανθρώπων, αποδεικνύοντας την ικανότητα και την επιθυμία τους να αλλάξουν το ρου της ιστορίας», στο Χαϊνάς Ε., Χαλκιά Α., «Δ’ Επιστημονικά Συνέδρια - Συμπόσια - Ημερίδες - Συναντήσεις», *Εγκληματολογία*, τ. 2, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σσ. 112-117, σελ. 117.

πρότυπο πολιτειακής δράσης ενάντια στην παραβατικότητα των ανηλίκων. Ωστόσο, εδώ τίθεται το εξής ερώτημα: Σε ποιο βαθμό και σε ποια επίπεδα νομιμοποιείται η πολιτεία να παρέμβει στο όνομα της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων;

Η εργασία δομείται σε πέντε (5) μέρη. Το *πρώτο μέρος* περιλαμβάνει: α) τις αιτιολογικές θεωρίες της παραβατικότητας με άξονα τα ατομικά χαρακτηριστικά του παραβάτη, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και το συνδυασμό όλων των παραγόντων που ωθούν τον ανήλικο στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, β) την τεκμηρίωση της εγκληματογένεσης μέσα από έρευνες που διενεργήθηκαν στις συμμορίες ανηλίκων και στο στενό οικογενειακό περιβάλλον και γ) το πορτραίτο του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου όπως σκιαγραφήθηκε από συγκεκριμένα ερευνητικά δεδομένα και από το έργο των επιμελητών ανηλίκων, οι οποίοι, λόγω της θέσης τους, είναι σε θέση να προσδιορίσουν με ακρίβεια τα σταθερά χαρακτηριστικά του. Το *δεύτερο μέρος* περιλαμβάνει: α) το εθνικό θεσμικό πλαίσιο της αντιμετώπισης των ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων παραβατών και την κριτική αυτού με ιδιαίτερη μνεία στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα των τροποποιήσεων που επέφεραν οι Ν. 3189/2003 και Ν. 3860/2010 και β) τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα που προσδιορίζουν τις βασικές αρχές και εγγυήσεις στη μεταχείριση των ανηλίκων. Το *τρίτο μέρος* περιλαμβάνει: α) τους φορείς του επίσημου και ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της δράσης τους σε συνάρτηση με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, β) τις σύγχρονες τάσεις και τα πρότυπα της αντεγκληματικής πολιτικής σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο και γ) προτάσεις αναφορικά με τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου κυρίως σε επίπεδο πρόληψης. Το *τέταρτο μέρος* περιλαμβάνει: α) την έννοια, τα είδη, τις μορφές και το περιεχόμενο της πρόληψης, β) ενδεικτική αναφορά σε επιλεγμένα ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα πρόληψης, γ) τη νομοθεσία του Κεμπέκ στον Καναδά ως πρότυπο προληπτικής δράσης απέναντι στους παραβατικούς και μη ανηλίκους και δ) τους εθνικούς φορείς πρόληψης της παραβατικότητας με έμφαση στην υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων ως μοναδικό φορέα εξωιδρυματικής μεταχείρισης με εγκληματοπροληπτικό ρόλο επί παραβατικών και προπαραβατικών ανηλίκων. Το *πέμπτο, τέλος, μέρος* περιλαμβάνει: α) την εμπειρική διερεύνηση της παραβατικότητας - μεταχείρισης των ανηλίκων κατά τα δικαστικά έτη 2010-2011 και 2011-2012 και της συμβολής των επιμελητών ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας και της υποτροπής και β) προτάσεις και προοπτικές για την οργάνωση της πρόληψης σε εθνικό επίπεδο. Η βασική υπόθεση εργασίας είναι ότι οι ανήλικοι εισέρχονται στο

πεδίο ενδιαφέροντος της πολιτείας όταν εκδηλώνουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, με σκοπό όχι την ουσιαστική αναμόρφωση, αλλά την αποκατάσταση της διασαλευμένης τάξης, της κρατικής ισχύος και της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης. Αυτή η αποτυχία του θεσμικού πλαισίου να προλαμβάνει την παραβατικότητα των ανηλίκων, παρά τη θεσμοθέτηση εγκληματοπροληπτικών φορέων, δεν είναι τυχαία και άδολη, αλλά εξυπηρετεί τη συντήρηση ενός ολόκληρου συστήματος που ελέγχει, δικάζει, τιμωρεί, εξουσιάζει και τροφοδοτείται από την παράβαση, την υποτροπή και την περιθωριοποίηση ασθενών κοινωνικών ομάδων.

Για τη συγγραφή της εργασίας επιλέχθηκε η επιστημονική μέθοδος (μεθοδολογία) της δευτερογενούς ανάλυσης πρωτογενούς υλικού (secondary analysis) μέσα από την κριτική μελέτη των διατάξεων του ποινικού κώδικα και της ποινικής δικονομίας. Για τη σφαιρική προσέγγιση της φαινομενολογίας της παραβατικότητας των ανηλίκων, κρίθηκε σκόπιμη η συλλογή αριθμητικών δεδομένων σχετικών με τους ανηλικούς παραβάτες που εισήχθησαν στο Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών κατά τα δικαστικά έτη 2010 - 2011 και 2011 - 2012 αντίστοιχα, κατ' εφαρμογή της μεθόδου της έμμεσης παρατήρησης και ειδικότερα της ποιοτικής μεθόδου της έρευνας τεκμηρίων. Τα εν λόγω στοιχεία συλλέχθηκαν με την πολύτιμη βοήθεια της Προϊσταμένης της Διεύθυνσης Πρόληψης εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κας. Ε. Κατσιγάρακη και της Προϊστάμενης του Τμήματος Β1 της παραπάνω Διεύθυνσης, κας. Ε. Ανδριτσοπούλου, τις οποίες ευχαριστώ για την άμεση ανταπόκριση. Ιδιαίτερα ωφέλιμη απεδείχθη η επαφή με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών και Πειραιώς και συγκεκριμένα η διενέργεια ελεύθερων συνεντεύξεων με την Επιμελήτρια Αθηνών κα. Ευαγγελία Δελαβέκουρα και την Επιμελήτρια Πειραιώς κα. Χριστίνα Μουτσοπούλου, αμφότερες τις οποίες ευχαριστώ θερμά για την άψογη συνεργασία, καθώς μέσα από τον ζωντανό τους λόγο αναδείχθηκε παραστατικά ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων και τα μελανά σημεία του εφαρμοσμένου σύγχρονου θεσμικού πλαισίου. Επιπλέον, ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα Καθηγητή μου, κο. Αντώνη Μαγγανά και στα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, την Καθηγήτρια κα. Βίκυ Βλάχου και τον Ομότιμο Καθηγητή κο. Ιάκωβο Φαρσεδάκη για τη στήριξη. Τέλος, ευχαριστώ πάνω από όλα τους γονείς μου, Χρήστο και Παναγιώτα, για όλα όσα μου έχουν προσφέρει και τον σύζυγό μου, Βαγγέλη, για την αμέριστη συμπαράστασή του στις σπουδές μου.

ΜΕΡΟΣ Α: ΟΙ ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ.

1. Η θεωρητική τεκμηρίωση της παραβατικότητας των ανηλίκων

Ήδη από τον 18^ο αιώνα, το άτομο θεωρήθηκε η κινητήρια δύναμη των κοινωνικών γεγονότων, ενώ από τον 19^ο αιώνα καθιερώθηκε η θετική μέθοδος στην επιστημονική ενασχόληση με το εγκληματικό φαινόμενο. Η εγκληματολογική σκέψη επηρεάστηκε από επιστημονικούς κλάδους όπως είναι η ιατρική, η νομική, η βιολογία, η ανθρωπολογία κ.ά., ενώ οι εκπρόσωποί τους διατύπωσαν θεωρίες που επικεντρώνονται άλλοτε στο ατομικό (βιολογικό, ψυχολογικό, ηθικό) προφίλ του παραβάτη και άλλοτε στις κοινωνικές δομές³, υπό την έννοια των κοινωνικοψυχολογικών περιστάσεων και των γενικότερων αξιακών δομών της κοινωνίας. Στην παρούσα ενότητα, επιχειρείται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της παραβατικότητας των ανηλίκων με αφετηρία την παραδοχή ότι *«η εκδήλωση ή μη μιας (μη οργανωμένης) παραβατικής συμπεριφοράς είναι το αποτέλεσμα και η συνισταμένη μιας σειράς από αντικρουόμενες [...] ωθήσεις, άλλες από τις οποίες εξωθούν στην παραβατικότητα και άλλες, αντίθετα, επενεργούν ανασταλτικά»*⁴. Οι παράγοντες που εξωθούν στην παραβατικότητα ή συγκρατούν από αυτή αναλύονται στη συνέχεια και διακρίνονται σε τρεις μεγάλες ομάδες, ήτοι στα ατομικά (βιοψυχολογικά) χαρακτηριστικά, στο στενό κοινωνικό περιβάλλον και στις αξιακές συνθήκες της ευρύτερης κοινωνίας στην οποία ο ανήλικος ζει και εξελίσσεται.

1.1 Οι ατομοκεντρικές προσεγγίσεις

Οι κυριότερες ατομοκεντρικές θεωρίες αναπτύχθηκαν στις απαρχές του δεκάτου ενάτου (19^{ου}) αιώνα έως τη δεκαετία του 1960 και προσπάθησαν να εξηγήσουν την εγκληματική προδιάθεση ή συμπεριφορά στις δυνάμεις που βρίσκονται μέσα στο άτομο και πιο συγκεκριμένα στα βιολογικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Οι εν λόγω προσεγγίσεις εστιάζουν στο άτομο και στα ιδιαίτερα βιολογικά και ψυχικά χαρακτηριστικά του, προκειμένου να προσδιορίσουν τις αιτίες της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Ωστόσο, οι οπαδοί των εν λόγω προσεγγίσεων σκιαγραφούν το πορτραίτο του παραβατικού ανηλίκου, χωρίς όμως να λαμβάνουν

³ Για μια αναλυτική επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων της εγκληματικότητας, βλ. σχετικά Χαΐδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία, Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996.

⁴ Κουράκης Ν., *Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999, σελ. 17.

υπόψη τους ποικίλους κοινωνικούς παράγοντες που αλληλεπιδρούν με τους ατομικούς και καθορίζουν τελικά τη δόμηση της σύννομης ή παρεκκλίνουσας προσωπικότητας.

1.1.1 Οι βιολογικές προσεγγίσεις

Οι θεωρίες που επικεντρώθηκαν στα βιολογικά χαρακτηριστικά του ατόμου, προσπάθησαν αρχικά να εξηγήσουν τη διαφορά εγκληματογένεσης ανάμεσα στα αρσενικά και τα θηλυκά και για το λόγο αυτό μελέτησαν τον παράγοντα φύλο⁵. Τα δυο ερμηνευτικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της σύνδεσης της μεταβλητής «φύλο» με το έγκλημα, ήταν η αρρενωπότητα και η θηλυκότητα, σε συνδυασμό με τους «κοινωνικούς ρόλους» και την πολιτισμική αναπαραγωγή της διάκρισης των δυο φύλων. Έτσι λοιπόν, η αρρενωπότητα ερμηνεύθηκε ως πρωταίτιο της ηγεμονίας και της εξουσίας του ανδρικού φύλου, ενώ η θηλυκότητα ως πρωταίτιο της «αδυναμίας» ή της περιορισμένης δυνατότητας του «ασθενούς» γυναικείου φύλου. Σύμφωνα λοιπόν με την ως άνω συντηρητική οπτική του «φύλου», στα αγόρια καταλογίστηκε η βιαιότητα και στα κορίτσια η ανηθικότητα. Εντούτοις, οι σύγχρονες οπτικές παρέκκλισης των ανηλίκων δεν παρουσιάζουν το «φύλο» ως καθοριστικό παράγοντα εγκληματογένεσης, αν και συχνά το συνδέουν με τη βιαιότητα ως μεταβλητή διαχωρισμού των παιδιών (αγοριών και κοριτσιών) σε ομαλά, αντικοινωνικά και μη ομαλά⁶.

Οι εγκληματολογικές σχολές του «φυσιογνωμικού ρεύματος» προσέγγισαν αιτιολογικά την παραβατικότητα των ανηλίκων στη βάση δυο μεταβλητών, ήτοι στη φυσιογνωμική διαφορετικότητα που αγγίζει το τερατόμορφο και στην επικινδυνότητα που συνάγεται από το σωματότυπο. Σύμφωνα με την πρώτη οπτική, ο ανήλικος παρεκκλίνων φέρει εμφανή σημάδια ανώμαλης σωματικής διάπλασης, του προσδίδεται ο χαρακτηρισμός «τέρας» και, ως εκ τούτου, η προεγκληματική του κατάσταση είναι εύκολα αναγνωρίσιμη. Η ως άνω προσέγγιση είναι εμπνευσμένη από τη θεωρία του C. Lombroso⁷, ο οποίος, επηρεασμένος από την θεωρία της

⁵ Η έννοια «φύλο» χρησιμοποιείται εδώ αποκλειστικά με την έννοια του βιολογικού φύλου, δηλαδή ως ζεύγος γονιδίων που καθορίζει εάν ένα παιδί θα γεννηθεί αγόρι ή κορίτσι, ενώ παραμερίζεται πλήρως η κοινωνική κατασκευή του φύλου.

⁶ βλ. σχετικά White J.L. and others, “How early can we tell? Predictors of childhood conduct disorder and adolescent delinquency”, *Criminology*, 28 (4), 1990, pp. 507-533, p. 507.

⁷ Σύμφωνα με τον Lombroso, το κατώτερα βιολογικά ον χαρακτηρίζεται από δυσμορφία, δηλαδή ασυμμετρία του κρανίου ή του προσώπου, μεγάλο ηνιακό τρήμα, μέτωπο πολύ μικρό και προς τα πίσω, μάτια βυθισμένα στις κόγχες, βλέμμα αγριωπό, σαρκώδη χείλη, διαστροφές στα γενετήσια χαρακτηριστικά του, προγναθισμό, μογγολισμό, έλλειψη από γένια, μεγάλο άνοιγμα χεριών,

εξέλιξης των ειδών του Δαρβίνου, όρισε τον εγκληματία ως ένα αταβιστικό και υπάνθρωπο είδος με πιθηκοειδή σωματικά γνωρίσματα που δεν είχε ομαλή βιολογική εξέλιξη. Σύμφωνα με τη δεύτερη οπτική, θασιώτες της οποίας υπήρξαν ο Charles Goring⁸, ο Ernst Kretschmer⁹ και ο Sheldon¹⁰, η επικινδυνότητα του ατόμου συνάγεται από τη σωματική του κατασκευή. Ο τελευταίος κατέληξε σε τρεις μορφολογικούς τύπους, ήτοι στον ενδομορφικό (που είναι αργός, βαρύς, νέος, φιλικός και κοινωνικός), στον εξωμορφικό (που είναι λεπτός, σωματικά ευαίσθητος, πνευματώδης, υπερευαίσθητος και λιγότερο πιθανό να εγκληματήσει) και στον μεσομορφικό (που είναι αθλητικός, επιθετικός, δυνατή προσωπικότητα και πολύ επικίνδυνος). Ο μεσομορφικός, αν και δεν φέρει σημάδια βιολογικής κατωτερότητας, είναι «διαφορετικός» από τους ενδόμορφους ή εξώμορφους, καθώς η σωματική του διάπλαση σχετίζεται αμεσότερα με τη χρήση βίας και με την πρόκληση φόβου στα ενδεχόμενα θύματά του. Στο παραπάνω ρεύμα συσχέτισης μεταξύ επικινδυνότητας και φυσιογνωμίας που συνεχίστηκε έως το 1986¹¹, υπήρξαν πολλές αντιδράσεις με βασικό επιχείρημα την ακαταλληλότητα επιλογής ομάδων ελέγχου στις έρευνες και το χαμηλό ή ανύπαρκτο συσχετισμό μεταξύ προεγκληματικής διάθεσης ή εγκληματικής ροπής και φυσιογνωμίας. Ο βασικότερος αντίλογος ενάντια στο φυσιογνωμικό ρεύμα είναι ότι η θεώρηση του μεσόμορφου (δηλαδή του εύρωστου και δυναμικού) παιδιού ως του περισσότερο επικίνδυνου εξαιτίας της φυσιογνωμίας του, οδηγεί στο σχηματισμό μιας προκατάληψης απέναντι στα παιδιά αυτά και σε μια

υπεράριθμα δόντια ή δάχτυλα κ.ο.κ.. Ο προεγκληματικός επικίνδυνος κατώτερος άνθρωπος, όταν φέρει πέντε (5) τουλάχιστον από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, είναι ένας εκ γενετής εγκληματίας, βλ. σχετικά Lombroso C., *Criminal Man*, NY, Putnam, 1911.

⁸ Ο Goring μετά από έρευνα που πραγματοποίησε σε 3000 φυλακισμένους άνδρες στο Λονδίνο, τους οποίους συνέκρινε με ομάδες μη εγκληματιών, σκιαγράφησε το πορτραίτο του εκ γενετής εγκληματία του C.Lombroso και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι πρώτοι είναι συνήθως πιο κοντοί και λεπτοί. Ωστόσο, η θεωρία του επικρίθηκε έντονα από τους επιστήμονες της εποχής του εξαιτίας του ότι αναφέρθηκε σε φυλετικά χαρακτηριστικά των νέγων εγκληματιών, βλ. σχετικά Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... , ό.π., 1996, σσ. 32-33.

⁹ Ο Kretschmer στη μονογραφία του με τίτλο «Σωματική διάπλαση και χαρακτήρας» (1921) περιέγραψε τρεις (3) σωματικούς τύπους, τους οποίους συσχέτισε με ψυχικές διαθέσεις, ήτοι: α)τον τύπο αθλητικής δομής με ψυχική διάθεση επιλεπτοειδή, επιρρεπή σε εγκλήματα βίας, β)τον τύπο ασθενικής δομής με σχιζοθυμική ψυχική διάθεση, επιρρεπή σε κλοπές και λαθρεμπόριο και γ)τον τύπο στρογγυλοπής ή πυκνικής μορφής, επιρρεπή σε απάτες και σεξουαλικά εγκλήματα, στο Kretschmer E., *Physique and Character*, NY, Harcourt Brace, 1925.

¹⁰ Άξια αναφοράς είναι η έρευνα του Sheldon σε πληθυσμό 4000 νέων και 200 ανηλίκων στη Βοστώνη. Το στερεότυπο του μεσόμορφου εγκληματία διερευνήθηκε περαιτέρω από τους J. Cortes και E. Gatti (1972), οι οποίοι, σε έρευνα που πραγματοποίησαν σε 100 νέους εγκληματίες και 100 νέους μη εγκληματίες, διαπίστωσαν τη μεσομορφία σε ποσοστό 57% των εγκληματιών και μόνο σε ποσοστό 19% των μη εγκληματιών, στο Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... , ό.π., 1996, σσ. 32-33.

¹¹ Στη Γερμανία διοργανώθηκε από τη Διεθνή Εταιρία Εγκληματολογίας το «διεθνές μάθημα εγκληματολογίας» (1986) με αντικείμενο την εξέταση μεθόδων ταχείας σύλληψης φυσιογνωμικών χαρακτηριστικών που βοηθούν στην πρόβλεψη της εγκληματικότητας του ατόμου.

μονομερή προσήλωση στα χαρακτηριστικά τους, με αποτέλεσμα τον παραμερισμό των υπολοίπων συνθηκών που συνθέτουν την εγκληματική συμπεριφορά.

Κάτω από την επίδραση των νόμων της κληρονομικότητας του Gregor Mendel (1886)¹², διατυπώθηκαν εγκληματολογικές θεωρίες περί κληρονομικότητας του στίγματος της παραβατικότητας. Οι έρευνες δομήθηκαν πάνω σε δυο πλάνα, ήτοι στην κάθετη λειτουργία της παραβατικότητας, δηλαδή στη μεταβίβαση της παραβατικής κληρονομιάς από τους γονείς προς τα παιδιά και στη μελέτη των διδύμων. Στην πρώτη περίπτωση μελετήθηκαν ενδελεχώς τα γενεαλογικά δέντρα και οι απόγονοι με ορόσημο την έρευνα του Dugdale (1913), ο οποίος ανασυγκρότησε το γενεαλογικό δέντρο μιας κακόφημης οικογένειας στη Νέα Υόρκη και διαπίστωσε ένα έντονο εγκληματικό ιστορικό σε πολλά μέλη. Ωστόσο, επειδή η μεταβλητή «οικογενειακό περιβάλλον» καθορίζει τα πορίσματα των ερευνών σε γενεαλογικά δέντρα οικογενειών, το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε στα υιοθετημένα παιδιά των οποίων οι φυσικοί γονείς είχαν κάποια εγκληματική σταδιοδρομία. Από τη μελέτη των Mednick et al. (1987) προέκυψε ότι τα παιδιά που είχαν φυσικούς γονείς με βεβαρημένο ποινικό μητρώο είχαν περισσότερες πιθανότητες να εγκληματήσουν σε σύγκριση με τα παιδιά που είχαν θετούς γονείς με βεβαρημένο ποινικό μητρώο. Στο παραπάνω συμπέρασμα διατυπώθηκε το αντεπιχείρημα της άμεσης επίδρασης της μεταβλητής του οικογενειακού περιβάλλοντος, καθώς οι υπηρεσίες υιοθεσίας προσπαθούν να βρουν για τα προς υιοθεσία τέκνα θετούς γονείς που προσιδιάζουν στους φυσικούς. Εντούτοις, η έννοια της κληρονομικότητας αποτέλεσε ένα καθοριστικό στοιχείο στη δόμηση της εγκληματικής ροπής του ανηλίκου. Για την ενίσχυση της άποψης περί κληρονομικότητας της παραβατικότητας, η μελέτη μετατοπίστηκε στην έρευνα των (μονοζυγωτικών ή διζυγωτικών) διδύμων. Τα πορίσματα απέδειξαν ότι όταν ο ένας αδερφός είναι παραβατικός, ο μονοζυγωτικός δίδυμος αδερφός έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να εγκληματήσει σε σύγκριση με τον διζυγωτικό.¹³ Οι παραπάνω θεωρίες της αναζήτησης του εγκληματικού γονιδίου απορρίπτονται από τους σύγχρονους κοινωνιοβιολόγους¹⁴ ως επικίνδυνες και

¹² Για τις θεωρίες περί κληρονομικότητας της παραβατικότητας, βλ. σχετικά Χαΐδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... , ό.π., 1996, σελ. 36 επ..

¹³ Οι σημαντικότερες έρευνες επί διδύμων διενεργήθηκαν από τους Christansien (1977) και Mednick και Volanka (1980). Για μια αναλυτικότερη επισκόπηση των ερευνητικών τους πορισμάτων, βλ. σχετικά Γεωργούλας Σ., *Παρέκκλιση ανηλίκων. Θεωρητική, ερευνητική προσέγγιση και πολιτικές*, Αθήνα, Εκδόσεις Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδος, 2009, σσ. 31-32.

¹⁴ βλ. σχετικά Bock G.R., Goode J., *Genetics of criminal and antisocial behavior*, Chichester, J. Wiley and Sons, 1996.

ρατσιστικές, εξαιτίας του ότι υποκρύπτουν το κίνημα του ευγονισμού που ενέπνευσε πολιτικές αφανισμού πληθυσμών, όπως ήταν το ναζιστικό ολοκαύτωμα.

Άλλες βιολογικές εγκληματολογικές έρευνες επικεντρώθηκαν στις οργανικές δυσλειτουργίες των παραβατών, όπως είναι οι ανωμαλίες στο γενετικό υλικό εξαιτίας της ύπαρξης ενός επιπλέον θηλυκού χρωμοσώματος, γνωστού ως σύνδρομο Klinefelter ή XXY. Ωστόσο, αποδείχθηκε ότι οι άνδρες με το ανωτέρω σύνδρομο δεν χαρακτηρίζονται από αυξημένη επιθετικότητα, αλλά είναι επιρρεπείς στον αλκοολισμό και την ομοφυλοφιλία. Το αντίθετο συνέβη με τους υπεράρρενες με το σύνδρομο XYY που μελετήθηκαν από τους P. Jacobs, L. Moor και Μαρστανιώτη, οι οποίοι κατέδειξαν ένα μεγάλο ποσοστό των παραβατικών έναντι της ομάδας ελέγχου των μη παραβατικών¹⁵. Εντούτοις, στα παραπάνω πορίσματα δεν ελήφθη υπόψη το γεγονός ότι τα άτομα με έντονα χαρακτηριστικά αρρενωπότητας είναι ευάλωτα στον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και συνεπώς είναι δύσκολο να διαφύγουν τον εντοπισμό. Με παρόμοιο τρόπο και στην ίδια λογική συνεχίστηκαν οι εγκληματολογικές έρευνες που είχαν ως στόχο την ανεύρεση συσχετισμού ανάμεσα στις οργανικές και ενδοκρινικές δυσλειτουργίες και την εγκληματική συμπεριφορά.¹⁶ Κοινό συμπέρασμα των παραπάνω ερευνών ήταν ότι οι αδενικές δυσλειτουργίες παρεμβαίνουν προσωρινά ή τυχαία και, εξαιτίας της υπερέκκρισης ορμονών, της μη ομαλής παραγωγής περιφερειακών και κεντρικών βιογενετικών αμινών ή ενδεχόμενης υπογλυκαιμίας, συμβάλλουν στην εγκληματογένεση.¹⁷ Στις οργανικές δυσλειτουργίες εντάσσονται και οι εγκεφαλικές αλλοιώσεις που αποτέλεσαν το αντικείμενο έρευνας του Ιταλού N. Bende και το βασικότερο παράγοντα συγκρότησης ενός παρεκκλίνοντα ανηλίκου. Σύμφωνα επίσης με τα ευρήματα του Lauvergne (1840) διαπιστώθηκε αιτιώδης σχέση μεταξύ της εγκληματικής ροπής και της ανώμαλης ανάπτυξης της παρεγκεφαλίτιδας. Οι έρευνες των Gibbs, Bagchi, Bllomerg, Hill, Pond και -ιδίως επί ανηλίκων- των Ellenberger, Mednick, Volanka κ.ά., κατέδειξαν ότι τα ανώμαλα εγκεφαλογραφήματα ήταν συχνότερα στους παραβατικούς σε σχέση με τους μη παραβατικούς ανηλίκους. Παρόλα αυτά, η

¹⁵ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 38.

¹⁶ Ενδεικτικά αναφέρονται οι έρευνες των Schlapp, Smith, Bermon κ.ά. που κατέδειξαν ένα μεγάλο ποσοστό δυσλειτουργίας ενδοκρινικών αδένων στους εγκληματίες σε σχέση με τους μη εγκληματίες, καθώς και των Loeb - Menick (1977) και Siddle, Nocol, Foggit (1973) που κατέδειξαν ένα χαμηλότερο επίπεδο επιδερμικής αγωγιμότητας ή καθυστερημένη ανάπτυξη δερμικής αγωγιμότητας στους παραβατικούς ανηλίκους. Στο ίδιο, σελ. 42.

¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 46.

μεταβλητή των βιολογικών δυσλειτουργιών δε μπορεί αυτοτελώς να οδηγήσει ένα άτομο στην παραβατικότητα, όπως πρεσβεύει μια άκρως βιολογική ντετερμινιστική θεωρία, καθώς η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί μια πρωτίστως ελεύθερη επιλογή που επηρεάζεται από τη βιολογική προδιάθεση και ενισχύεται από ένα «κατάλληλο» περιβάλλον.¹⁸

1.1.2 Οι ψυχιατρικές προσεγγίσεις

Η λειτουργία του στερεοτύπου του παρεκκλίνοντα ως αρρώστου (deviant as sick) ερευνήθηκε μέσα από επιστημονικές θεωρίες που αποπειράθηκαν να συνδέσουν την ψυχική ή διανοητική ασθένεια με την παραβατική συμπεριφορά. Η ψυχική ασθένεια συμπεριλαμβάνει τις ψυχώσεις ορισμένης μορφής, όπως είναι οι τοξικές, η προχωρημένη παράλυση, οι λοιμώξεις, οι ανωμαλίες εγκεφαλικής διάπλασης, τα εγκεφαλικά τραύματα, η αρτηριοσκλήρωση εγκεφαλικών αγγείων, η ιδιοπαθής επιληψία, η οξεία θόλωση της συνείδησης, η κυκλοθυμία, η σχιζοφρένεια και η χρόνια αποδόμηση της προσωπικότητας. Ειδικότερα στο πεδίο των ανηλίκων, το ψυχιατρικό ρεύμα αναπτύχθηκε στις αρχές του εικοστού (20^{ου}) αιώνα χάριν στον διευθυντή του Ινστιτούτου Ψυχοπαθολογίας Νέων, W. Healy, ο οποίος, μαζί με την ερευνήτρια A. Bronner, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η διαταραχή της προσωπικότητας μειώνει της πιθανότητες της κοινωνικής προσαρμογής¹⁹. Παρόλο που η εν λόγω έρευνα δεν επικεντρώθηκε στην αιτιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, συμπεριέλαβε τη μελέτη των ψυχογενών χαρακτηριστικών υπό την έννοια όχι των ψυχικών ανωμαλιών εκ συστάσεως, αλλά των ψυχικών ανωμαλιών που εξελίσσονται κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου κυρίως μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον.

Οι θεωρίες που ακολούθησαν εντάσσονται στο ψυχιατρικό ρεύμα και προσπάθησαν να συνδέσουν την παραβατικότητα με την ψυχασθένεια²⁰. Μερικές από αυτές προσέγγισαν διάφορα είδη ψυχασθενειών και οριοθέτησαν την έννοια της

¹⁸ Γεωργούλας Σ., *ό.π.*, 2009, σσ. 33-34.

¹⁹ Το δείγμα που χρησιμοποίησαν οι εν λόγω ερευνητές ήταν παιδιά που είχαν περάσει ήδη στην εγκληματική πράξη και χωρίζονταν σε τρεις υποομάδες, ήτοι σε προσωπικότητες βαθιά νευρωτικές που υπέφεραν από ψυχικές ανωμαλίες, σε ψυχικά διαταραγμένους και σε ανηλίκους με στοιχεία αισιόδοξης προοπτικής. Τα πορίσματά τους τα δημοσίευσαν στο βιβλίο «New Light on delinquency and its treatment» (1936), βλ. σχετικά Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία, ...*, *ό.π.*, 1996, σσ. 253-254.

²⁰ Ενδεικτικά αναφέρουμε τους Quay, Eysenk και Robins, οι οποίοι συνέδεσαν τις εκ συστάσεως και τις εξελισσόμενες ψυχικές ανωμαλίες υπό την επίδραση των βιολογικών και κοινωνικών παραγόντων με την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά του ανηλίκου, βλ. σχετικά Γεωργούλας Σ., *ό.π.*, 2009, σελ. 37 και Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος.....*, *ό.π.*, 2005, σσ. 102-104.

ψυχικής ασθένειας, διακρίνοντας ανάμεσα σε ψυχώσεις, σε ψυχοπάθειες και σε ολιγοφρενίες. Οι ψυχώσεις διακρίνονται: α)σε εξωγενείς που προέρχονται από οργανικές βλάβες του εγκεφάλου από εξωτερικές αιτίες και οδηγούν σε ανικανότητα προσαρμογής στο κοινωνικό περιβάλλον και β)σε ενδογενείς που προέρχονται από τον εσωτερικό κόσμο των ατόμων (όπως είναι για παράδειγμα η σχιζοφρένεια²¹ και η ηβιφρενική σχιζοφρένεια στους ανηλίκους που μοιάζει με την κρίση ηλικίας), αμφότερες οι οποίες συγκροτούν την έννοια της αυξημένης επικινδυνότητας του ατόμου. Όσον αφορά στις ψυχοπάθειες, οι έρευνες που διενεργήθηκαν κατέληξαν στη σύνδεση αυτών με την παραβατικότητα²² και στο στερεότυπο του παρεκκλίνοντα ως ψυχικά αρρώστου που φέρει τα χαρακτηριστικά ενός ιδιοσυστασιακού διεστραμμένου τύπου με αλλοιωμένα συναισθήματα, παράδοξη σεξουαλικότητα και ενδογενή ψύχωση (όπως είναι η σχιζοφρένεια, η επιληψία ή οι ψυχικές ανωμαλίες με αιτία τις εγκεφαλικές βλάβες νηπιακής ηλικίας, τις ψυχοπάθειες ή τις νευρώσεις από κοινωνικά αίτια). Αντίλογος υπήρξε και στις θεωρίες αυτές, με βασικό επιχείρημα τα μικρά ερευνητικά δείγματα και τα ελλιπή αποδεικτικά στοιχεία αναφορικά με την συσχέτιση ψυχοπάθειας και εγκληματικότητας χωρίς τη συνδρομή κοινωνικών παραγόντων. Στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, ο ψυχικά ασθενής ενεργοποιεί ένα θεραπευτικό μοντέλο μεταχείρισης, καθώς εγείρει συναισθήματα οίκτου και συμπάθειας, τα οποία όμως με τη σειρά τους οριοθετούν -συχνά κατά τρόπο λανθασμένο- την έννοια μιας προεγκληματικής κατάστασης και του προσδίδουν αυθαίρετα την έννοια του «επικίνδυνου».²³ Η ολιγοφρενία ορίζεται ως κατάσταση ελαττωμένης διανοητικής ικανότητας που οφείλεται σε κληρονομικούς λόγους ή σε οργανικές παθήσεις, σε συνδυασμό με την επίδραση κοινωνικών παραγόντων που συνθέτουν τη διανοητική καθυστέρηση²⁴ του ατόμου. Η απόδειξη της σχέσης μεταξύ

²¹ Σύμφωνα με την Α. Χάϊδου: «περισσότερους σχιζοφρενείς βρίσκουμε σε μη εγκληματίες, παρά στα άτομα που έχουν εκδηλώσει εγκληματική συμπεριφορά», στο Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία, ...*, ό.π., 1996, σελ. 85.

²² Οι πιο γνωστές έρευνες σύνδεσης ψυχοπάθειας-παραβατικότητας, πραγματοποιήθηκαν από τον Frey αλλά κατέληξαν σε αντιφατικά συμπεράσματα αναφορικά με το ποσοστό των ψυχοπαθητικών ανηλίκων εγκληματιών.

²³ Σύμφωνα με την Λ. Μπεζέ, οι Επιμελητές Ανηλίκων καλούνται να αναφέρουν στοιχεία σχετικά με την ψυχική υγεία των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο εμπλοκής με παραβατικές πράξεις, χωρίς να είναι εξειδικευμένοι προς τούτο επιστήμονες και, ως εκ τούτου, συμβάλλουν στην έκδοση μιας πιθανώς μη ορθής δικαστικής απόφασης αναφορικά με τη μεταχείρισή τους, στο Μπεζέ Λ., *Ανήλικοι Παραβάτες, Μελέτη 20 περιπτώσεων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Α.Ν. Σάκκουλας, 1985.

²⁴ Η διανοητική καθυστέρηση του ατόμου διακρίνεται σε καθ' αυτή διανοητική (*arriération mentale*) και σε συναισθηματική καθυστέρηση (*arriération affective*). Η πρώτη επιβεβαιώνεται από τον χαμηλό δείκτη νοημοσύνης (IQ) (ιδιοτεία - ηλιθιότητα - βλακεία - μωρία) και συναντάται σε άτομα που πάσχουν και από συναισθηματική καθυστέρηση, στο Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία, ...*, ό.π., 1996, σελ. 88.

διανοητικής καθυστέρησης και επικινδυνότητας βρίσκεται σε μια πληθώρα εγκληματολογικών ερευνών²⁵. Εντούτοις, μεταγενέστερες έρευνες κατέρριψαν τον ισχυρισμό ότι στον εγκληματικό πληθυσμό ανευρίσκεται ένα μεγάλο ποσοστό των διανοητικά καθυστερημένων και υποστήριξαν ότι ο αυξημένος πληθυσμός αυτών οφείλεται στο ότι, εξαιτίας του χαμηλού δείκτη ευφυΐας του, σπάνια μένει στο σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας.

1.1.3 Οι ψυχολογικές προσεγγίσεις

Οι ψυχολογικές προσεγγίσεις όρισαν την παραβατικότητα των ανηλίκων ως αποτέλεσμα ανεξέλεγκτων παραγόντων και ψυχολογικών διεργασιών. Αναλυτικότερα, οι πρωτόγονες τάσεις, τα ένστικτα, οι επιθυμίες που υπάρχουν στο χώρο του ασυνείδητου και συμβάντα που αφήνουν ανεξίτηλα σημάδια στην παιδική προσωπικότητα, μπορούν, υπό προϋποθέσεις, να οδηγήσουν τον ανήλικο σε μια παραβατική συμπεριφορά που μακροπρόθεσμα συμβάλλει στη δόμηση μιας αντικοινωνικής προσωπικότητας²⁶. Τα χαρακτηριστικά της αντικοινωνικής προσωπικότητας γεννώνται μετά από μια λανθασμένη ανάπτυξη στα τρία επίπεδα του ψυχισμού του ανηλίκου, τα οποία είναι: Το «αυτό» (Es) που περιλαμβάνει ένστικτα και αποδοκιμαζόμενες επιθυμίες, το «εγώ» (Ich) που έχει ως στόχο την αυτοκυριαρχία και το «υπερεγώ» (Uber Ich) που συγκροτείται από τη γονική επιρροή. Η ανισορροπία μεταξύ του «αυτό», του «εγώ» και του «υπερεγώ» οδηγεί σε εσωτερικές συγκρούσεις μέσα από ασυνείδητες διεργασίες που εξωτερικεύονται ως δυσκολία κοινωνικής προσαρμογής. Σταθμό στη εξέλιξη της ψυχανάλυσης αποτέλεσε η θεωρία του Freud²⁷, ο οποίος όρισε την ύπαρξη του ενστίκτου του θανάτου ως αιτία επιθετικότητας που πρέπει να εξωτερικευθεί προκειμένου να μην οδηγήσει το άτομο

²⁵ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις έρευνες των May (1975), West & Farrington (1973) κ.ά., βλ. σχετικά Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*.....,ό.π., 2005, σσ. 47-50.

²⁶ Η έννοια της αντικοινωνικής προσωπικότητας διατυπώθηκε από τον Αυστριακό ψυχαναλύτη και ψυχολόγο Α. Aichhorn στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο οποίος μελέτησε τη διαδικασία εξέλιξης του ψυχικού κόσμου του παιδιού σε σχέση με τη συμπεριφορά των γονιών του και ανέλυσε τη διαδικασία συμψηφισμού μεταξύ αποστερήσεων και στοργής των γονέων και της αποτυχίας ταύτισης με αυτούς. Σύμφωνα με τον ίδιο, η υπακοή και η αγάπη προς τους γονείς θα εξασφαλίσει την αρμονική συμβίωση του παιδιού ως μέλους της κοινωνίας. Για το λόγο αυτό, ως αντιστάθμισμα στις απαγορεύσεις που επιβάλλονται στο παιδί, απαραίτητη είναι η εκδήλωση αγάπης από τους γονείς. Για μια αναλυτική επισκόπηση της θεωρίας του Aichhorn, βλ. Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*,....., ό.π., 1996, σελ. 108επ..

²⁷ Η εγγενής επιθετική συμπεριφορά του κάθε ανθρώπου (Θάνατος) μετριάζεται από την ανταγωνιστική επίδραση του ενστίκτου της ζωής (Ερως) που μορφοποιείται σε αγάπη και στοργή προς τους άλλους ανθρώπους. Για τη θεωρία του Freud και τους επικριτές του, βλ. αναλυτικότερα, Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*....., ό.π., 2005, σσ. 105επ. και Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*,....., ό.π., 1996, σελ. 97 επ..

στην καταστροφή. Μεταγενέστερες θεωρήσεις, όπως η θεωρία των 4 σταδίων του περάσματος στην πράξη (E. De Greeff²⁸) και η θεωρία για τα στοιχεία της εγκληματικής προσωπικότητας (Pinatel²⁹), ερμήνευσαν την επιθετικότητα ως αντίδραση σε καταστάσεις, που διέρχεται τέσσερις φάσεις. Η 1η φάση της αδιαμόρφωτης συναίνεσης χαρακτηρίζεται από εγωκεντρισμό, ανισορροπία, συναισθηματική ανάπτυξη και ναρκισσισμό που δυσχεραίνουν την κοινωνικοποίηση. Η 2η φάση της διαμορφωμένης συναίνεσης χαρακτηρίζεται από αστάθεια, αμφιταλάντευση, έλλειψη αναστολών, μειωμένη ευαισθησία, ανικανότητα συναισθηματικής αφοσίωσης και καθιστά τα άτομα προβληματικά. Η 3η φάση της κρίσης - απόφασης ή κατάστασης κινδύνου χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα λόγω συναισθηματικής αποστέρησης και η 4η φάση της εκτέλεσης από συναισθηματική αδιαφορία και υποσυγκινητικότητα στο φόβο. Σύμφωνα με τους νεότερους ψυχολόγους³⁰, η ψυχική διεργασία για το πέραςμα στην αντικοινωνική συμπεριφορά εκκινεί από τις πρώτες συναισθηματικές στέρησεις. Η αποτυχία της οιδιπόδειας φάσης καταλήγει στην ανικανότητα σταθερής σχέσης με τους άλλους και στην υιοθέτηση χωρίς τύψεις μιας αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του παρεκκλίνοντα ανηλίκου είναι οι διαταραχές στη διάθεση, η ευερεθιστικότητα, η καχυποψία, η συναισθηματική ανωριμότητα, η μυθομανία, η παρορμητικότητα, η δυσχέρεια προσαρμογής, η κλεπτομανία, η επιδειξιομανία, ο φετιχισμός, η ζήλεια, οι απειλές για αυτοκτονία, ενώ δε λείπουν σημάδια ηθικής παρεκτροπής, όπως σκασιαρχεία, φυγές, κλοπές, σχολική καθυστέρηση και γενική αστάθεια στις μετέπειτα συναισθηματικές και εργασιακές σχέσεις. Με την ψυχολογία του παιδιού ασχολήθηκε ο D. Lagache, ο οποίος ορίζοντας την κοινωνικοποίηση ως τη βασικότερη έμφυτη τάση του ατόμου, υποστήριξε ότι το παιδί περνά από τη διαδικασία ταύτισης με τους γονείς, μέσα από την οποία σχηματίζει τις έννοιες του καλού, του κακού και επιθυμεί να γίνει ένα αρμονικό μέλος της κοινωνίας. Η

²⁸ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου Α., *Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α'*, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1979, σελ. 158 επ..

²⁹ Η τυπολογία του Pinatel κατατάσσει τους εγκληματίες σε δυο μεγάλες κατηγορίες, ήτοι σε εκείνους των οποίων η πράξη εξηγείται από τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους, όπως είναι οι χαρακτηριστικά ανώμαλοι, οι διεστραμμένοι, οι олиγοφρενείς, οι αλκοολικοί και οι τοξικομανείς και σε εκείνους των οποίων η συμπεριφορά χαρακτηρίζεται από μια κοινωνική απροσαρμοστικότητα, όπως είναι οι επαγγελματίες και οι περιστασιακοί εγκληματίες, βλ. σχετικά Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία εγκληματολογίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 54.

³⁰ Μπούκουρας Δ., «Η διαμόρφωση της προσωπικότητας του νεαρού εγκληματία μέσα στην οικογένεια. Οι ψυχολογικές διαστάσεις του προβλήματος», στο *Πρόληψη – Αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, Εισηγήσεις Συμποσίου Αθηνών, 14-16/10/1988, Αθήνα, Σάκκουλας, 1990.

αποτυχία της διαδικασίας αυτής κάνει το άτομο εγωκεντρικό, ανώριμο και αντικοινωνικό, με συνέπεια να είναι ανίκανο στο να συγκρατεί τις ορμητικές πράξεις και τελικά να εμφανίζει σημάδια παραβατικής συμπεριφοράς.³¹

Άλλες ψυχαναλυτικές θεωρίες εμμένουν στη διάγνωση της παραβατικής συμπεριφοράς μέσα από την ανάγνωση «σημείων» αντικοινωνικής προσωπικότητας. Σύμφωνα με τον Luckert³², η έλλειψη ανοχής και αυτοπειθαρχίας, η πνευματική ακινησία, η ανικανότητα προσαρμογής, η εσωτερική και συναισθηματική αστάθεια αποτελούν ορισμένα από τα «σημεία» μιας παρεκκλίνουσας προσωπικότητας, ενώ συναφείς ψυχαναλυτικές θεωρίες προσέθεσαν κι άλλα σημεία, όπως είναι η υπερβολική εξωστρέφεια (H.J. Eysenk), η ενδοστρέφεια, η διστακτικότητα, η συντηρητικότητα, η μοναχικότητα και η επιθυμία επιβολής (Jung)³³. Στην αιτιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας των ανηλίκων, η «ανωριμότητα» ερμηνεύθηκε ως ένα από τα σημαντικότερα ψυχοκοινωνικά σημεία απεικόνισης της παρέκκλισης και ορίστηκε ως κουφότητα ή αδυναμία εκτιμήσεως της σημασίας των πράξεων, έλλειψη περίσκεψης και επιμέλειας κατά την διαχείριση υποθέσεων και απειρία ή έλλειψη κοινής πείρας αναφορικά με τις βιοτικές σχέσεις³⁴. Εντούτοις, για να γίνει κατανοητή η επίδραση της ανωριμότητας στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, απαραίτητο είναι να μελετηθεί η διαδικασία αναζήτησης της νεανικής ταυτότητας. Σύμφωνα με τον Erikson, η νεότητα συνδέεται με μια διαφορετική κουλτούρα από αυτή που φέρουν οι ώριμοι ενήλικες, η οποία μάλιστα, επειδή δε γίνεται κατανοητή από τους τελευταίους, συχνά αποκαλείται «ανωριμότητα» και «αντικοινωνική ταυτότητα». Για το λόγο αυτό, οι ανήλικοι συγκροτούν κατά τους ενήλικες μια ξεχωριστή βιολογική κάστα με κοινωνικά χαρακτηριστικά της ανωριμότητας. Βέβαια, η νεότητα αποτελούσε από το παρελθόν³⁵ μια κοινωνική κατηγορία ιδιαίτερα επικίνδυνη για την τέλεση αξιόποινων πράξεων. Στη σύγχρονη εποχή, η ανωριμότητα των ανηλίκων έχει κοινωνικοψυχολογικό περιεχόμενο και μεταφράζεται ως ιδεαλισμός, υπό την έννοια της ανώριμης αντιμετώπισης της κοινωνικής ζωής, ασυδοσία, αμφισβήτηση της αυθεντίας, εσωτερική ανησυχία, περιέργεια για τον εξωτερικό κόσμο και αύξηση της

³¹ Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου Α., *ό.π.*, 1979, σελ. 131 επ..

³² βλ. αναλυτικότερα στο Βαλληνδράς Δ., *Η εγκληματολογική σημασία των κινήτρων*, χ.ό., Αθήνα, 1971.

³³ βλ. στο Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... *ό.π.*, 1996, σελ. 109.

³⁴ Τρωϊάνου - Λουλιά Α., *Η ποινική νομοθεσία ανηλίκων*, Αθήνα, Σάκκουλας, 1987, σελ. 1151.

³⁵ Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «οι νέοι οργίζονται εύκολα και παραφέρονται γιατί δε μπορούν να συγκρατήσουν τον θυμό τους», στο Αριστοτέλης, *Ρητορική* σε απόδοση Ηλία Ηλιού, Αθήνα, Κέδρος, 1984, σελ. 183.

γενετήσιας ορμής, όλα τα οποία αποτελούν σημάδια «ηθικής παρεκτροπής». Επιπρόσθετα, η νεανική ηλικία λογίζεται ως γενεσιουργός αιτία της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς εξαιτίας της βιολογικής και ψυχολογικής αδυναμίας, της μειωμένης αντίστασης στα πρότυπα των ΜΜΕ και της αυξημένης άκριτης μιμητικής τάσης. Σημείο σύγκλισης στην προσέγγιση του ανηλίκου είναι ότι η νεότητα καθαυτή κρίνεται ως μια επικίνδυνη χρονική περίοδος για τη δόμηση μιας εγκληματικής προσωπικότητας.³⁶ Η νεότητα συνδέθηκε επίσης με την ισχύ³⁷ και την αυτονομία³⁸, παράγοντες οι οποίοι, όταν ενισχύονται, αυξάνουν την πιθανότητα περάσματος στην εγκληματική πράξη μέσω της μείωσης του κοινωνικού ελέγχου και της διευκόλυνσης προμήθειας αθέμιτων μέσων.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των σύγχρονων ψυχολογικών θεωριών είναι η ερμηνεία της παραβατικότητας μέσα από τη σύνθεση ποικίλων παραγόντων. Από αυτές, ξεχωρίζει ιδιαίτερα η συνθετική γνωσιακή θεωρία αντικοινωνικού δυναμικού (*Integrated Cognitive Antisocial Potential Theory*) με εισηγητή τον Καθηγητή Ψυχολογικής Εγκληματολογίας του Cambridge D.P. Farrington, ο οποίος προσέθεσε στους ψυχολογικούς παράγοντες τους κοινωνιολογικούς (όπως είναι η ανεργία, η φτώχεια, οι γειτονιές με υψηλή εγκληματικότητα κ.ά.). Σύμφωνα με τη θεωρία του, ο καθένας είναι εν δυνάμει παραβάτης, σε περίπτωση που συνδυαστούν οι κατάλληλες συνθήκες (όπως είναι ευκαιρίες παράνομου πλουτισμού, καταστάσεις μέθης, εύκαιρα θύματα, επιρροή από συνομηλίκους κ.ά.) με τα κατάλληλα συναισθήματα (όπως είναι η ανία, η ματαιώση, ο θυμός κ.ά.), οπότε και αυξάνονται τα επίπεδα του αντικοινωνικού δυναμικού, ήτοι της αντικοινωνικής τάσης. Οι γνωσιακές διαδικασίες (όπως είναι ο υπολογισμός του οφέλους, των συνεπειών και γενικότερα όλες οι σκέψεις που οδηγούν στη λήψη αποφάσεων) σε συνδυασμό με τους κοινωνικούς παράγοντες (όπως είναι ο στιγματισμός, η ενθάρρυνση από τους συνομηλίκους, καθώς και η ανεργία, η φτώχεια, η περιθωριοποίηση κ.ά.) θα καθορίσουν τελικά εάν

³⁶ Γεωργούλας Σ., *ό.π.*, 2009, σσ. 50-51.

³⁷ Η ισχύς αφορά σε συγκεκριμένα είδη, ήτοι: α) στην ισχύ της πίεσης που εξαρτάται από τη σωματική δύναμη, το σωματικό μέγεθος και σχήμα, την ικανότητα για πάλη και τις πραγματικές εκδηλώσεις βίας στο παρελθόν και ενισχύεται μέσω των συμμαχιών μεταξύ ισάξιων συνομηλίκων, β) στην ισχύ της ανταμοιβής που συνίσταται στην κατοχή υλικών αγαθών, το κύρος και την υπακοή - συνεργασία με τους ενήλικες και γ) στην ισχύ της συσχέτισης που βασίζεται στην έλξη που ασκεί ένα πρόσωπο σε ένα άλλο, το οποίο δύναται να την εκμεταλλευτεί (όπως συνήθως συμβαίνει στις σχέσεις γονέων - παιδιών εξαιτίας της ανιδιοτελούς αγάπης των πρώτων προς τα δεύτερα), Στο ίδιο, σσ. 52, 53.

³⁸ Η αυτονομία συνίσταται: α) στη συναισθηματική αυτονομία που μεταφράζεται ως ελευθερία από την ανάγκη για αποδοχή και συναισθηματική υποστήριξη, β) στην αυτονομία των αξιών που μεταφράζεται ως εσωτερική μη συμβατικών αξιών και γ) στη λειτουργική αυτονομία που μεταφράζεται ως ικανότητα επίτευξης των προσωπικών αναγκών χωρίς βοήθεια από άλλους. Στο ίδιο, σσ. 52, 53.

το άτομο θα οδηγηθεί στην αξιόποινη πράξη ή όχι. Στα πλαίσια της ως άνω θεωρίας, η παρορμητικότητα ως στοιχείο της προσωπικότητας του παιδιού, η απώλεια των γονέων, η ανατροφή από παραβατικούς ή απορριπτικούς γονείς και η πρόσδεση σε αντικοινωνικά πρότυπα συγκροτούν μια σταθερή αντικοινωνική τάση που θα εκδηλωθεί ως αξιόποινη παράβαση. Τέλος, η ως άνω θεωρία ερμηνεύει εύστοχα την αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, ενώ έχει σημαντικές προεκτάσεις στο πεδίο της πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων και ειδικότερα σε οικογένειες υψηλού κινδύνου με έγκαιρα προγράμματα συμβουλευτικής γονέων και με ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα διαχείρισης συναισθημάτων θυμού και ματαίωσης.³⁹

1.2 Οι κοινωνιολογικές προσεγγίσεις

Οι κοινωνιολογικές θεωρίες προσεγγίζουν την εγκληματικότητα ως απόρροια διαντίδρασης μέσα από την ομάδα ή ως απόρροια της ευρύτερης κοινωνικής δομής. Κοινά γνωρίσματα των θεωριών που ακολουθούν είναι τα εξής: i) η εκδήλωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς είναι αποτέλεσμα της κοινωνικής και ψυχολογικής αλληλεπίδρασης των ατόμων και τελεί σε συνάρτηση με τον εσωτερικό έλεγχο (υπό την έννοια της εσωτερίκευσης των θεσμών κοινωνικοποίησης) και τον εξωτερικό έλεγχο (υπό την έννοια της αντίδρασης των τυπικών και άτυπων μηχανισμών ελέγχου σε περίπτωση παραβίασης των δικαϊκών κανόνων), ii) τα άτομα που παραβιάζουν τον ποινικό νόμο προέρχονται από όλα τα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και iii) η νεανική παραβατικότητα αποτελεί ένα περιστασιακό φαινόμενο που μπορεί να εξουδετερωθεί με την ύπαρξη κατάλληλων συνθηκών.

Οι *Gresham Sykes* και *David Matza* δεν αναζήτησαν τις γενεσιουργές αιτίες της παραβατικής συμπεριφοράς, αλλά διερεύνησαν τη διαδικασία εκμάθησης των δικαιολογιών που προβάλλουν οι νέοι όταν προβαίνουν στην τέλεση παραβατικών πράξεων. Η θεωρία τους είναι γνωστή ως θεωρία της εξουδετέρωσης (*neutralization theory*) και ανήκει ειδικότερα στις θεωρίες της εκμάθησης⁴⁰, σύμφωνα με τις οποίες το έγκλημα αποτελεί προϊόν εκμάθησης των αξιών, των κανόνων και των

³⁹ Farrington D. P., "Predictors of violent young offenders" in Feld B. C. and Bishop D. M. (Eds.), *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*, Oxford, Oxford University Press, 2012, pp. 146-171.

⁴⁰ Ο Gabriel Tarde (1843-1904) διατύπωσε τη θεωρία της μίμησης, σύμφωνα με την οποία τα άτομα τείνουν να μιμούνται τις συμπεριφορές των οικείων τους και με αυτή συνέβαλε στη διαμόρφωση των θεωριών της εκμάθησης, βλ. σχετικά Tarde G., *The laws of imitation* (1903), Gloucester Mass, 1962 και Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία εγκληματολογίας*....., ό.π., 2005, σσ. 94-95.

συμπεριφορών που οδηγούν στην εγκληματική δραστηριότητα. Οι Sykes και Matza υποστήριξαν ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα ελεύθερης επιλογής κι όχι εξωγενών κοινωνικοοικονομικών πιέσεων και ότι η ζωή όλων των ανθρώπων εξελίσσεται μέσα σε ένα πλαίσιο ελευθερίας και περιορισμού, στο οποίο οι νέοι ιδίως αμφιταλαντεύονται μεταξύ ενός συμβατικού και αντισυμβατικού (παραβατικού) τρόπου ζωής. Η υιοθέτηση της παραβατικότητας από τους ανηλίκους είναι αποτέλεσμα εκμάθησης τεχνικών που διευκολύνουν την εξουδετέρωση των κοινωνικά αποδεκτών αξιών και ενεργοποιούνται πριν από την παράνομη πράξη ώστε να διευκολύνουν την τέλεσή της. Οι κυριότερες τεχνικές είναι οι εξής: α)αποποίηση της ευθύνης (*denial of responsibility*), β)άρνηση της βλάβης (*denial of injury*), γ)αμφισβήτηση του θύματος (*denial of the victim*), δ)επίκριση των επικριτών (*condemnation of the condemners*) και ε)επίκληση υψηλότερων ιδανικών (*appeal to higher loyalties*)⁴¹. Η παραπάνω θεωρία απέρριψε τον ισχυρισμό ότι οι νέοι παραβάτες και οι υποπολιτισμικές ομάδες έχουν ένα διαφορετικό σύστημα αξιών από την υπόλοιπη κοινωνία και υποστηρίζει ότι το ίδιο το ισχύον σύστημα αξιών ενθαρρύνει τόσο τις σύννομες όσο και τις παράνομες συμπεριφορές, καθώς εμπεριέχει έκδηλες αλλά και υπόγειες αξίες (*subterranean values*), όπως είναι η αναζήτηση περιπέτειας και συγκινήσεων που αναζητούν κυρίως οι νέοι. Έτσι λοιπόν, αιτιολογεί τη διακοπή της εγκληματικής συμπεριφοράς των νέων, οι οποίοι με την ενηλικίωσή τους συμμορφώθηκαν πλήρως με τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες, χωρίς όμως να τους έχουν προηγουμένως απορρίψει.⁴²

Στην ερμηνεία της νεανικής παραβατικότητας συνέβαλε και ο *Travis Hirschi*⁴³ με τη θεωρία των κοινωνικών δεσμών ή αλλιώς, τη θεωρία του ελέγχου (*Theory of Social Bonds, Control Theory*), η οποία επικεντρώνεται όχι στην παραβατική συμπεριφορά αλλά στη συμβατική συμπεριφορά και εξηγεί γιατί κάποιοι έφηβοι δρουν με νομιμότητα και άλλοι όχι. Ο ίδιος χρησιμοποίησε τον όρο «δεσμοί» (*bonds*) που μεταφράζεται ως αποδοχή των κοινωνικών κανόνων και δρα ανασταλτικά στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς. Το περιεχόμενο του όρου συνίσταται σε τέσσερα (4) στοιχεία ελέγχου που είναι τα εξής: α)αφοσίωση σε πρόσωπα αναφοράς

⁴¹ Sykes G., Matza D., “Techniques of neutralization: A theory of delinquency”, *American Sociological Review*, Vol. 22, 1957, pp. 667-670, p. 667.

⁴² Λαμπροπούλου Ε., *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994, σσ. 99-106.

⁴³ Hirschi T., *Causes of delinquency*, Berkeley, CA: University of California Press, 1969.

(*attachment to meaningful persons*) ή προσκόλληση⁴⁴, β)δέσμευση από κοινωνικά αναγνωρισμένους στόχους (*commitment to conventional goals*) ή προσωπική δέσμευση⁴⁵, γ)συμμετοχή ή εμπλοκή⁴⁶ σε συμβατικές δραστηριότητες (*involvement in conventional activities*) και δ)αποδοχή των κοινωνικών κανόνων (*belief in social rules*) ή «πίστη»⁴⁷ στις κοινωνικές αντιλήψεις. Με την έρευνα που πραγματοποίησε σε δείγμα 4077 μαθητών της Καλιφόρνια κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι νέοι που αμφισβητούν τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς και έχουν χαλαρούς δεσμούς με την οικογένεια, το σχολείο και τους φίλους, έχουν περισσότερες πιθανότητες να εμπλακούν στο έγκλημα εξαιτίας του ότι δεν είναι υπεύθυνα άτομα και αδιαφορούν για την κοινωνική αποδοκimasία.⁴⁸

Οι υποπολιτισμικές θεωρίες διατυπώθηκαν έπειτα από ερευνητικές προσπάθειες που έγιναν στο χώρο των συμμοριών των ανηλίκων και προσεγγίζουν την παραβατικότητα μέσα από τις ομαδικές διαντιδράσεις. Σύμφωνα με τις θεωρίες αυτές, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά έχει ως αιτία τη συμμετοχή του ατόμου σε μια υποπολιτισμική ομάδα (*subculture*)⁴⁹ και είναι απόρροια μιας κοινωνικοποίησης που αποκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες και τις αξίες που επικροτούνται από την κοινωνία. Εκφάνσεις της υποκουλτούρας, η οποία βρίσκεται στον αντίποδα της κουλτούρας⁵⁰, είναι οι εξής: α)Ένα σύνολο αξιών που συγκρούεται με τις αξίες και

⁴⁴ Σύμφωνα με την Α. Χάϊδου, η «προσκόλληση» του T. Hirschi έχει ομοιότητες με: α)τον εσωτερικό έλεγχο του Reiss (1951) κατά τον οποίο η αποτυχία εσωτερίκευσης αξιών και κανόνων μειώνει την ικανότητα του ατόμου να αναχαιτίζει τις δυνάμεις που το ωθούν στο έγκλημα, β)τον έμμεσο κοινωνικό έλεγχο του I. Nye (1958) που συνίσταται στις στοργικές και φιλικές σχέσεις με μη εγκληματικά άτομα και στον περιορισμό σε νόμιμα μέσα για την επίτευξη των στόχων και γ)το υπερεγώ του Freud που αποτελεί μια ιδιαίτερη βαθμίδα στην οποία συνεχίζεται η γονική επιρροή στο άτομο στο Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... , ό.π., 1996, σελ. 214.

⁴⁵ Η προσωπική δέσμευση μειώνει τις πιθανότητες ροπής του ατόμου στην εγκληματικότητα και προσομοιάζει με την εμμονή στην κομορμιστική συμπεριφορά του J. Tobby και το «εγώ» του Freud που έχει ως στόχο την αυτοκυριαρχία απέναντι στο «αυτό» και το «υπερεγώ». Στο ίδιο, σελ. 214.

⁴⁶ Η εμπλοκή αποτελεί συνέχεια της δέσμευσης και στηρίζεται στο ότι ο περιορισμένος χρόνος, η ενέργεια, η αφοσίωση σε μια κομορμιστική σταδιοδρομία και η συμμετοχή στους κοινωνικούς θεσμούς δεν αφήνει χρόνο για την κατάστροψη εγκληματικών σχεδίων. Στο ίδιο, σελ. 214.

⁴⁷ Η πίστη απουσιάζει στους εγκληματίες, οι οποίοι, μολονότι αναγνωρίζουν τυπικά την ύπαρξη των νόμων, δεν αποδέχονται την ισχύ τους για τον εαυτό τους. Στο ίδιο, σελ. 215.

⁴⁸ Στο ίδιο, σσ. 106-107.

⁴⁹ Η έννοια υποκουλτούρα (*subculture*) υποδηλώνει ένα κοινωνικό σύστημα αξιών και συμπεριφοράς που βρίσκεται κάτω από ένα υπερκείμενο σύστημα του οποίου αποτελεί μέρος. Οι ομάδες που διαβιώνουν σε αυτές τις υποκουλτούρες μοιράζονται στοιχεία της υπερκείμενης κουλτούρας, διατηρούν όμως αξίες και συμπεριφορές που διαφέρουν από το γενικότερο σύστημα, στο Shneider H.J., *Kriminologie*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1987, p. 434.

⁵⁰ Η έννοια “culture” (κουλτούρα) συγκροτείται από τις χαρακτηριστικές κανονικότητες που συνάγονται από την εμπειρική παρατήρηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς σε μια δεδομένη κοινωνία, ορίζεται ως ο τρόπος ζωής, σκέψης, αισθήματος και συμπεριφοράς, που αποτυπώνεται στον τρόπο ένδυσης, διατροφής, στη θρησκεία, τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα και μεταβιβάζεται από γενιά σε γενιά.

τους κανόνες άλλων ομάδων και γενικά της κοινωνίας, β) μια συγκεκριμένη διαδικασία μέσω της οποίας τα μέλη μαθαίνουν και υιοθετούν τη συμπεριφορά της ομάδας, γ) ένα ιδιαίτερο λεξιλόγιο που σχετίζεται με τις δραστηριότητες της ομάδας και τη διαφοροποιεί από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και δ) ένας ιδιαίτερος τρόπος ντυσίματος και κίνησης που έχει ως στόχο τη διαφοροποίηση της ομάδας από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η συμβολή της υποκουλτούρας στην παραβατική συμπεριφορά επιτυγχάνεται με δύο τρόπους: Το άτομο εισέρχεται στην ομάδα και οδηγείται μέσω αυτής σε παρεκκλίνουσες συμπεριφορές ή το άτομο έχει υιοθετήσει *a priori* την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και κατόπιν εισέρχεται σε μια ομάδα η οποία του παρέχει στήριξη για τη συνέχισή της.⁵¹ Από τις υποπολιτισμικές θεωρίες θα αναπτυχθούν οι θεωρίες που ανέπτυξαν οι *Albert Cohen* και οι *Richard Cloward* και *Lloyd Ohlin*, αμφότερες οι οποίες προσεγγίζουν την παραβατικότητα μέσα από την ομαδική διαντίδραση και την κοινωνική δομή.

Ο *Cohen*⁵² ασχολήθηκε με την εγκληματικότητα των συμμοριών ανηλίκων μέσα από τη συγκριτική μελέτη της συμπεριφοράς των νέων της μεσαίας και της εργατικής τάξης. Ο ίδιος συνέδεσε την εγκληματικότητα των εφήβων νέων με την απογοήτευση που αυτοί νιώθουν για την κοινωνικοοικονομική τους θέση και την σχολική τους αποτυχία, η οποία (απογοήτευση) με τη σειρά της τους ωθεί στην συμμετοχή τους στην εγκληματικότητα ως τρόπο αντίδρασης στο κατεστημένο. Επηρεασμένος από τη θεωρία της πολιτισμικής μεταβίβασης και τις θεωρίες ώθησης, ο *Cohen* υποστήριξε ότι η εγκληματική υποκουλτούρα (*delinquent subculture*) δημιουργείται από τις πολιτισμικές διαφορές που υπάρχουν μεταξύ των μεσαίων και των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων. Οι υποπολιτισμικές ομάδες δημιουργούνται κυρίως στις υποβαθμισμένες περιοχές όπου ζουν οι νέοι της εργατικής τάξης (*working - class boys*), οι οποίοι προσπαθούν να επιτύχουν τους στόχους της μεσαίας τάξης. Στην προσπάθειά τους αυτή, οι νέοι βρίσκουν καταφύγιο σε μια «εναλλακτική κοινωνία» με διαφορετικό από την υπόλοιπη κοινωνία σύστημα αξιών και υιοθετούν μία από τις παρακάτω συμπεριφορές: α) Εγκαταλείπουν τον αρχικό τρόπο ζωής προς όφελος της εκπαίδευσης και των προτύπων της μεσαίας τάξης (*college boy*), β) συμβιβάζονται με την κοινωνική τους θέση και αποφεύγουν τη διακινδύνευση και την πιθανή απογοήτευση μιας αποτυχημένης προσπάθειας κοινωνικής ανέλιξης ή

⁵¹ Χάϊδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία*, ... , ό.π., 1996, σελ. 161.

⁵² Ο *Cohen* δημοσίευσε τη θεωρία του στη διδακτορική του διατριβή με τίτλο «*Delinquent Boys. The culture of the Gang*» με αναφορά στην αμερικανική κοινωνία του 1950, βλ. σχετικά *Cohen A.K., Delinquent Boys: The culture of the gang*, New York: Free Press, 1955.

γ)στρέφονται στην εγκληματικότητα. Η τελευταία συμπεριφορά οδηγεί τους νέους της εργατικής τάξης στη συμμορία ανηλίκων, στα πλαίσια της οποίας επιχειρούν να αποκτήσουν όχι υλικά αγαθά αλλά κοινωνική θέση (*status*). Για το λόγο αυτό, ο Cohen χαρακτηρίζει την εγκληματικότητα των συμμοριών ανηλίκων ως «μη ωφελμιστική, μοχθηρή και αρνητική»⁵³, υπό την έννοια ότι δεν εξυπηρετεί κάποιο σκοπό «χρήσιμο» προς τα μέλη της συμμορίας, αλλά αποτελεί τρόπο περιφρόνησης της εξουσίας.⁵⁴

Οι R. Cloward και L. Ohlin⁵⁵ διατύπωσαν τη θεωρία των συστημάτων διαφορετικών ευκαιριών (*theory of differential opportunity systems*), στην οποία συνέδεσαν τη θεωρία της μάθησης του E. Sutherland, τη θεωρία της ανομίας του R. Merton και την έννοια της πολιτισμικής μεταβίβασης της σχολής του Chicago. Οι ίδιοι μελέτησαν τις συμμορίες ανηλίκων στις αστικές περιοχές και διέκριναν τις εγκληματικές υποκουλτούρες, τις υποκουλτούρες σύγκρουσης και τις υποκουλτούρες απόσυρσης. Σύμφωνα με τη θεωρία τους, η εγκληματικότητα προκύπτει από την ανισότητα ανάμεσα σε αυτό που οι νέοι της κατώτερης τάξης παρακινήθηκαν να ζητούν και σε αυτό που πραγματικά είναι διαθέσιμο για αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, οι ίδιοι διακρίνουν τέσσερις κατηγορίες νέων, ως εξής: α)στη πρώτη κατηγορία ανήκουν οι νέοι που επιδιώκουν υλικά αγαθά ώστε να εισέλθουν, μέσω της βελτίωσης της οικονομικής τους θέσης, στη μεσαία τάξη, β)στη δεύτερη κατηγορία ανήκουν εκείνοι που επιδιώκουν τη βελτίωση της κοινωνικής τους θέσης ώστε να εισέλθουν στη μεσαία τάξη, αδιαφορώντας ωστόσο για την οικονομική τους άνοδο και ευημερία, γ)στην τρίτη κατηγορία⁵⁶ ανήκουν εκείνοι που επιθυμούν την υλική ευημερία χωρίς όμως να προσχωρήσουν στη μεσαία τάξη και δ)στην τέταρτη⁵⁷ κατηγορία εντάσσονται οι τοξικομανείς και οι αλκοολικοί. Οι παραπάνω θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι, αν και η εγκληματικότητα προέρχεται από τους νέους όλων των

⁵³ Στο ίδιο, p. 25.

⁵⁴ Χάϊδου Α., *Θεωρητική εγκληματολογία, ...*, ό.π., 1996, σσ. 162-168.

⁵⁵ Cloward R., Ohlin L., *Delinquency and opportunity: A theory of delinquent gangs*, New York: Free Press, 1960.

⁵⁶ Οι Cloward και Ohlin θεωρούν ότι η εγκληματικότητα προέρχεται κυρίως από αυτή την κατηγορία των νέων, οι οποίοι χαρακτηρίζονται από έναν χυδαίο υλισμό, καθώς επιζητούν ακριβά αυτοκίνητα, είδη ένδυσης κ.λπ., απορρίπτοντας ταυτόχρονα τον τρόπο ζωής της μεσαίας τάξης. Οι νέοι αυτοί εκμεταλλεύονται τις παράνομες ευκαιρίες και σχηματίζουν «εγκληματικές υποκουλτούρες» με αποκλειστικό στόχο τη βελτίωση της οικονομικής τους θέσης. Σε περίπτωση που δεν τους παρουσιαστούν ούτε παράνομες ευκαιρίες, τότε σχηματίζουν «υποκουλτούρες σύγκρουσης» για να διοχετεύσουν την απογοήτευσή τους και να εκφράσουν το θυμό τους.

⁵⁷ Στην κατηγορία αυτή οι νέοι θεωρούνται διπλά αποτυχημένοι, καθώς απέτυχαν να ανέλθουν κοινωνικά με νόμιμα ή παράνομα μέσα, καταλήγουν στο αλκοόλ, τα ναρκωτικά, τις ψυχικές ασθένειες ή την αυτοκτονία και συγκροτούν τις λεγόμενες «υποκουλτούρες της απόσυρσης».

τάξεων, η εγκληματικότητα που προέρχεται από τη μεσαία τάξη είναι σπανιότερη και λιγότερο επικίνδυνη, καθώς οι νέοι της μεσαίας τάξης που εγκληματούν, δεν ανήκουν σε εγκληματικές υποκουλτούρες, ούτε βρίσκουν υποστήριξη από μέλη της τάξης τους.⁵⁸

Στις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις ανήκουν επίσης: α)η «συγκρουσιακή θεωρία»⁵⁹ (conflict theory), η οποία αναλύει την εγκληματικότητα με όρους ταξικής σύγκρουσης και αδικίας, εστιάζοντας στη συσχέτιση των ταξικών κοινωνικών δομών με τον Νόμο, χωρίς ωστόσο να προσδίδει αυτοτελές και ειδικότερο περιεχόμενο στη νεανική εγκληματικότητα, β)οι θεωρίες της «πολιτιστικής παρέκκλισης» (cultural deviance)⁶⁰, σύμφωνα με τις οποίες η εγκληματικότητα αποτελεί το προϊόν σύγκρουσης των αξιών των κατώτερων κοινωνικών τάξεων με την υπόλοιπη κοινωνία και γ)η «οικολογική προσέγγιση» των Clifford Shaw και Henry McKay, η οποία είχε ως αντικείμενο τη μελέτη των περιβαλλοντικών παραγόντων νεανικής παραβατικότητας στην πόλη του Chicago και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η πυκνότητα της κατανομής της νεανικής παραβατικότητας αυξάνεται στην καρδιά της πόλης και μειώνεται στις περιφερειακές συνοικίες⁶¹. Σημαντική υπήρξε και η «θεωρία του στιγματισμού ή της ετικέτας» του Lemert⁶², η οποία αποτελεί μια διαντιδραστική θεωρία της δευτερογενούς παρέκκλισης ως απόρροιας του στιγματισμού του ατόμου από την παρέμβαση των φορέων του κοινωνικού ελέγχου. Σύμφωνα με την ως άνω θεωρία, ο πρωτογενώς παρεκκλίνων «παύει να υφίσταται ως προς ένα μέρος της προσωπικότητάς του»⁶³, υπό την έννοια της απώλειας των αξιών, των αναστολών και του σεβασμού των κοινωνικών και ηθικών επιταγών και αναζητά συμπεριφορές που ταιριάζουν απόλυτα στον αποδιδόμενο στιγματιστικό νομικό

⁵⁸ Mannheim H., 1965, *Comparative criminology, A Text Book*, Routledge & Kegan Paul, London, 1965, p. 513.

⁵⁹ Empey L.T., *American Delinquency: Its meaning and construction*, Homewood, IL: Dorsey, 1978.

⁶⁰ Ο Miller υποστήριξε ότι η “lower class adolescence» έχει υιοθετήσει αξίες του κοινωνικού της περιβάλλοντος που αντιτίθενται στις αξίες της ευρύτερης κοινωνίας με συνέπεια την εφηβική εγκληματικότητα, βλ. σχετικά Miller W.B., *Lower class culture as a generating milieu of gang delinquency*, Journal of Social Issues, 14, 1958, pp. 5-19.

⁶¹ Η θεωρία των Shaw και McKay ενέπνευσε το μοντέλο των πέντε (5) ομόκεντρων ζωνών των R.E. Park, E. Burgess και R. McKenzie, βλ. σχετικά στο Shaw C., McKay H., *Social Factors in Juvenile Delinquency*, Washington Government Printing Office, 1931 όπως παρατίθεται στο Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σσ. 138-140.

⁶² Η διάκριση ανάμεσα στην πρωτογενή και τη δευτερογενή παρέκκλιση του Lemert έγινε στη βάση του ρεύματος της αλληλεπίδρασης ή της συμβολικής διαντίδρασης και ενέπνευσε τον H.S. Becker, ο οποίος με τη σειρά του διέκρινε μεταξύ των παραβατών του νόμου και εκείνων που ακολουθούν μια εγκληματική σταδιοδρομία. Για τη θεωρία του Lemert, βλ. σχετικά Lemert E.M., *Social Pathology*, New York, Mc Graw Hill, 1951.

⁶³ Σπινέλλη Κ., «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», *Ποινικά Χρονικά*, τ. ΚΣΤ (26), 1976, σελ. 793.

χαρακτηρισμό και τη νέα του ταυτότητα. Η θεωρία της ετικέτας, προέβαλε το τρίπτυχο της απεγκληματοποίησης (“decriminalization”), της αποιδρυματοποίησης (“deinstitutionalization”) και της κατά παρέκκλιση διαδικασίας (“diversion”) ως προτεινόμενο πρότυπο ποινικής μεταχείρισης όλων και ιδίως των ανηλίκων παραβατών⁶⁴. Συγκεφαλαιώνοντας, οι οπαδοί των κοινωνιολογικών προσεγγίσεων μελετούν την παρέκκλιση των ανηλίκων μικροκοινωνιολογικά ή μακροκοινωνιολογικά, δηλαδή αναζητούν τις γενεσιουργούς αιτίες της εγκληματικότητας είτε στην κοινωνία με την στενή έννοια (δηλαδή στο συγκεκριμένο οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό περίγυρο του ανηλίκου) ή στην κοινωνική δομή χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τα χαρακτηριστικά, τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες του εκάστοτε ανηλίκου. Τέλος, οι εν λόγω προσεγγίσεις, σε γενικές γραμμές πρεσβεύουν ότι, για την ορθή αντιμετώπιση του κοινωνικού φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, απαραίτητη είναι η καλλιέργεια του σεβασμού των νέων απέναντι στο κρατικό οικοδόμημα και τους θεσμοθετημένους κανόνες, μέσω της μεταβολής του αξιακού κοινωνικού συστήματος, της εδραίωσης της ισότητας και της παροχής ευκαιριών ανέλιξης σε όλους ανεξαιρέτως.

1.3 Οι πολυπαραγοντικές προσεγγίσεις

Οι προαναφερθείσες ατομικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παραβατικότητας των ανηλίκων έδιναν έμφαση αντίστοιχα στους ατομικούς ή στους κοινωνικούς παράγοντες. Εντούτοις, σύμφωνα με τους Glueck *«τα προβλήματα των κινήτρων και της συμπεριφοράς του ανθρώπου περιλαμβάνουν την έρευνα τόσο του ανθρώπου, όσο και της κοινωνίας, της φύσης και της ανατροφής, των τμημάτων ή των μηχανισμών του ανθρώπινου μυαλού, αλλά και της συνολικής προσωπικότητας, των προτύπων της άμεσης κοινωνικής δραστηριότητας, αλλά και της ευρύτερης κοινωνικής δραστηριότητας ή ακόμη του συνόλου του πολιτισμού»*⁶⁵. Ως εκ τούτου, στην σφαιρική αιτιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας των ανηλίκων συμβάλλει ουσιωδώς

⁶⁴ Για την επιτακτική ανάγκη της μη παρέμβασης στο χώρο των ανηλίκων, βλ. σχετικά Schur E.M., *Radical non intervention: Rethinking the delinquency problem*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1973.

⁶⁵ Οι Glueck (1939-1950) σηματοδότησαν μια ολοκληρωμένη κωδικοποίηση των στοιχείων που συνθέτουν μια παρεκκλίνουσα προσωπικότητα στο χώρο των ανηλίκων, μέσω της σύνταξης των πινάκων της εγκληματικής πρόγνωσης. Οι ίδιοι δε διατύπωσαν ως χαρακτηριστικά γνωρίσματα μιας προεγκληματικής κατάστασης την έλλειψη συνοχής στην οικογένεια, την έλλειψη ηρεμίας και ψυχαγωγίας στο σπίτι, τη συναισθηματική αστάθεια και παρορμητικότητα, τη ροπή προς την καταστροφή, το φιλόπομπο χαρακτήρα, την προσωπική ανεπάρκεια και τη μικρή αντίσταση σε μολυσματικές παιδικές ασθένειες. Για την ανάγκη της πολυπαραγοντικής προσέγγισης της παραβατικότητας που διατύπωσαν οι Glueck βλ. σχετικά στο Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σελ. 487.

μια συνθετική θεώρηση των ποικίλων ατομικών και κοινωνικών παραγόντων, όπως είναι η εμπεριέχουσα στη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «*Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας, οι τρόποι της αντιμετώπισής της και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*»⁶⁶.

Αναλυτικότερα, στα πλαίσια της ως άνω γνωμοδότησης η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή ακολούθησε μια πουλαπαραγοντική προσέγγιση και προσδιόρισε τα αίτια που οδηγούν τους ανηλίκους στην υιοθέτηση της παραβατικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα λοιπόν με την ως άνω γνωμοδότηση, οι διαλυμένες οικογένειες (*broken homes*) ή οι δυσχέρειες στο συμβίβασμό της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής ωθούν συνήθως τους νέους στην ένταξή τους σε ομάδες ή συμμορίες νέων με παραβατική συμπεριφορά. Οι παραπάνω ομάδες χαρακτηρίζονται συνήθως από κάποια ιδεολογική, εθνοτική, αθλητική ή μουσική συγγένεια και στους κόλπους τους εμφανίζονται μεγάλα ποσοστά αντικοινωνικών συμπεριφορών (όπως είναι οι βανδαλισμοί και τα γκράφιτι). Επιπλέον, η κοινωνικοοικονομική περιθωριοποίηση ή η φτώχεια αποτελούν παράγοντες που δυσχεραίνουν την διαδικασία της κοινωνικοποίησης του ανηλίκου και εμφανίζονται κυρίως σε οικογένειες μεταναστών και σε ορισμένα γκέτο μεγαλουπόλεων, όπου ο απάνθρωπος πολεοδομικός σχεδιασμός ευνοεί την εμφάνιση άγχους και επιθετικότητας στους κατοίκους⁶⁷. Η κακή σχολική επίδοση, σε συνδυασμό με τις απουσίες στα μαθήματα, δημιουργούν στον ανήλικο μαθητή μια κοινωνική ετικέτα ή στιγματισμό που συνήθως διευκολύνει το δρόμο προς την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Η ανεργία επίσης δημιουργεί μια κατάσταση απελπισίας και απογοήτευσης μεταξύ των νέων, οι οποίοι κινδυνεύουν να αναπτύξουν παρεκκλίνουσες συμπεριφορές. Μεγάλη είναι όμως και η συμβολή των Μέσων

⁶⁶ Η Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα: «*Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας, οι τρόποι αντιμετώπισής της και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*» (2006/C 110/13) είναι διαθέσιμη στο EUR - Lex «Η πρόσβαση στο δίκαιο της Ένωσης» και ειδικότερα στην ιστοσελίδα: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IE0414:EL:NOT> (τελευταία επίσκεψη: 25-04-2013).

⁶⁷ Η σύνδεση της ζωής στην πόλη με την εγκληματικότητα απασχόλησε αρκετούς ερευνητές της αστικής κοινωνιολογίας. Οι πιο γνωστές θεωρίες που διατυπώθηκαν ήταν η κλασική κατεύθυνση, η συστημική προσέγγιση και η υποπολιτισμική θεωρία, όλες οι οποίες διαπίστωσαν μια αιτιώδη σχέση ανάμεσα στην αστυφιλία (*urbanism*) (υπό την έννοια του μεγάλου γεωγραφικού μεγέθους, της πληθυσμιακής ετερογένειας και της πληθυσμιακής πυκνότητας) και τη συμπεριφορά των κατοίκων των πόλεων (*urbanity*) (υπό την έννοια των ψυχολογικών και συμπεριφορικών γνωρισμάτων των ατόμων της πόλης), στο Tittle C.R., Grasmick H.G., “Urbanity: Influences of urbanness. Structure and culture”, *Social Science Research*, 30, 2001, p. 313-335, p. 313.

Μαζικής Ενημέρωσης στην εμφάνιση παραβατικής συμπεριφοράς. Η μετάδοση εικόνων βίας από ορισμένες τηλεοπτικές εκπομπές ή βιντεοπαιχνίδια που απευθύνονται σε ανηλίκους συμβάλλουν στον ενστερνισμό βίαιων συμπεριφορών που αντιτάσσονται στο κοινωνικά αποδεκτό σύστημα αξιών. Η κατανάλωση αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών από τους ανηλίκους μειώνει ή αίρει τις αναστολές τους, με συνέπεια την αύξηση κυρίως των βανδαλισμών ή των παραβάσεων του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, ενώ συχνά οδηγεί σε εθισμό, για την εξασφάλιση της ικανοποίησης του οποίου ο ανήλικος προβαίνει σε παράνομες ενέργειες. Σε ατομικό επίπεδο, διαταραχές της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς, όταν συνδυαστούν με άλλους κοινωνικούς ή περιβαλλοντικούς παράγοντες κάνουν τον νέο να απορρίπτει τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες και να ενεργεί παρορμητικά και απερίσκεπτα. Επιπλέον, η σύγχρονη παγκοσμιοποίηση δίνει έμφαση σε ωφελιμιστικές αξίες, όπως είναι ο ατομικισμός, η ανταγωνιστικότητα, η υπέρμετρη κατανάλωση αγαθών, ο υλικός πλούτος και όχι στο σεβασμό των κανόνων, την αλληλεγγύη, τη γενναιοδωρία και την συμπόνια και οδηγεί στην κοινωνική ανομία. Μάλιστα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, οι παραπάνω ατομικοί, κοινωνικοί και περιβαλλοντολογικοί παράγοντες υπάρχουν σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακόμη και σε κοινωνίες με υψηλό επίπεδο ευημερίας στις οποίες όμως σημειώνεται αποδιάρθρωση και έλλειψη κοινωνικής συνοχής. Τέλος, η παραπάνω έκθεση αποτελεί ένα πρότυπο αιτιολογικής προσέγγισης της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς μέσα από τη μελέτη τριών παραγόντων, ήτοι του ατομικού προφίλ, του οικογενειακού - φιλικού περιβάλλοντος και της κοινωνίας μέσα στην οποία ο ανήλικος ζει και αναπτύσσεται, είναι δυνατό, αφενός μεν να προγνωσθούν οι καταστάσεις υψηλού προεγκληματικού κινδύνου και αφετέρου δε να εντοπισθούν οι γενεσιουργές αιτίες της παραβατικότητας, με στόχο την εφαρμογή μιας ορθής πολιτικής πρόληψης και αντιμετώπισής της.

2. Η εμπειρική τεκμηρίωση της εγκληματογένεσης των ανηλίκων

Η μελέτη των κοινωνικών παραγόντων (οικονομικών, πολιτισμικών και περιβαλλοντικών) στην εγκληματογένεση αποτελεί αντικείμενο της σύγχρονης εμπειρικής εγκληματολογίας⁶⁸. Κατά την πολυεπίπεδη διερεύνηση της

⁶⁸ Η εμπειρική εγκληματολογία ορίζεται με τρόπο αντίστοιχο προς την εμπειρική κοινωνιολογία, η οποία χρησιμοποιεί τις έννοιες της καθαρής κοινωνιολογίας ως στοιχεία ανάλυσης της κοινωνικής πραγματικότητας που γίνεται αντιληπτή εμπειρικά στο Τσαούσης Δ., *Χρηστικό λεξιλόγιο της*

παραβατικότητας των ανηλίκων, η μεγαλύτερη έμφαση διαχρονικά δόθηκε στον παράγοντα «στενό κοινωνικό-φιλικό περιβάλλον» και «οικογενειακό περιβάλλον» του ανηλίκου, γεγονός που επιβεβαιώνει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζει η ατομική - κοινωνική και οικογενειακή ζωή του ανηλίκου στην περαιτέρω εξέλιξη, την ομαλή ή μη κοινωνικοποίηση και την υιοθέτηση της σύννομης ή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς του.

2.1 Οι συμμορίες ανηλίκων

Οι νεανικές συμμορίες αποτέλεσαν το προσφορότερο έδαφος για τη διερεύνηση της οργανωμένης παραβατικότητας των ανηλίκων. Σύμφωνα με την έρευνα των West και Farrington⁶⁹ τα περισσότερα αδικήματα των ανηλίκων παραβατών είχαν περισσότερους από έναν δράστες και οι συνεργοί τους ήταν αγόρια ίδιας ηλικίας, ενώ οι φίλοι των «σταθερών» παραβατών είχαν φίλους επίσης παραβάτες με έντονη δραστηριότητα. Η έρευνα του Vaucresson⁷⁰ που έγινε στη Γαλλία για το διάστημα από 1945-1961 αναφορικά με την παραβατικότητα των νέων σε ομάδες, διαπίστωσε τα εξής: Ο αριθμός των συμμετεχόντων ατόμων ήταν μικρός, η συμμετοχή των κοριτσιών ήταν ελάχιστη και τα άτομα δεν οπλοφορούσαν. Σημαντική ήταν η διαπίστωση ότι οι συμμορίες ανηλίκων αποτελούσαν φαινόμενο των πόλεων και τα αδικήματα έπλητταν κατά κύριο λόγο το αγαθό της ιδιοκτησίας. Εξίσου σημαντική υπήρξε η έρευνα των Richard Cloward και Lloyd Ohlin⁷¹ που προσπάθησε να ερμηνεύσει τη σύνδεση μεταξύ των αγοριών εφήβων των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, του εγκλήματος, της σύγκρουσης και της παραίτησης. Τελικά, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι συμμορίες των ανηλίκων επιδιώκουν να αποκτήσουν κέρδος, εξουσία και κοινωνική θέση μέσω της διάπραξης των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας. Ο Walter Miller⁷² συνέδεσε τη νεανική παραβατικότητα με τον εγκληματογόνο χαρακτήρα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, ενώ επεσήμανε ως δομικά συστατικά των νεανικών συμμοριών τα εξής: α) την επιδίωξη εμπλοκής με τις αρχές, β) τη σκληρότητα, την ανδρεία και τον ανδρισμό, γ) την εξυπνάδα για την κατάκτηση της κοινωνικής θέσης, δ) τη διέγερση

κοινωνιολογίας, Gutenberg, 1989, σελ. 159, όπως παρατίθεται στο Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, υποσημείωση 6, σελ. 13.

⁶⁹ West D.J. & Farrington D.P., *Who becomes delinquent?*, Heinemann, London, 1973, pp. 155-157.

⁷⁰ Vaucresson CRFS, στο Léauté, *Le traitement des délinquants*, Paris, PUF, 1966, όπως παρατίθεται στο Ζαραφονίτου Χ., *ό.π.*, 2004, υποσημείωση 229, σελ. 117.

⁷¹ Cloward R., Ohlin L., *ό.π.*, 1960.

⁷² Miller W., "Lower Class Culture as a generating Milieu of Gang Delinquency", στο *Journal of Social Issues*, 14: 1958, pp. 5-19.

που προκαλείται στους παραβάτες από το συνδυασμό, αφενός μεν της ταύτισης με ήρωες και θρύλους και αφετέρου δε της ανίας της καθημερινότητας, ε)τη μοίρα που πιστεύουν ότι ρυθμίζει τη ζωή τους και στ)την αυτονομία που επιδιώκουν να αποκτήσουν αρνούμενοι οποιαδήποτε εξωγενή εξουσιαστική δύναμη. Ο Albert Cohen⁷³ θεώρησε τις νεανικές συμμορίες ως παρέκκλιση από τις μεσοαστικές αξίες. Η πολιτισμική σύγκρουση μεταξύ των ιδιαίτερων αξιών και των κυρίαρχων αξιών της μεσοαστικής τάξης έχει ως συνέπεια τη συμμετοχή των παιδιών των χαμηλότερων κοινωνικά στρωμάτων σε συμμορίες, ενώ η αναζήτηση καταξίωσης μέσα από εναλλακτικές οδούς οδηγεί σε συναναστροφή με παιδιά που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα. Οι James Short και Fr. Strodtbeck⁷⁴ μελέτησαν αγόρια ηλικίας 16-18 ετών που ανήκαν σε συμμορίες, αγόρια μεσαίας κοινωνικής τάξης που δεν ανήκαν σε συμμορίες και αγόρια χαμηλής κοινωνικής τάξης που επίσης δεν ανήκαν σε συμμορίες. Σύμφωνα με τα πορίσματα αυτής της έρευνας, η αιτιολογία της παραβατικής συμπεριφοράς των συμμοριών ανηλίκων εντοπίστηκε περισσότερο στην έλλειψη συμμόρφωσης στους ισχύοντες νόμους, παρά στη συμμόρφωση σε κανόνες που ενέχουν τη χρήση βίας. Οι τελευταίοι αυτοί ερευνητές υποστήριξαν ότι η κοινωνική πίεση που ασκείται και ο τρόπος ενηλικίωσης των ανηλίκων που ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις μπορούν να τους οδηγήσουν ευκολότερα στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς σε σχέση με τους ανηλίκους των μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων.

2.2 Το οικογενειακό περιβάλλον

Με παρόμοιο τρόπο διερευνήθηκε ο ρόλος που διαδραματίζει η οικογένεια στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς από ανηλίκους. Η μακρόχρονη (δεκαετής) έρευνα των West και Farrington προσπάθησε να διαγνώσει ποια άτομα πρόκειται να εκδηλώσουν εγκληματική συμπεριφορά σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, της οικογένειας και της κοινωνικής κατάστασης. Η έρευνα αφορούσε σε ανηλίκους ηλικίας από οκτώ (8) έως δέκα οκτώ (18) ετών, οι οποίοι κατοικούσαν στην γειτονιά της πόλης Cambridge τα έτη 1969-1973. Από την έρευνα προέκυψε ότι το 1/5 του δείγματος που αποτελούταν από 411 αγόρια, είχε εμπλακεί στο εγκληματικό φαινόμενο, ενώ μέσα από μια συγκριτική προσέγγιση των εγκληματιών αυτών με μη εγκληματίες διαπιστώθηκε ότι οι πρώτοι ήταν προσωπικά

⁷³ Cohen A., *Delinquent Boys. The culture of the Gang*, New York, The Free Press, 1955.

⁷⁴ Short J., Strodtbeck F., *Group process and Gang Delinquency*, Chicago, The University of Chicago Press, 1965.

και κοινωνικά υποδεέστεροι σε σχέση με τους δεύτερους. Επιπλέον, διαπίστωσαν ότι τα αγόρια του δείγματος ήταν νευρωτικά, ακοινωνήτα και προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες ή παράνομες σχέσεις, ενώ περισσότερο τρωτοί απέναντι στην εγκληματική συμπεριφορά χαρακτηρίστηκαν όσοι ανήκαν σε πολυμελή οικογένεια και είχαν ασθενείς οικογενειακές σχέσεις, χαμηλό δείκτη ευφυΐας, χαμηλό οικογενειακό εισόδημα και γονείς που είχαν εμφανίσει εγκληματική συμπεριφορά. Τελικά υιοθετήθηκε μια πολύ-αιτιολογική προσέγγιση της εγκληματικότητας, σύμφωνα με την οποία ο τυπικός εγκληματίας είναι η απόρροια της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατομικού και του οικογενειακού περιβάλλοντος, των χαρακτηριστικών του ανηλίκου και των συνθηκών ζωής της οικογένειας.

Μεταξύ των μεταβλητών που διερευνήθηκαν στο πλαίσιο της οικογένειας, έμφαση δόθηκε στην γονεϊκή εγκληματικότητα. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με την έρευνα του Mannheim, διαπιστώθηκε ότι ένας ανήλικος έχει περισσότερες πιθανότητες να γίνει παραβάτης όταν άλλα μέλη της οικογένειάς είχαν ένα ποινικό παρελθόν. Η έρευνα του Ferguson στη Γλασκόβη έδειξε ότι τα αγόρια με πατέρα που είχε καταδικασθεί για ποινικό αδίκημα, είχαν τις διπλές πιθανότητες να εγκληματήσουν από τους υπολοίπους, ενώ τα αγόρια με μεγαλύτερα αδέρφια που είχαν διαπράξει κάποιο έγκλημα, είχαν τριπλές πιθανότητες σε σχέση με τους υπολοίπους. Οι McCord και Zola, στην έρευνά τους στο Cambridge - Somerville σε δύο ομάδες 325 αγοριών κατά τα έτη 1939-1955, διαπίστωσαν ότι τα παιδιά με γονείς με εγκληματικό παρελθόν έχουν περισσότερες πιθανότητες να διαπράξουν ποινικά αδικήματα. Παρομοίως, στην έρευνα του West στην Αγγλία, σε ανηλίκους με γονείς μη εγκληματίες, ποσοστό 2/3 αυτών παρέμενε εκτός εγκληματικής δραστηριότητας. Αντίθετα, σύμφωνα με γαλλικές έρευνες, όπως ήταν η μελέτη 500 νέων παραβατών του Κέντρου Έρευνας και Επιμόρφωσης της Επιτηρούμενης Εκπαίδευσης για τα έτη 1959-1961⁷⁵ και η έρευνα των Pinatel, Blanc, Bertrand⁷⁶, δεν προέκυψε σύνδεση μεταξύ της ύπαρξης εγκληματικής δραστηριότητας των γονέων και της παραβατικότητας του ανηλίκου τέκνου.

Με παρόμοιο τρόπο διερευνήθηκε η μεταβλητή της έλλειψης ισορροπίας και συνοχής στην οικογένεια λόγω θανάτου, χωρισμού, εγκατάλειψης ή διαζυγίου των γονέων, γνωστή και ως «διασπασμένη οικογένεια» (“broken families”). Ο

⁷⁵ CFRES, στο Leaute, *Criminologie et science penitentiaire*, Paris, PUF, 1972, όπως παρατίθεται στο Ζαραφονίτου Χ., *ό.π.*, 2004, υποσημείωση 252, σελ. 126.

⁷⁶ Pinatel J., Leblanc M., Bertrand, “*Inadaptation juniveile: étude de 100 rapports d’observation*”, ACPT, 1955 & *Revue de Science Criminelle*, 1954, p. 792.

συσχετισμός της μεταβλητής αυτής με την εγκληματική δραστηριότητα δεν υπήρξε έντονος, παρά την κυριαρχία του στα κοινωνικά στερεότυπα στο ευρύ κοινό. Η εν λόγω μεταβλητή φαίνεται ότι μπορεί να αξιολογηθεί σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες. Η έρευνα CNERP στο Ensisheim⁷⁷ σε υπότροπους και πολύ-υπότροπους κρατούμενους κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ο θάνατος ενός ή και των δυο γονέων κατά την περίοδο της ανηλικότητας του τέκνου, αποτέλεσε το σημαντικότερο παράγοντα διάσπασης της οικογενειακής συνοχής. Επιπλέον, η έρευνα των Glueck⁷⁸ στις Η.Π.Α. έβγαλε το πόρισμα ότι η οικογενειακή διάσπαση στην πρώιμη ανηλικότητα (έως την ηλικία των πέντε ετών) είναι συχνότερη στους ανηλίκους παραβάτες σε σχέση με τους μη παραβάτες, ενώ μεγαλύτερη συχνότητα διαπιστώθηκε στους πολύ-υπότροπους σε σχέση με τους υπότροπους. Αντίθετα, σύμφωνα με άλλες έρευνες, τα ποσοστά εγκληματικότητας στις αποδιοργανωμένες οικογένειες ήταν μικρότερα σε σχέση με τις δυστυχισμένες οικογένειες⁷⁹.

Στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν και οι ενδοοικογενειακές συγκρούσεις. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα των Glueck⁸⁰, με τα πορίσματα της οποίας συμπαρατάσσονται και οι McCord και Zola⁸¹, οι ανήλικοι παραβάτες προέρχονται από γονείς που έχουν αποτυχημένες ή κακές συζυγικές σχέσεις ή ζουν σε οικογένειες χωρίς συνοχή. Όσον αφορά στους ανηλίκους χρήστες ηρωίνης, αυτοί προέρχονται κυρίως από αποδιοργανωμένες οικογένειες λόγω έλλειψης συνοχής. Η μεταβλητή του πρώιμου χωρισμού του παιδιού με τη μητέρα λόγω απασχόλησης της τελευταίας συνδέθηκε επίσης με την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς του πρώτου. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα του Hirschi (διαπίστωση στην οποία κατέληξε και ο Nye), τα παιδιά των οποίων οι μητέρες εργάζονταν πλήρως είχαν διαπράξει πολλές αξιόποινες πράξεις σε σύγκριση με τα παιδιά των οποίων οι μητέρες ημιαπασχολούνταν ή δεν εργάζονταν. Για το λόγο αυτό, η επαγγελματική απασχόληση της μητέρας ερμηνεύθηκε ως έλλειψη επίβλεψης και πειθαρχίας, η οποία μάλιστα, εάν συνδυαστεί με άλλα κοινωνικά προβλήματα, εκτιμάται ως καθοριστική στη διαμόρφωση της παραβατικής συμπεριφοράς του παιδιού.

⁷⁷ CNERP στο Ensisheim, στο Léauté, *Criminologie et science penitentiaire*, Paris, PUF, 1972, όπως παρατίθεται στο Ζαραφώνιτου Χ., *ό.π.*, 2004, υποσημείωση 256, σελ. 127.

⁷⁸ Glueck S. & E., *Unraveling Juvenile Delinquency*, Cambridge, Harvard University Press, 1950.

⁷⁹ Nye F.I., *Family Relationships and delinquent behavior*, Westport, Greenwood Press, 1958.

⁸⁰ Glueck S. & E., *ό.π.*, 1950.

⁸¹ McCord W. & J., Zola I., *Origins of crime*, New York, Columbia, University Press, 1959.

Η ανυπαρξία συναισθηματικής σχέσης μεταξύ παιδιών και γονέων μελετήθηκε από τους ψυχαναλυτές ως καθοριστική μεταβλητή στην παραβατικότητα των ανηλίκων. Οι Glueck διαπίστωσαν ότι η αδιαφορία και η ψυχρότητα των γονέων (και συγκεκριμένα η μεγαλύτερη αδιαφορία από τη μητέρα σε σύγκριση με την αδιαφορία από τον πατέρα) προς τα παιδιά ήταν συχνότερη στην ομάδα των ανηλίκων παραβατών σε σχέση με τους μη παραβάτες. Οι McCord και Zola συμφώνησαν με τα παραπάνω πορίσματα, ενώ πρόσθεσαν ότι η αδιαφορία ή εχθρότητα των γονιών προς το παιδί γεννά στο παιδί συναισθήματα αποστερήσης και αντίδρασης απέναντι σε κάθε μορφή εξουσίας. Οι West και Farrington επιβεβαίωσαν τα πορίσματα, αλλά επεσήμαναν ότι είναι έγκυρα όταν μελετώνται κατά την πρώιμη ανηλικότητα του παιδιού. Όσον αφορά στην ενδοοικογενειακή βία⁸² (κυρίως με τη μορφή της κακοποίησης του παιδιού) οι περισσότερες έρευνες συμφωνούν ότι η άσκησή της αυξάνει την πιθανότητα έναρξης εγκληματικής σταδιοδρομίας του τελευταίου. Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι το παιδί που έχει υποστεί σωματική κακοποίηση έχει περισσότερες πιθανότητες να εξελιχθεί σε βίαιο ενήλικα και το παιδί που έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση έχει περισσότερες πιθανότητες να γίνει δράστης σεξουαλικών εγκλημάτων.⁸³ Συνοψίζοντας, από τις έρευνες που μελέτησαν το θεσμό της οικογένειας, προέκυψε ότι η εγκληματικότητα των γονέων⁸⁴, η ελλιπής γονική επίβλεψη στα παιδιά⁸⁵, η σκληρή ή παθητική ή αδιάφορη αντιμετώπιση της παραβατικότητας από τους γονείς⁸⁶, η ακανόνιστη ή σκληρή επιβολή της πειθαρχίας στα παιδιά, οι γαμικές συγκρούσεις και το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας⁸⁷ οδηγούν τα ανήλικα τέκνα στην παραβατικότητα καθώς και σε μη παραβατικές διαταραχές της συμπεριφοράς.⁸⁸

3. Το πορτραίτο του παραβατικού ανηλίκου

⁸² Η ενδοοικογενειακή βία ορίζεται ως «η κάθε σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βία που ασκείται σε βάρος του θύματος από τον τωρινό ή πρώην σύζυγο ή από το σύντροφο ή από άλλα μέλη της οικογένειας». Ο παραπάνω ορισμός προτάθηκε από την Δανία κατά την 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη Γυναικών στην Κίνα τον Σεπτέμβριο του 1995 και έγινε αποδεκτός από τα υπόλοιπα κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁸³ Ζαραφωνίτου Χ., *ό.π.*, 2004, σσ. 129-130.

⁸⁴ West D.J. & Farrington D.P., *ό.π.*, 1973.

⁸⁵ Patterson G.R., *Coercive family processes*, Eugene, Oregon, Castalia Publ. Company, 1982.

⁸⁶ Στο ίδιο.

⁸⁷ McCord W. & J., Zola I., *ό.π.*, 1959.

⁸⁸ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος.....*, *ό.π.*, 2005, σσ. 54-55. Για μια αναλυτική επισκόπηση στις έρευνες που ασχολήθηκαν με τις οικογενειακές μεταβλητές και στα πορίσματά τους, βλ. στο ίδιο, σσ. 54-68.

Το προφίλ του ανηλίκου παραβάτη σκιαγραφείται μέσα από την επίδραση των παραγόντων κοινωνικοποίησης και εγκληματογένεσης. Από την ελληνική έρευνα των Ν. Κουράκη, Φ. Μηλιώνη και της ερευνητικής ομάδας των φοιτητών της Νομικής Σχολής Αθηνών σε δείγμα ανηλίκων κρατουμένων συνάχθηκε το προφίλ αυτών. Αναλυτικότερα, η έρευνα πραγματοποιήθηκε το έτος 1995 σε δείγμα 156 συνολικά (149 αγοριών και 7 κοριτσιών) κρατουμένων στο σωφρονιστικό κατάστημα Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας, συνοδεύτηκε από επαναληπτική έρευνα (follow up) και στηρίχτηκε σε συνεντεύξεις, στον έλεγχο των ατομικών φακέλων των κρατουμένων και σε συγκριτική επισκόπηση με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας και άλλων ερευνών. Σύμφωνα με τα πορίσματα της τότε έρευνας, η πλειοψηφία των ανηλίκων γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στα αστικά κέντρα (ποσοστό 46,8% στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και Πειραιά και 28,8% σε άλλες αστικές περιοχές) και οι συνθήκες διαβίωσής τους ήταν κάτω του μέσου όρου του γενικού πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα έως την ηλικία των 12 ετών οι ανήλικοι ζούσαν στο ίδιο σπίτι με άλλα 5,2 κατά μέσο όρο άτομα, ενώ το 1/3 αυτών ζούσε με άλλα 6-15 άτομα. Οι οικογενειακές τους σχέσεις παρουσίαζαν προβλήματα, καθώς ποσοστό 28,2% του δείγματος είχαν χάσει τον ένα ή και τους δυο γονείς τους έως την ηλικία των 12 ετών. Πολλοί ήταν οι ανήλικοι που μίλησαν για φαινόμενα σωματικής αλλά και σεξουαλικής βίας εντός της οικογένειας. Το οικογενειακό - κοινωνικό - οικονομικό επίπεδο ήταν χαμηλό, καθώς οι γονείς ή οι κηδεμόνες των ανηλίκων ήταν σε μεγάλο ποσοστό αναλφάβητοι και ασκούσαν επαγγέλματα χαμηλής οικονομικής εμβέλειας. Οι ανήλικοι στην πλειοψηφία τους ήταν επίσης αναλφάβητοι και εργάζονταν σε τρίτο εργοδότη ήδη από την ηλικία κατά μέσο όρο των 13,1 ετών. Επιπλέον, οι μισοί εξ αυτών είχαν σχηματίσει ποινικό μητρώο από την ηλικία κατά μέσο όρο των 14,3 ετών, ενώ οι περισσότεροι είχαν ήδη εγκλεισθεί σε ίδρυμα αγωγής ή σωφρονιστικό κατάστημα ή και στα δυο. Τα αδικήματα που τους είχαν απαγγελθεί στο παρελθόν στρέφονταν κυρίως κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές σε ποσοστό 76,9% του δείγματος), ενώ τα αδικήματα για τα οποία κρατούνταν ως υπόδικοι ή κατάδικοι ήταν κυρίως κλοπές, ληστείες και ανθρωποκτονίες. Οι ποινές που τους επιβάλλονταν ήταν ιδιαίτερα αυστηρές και ανέρχονταν στα 5 χρόνια και 3,4 μήνες, ενώ ιδιαίτερη εντύπωση έκανε στους ερευνητές ότι οι αυστηρότερες ποινές επιβάλλονταν από τους δικαστές σε ανηλίκους που δεν είχαν εμπλακεί ποτέ στο παρελθόν με την ποινική δικαιοσύνη. Οι παραπάνω ερευνητές επεσήμαναν την κακή κοινωνικοοικονομική κατάσταση και τις αντίξοες συνθήκες κατά την ανατροφή των ανηλίκων, ενώ τόνισαν

το προϋπάρχον ποινικό παρελθόν τους ως απαρχή μιας εγκληματικής σταδιοδρομίας.⁸⁹ Εντούτοις, σύμφωνα με ερευνητικά πορίσματα μιας άλλης έρευνας με θέμα «*Μετέφηβοι - ποινική αντιμετώπιση σωφρονιστική μεταχείριση*» δεν επιβεβαιώθηκε η επίδραση των δυσμενών οικογενειακών παραγόντων στην παραβατικότητα των ανηλίκων, ενώ επιβεβαιώθηκαν τα χαρακτηριστικά της φυσιογνωμίας των κρατουμένων, δηλαδή η υπεροχή αριθμητικά των ανδρών, ο μεγάλος αριθμός υποδίκων και το είδος των αδικημάτων, ήτοι η μικρή εγκληματικότητα και οι παραβάσεις των ειδικών ποινικών νόμων.⁹⁰ Παρόμοια με την ελληνική έρευνα των Κουράκη, Μηλιώνη κ.λπ. υπήρξαν τα πορίσματα της έρευνας που είχε πραγματοποιηθεί στο δικαστήριο ανηλίκων του Montreal σε δείγμα 454 ανηλίκων για το χρονικό διάστημα από 25-5-1981 έως 31-7-1981. Διαπιστώθηκε λοιπόν ότι τα αγόρια αποτελούσαν τη συντριπτική πλειοψηφία και ήταν κυρίως ηλικίας 16-17 ετών. Τα αδικήματα για τα οποία κατηγορούνταν στρέφονταν κυρίως κατά της ιδιοκτησίας (ποσοστό 80%) και λιγότερο κατά προσώπων (ποσοστό 11%). Οι τρεις στους δέκα ανηλίκους είχαν κατηγορηθεί ή καταδικασθεί παλαιότερα, ενώ ποσοστό 18,5% είχε υποβληθεί σε μέτρα προστασίας για αδικήματα που φορούσαν επίσης προσβολές κατά της ιδιοκτησίας.

Στη σύγχρονη εποχή, η φυσιογνωμία του παραβατικού ανηλίκου δε θα μπορούσε να σκιαγραφηθεί καλύτερα από τους επίσημους κοινωνικούς φορείς που έρχονται σε επαφή με παραβατικούς ανηλίκους. Σύμφωνα με την Κοινωνιολόγο και Επιμελήτρια Ανηλίκων Πειραιά κα. Μυρσίνη Πυκνή, οι ανήλικοι που έρχονται σε επαφή με την Υπηρεσία Επιμελητών Πειραιά, έχουν τα παρακάτω κοινά χαρακτηριστικά, ήτοι: α)Είναι συνήθως αγόρια, Έλληνες, μετανάστες, πρόσφυγες, β)προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και πλήττονται από την ανεργία, γ)διαπιστώνεται δυσλειτουργία στο οικογενειακό περιβάλλον, όπως είναι ένταση στις γονεϊκές σχέσεις, απουσία πατέρα και εμπλοκή γονέων στην παραβατικότητα, δ)υπάρχει έλλειψη πολιτιστικών ερεθισμάτων, ε)απουσιάζει πλήρως το υποστηρικτικό οικογενειακό περιβάλλον με συχνά φαινόμενα χρήσης ουσιών, αλκοολισμού ή ψυχικών διαταραχών των γονέων, στ)συχνά πρόκειται για ανηλίκους με διαγνωσμένα ή όχι προβλήματα ψυχικής υγείας ή διατάραξης συμπεριφοράς,

⁸⁹ Κουράκης Ν., Μηλιώνη Φ. και ερευνητική ομάδα Νομικής Σχολής Αθηνών, *Έρευνα στις ελληνικές φυλακές. Τα σωφρονιστικά καταστήματα Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκουλας, 1995.

⁹⁰ Τρωϊάνου-Λουλά Α., Ταβουλάρη Μ., Δερμάτη Σ., *Μετέφηβοι. Ποινική αντιμετώπιση, Σωφρονιστική μεταχείριση*, Αθήνα, Σάκουλας (Ποινικά, τ. 51), 295 επ..

ζ) παρατηρείται χαμηλή σχολική επίδοση, δυσκολίες στην εκπαίδευση λόγω μαθησιακών προβλημάτων, καθυστέρηση στην εκπαιδευτική διαδικασία (όπως είναι οι αδικαιολόγητες απουσίες και η επανάληψη τάξεων) ή ακόμη και διακοπή της σχολικής εκπαίδευσης, η) παρατηρείται έλλειψη επαγγελματικής εκπαίδευσης και εξειδίκευσης, σε συνδυασμό με πλήρη ανυπαρξία προσωπικών, επαγγελματικών και εκπαιδευτικών στόχων και έλλειψη κινήτρων για εξέλιξη και πρόοδο, θ) διαπιστώνεται ανυπαρξία μόνιμης ή περιστασιακής επαγγελματικής απασχόλησης και, τέλος, ι) βασικό χαρακτηριστικό των παραβατικών ανηλίκων είναι η απραξία ή αλλιώς η ύπαρξη κενού χρόνου, ο οποίος διατίθεται σε internet café και συναναστροφή με συνομηλίκους που συνήθως βιώνουν τα ίδια προβλήματα.⁹¹ Συνοψίζοντας, το πορτραίτο του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου συντίθεται από απειθαρχία, ασυνέπεια και παραίτηση αναφορικά με τη σχολική, προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική εξέλιξη και έχει ως πρωταρχική γενεσιουργό αιτία τους κακούς ή ανύπαρκτους οικογενειακούς δεσμούς σε επίπεδο κοινωνικοποίησης, επίβλεψης, επιμέλειας και συναισθηματικής κάλυψης.

ΜΕΡΟΣ Β: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΝΕΑΡΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΩΝ. ΑΝΑΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΗ.

1. Η γένεση, η εξέλιξη, το αντικείμενο και οι αρχές του δικαίου ανηλίκων

Στην Ελλάδα, μοναδικό κριτήριο για την επιβολή της ποινής του εγκλεισμού του ανηλίκου σε κάποιο «επανορθωτικό κατάστημα» ή στη φυλακή πριν το 1950, ήταν η πνευματική ικανότητα του πρώτου να αντιληφθεί τη σημασία της πράξης του⁹². Ωστόσο, γρήγορα έγινε αντιληπτό πως η τιμωρητική αντιμετώπιση του ανηλίκου οδηγεί στην αύξηση της εγκληματικότητας και για το λόγο αυτό, θεσπίστηκε ο Ν. 1492/1950 ο οποίος όρισε την παιδική ηλικία ως αυτοτελές έννομο αγαθό που χρήζει διαφύλαξης και προστασίας. Έτσι λοιπόν, το έτος 1950, οπότε τέθηκαν σε ισχύ ο Ποινικός Κώδικας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, αποτέλεσε σημείο αναφοράς και εκκίνησης του Δικαίου Ανηλίκων⁹³. Το «δίκαιο ανηλίκων» με

⁹¹ Πυκνή Μ., «Ανυπαρξία υποστηρικτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και απασχόλησης για τους ανηλίκους παραβάτες», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://freshstartproject.eu/wp-content/uploads/2011/06/FS_Newsletter_01_Article_Pukni_EL.pdf, σελ. 4, (τελευταία επίσκεψη: 8-5-2013).

⁹² Κουράκης Ν.Ε., *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Σάκκουλας, 2004, σελ. 8.

⁹³ Στο ίδιο, σελ. 269.

την ευρεία έννοια αποτελεί ένα σύνολο κανόνων ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου που ρυθμίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ανηλίκων και διασφαλίζει τη διατήρηση, την εξέλιξη και τη διαιώνιση της κοινωνίας μέσω της προστασίας της νεότητας. Το περιεχόμενο του δικαίου ανηλίκων είναι ευρύ και περιλαμβάνει ζητήματα που αφορούν όχι μόνο στην αντιμετώπιση του ανηλίκου ως δράστη ή ως θύματος, αλλά και στις σχέσεις γονέων και τέκνων εντός ή εκτός γάμου, την υιοθεσία, την επιτροπεία, τη ρύθμιση της εργασίας από ανήλικο, την εφαρμογή της κοινωνικής πρόνοιας, την προστασία και τη μέριμνα των ανηλίκων σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους.

Ορόσημο στην ανάπτυξη του παραπάνω κλάδου είναι ο 19^{ος} αιώνας για τις αγγλοσαξονικές χώρες, στις οποίες κυρίαρχη θέση κατέχουν δικαστικές αποφάσεις και ειδικά νομοθετήματα⁹⁴ και ο 20^{ος} αιώνας για τις ευρωπαϊκές χώρες, οπότε σημειώθηκε εξέλιξη των επιστημών της συμπεριφοράς και ιδίως της εξελικτικής ψυχολογίας. Στην ανάπτυξη αυτή συνέβαλε επίσης η εκβιομηχάνιση και η μετακίνηση των πληθυσμών προς τα αστικά κέντρα, με συνέπεια τη ρήξη των οικογενειακών και γειτονικών δεσμών, την αύξηση των πιθανοτήτων τόσο της εκδήλωσης παραβατικής συμπεριφοράς όσο και της θυματοποίησης του ευάλωτου ανηλίκου που συνακόλουθα κατέστησε αναγκαία τη μεγαλύτερη προστασία του τελευταίου. Οι παραπάνω επιστημονικές και κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις ενίσχυσαν την άποψη ότι ο ανήλικος δεν αποτελεί απλά μια μικρογραφία του ενηλίκου, αλλά, ως μια ύπαρξη ιδιόρρυθμη που διαφέρει ποιοτικά και ποσοτικά από τον ενήλικα, χρήζει μιας ιδιαίτερης μεταχείρισης από το νομοθέτη και τον δικαστή⁹⁵.

Στη σύγχρονη εποχή, το εθνικό δίκαιο ανηλίκων συντίθεται από αυτόνομους θεσμούς όπως είναι τα δικαστήρια ανηλίκων και η επιμέλεια ανηλίκων που θα αναλυθούν στη συνέχεια και εμπίπτει στην ύλη των διατάξεων του Ποινικού Δικαίου, του Αστικού Δικαίου, του Συντάγματος, καθώς και σε ειδικούς νόμους και διατάγματα. Μάλιστα, αν και δεν έχει καταρτισθεί ένας ενιαίος Κώδικας Ανηλίκων, έχουν δημοσιευθεί ανεπίσημες συλλογές νομοθεσίας⁹⁶, ενώ άξια αναφοράς είναι η «Συλλογή Νομοθεσίας Ανηλίκων»⁹⁷ που κατήρτισε το Υπουργείο Δικαιοσύνης στα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Το «δίκαιο ανηλίκων» με στενή έννοια είναι το ουσιαστικό και

⁹⁴ Bevan H.K., *The Law relating to children*, London, 1973. p.1

⁹⁵ Χωραφάς Ν.Α., *Ποινικόν Δίκαιον*, 9^η έκδοση, (επιμέλεια Κ. Σταμάτη), 1978, σελ. 98.

⁹⁶ Βλ. σχετικά *Δίκαιο Ανηλίκων*, Επιμέλεια: Ιάκωβος Φαρσεδάκης, Συνεργασία Κυριακή Χατζηκωνσταντή, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, β' έκδοση, 2006.

⁹⁷ Βασίλειο της Ελλάδος, Υπουργείον Δικαιοσύνης, Γενική Διεύθυνσις Σωφρονιστικής Διοικήσεως, Διεύθυνσις Εκτελέσεως Ποινών, Τμήμα Ανηλίκων, *Συλλογή Νομοθεσίας Ανηλίκων*, Αθήνα, 1968.

οικονομικό δίκαιο που αφορά σε δράστες, παιδιά, εφήβους και νεαρούς ενήλικες και έχει ως αντικείμενο την αντιμετώπιση (πρόληψη και καταστολή) των παραβατικών συμπεριφορών που εκδηλώνονται από αυτούς. Στη διεθνή βιβλιογραφία παρατηρείται μια διχογνωμία αναφορικά με την ονομασία, το περιεχόμενο και την οριοθέτηση του δικαίου ανηλίκων. Για παράδειγμα, οι όροι που επικρατούν είναι στην Αγγλία «το δίκαιο του παιδιού» (*child law*), στη Γαλλία και την Ιταλία «το δίκαιο ανηλίκων» (*droits de mineurs, diritto minorile*), στις Η.Π.Α. «το δίκαιο νεανικής παραβατικότητας» (*law of juvenile delinquency*) και στη Γερμανία «το ποινικό δίκαιο της νεότητας».⁹⁸ Στην Ελλάδα, ήδη από το έτος 1933, υπάρχει δημοσίευμα⁹⁹ με αναφορά στο «ποινικό δίκαιο ανηλίκων», αργότερα προτιμήθηκε ο όρος «εγκληματολογικό δίκαιο ανηλίκων» και τελικά ο όρος «δίκαιο ανηλίκων», χωρίς κανέναν επιθετικό προσδιορισμό. Το δίκαιο ανηλίκων με την στενή έννοια έχει δυο κατηγορίες πηγών δικαίου¹⁰⁰, ήτοι τις κοινές, όπως είναι το Σύνταγμα, ο Ποινικός Κώδικας, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ο Κώδικας Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση Κρατουμένων, οι Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι και οι διατάξεις αστυνομικού περιεχομένου, καθώς και τις αυτόνομες ή ιδιαίτερες πηγές, όπως είναι ειδικοί νόμοι και διατάγματα, που αφορούν στη λειτουργία των δικαστηρίων ανηλίκων, στην οργάνωση και τη δομή της υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων κ.ά..

Τέλος, ο «όλως εξαιρετικός και ιδιάζων» χαρακτήρας του δικαίου ανηλίκων δραστών απορρέει από τις ακόλουθες αρχές, που είναι οι εξής: α)η αρχή της ελάχιστης παρέμβασης, σύμφωνα με την οποία επιδιώκεται η ελαχιστοποίηση της παρέμβασης του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων, που εκτείνεται έως το σημείο της μη παρέμβασης¹⁰¹, β)η αρχή της αγωγής, της αποφυγής των περιοριστικών της ελευθερίας μέτρων που πρέπει να αποτελούν την *ultimum refugium* του δικαστή ανηλίκων και της εφαρμογής υποκατάστατων του εγκλεισμού, γ)η αρχή της ιδιάζουσας εξατομικευμένης μεταχείρισης του ανηλίκου, η συμπεριφορά του οποίου κρίνεται ως σύμπτωμα μιας γενικότερης δυσλειτουργικής κατάστασης, δ)η αρχή της

⁹⁸ Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., *Δίκαιο ανηλίκων - Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις*, β' έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας Αντ. Ν., 1992, σελ. 25.

⁹⁹ Γάφος Η., *Η έννοια της διακρίσεως εις το Ποινικόν Δίκαιον Ανηλίκων*, Δικαστική, τ.Ε', 1933, σελ. 612 επ..

¹⁰⁰ Για μια αναλυτική επισκόπηση των πηγών του Ποινικού Δικαίου Ανηλίκων, βλ. σχετικά Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., ό.π., 1992, σσ.29-34.

¹⁰¹ Πρόκειται για τη λεγόμενη «ριζοσπαστική» έκφανση της παραπάνω αρχής που καθιστά τη μη παρέμβαση ως την αποτελεσματικότερη απάντηση στις παραβάσεις των ανηλίκων, βλ. σχετικά Schur E., *Rethinking the delinquency problem*, New Jersey, 1973.

συνύπαρξης ή του συγκερασμού¹⁰² του «προτύπου προνοίας» του δικαστηρίου ανηλίκων, υπό την έννοια της διάγνωσης των αναγκών των ανηλίκων που δημιουργούν κοινωνικά προβλήματα και της θεραπευτικής μεταχείρισής τους, προκειμένου να ενταχθούν στην κοινωνία ως δημιουργικά άτομα και του «προτύπου δικαιοσύνης», υπό την έννοια της συμμόρφωσης των δικαστών ανηλίκων προς τους θεσπισμένους δικονομικούς κανόνες, με απώτερο στόχο την ορθή απονομή της δικαιοσύνης στα νεαρά άτομα και ε)η αρχή της εξειδίκευσης των επαγγελματιών που εμπλέκονται στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων δραστών με σχετική εγκληματολογική κατάρτιση και συνεχή ενημέρωση.¹⁰³

2. Ο ανήλικος και ο νεαρός ενήλικας παραβάτης στα πλαίσια του Ποινικού Δικαίου και της Ποινικής Δικονομίας

2.1 Ανηλικότητα και παραβατική συμπεριφορά: Έννοιες, διακρίσεις και προβληματική

Ο χρονικός προσδιορισμός της έναρξης και της λήξης της «ανηλικότητας» στο Ποινικό Δίκαιο αποτελεί ένα μείζονος σημασίας ζήτημα, καθώς η ηλικία καθορίζει την ποινική ευθύνη, το ακαταλόγιστο, την αντίδραση της πολιτείας, τη δικαιοδοσία και την αρμοδιότητα του δικαστηρίου που θα επιληφθεί της υποθέσεως. Στο σύγχρονο ελληνικό ποινικό δίκαιο ως ανήλικοι ορίζονται όσοι, κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν συμπληρώσει την ηλικία από οκτώ (8) έως δέκα οκτώ (18) ετών (ά. 121 Π.Κ.)¹⁰⁴, ενώ ως νεαροί ενήλικες ή αλλιώς «μετέφηβοι» ορίζονται όσοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο (18^ο) όχι όμως και το εικοστό πρώτο (21^ο) έτος της ηλικίας τους (ά. 133 Π.Κ.). Όσον αφορά στην ποινική δικαιοδοσία, οι ανήλικοι υπάγονται στην αρμοδιότητα των δικαστηρίων ανηλίκων (ά. 7 Κ.Π.Δ.), ενώ οι νεαροί

¹⁰² Ο συγκερασμός των δύο (2) προτύπων της προνοίας και της δικαιοσύνης είναι ένα από τους στόχους των «Στοιχειωδών Κανόνων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την απονομή της Δικαιοσύνης σε Νεαρά Άτομα» (*Κανόνες του Πεκίνου*) και αποβλέπει ιδίως στην προαγωγή της ευημερίας του νεαρού ατόμου και στην εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας, υπό την έννοια του συνυπολογισμού όχι μόνο της βαρύτητας της πράξης, αλλά και των προσωπικών συνθηκών του νεαρού ατόμου, βλ. σχετικά ά. 5.1. στους «Κανόνες του Πεκίνου».

¹⁰³ Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., ό.π., 1992, σσ. 35-44.

¹⁰⁴ Πριν από την ψήφιση και θέση σε ισχύ του Ν. 3189/2003 «*Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις*» (ΦΕΚ Α' 243/21-10-2003), ο ελληνικός Ποινικός Κώδικας όριζε τα εξής: Η ηλικία μηδέν (0) έως έξι (6) ετών (πρόκειται για τα λεγόμενα νήπια) λογίζεται ως όριο των ποινικά αδιάφορων ατόμων, η ηλικία επτά (7) έως δώδεκα (12) ετών (πρόκειται για τα λεγόμενα παιδιά) καθιερώνει αμάχητο τεκμήριο ποινικής ανευθυνότητας που χρήζει ειδικής μεταχείρισης (πρώην ά. 126 παρ.1 Π.Κ.), η ηλικία δέκα τριών (13) έως δέκα επτά (17) ετών (πρόκειται για τους λεγόμενους εφήβους) καθιερώνει μαχητό τεκμήριο ποινικής ανευθυνότητας (πρώην ά. 126 Π.Κ. παρ.2), και, τέλος, η ηλικία δέκα οκτώ (18) έως είκοσι ένα (21) (πρόκειται για τους λεγόμενους μετέφηβους) καθιερώνει πλήρη ποινική ευθύνη.

ενήλικες που έχουν συμπληρώσει το δέκα όγδοο (18^ο) έτος της ηλικίας υπάγονται στην αρμοδιότητα του κοινού ποινικού δικαστηρίου, το οποίο όμως δύναται να επιλέξει ηπιότερη μεταχείριση (*άρθρα 133 και 83 Π.Κ.*). Γενικότερα, οι ανήλικοι παραβάτες τυγχάνουν μιας επιεικέστερης ποινικής μεταχείρισης σε σύγκριση με τον ενήλικα εγκληματία ή παραβάτη¹⁰⁵, καθώς ο Ποινικός Κώδικας προβλέπει ρητά ότι σε αυτούς επιβάλλονται αποκλειστικά αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων ή ποινικός σωφρονισμός (*ά. 121 παρ. 2 Π.Κ.*). Στο Ποινικό Δίκαιο η αντιμετώπιση των ανηλίκων διαφοροποιείται με κριτήριο την ηλικία τους. Έτσι λοιπόν, στους ανηλίκους κάτω των οκτώ (8) ετών (γνωστοί ως ποινικά αδιάφοροι) δε μπορεί να επιβληθεί κανένα μέτρο για οποιαδήποτε πράξη έχουν τελέσει. Στους ανηλίκους ηλικίας από οκτώ (8) έως δέκα τριών (13) ετών (γνωστοί ως ποινικά ανεύθυνοι σύμφωνα με το *ά. 126 παρ. 1 Π.Κ.*), δεν καταλογίζεται η τελεσθείσα αξιόποινη πράξη λόγω της ηλικίας τους και σε αυτούς επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που συνάδουν άλλωστε με τον σκοπό της διαπαιδαγώγησης που διαπνέει το ποινικό δίκαιο ανηλίκων. Στους ανηλίκους άνω των δέκα τριών (13) ετών, ο Νόμος 3860/2010 διακρίνει δύο ηλικιακές κατηγορίες που τυγχάνουν διαφορετικής ποινικής μεταχείρισης. Πιο συγκεκριμένα, στους ανηλίκους ηλικίας από δέκα τριών (13) έως δέκα πέντε (15) ετών είναι δυνατή η επιβολή θεραπευτικών ή αναμορφωτικών μέτρων (*ά. 126 παρ. 2 Π.Κ.*), ενώ στους ανηλίκους ηλικίας από δέκα πέντε (15) έως δέκα οκτώ (18) ετών είναι δυνατόν να επιβληθούν αναμορφωτικά, θεραπευτικά μέτρα ή κατ' εξαίρεση ποινικός σωφρονισμός (*ά. 126 παρ. 3 Π.Κ.*), όπως αυτά αναλύονται στη συνέχεια.

Στο ποινικό δίκαιο, η έννοια «παράβαση» μετονομάζεται σε έγκλημα το οποίο με τη σειρά του ορίζεται ως η κάθε πράξη ή παράλειψη που είναι άδικη και καταλογιστή στο δράστη της και τιμωρείται από το νόμο (*ά. 14 Π.Κ. επ.*). Ωστόσο, στις περιπτώσεις των ανηλίκων το «έγκλημα» αντικαθίσταται από την «παραβατική συμπεριφορά» η οποία είναι λιγότερο αρνητικά φορτισμένη έννοια. Άλλωστε, είναι κοινά αποδεκτό ότι στις περιπτώσεις των ανηλίκων η παραβατικότητα δεν αποτελεί παρά ένα επιφανόμενο της ανάπτυξης τους και των κρίσεων που αυτή προκαλεί ιδίως κατά την εφηβική ηλικία, οπότε και αρχίζει να συντελείται η φυσική,

¹⁰⁵ Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσμενείς συνέπειες που απορρέουν από το χαρακτηρισμό κάποιου ως εγκληματία σύμφωνα με τις θεωρίες της αλληλεπίδρασης και του στιγματισμού, ορθώς προτάθηκε στη χώρα μας η αντικατάσταση του όρου «ανήλικος εγκληματίας» από τον όρο «ανήλικος παραβάτης», στο Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*....., *ό.π.*, 2005, σελ. 12.

πνευματική και συναισθηματική ανάπτυξη τους¹⁰⁶. Σαφής είναι άλλωστε η διάταξη του Ποινικού Κώδικα που ορίζει κατά πλάσμα δικαίου ότι ο ανήλικος δεν διαπράττει ποτέ κακούργημα (ά. 18 Π.Κ.) με άμεσες συνέπειες: α) την παραγραφή της κακουργηματικής πράξης του ανηλίκου μετά από την παρέλευση πέντε (5) ετών ή σε περίπτωση αναστολής της παραγραφής την παρέλευση οκτώ (8) ετών από την τέλεσή της πράξης (ά. 111 παρ. 3 Π.Κ.), β) τη δίωξη των κακουργημάτων που τέλεσε ο ανήλικος στην αλλοδαπή υπό την προϋπόθεση υποβολής έγκλησης ή αίτησης της κυβέρνησης της χώρας που τελέστηκε (ά. 6 παρ. 3 Π.Κ.) και γ) την παραγραφή της ποινής που επιβλήθηκε μετά από δέκα έτη (ά. 114 ΠΚ).¹⁰⁷ Έτσι λοιπόν, η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων συμπεριλαμβάνει: α) τις κοινές αξιόποινες πράξεις, δηλαδή τις πράξεις που θεωρούνται εγκλήματα από ενήλικα άτομα, β) τις ιδιαίτερες αξιόποινες πράξεις ή «αξιόποινες πράξεις status», δηλαδή τις πράξεις που θεωρούνται αξιόποινες μόνο όταν τελούνται από ανήλικα άτομα¹⁰⁸ και γ) τις μη αξιόποινες πράξεις ή καταστάσεις που διαμορφώνονται σε ένα κοινωνικό περιβάλλον ατόμων τα οποία τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις. Η πρώτη κατηγορία παραβατικότητας δε χρήζει περαιτέρω ανάλυσης, καθώς εμπίπτει στην ύλη του γενικού και ειδικού κοινού ποινικού δικαίου που αφορά σε όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως ηλικίας. Η δεύτερη και τρίτη κατηγορία πράξεων έχουν το κοινό χαρακτηριστικό ότι συνεπάγονται κάποιες ειδικές ενέργειες εκ μέρους της πολιτείας, προκειμένου να προστατευθούν οι ανήλικοι που διαβιώνουν σε ένα περιβάλλον επιβλαβές για την υγεία και την ασφάλειά τους ή και το ίδιο το μέλλον τους, το οποίο καθίσταται αβέβαιο εάν μετατραπούν σε δράστες αξιόποινων πράξεων.

Η τρίτη κατηγορία παραβατικότητας δημιουργήθηκε με κριτήριο το κοινωνικό περιβάλλον εντός του οποίου ζει και αναπτύσσεται ο ανήλικος, το οποίο (κριτήριο) αντικατέστησε το αόριστο κριτήριο της «κατάστασης δυσχέρειας κοινωνικής προσαρμογής», το οποίο με τη σειρά του είχε αντικαταστήσει το αρχικό επίσης αόριστο κριτήριο του λεγόμενου «ηθικού κινδύνου» ή της «ηθικής παρεκτροπής»¹⁰⁹. Το τελευταίο αυτό κριτήριο του ηθικού κινδύνου είχε γεννήσει

¹⁰⁶ Στο ίδιο.

¹⁰⁷ Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., *Δίκαιο ανηλίκων, Θεωρία και πράξη*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, 2011.

¹⁰⁸ Για την κατανόηση της εν λόγω κατηγορίας, αναφέρουμε ενδεικτικά το παράδειγμα της δια νόμου υποχρεωτικής εννιάχρονης εκπαίδευσης, η παραβίαση του οποίου συνιστά αξιόποινη πράξη.

¹⁰⁹ Οι Ν. 2298/1995 και 2331/1995 αντικατέστησαν τον ΑΝ 2724/1940 «Περί οργάνωσης και λειτουργίας Αναμορφωτικών Καταστημάτων Ανηλίκων» (ΦΕΚ Α' 449/21-27.12.1940). Στην αιτιολογική έκθεση του προϋσχυσαντος νόμου, χρησιμοποιούνταν εναλλακτικά οι όροι ηθικός κίνδυνος ή ηθική παρεκτροπή, οι οποίοι (όροι) αποτελούσαν -σε επίπεδο πρόληψης- προϋποθέσεις για την

ιδιαίτερους προβληματισμούς εξαιτίας της μεγάλης αοριστίας που ενείχε. Πιο συγκεκριμένα, σε μια προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης της «ηθικής παρεκτροπής», αυτή είχε οριστεί ως μια σειρά από συνήθειες που απομακρύνουν τον ανήλικο από τον ηθικό και έννομο βίο, από την εργασία, το σχολείο και την οικογένεια. Η άποψη ότι τα κριτήρια αυτά στοιχειοθετούσαν την πραγματική ροπή στο έγκλημα και συνέτρεχαν σε ανηλίκους που υιοθετούν «αντισυμβατικά πρότυπα συμπεριφοράς», κρίθηκε ως ιδιαίτερα αόριστη και επισφαλής για τη διάγνωση της επικινδυνότητας ενός ανηλίκου και την πρόγνωση της μελλοντικής εγκληματικής του συμπεριφοράς.¹¹⁰ Τα σύγχρονα περιστατικά κινδύνου εμπλοκής ενός ανηλίκου σε παραβατικές συμπεριφορές εμφανίζονται στην καθημερινή πρακτική ως εξής: Οι γονείς (ή σπανιότερα κάποιο άλλο πρόσωπο, ή ο ανήλικος ή η Κοινωνική Υπηρεσία) υποβάλλουν αίτηση στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, συνήθως μετά από φυγή του λεγόμενου προπαραβατικού ανηλίκου, παραπονούνται δε για ανεπιθύμητες διαπροσωπικές σχέσεις του τέκνου τους, περιφρόνηση του κοινωνικού περιβάλλοντος, διακοπή φοίτησης στο σχολείο κ.ο.κ.. Πολλές από τις παραπάνω αιτήσεις αποσύρονται μετά από την εξομάλυνση της κρίσης μεταξύ του ανηλίκου και των γονέων του. Ωστόσο, για τις υπόλοιπες περιπτώσεις, ο Νόμος προβλέπει, είτε την ανάθεση επιμέλειας του ανηλίκου στους επιμελητές ή εισαγωγή στα αναμορφωτικά καταστήματα. Η επιλογή και η εκτέλεση του καταλληλότερου μέτρου γίνεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης έπειτα από γνωμάτευση του δικαστή ανηλίκων, ο οποίος, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια, βασίζεται στην κοινωνική έρευνα που διενεργεί ο επιμελητής ανηλίκων. Τέλος, η μεταχείριση των ανηλίκων που βρίσκονται σε καταστάσεις υψηλού κινδύνου παραβατικότητας κρίνεται προβληματική, καθώς υποκαθιστά μέτρα πρόνοιας και πρόληψης με μέτρα στερητικά της ελευθερίας και εξομοιώνεται με τη μεταχείριση ανηλίκων που έχουν διαπράξει κάποια αξιόποινη πράξη¹¹¹.

έκδοση υπουργικής απόφασης περί επιβολής αναμορφωτικών μέτρων και ανάθεσης της επιμέλειας στους επιμελητές ανηλίκων. Παλαιότερα γινόταν λόγος για «κίνδυνο ηθικής εγκατάλειψης ή διαφθοράς», για κατάσταση «εγκατάλειψης» και «εξάρτησης» και για συγκεκριμένες επικίνδυνες συμπεριφορές (π.χ. συναναστροφή με επικίνδυνα άτομα, χρησιμοποίηση χυδαίας γλώσσας κ.λπ.). Βλ. σχετικά την αρ. 40 παραπομπή στο Τρωϊάνου-Λουλά Α., *Η Υπηρεσία Επιμελητών των Δικαστηρίων Ανηλίκων*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999, σελ. 245.

¹¹⁰ Χάϊδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σελ. 82.

¹¹¹ Στο ίδιο, σσ. 82-83.

2.2 Ο ανήλικος παραβάτης στο στάδιο της προδικασίας και της κύριας διαδικασίας

Στο στάδιο της προδικασίας (προανάκρισης και κύριας ανάκρισης¹¹²), προβλέπεται η διενέργεια ειδικής έρευνας για την ατομική, οικογενειακή, κοινωνική ζωή του ανηλίκου και την προσωπικότητά του από τον ειδικό ανακριτή ανηλίκων. Στη συλλογή των ανωτέρω στοιχείων, σημαντική είναι η συμβολή του επιμελητή ανηλίκων (ά. 239 παρ. 2 εδ. β και γ' Κ.Π.Δ.), προκειμένου να αποφανθεί ο ανακριτής για την επιβολή προσωρινής κράτησης ή περιοριστικών όρων στον ανήλικο. Όσον αφορά στη δυνατότητα επιβολής περιοριστικών όρων ή προσωρινής κράτησης στον ανήλικο αναγκαίες είναι οι παρακάτω διασαφηνίσεις. Η προσωρινή κράτηση επιβάλλεται στον ανήλικο κατηγορούμενο μόνο εφόσον: α) προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις ενοχής του, β) η πράξη για την οποία κατηγορείται απειλείται στο νόμο με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα (10) ετών και γ) ο ανήλικος έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο έτος της ηλικίας του (ά. 282 παρ. 5 Κ.Π.Δ.). Εντούτοις, η προσωρινή κράτηση αποτελεί εξαιρετικό μέτρο και κάμψη του τεκμηρίου αθωότητας του κατηγορουμένου και επιβάλλεται, αντί για περιοριστικούς όρους, μόνο εάν ο κατηγορούμενος δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή υπήρξε φυγόποινος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής κατά το παρελθόν κι εφόσον προκύπτει από τα παραπάνω σκοπός φυγής ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι, αν αφεθεί ελεύθερος, είναι πιθανό να διαπράξει κι άλλα εγκλήματα, όπως προκύπτει και από προηγούμενες αμετάκλητες καταδίκες του για ομοειδείς αξιόποινες πράξεις (ά. 282 Κ.Π.Δ.). Για την επιβολή του επαχθέστερου δικονομικού μέτρου της προσωρινής κράτησης κατά το στάδιο της προδικασίας, απαραίτητο είναι να συντρέχουν αποδεδειγμένα οι παραπάνω προϋποθέσεις στο πρόσωπο του ανηλίκου δράστη, ενώ πρέπει να πληρούνται και οι κάτωθι αρχές, ήτοι: α) η *αρχή της αναγκαιότητας* υπό την έννοια ότι η προσωρινή κράτηση πρέπει να κρίνεται απολύτως αναγκαία και πρόσφορη για την πραγμάτωση του επιδιωκόμενου σκοπού, β) η *αρχή της αναγκαίας αναλογίας* και γ) η *αρχή in dubio pro libertate*, δηλαδή η εμπειρική τεκμηρίωση ότι ο κατηγορούμενος είναι ύποπτος φυγής ή

¹¹² Η προανάκριση και η κύρια ανάκριση ρυθμίζονται στα άρθρα 243 επ. και 246 επ. αντίστοιχα του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και διατάσσονται η μεν πρώτη υποχρεωτικά σε πλημμελήματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου και για τα οποία δεν έγινε προκαταρκτική εξέταση (ά. 244 Κ.Π.Δ.) και η δε δεύτερη για κακουργήματα και για σοβαρά πλημμελήματα, αμφότερα τα οποία απειλούνται με έκδοση εντάλματος σύλληψης ή προσωρινής κράτησης (ά. 246 παρ. 3 Κ.Π.Δ.).

επικίνδυνος να τελέσει νέα εγκλήματα.¹¹³ Οι περιοριστικοί όροι θεσπίζονται ενδεικτικά στον Ποινικό Κώδικα και είναι η παροχή εγγύησης, η υποχρέωση εμφάνισης στο Αστυνομικό Τμήμα του τόπου κατοικίας, η απαγόρευση εξόδου από τη χώρα ή η απαγόρευση συναναστροφής με συγκεκριμένα άτομα (ά. 282 παρ. 2 Κ.Π.Δ.). Σημαντική κρίνεται η προσθήκη στο ά. 282 παρ. 2 Κ.Π.Δ. που προβλέπει τη δυνατότητα επιβολής του περισσότερο πρόσφορου ή περισσοτέρων του ενός αναμορφωτικών μέτρων του ά. 122 Π.Κ. ως περιοριστικών όρων σε ανηλίκους παραβάτες¹¹⁴.

Η κύρια διαδικασία εκδικάσεως υποθέσεων με ανηλίκους διέπεται από κάποιες ιδιαιτερότητες σε σύγκριση με τις δίκες ενηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, τα εγκλήματα ανηλίκων δικάζονται αποκλειστικά από τα δικαστήρια ανηλίκων κεκλεισμένων των θυρών (ά. 96 παρ. 3 Συντάγματος), με τον επιμελητή ανηλίκων να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κοινωνική έρευνα της ζωής του ανηλίκου. Επιπλέον, στους ανηλίκους δεν επιβάλλονται οι κύριες ποινές των ενηλίκων, δηλαδή, κράτηση, φυλάκιση ή κάθειρξη, αλλά αναμορφωτικά μέτρα, θεραπευτικά μέτρα ή ποινικός σωφρονισμός, όπως αυτά αναλύονται στη συνέχεια. Τέλος, οι κυρώσεις σε βάρος των ανηλίκων δεν καλύπτονται από το δεδικασμένο (ά. 57 Κ.Π.Δ.), καθώς είναι δυνατόν να μεταβάλλονται, να αίρονται ή να αντικαθίστώνται ακόμη και επί αμετάκλητων αποφάσεων.

2.2.1 Τα αναμορφωτικά μέτρα

Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα (ά. 122 Π.Κ.) αναμορφωτικά μέτρα είναι τα εξής: α)η επίπληξη του ανηλίκου, β)η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς ή τους επιτρόπους του ή σε ανάδοχη οικογένεια ή σε προστατευτικές εταιρίες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητή ανηλίκων, γ)η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εξωδικαστική επίλυση της διαφοράς, δ)η αποζημίωση, η άρση ή η μείωση των συνεπειών του θύματος από τον ανήλικο δράστη, ε)η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο, στ)η παρακολούθηση κοινωνικών, ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, ζ)η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές

¹¹³ Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010, 2011, σσ. 164-165.

¹¹⁴ Για την προβληματική αναφορικά με την επιβολή του μέτρου τοποθέτησης ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής ως περιοριστικού όρου ισοδύναμου του επαχθούς μέτρου της προσωρινής κράτησης κατά το στάδιο της προδικασίας που εισήγαγε το ά. 8 του Ν. 3860/10 (ά. 282 παρ. 2 Κ.Π.Δ.), βλ. σχετικά Κοσμάτος Κ., «Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με τον Ν. 3860/2010», *Ποινική Δικονομία*, 2010, σελ. 806 και Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010, 2011, σελ. 165.

επαγγελματικής ή άλλης κατάρτισης, η)η παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, θ)η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων και ι)η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής. Τα παραπάνω αναμορφωτικά μέτρα επιβάλλονται στον ανήλικο που τέλεσε πράξη την οποία αν τελούσε ο ενήλικος θα χαρακτηριζόταν ως πλημμέλημα ή κακούργημα. Αντίθετα, στην περίπτωση τέλεσης πταισματικών παραβάσεων από τον ανήλικο επιβάλλεται μόνο η επίπληξη, η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς ή τους επιτρόπους και η παρακολούθηση ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής (ά. 128 Π.Κ.). Στην επιλογή του κατάλληλου αναμορφωτικού μέτρου που θα επιβληθεί στον ανήλικο είναι απαραίτητο να τηρούνται οι αρχές της αναλογικότητας και της επικουρικότητας, υπό την έννοια ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιεράρχηση των μέτρων από τα ηπιότερα προς τα βαρύτερα και από τα εξωιδρυματικά προς τα ιδρυματικά.

Αναφορικά με τη φύση των παραπάνω αναμορφωτικών μέτρων αναγκαίες κρίνονται οι ακόλουθες διασαφηνίσεις. Η *επίπληξη* αξιολογείται ως το ηπιότερο εξωιδρυματικό αναμορφωτικό μέτρο και συνίσταται στην επίσημη προφορική αποδοκιμασία της πράξης από το δικαστήριο με στόχο την κινητοποίηση του ανηλίκου και την τόνωση της υπευθυνότητάς του. Η *ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή τους επιτρόπους* επιβάλλεται υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης ενός υγιούς και ισορροπημένου οικογενειακού περιβάλλοντος, το οποίο διαπιστώνεται έπειτα από την «κοινωνική έρευνα» και τη σχετική έκθεση που συντάσσει ο επιμελητής ανηλίκων. Το εν λόγω μέτρο αφορά τόσο στον ανήλικο όσο και στους γονείς ή επιτρόπους του, υπό την έννοια της επίταξης της ευθύνης όλων και έχει ως δικαιολογητικό θεμέλιο την γενική αρχή «του μη αποχωρισμού του ανηλίκου από τους γονείς του» (ά. 9 παρ. 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Ν.2101/1992¹¹⁵).¹¹⁶

¹¹⁵ Σύμφωνα με το ά. 9 παρ. 1 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού: «*Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέλησή του, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη της δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού*».

¹¹⁶ Αμφισβητήσιμη είναι η αποτελεσματικότητα των μέτρων της επίπληξης και της ανάθεσης επιμέλειας στους γονείς. Ο δικαστής Α. Μηλιόπουλος είχε παραστατικά εξηγήσει αναφορικά με την αποτελεσματικότητα των εν λόγω μέτρων τα κάτωθι: «*Έτσι π.χ. όταν επιβάλλαμε επίπληξη ή επιμέλεια*

Η *ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια* συνίσταται στην προσωρινή ανάθεση της φροντίδας του ανηλίκου σε τρίτα πρόσωπα και επιβάλλεται σε περιπτώσεις αδυναμίας των φυσικών γονέων να επιμεληθούν τα τέκνα τους. Η επιμέλεια είναι δυνατόν να ανατεθεί και σε *προστατευτικές εταιρίες*, όπως είναι οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, που έχουν ως κύρια αποστολή στην πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων μέσω της παροχής υλικής και κοινωνικής στήριξης στους ανηλίκους και τις οικογένειές τους, καθώς και μέσω της παροχής στέγης, επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης, ψυχαγωγίας και πνευματικής καλλιέργειας. Η *ανάθεση της επιμέλειας σε ιδρύματα αγωγής* αποτελεί ένα οξύμωρο αναμορφωτικό μέτρο, καθώς δε νοείται η υλοποίηση ενός εξωιδρυματικού μέτρου από ένα αμιγώς ιδρυματικό θεσμό. Στην πράξη πιο συχνή είναι η *ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους επιμελητές ανηλίκων*, θεσμός ο οποίος όμως αντιμετωπίζει δυσχέρειες λόγω της ανεπαρκούς στελέχωσης της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και της υπερφόρτωσης με πληθώρα καθηκόντων.

Η *συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος* έχει ως στόχο την διαπαιδαγώγηση του ανηλίκου, την αποτροπή της υποτροπής, την επαφή μεταξύ των δύο μερών, την ανάληψη της ευθύνης από τον ανήλικο, την ηθική ικανοποίηση του θύματος και την εξωδικαστική επίλυση της διαφοράς. Το εν λόγω μέτρο κρίνεται πρόσφορο ιδίως στις περιπτώσεις των «πρωτόπειρων» ανηλίκων δραστών ή σε περιπτώσεις παραβάσεων μικρής απαξίας. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι ο παραπάνω χαρακτηρισμός περί εξώδικης διευθέτησης της διαφοράς αναιρείται, καθώς η ποινική διαμεσολάβηση επιβάλλεται με δικαστική απόφαση. Η *αποζημίωση του θύματος, η άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο* στοχεύει στην άμεση ικανοποίηση του θύματος, ενώ το ύψος της αποζημίωσης καθορίζεται σύμφωνα με την ηλικία, την οικονομική κατάσταση και τις δυνατότητες του ίδιου του ανηλίκου. Η επιτυχής εφαρμογή του παραπάνω αναμορφωτικού μέτρου συχνά συνεκτιμάται κατά την επιμέτρηση της ποινής αναφορικά με τη διάγνωση της εγκληματικής διάθεσης και της προσωπικότητας του δράστη, ενώ είναι δυνατόν να οδηγήσει σε απαλλαγή από την ποινή και σε αναγνώριση ελαφρυντικών περιστάσεων στο δράστη.

γονέων [...], αφού τελείωνε η δίκη και τα παιδιά έβγαιναν από την αίθουσα του δικαστηρίου, αναρωτιόνταν ποια ήταν η «ποινή» που τους επεβλήθη. Σε άλλες περιπτώσεις, οι συνομήλικοι των κατηγορουμένων, στους οποίους είχε επιβληθεί κάποια φορά στο παρελθόν επίπληξη ή επιμέλεια γονέων [...], συμβούλευαν άλλους συνομηλίκους τους, που επρόκειτο να περάσουν από το Δικαστήριο στο μέλλον, να μην ανησυχούν γιατί: «Δεν παθαίνεις τίποτε, θα σε συμβουλεύσουν λίγο και θα σ' αφήσουν να φύγεις», στο Γεωργούλας Σ., ό.π., 2009, σελ. 125.

Η *παροχή κοινωφελούς εργασίας* από τον ανήλικο σε δημόσιους ή δημοτικούς φορείς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα άνευ αμοιβής αποτελεί μορφή μετατροπής της στερητικής της ελευθερίας ποινής (ά. 82 Π.Κ.). Το εν λόγω μέτρο πρέπει να επιβάλλεται σε πράξεις ιδιαίτερης απαξίας, κατόπιν συναίνεσης του ανηλίκου και με στόχο την επαγγελματική του κατάρτιση. Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η πραγματική δυνατότητα και ικανότητα του ανηλίκου να παρέχει την εργασία, καθώς και η φύση της εργασίας υπό την έννοια της προστασίας της υγείας, της ασφάλειας και της ηθικής του ανηλίκου. Η *παρακολούθηση κοινωνικών ή ψυχολογικών προγραμμάτων* από τον ανήλικο με τη συναίνεσή του, στοχεύουν στη διαμόρφωση συνθηκών οι οποίες -προληπτικά ή διορθωτικά- μειώνουν ή αναιρούν τις πιθανότητες εμπλοκής των ανηλίκων με την ποινική δικαιοσύνη και δίνουν την ευκαιρία σε αυτούς για ομαλή κοινωνική ένταξη. Ειδικότερα, μέσω αυτών των προγραμμάτων επιχειρούνται: α)η δημιουργία υποδομής για εξατομικευμένη αντιμετώπιση του νέου με ωφέλιμη αξιοποίηση του χρόνου του, β)η αντιμετώπιση του νέου με σεβασμό στην προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του, γ)η συμμετοχή του νέου σε εκπαιδευτικές δράσεις και προγράμματα, δ)η προετοιμασία ένταξης του νέου στην κοινωνική ζωή μέσω υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό και ε)η δημιουργία υπηρεσιών υποστηρικτικών των νέων ατόμων. Η *φοίτηση του ανηλίκου σε επαγγελματικές σχολές* με τη συναίνεση του πρώτου, στοχεύει στην κατάρτιση αυτού και, ως εκ τούτου, μειώνει τις πιθανότητες συνέχισης της παραβατικής συμπεριφοράς. Η *παρακολούθηση προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής* προορίζεται για ανηλίκους που διαπράττουν παραβάσεις αναφορικά με τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, αλλά επιβάλλεται σπάνια εξαιτίας της ελλιπούς οργάνωσης.

Η *ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων* προσιδιάζει στο μέτρο της απλής ανάθεσης της επιμέλειας. Η διαφορά τους έγκειται στο ότι η εντατική επιμέλεια αφορά σε πράξεις μεγάλης απαξίας και επιβάλλεται ως εναλλακτική λύση πριν την επιβολή ιδρυματικών μέτρων. Η *τοποθέτηση του ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής* αποτελεί το μοναδικό ιδρυματικό αναμορφωτικό μέτρο που οδηγεί στη στέρηση της ελευθερίας του ανηλίκου. Στη χώρα μας το μοναδικό ίδρυμα αγωγής είναι το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Νέας Ιωνίας Βόλου και έχει ως σκοπό την αγωγή, την κοινωνική στήριξη, την εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση των ανηλίκων που έχουν εμφανίσει παραβατική συμπεριφορά ή αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής ή απλά διαβιώνουν με άτομα τα οποία τελούν καθ' ἑξῆς ή

κατ' επάγγελμα παραβατική συμπεριφορά. Ωστόσο, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το παραπάνω ίδρυμα είναι πολλά και αφορούν κυρίως στην κατάρτιση προσωπικού και στην υλικοτεχνική υποδομή, ενώ το σημαντικότερο πρόβλημα είναι ο συγχρωτισμός των ανηλίκων διαφόρων ηλικιών με διαφορετικές ανάγκες, όπως είναι οι ανήλικοι σε κίνδυνο, οι ανήλικοι δράστες αξιοποιώνων πράξεων, οι ανήλικοι με αναπηρίες, οι ανήλικοι με έξη ναρκωτικών ουσιών και συμπτώματα εξάρτησης κ.α.. Για το λόγο αυτό, η επιβολή του παραπάνω αναμορφωτικού μέτρου πρέπει να γίνεται με φειδώ και υπό την προϋπόθεση ότι, αφενός μεν ο ανήλικος τέλεσε μια ιδιαίτερα σοβαρή πράξη και αφετέρου δε το κοινωνικό περιβάλλον του ανηλίκου σε συνδυασμό με την προσωπικότητα του τείνει να τον οδηγήσει με βεβαιότητα σε τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων.

Με την τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 3860/2010 (ΦΕΚ Α' 111/12-7-2010) επιτρέπονται, αφενός μεν η επιβολή περισσότερων του ενός αναμορφωτικών μέτρων και αφετέρου δε η επιβολή οποιουδήποτε πρόσθετου αναμορφωτικού μέτρου σχετικού με τη διαπαιδαγώγηση και τον τρόπο ζωής του ανηλίκου¹¹⁷ (ά. 122 παρ. 2 Π.Κ.). Σημαντική κρίθηκε η τροποποίηση που επέφερε ο Ν. 3189/2003 αναφορικά με τη μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου, η οποία πρέπει να προσδιορίζεται ρητά στην δικαστική απόφαση (ά. 122 παρ. 3 Π.Κ.). Ωστόσο, η λήξη της διάρκειας των αναμορφωτικών μέτρων επέρχεται με τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους, ή, κατ' εξαίρεση και με ειδικά αιτιολογημένη απόφαση από το δικαστήριο, με τη συμπλήρωση της ηλικίας του 21^{ου} έτους (ά. 125 Π.Κ.). Επιπλέον, είναι δυνατή η αντικατάσταση των μέτρων με άλλα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή ακόμη και η άρση αυτών σε περίπτωση που η επιβολή τους εκπλήρωσε το σκοπό τους (ά. 124 Π.Κ.), ενώ η συνδρομή των προϋποθέσεων αντικατάστασης ή άρσης ελέγχεται από το δικαστήριο το αργότερο μετά την πάροδο ενός έτους από την επιβολή τους (ά. 124 παρ. 1, 3, 4 Π.Κ.). Τέλος, προβληματική κρίνεται η εγγραφή των αναμορφωτικών μέτρων στο ποινικό μητρώο του ανηλίκου για όλα τα είδη πράξεων (πλημμεληματικών και πταισματικών) που τελούνται από αυτόν (ά. 574 παρ. 2 Κ.Π.Δ.)¹¹⁸, γεγονός που αναιρεί την παραδοχή της νομολογίας ότι τα αναμορφωτικά

¹¹⁷ Αν και ο νομοθέτης δεν ορίζει ρητά τις υποχρεώσεις που μπορούν να επιβληθούν πρόσθετα στον ανήλικο, έχει γίνει δεκτό ότι οι υποχρεώσεις αυτές πρέπει να είναι αναγκαίες, κατάλληλες και να συμβάλλουν στην υλοποίηση του κύριου αναμορφωτικού μέτρου, βλ. σχετικά Μηλιόπουλος Α., «Το δικαστήριο ανηλίκων ως όργανο καταστολής και η δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασής του στη ζωή των ανηλίκων παραβατών», *Αρμενόπουλος*, 1998, σελ. 907.

¹¹⁸ βλ. σχετικά τις παρατηρήσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Ποινικό Μητρώο Ανηλίκων και Νεαρών Ενηλίκων, *Ποινικά Χρονικά*, 2009, σελ. 85 επ..

μέτρα αποτελούν αθωωτικές κατ' ουσία αποφάσεις και έχει δυσμενείς συνέπειες στην περαιτέρω εξέλιξη του ανηλίκου.

2.2.2 Τα θεραπευτικά μέτρα

Θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανηλίκων, τις οποίες ο Νόμος απαριθμεί περιοριστικά. Πιο συγκεκριμένα, τα θεραπευτικά μέτρα επιβάλλονται στον ανήλικο ο οποίος πάσχει από ψυχική ασθένεια ή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών, ή οργανική νόσο, ή κατάσταση που προκαλεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία, ή του έχει γίνει έξη η χρήση οιοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών ή εμφανίζει καθυστέρηση στην πνευματική ή ηθική του ανάπτυξη. Στις περιπτώσεις αυτές, το δικαστήριο διατάσσει: α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς, στους επιτρόπους ή σε ανάδοχη οικογένεια, β) την ανάθεση της επιμέλειας σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων, γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος και δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα (ά. 123 παρ. 1 Π.Κ.). Τα παραπάνω θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται κατόπιν διάγνωσης και γνωμοδότησης από εξειδικευμένη ομάδα επιστημόνων (ά. 123 παρ. 2 Π.Κ.). Στην περίπτωση δε που ο ανήλικος έχει αποκτήσει έξη από ναρκωτικές ουσίες, το δικαστήριο, προτού επιβάλλει τα θεραπευτικά μέτρα, διατάσσει ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση (ά. 123 παρ.3 Π.Κ.). Το δικαστήριο δύναται και στην περίπτωση των θεραπευτικών μέτρων να τα αντικαταστήσει με άλλα ή, εφόσον κρίνει ότι εκπληρώθηκε ο σκοπός για τον οποίο επιβλήθηκαν, να άρει τα ήδη επιβληθέντα (ά. 123 παρ. 2 Π.Κ.), ενώ επανελέγχονται οι προϋποθέσεις επιβολής τους προκειμένου να κριθεί η προσφορότητά τους το αργότερο με την πάροδο ενός (1) έτους από την επιβολή τους (ά. 124 παρ. 4 Π.Κ.). Επιπλέον, το δικαστήριο δύναται να επιβάλλει σωρευτικά το μέτρο της ανάθεσης της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, τους επιτρόπους και σε ανάδοχη οικογένεια ή το μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειας σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων με την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο (ά. 123 παρ. 1 εδ. β' Π.Κ.), υπό την προϋπόθεση της εμπεριστατωμένης αιτιολογίας και της κρίσης περί απολύτου αναγκαιότητας σωρευτικής επιβολής. Σε αντίθεση με τα αναμορφωτικά μέτρα, η διάρκεια των θεραπευτικών μέτρων δε λήγει αυτοδίκαια με τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου (18^{ου}) έτους, αλλά επιτρέπεται να παραταθεί έως την ηλικία του εικοστού πρώτου (21^{ου}) έτους (ά. 125 παρ. 2 Π.Κ.). Κατά την

επιλογή του θεραπευτικού μέτρου που θα επιβληθεί πρέπει να τηρούνται απαρέγκλιτα οι αρχές της αναγκαιότητας, της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, υπό την έννοια της επιλογής του πρόσφορου και σκόπιμου θεραπευτικού μέτρου για τη «θεραπεία» του ανηλίκου, η οποία διαγιγνώσκεται ως αναγκαία από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών που υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε κρατικά ιατρικά και νοσηλευτικά κέντρα (ά. 123 παρ. 2 Π.Κ.). Τέλος, προβληματική είναι η μη πρόβλεψη ενδίκων μέσων κατά της «αθωωτικής» απόφασης που διατάσσει θεραπευτικά μέτρα, ιδίως στις περιπτώσεις που εφαρμόζεται το θεραπευτικό μέτρο της παραπομπής του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα (ά. 123 παρ. 1 περ. δ Π.Κ.).

2.2.3 Ο ποινικός σωφρονισμός

Ο ποινικός σωφρονισμός αποτελεί μια ιδιόμορφη κύρια ποινή στερητική της ελευθερίας που επιβάλλεται μόνο σε ανηλίκους και συνεπάγεται τον περιορισμό τους σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων. Με την τροποποίηση που επέφερε ο Νόμος 3860/2010¹¹⁹, για την επιβολή του ποινικού σωφρονισμού πρέπει να συντρέχουν οι παρακάτω τυπικές προϋποθέσεις, ήτοι: α)η συμπλήρωση του δεκάτου πέμπτου (15^{ου}) έτους της ηλικίας¹²⁰, β)η τέλεση μόνο κακουργήματος και όχι πλημμελήματος, γ)η υπό κρίση αξιόποινη πράξη να εμπεριέχει στοιχεία βίας, δηλαδή να στρέφεται κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή να αποτελεί μέρος ευρύτερης εγκληματικής δραστηριοποίησης του ανηλίκου που τελείται κατ' επάγγελμα ή κατ' εξακολούθηση (ά. 127 παρ. 1 Π.Κ.) και δ)ο αναγκαίος χαρακτήρας του ποινικού σωφρονισμού (ά. 126 παρ. 3 Π.Κ.). Ο ποινικός σωφρονισμός δεν επιβάλλεται λοιπόν σε ανηλίκους για πλημμεληματικές παραβάσεις, ενώ επιβάλλεται για συγκεκριμένες κακουργηματικές πράξεις ιδιαίτερα μεγάλης απαξίας, υπό την έννοια της

¹¹⁹ Πριν τη θέση σε ισχύ του Ν. 3860/2010, ο ποινικός σωφρονισμός επιβαλλόταν με σκοπό να συγκρατήσει τον ανήλικο ηλικίας δέκα τριών (13) ετών και άνω από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων κακουργηματικού ή πλημμεληματικού χαρακτήρα. Η προισχύσασα ρύθμιση υποστηρίχθηκε ότι δε συνάδει με τις αρχές του Κράτους Δικαίου, καθώς αποσυνδέεται πλήρως το επαχθές μέτρο του ποινικού σωφρονισμού από την τελεσθείσα πράξη και την ατομική ευθύνη του δράστη, στο Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010, 2011, σελ. 96.

¹²⁰ Η αύξηση του ορίου ηλικίας από το δέκατο τρίτο (13^ο) στο δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος επήλθε με τον Ν. 3860/2010 με δικαιολογητικό λόγο τη διαπίστωση αναφορικά με τις δυσμενείς επιπτώσεις της στέρησης της ελευθερίας σε νεαρή και αδιαμόρφωτη ηλικία και σε συνδυασμό με την ακαταλληλότητα των συνθηκών έκτισης του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων στη χώρα μας. Η περαιτέρω αύξηση του παραπάνω ορίου ηλικίας έχει διατυπωθεί ως αίτημα από τον Συνήγορο του Πολίτη, έτσι ώστε ο ποινικός σωφρονισμός να επιβάλλεται σε ανηλίκους άνω των δέκα έξι (16) ετών. Η ηλικία αυτή θεωρείται ότι σηματοδοτεί την ψυχοκοινωνική ωριμότητα του ανηλίκου και ισχύει σήμερα σε χώρες όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Πολωνία και το Βέλγιο, βλ. σχετικά υποσημείωση 170 στο Δημόπουλος Χ. Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010, 2011, σελ. 97.

αντικειμενικής βαρύτητας της πράξης. Εντούτοις, η απόφαση περί εγκλεισμού σε κατάστημα κράτησης δεν καθορίζεται μόνο από την πράξη καθαυτή, τις περιστάσεις τέλεσης και τα αίτια διάπραξης, αλλά συνεκτιμώνται τα στοιχεία της προσωπικότητας του δράστη, όπως είναι το μορφωτικό, οικογενειακό, επαγγελματικό και κοινωνικό επίπεδο (ά. 126 παρ. 1 εδ. β Π.Κ.). Ως εκ τούτου, ο ποινικός σωφρονισμός επιβάλλεται σε ανηλίκους στους οποίους ενυπάρχει μια διαμορφωμένη βούληση για αντικοινωνική συμπεριφορά, ενώ αποκλείεται σε περιπτώσεις ανηλίκων που απασχολούν για πρώτη φορά τις διωκτικές αρχές, έχουν σταθερή εργασία, σταθερή και εποικοδομητική σχέση με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον και ανεπτυγμένο πνευματικό επίπεδο. Επιπλέον, για την επιβολή του απαιτείται η διπλή αιτιολογία από το δικαστήριο, αφενός μεν της ανεπάρκειας των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων και αφετέρου δε της κρίσης περί της αναγκαιότητας επιβολής του (ά. 127 παρ. 1 εδ. β Π.Κ.). Απαραίτητο είναι επίσης να εξετάζεται από τον δικαστή η αναγκαιότητα και η καταλληλότητα του ποινικού σωφρονισμού για την επίτευξη του σκοπού που επιδιώκεται¹²¹, ενώ σημαντικό ρόλο στην κρίση περί αναγκαιότητας του ποινικού σωφρονισμού διαδραματίζει ο επιμελητής ανηλίκων ο οποίος διεξάγει έρευνα για την προσωπικότητα του ανηλίκου προτού η υπόθεση εισαχθεί προς συζήτηση στο ακροατήριο (ά. 293 Κ.Π.Δ.). Έτσι λοιπόν, εφόσον ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων κριθεί ως απολύτως αναγκαία ποινή για τον ποινικό σωφρονισμό του ανηλίκου, δεν αναστέλλεται (ά. 99 επ. Π.Κ.), ούτε μετατρέπεται σε χρηματική ποινή (ά. 82 Π.Κ.).

Όσον αφορά στη διάρκεια του ποινικού σωφρονισμού, αυτή δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δέκα πέντε (15) έτη, παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις εγκλημάτων τα οποία τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών ή ισόβια κάθειρξη. Αναλυτικότερα, ισχύουν τα εξής χρονικά πλαίσια ποινής: α) Από έξι (6) μήνες έως πέντε (5) έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη έως δέκα (10) έτη, β) από δύο (2) έως δέκα (10) έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με πρόσκαιρη κάθειρξη, γ) έως δέκα πέντε (15) έτη για εγκλήματα που τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα (10) ετών ή με ισόβια κάθειρξη (ά. 54 Π.Κ.). Σημαντική κρίθηκε η καινοτομία που επέφερε ο προγενέστερος Νόμος 3189/2003 αναφορικά με τον σαφή προσδιορισμό της διάρκειας του ποινικού σωφρονισμού του ανηλίκου στην απόφαση

¹²¹ Για την καταλληλότητα και τη σχέση σκοπού - μέσου στο πεδίο της σωφρονιστικής, βλ. σχετικά Αλεξιάδης Σ., *Προς αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος*, Θεσσαλονίκη, 1983, Σάκκουλας, σελ. 62 επ..

του δικαστηρίου (ά. 127 παρ. 2 Π.Κ.). Στην επιμέτρηση της ποινής συνεκτιμώνται δύο στοιχεία, αφενός μεν η βαρύτητα του συγκεκριμένου εγκλήματος¹²² και αφετέρου δε η προσωπικότητα του δράστη¹²³. Τέλος, στην Ελλάδα, η έκτιση του ποινικού σωφρονισμού υλοποιείται στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας, Βόλου και Αυλώνα, καθώς και στα δύο (2) Τμήματα Κράτησης Νέων που βρίσκονται στο Γενικό Κατάστημα Κράτησης της Θεσσαλονίκης και στις Δικαστικές Φυλακές Κορυδαλλού¹²⁴ αντίστοιχα και διέπεται από τον Σωφρονιστικό Κώδικα (Ν. 2776/1999) και τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας των ειδικών καταστημάτων κράτησης νέων.

2.3 Η νεαρή ενηλικότητα: Μια «βιολογική» ελαφρυντική περίπτωση

Ο νομοθέτης εκφράζει την επιείκειά του για τον «νεαρό ενήλικα» ή «μετέφηβο» και, εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας του που κυμαίνεται από δέκα οκτώ (18) έως είκοσι ενός (21) ετών, αναγνωρίζει σε αυτόν μια «μειωμένη ωριμότητα» των ενηλίκων (ά.133 Π.Κ.). Κατά τα λοιπά, στον νεαρό ενήλικα εφαρμόζονται οι διατάξεις του κοινού ποινικού δικαίου και επιβάλλονται οι προβλεπόμενες ποινικές κυρώσεις. Μολονότι η αναγνώριση της βιολογικής ελαφρυντικής περίπτωσης του νεαρού ενήλικα είναι δυνητική για το δικαστήριο της ουσίας, σε περίπτωση υποβολής τέτοιου ισχυρισμού, το εν λόγω δικαστήριο υποχρεούται να απαντήσει και σε περίπτωση απόρριψης να αιτιολογήσει την απόφασή του¹²⁵. Σε περίπτωση αποδοχής της παραπάνω ελαφρυντικής περίπτωσης, διαμορφώνεται ένα νέο πλαίσιο ποινής. Έτσι λοιπόν, κατά ρητή αναφορά του ά. 130 παρ. 2 Π.Κ., οι επιβαλλόμενες

¹²² Η βαρύτητα του εγκλήματος εξειδικεύεται: α)στην προξηνηθείσα βλάβη ή στον κίνδυνο που προκάλεσε, β)στη φύση, το είδος και το αντικείμενο του εγκλήματος με τη συνεκτίμηση των περιστάσεων που συνόδευαν την προπαρασκευή ή την εκτέλεσή του και γ)στην ένταση του δόλου ή το βαθμό της αμέλειας του υπαιτίου (ά. 79 παρ. 2 Π.Κ.).

¹²³ Η εκτίμηση της προσωπικότητας του δράστη μεταφράζεται ως αξιολόγηση του βαθμού της εγκληματικής διάθεσης που εκδήλωσε ο υπαίτιος κατά την πράξη με κριτήρια: α)τα αίτια που τον ώθησαν στην πράξη, την αφορμή που του δόθηκε και τον επιδιωκόμενο σκοπό, β)το χαρακτήρα και το βαθμό αναπτύξεώς του, γ)τις ατομικές, κοινωνικές περιστάσεις και τον βίο του πριν την τέλεση της πράξης και, τέλος, δ)τη διαγωγή του κατά την πράξη αλλά και κατόπιν της τέλεσής της και ιδίως η μετάνοια που επέδειξε και η προθυμία του να επανορθώσει τις συνέπειες της πράξης (ά. 79 παρ. 3 Π.Κ.).

¹²⁴ Στο Γενικό Κατάστημα Κράτησης Νέων κρατούνται προσωρινά ανήλικοι που μεταχρονται στην πρωτεύουσα για την εκδίκαση των υποθέσεών τους στα Δικαστήρια Ανηλίκων Αθήνας ή Πειραιά ή για λόγους υγείας.

¹²⁵ Σε αντίθετη περίπτωση, ιδρύονται οι αναιρετικοί λόγοι της απόφασης εξαιτίας ελλειπών ειδικής και εμπεριστατωμένης αιτιολογίας (ά. 510 παρ. 1 στ. δ' Κ.Π.Δ.) ή εξαιτίας έλλειψης ακρόασης του κατηγορουμένου (ά. 510 παρ. 1 στ. β Κ.Π.Δ.). Εντούτοις, έχει κριθεί από το Ακυρωτικό Δικαστήριο ότι «η προβολή αόριστων ισχυρισμών δεν υποχρεώνει το δικαστήριο της ουσίας, να απαντήσει επ' αυτών σε περίπτωση απόρριψής τους, ούτε να διαλάβει ειδική αιτιολογία» (βλ. σχετικά ΑΠ 54/2010). Η ως άνω υποχρέωση υφίσταται μόνο όταν γίνεται αναφορά και επίκληση πραγματικών περιστατικών που θεμελιώνουν την κάθε ελαφρυντική περίπτωση.

στερητικές της ελευθερίας ποινές που επιβλήθηκαν κατά το ά. 83 Π.Κ. δε συνεπάγονται τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων (ά. 59 Π.Κ.) ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας (ά. 72 Π.Κ.). Στην δικαστηριακή πρακτική, η αποδοχή της ελαφρυντικής περίπτωσης του νεαρού της ηλικίας είναι συχνό φαινόμενο, ενώ η απόρριψή της θεμελιώνεται στο είδος του εγκλήματος και τις περιστάσεις τέλεσής του¹²⁶. Τέλος, ο ισχύων Σωφρονιστικός Κώδικας προβλέπει ρητά τον διαχωρισμό των νεαρών ενηλίκων από τους ενήλικες κρατούμενους και την παραμονή των πρώτων σε ειδικά καταστήματα κράτησης έως τη συμπλήρωση της ηλικίας των είκοσι πέντε (25) ετών για την ολοκλήρωση μορφωτικών ή επαγγελματικών προγραμμάτων (ά. 12 παρ. 6 Ν. 2776/1999).

3. Η κριτική του ισχύοντος εθνικού θεσμικού πλαισίου

Οι τροποποιήσεις που επέφεραν οι Ν. 3189/2003 και Ν. 3860/2010 συνέβαλαν αποφασιστικά στην αναμόρφωση του εθνικού δικαίου ανηλίκων. Όσον αφορά στον Ν. 3189/2003, ως σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις θεωρούνται οι εξής: α) Η κατάργηση της διάκρισης σε παιδιά και εφήβους που ίσχυε στο προηγούμενο νομοθετικό πλαίσιο και ο ηλικιακός καθορισμός αυτών, β) ο εμπλουτισμός των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων με στόχο την εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλίκου σύμφωνα με τις προσωπικές του ανάγκες, γ) ο περιορισμός των περιπτώσεων στις οποίες εφαρμόζεται η στέρηση της ελευθερίας του ανηλίκου, δ) η κατάργηση της αοριστίας της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, ε) η δυνατότητα σωρευτικής επιβολής μέτρων για την αποτελεσματικότερη μεταχείριση του ανηλίκου και στ) η θεσμοθέτηση μέτρων, όπως είναι η παροχή κοινωφελούς εργασίας, η αποζημίωση του θύματος, η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης κ.ά.. Σημαντικές είναι οι τροποποιήσεις που επήλθαν και σε επίπεδο δικονομικών διατάξεων, όπως είναι η αναβάθμιση του εισαγγελέα μέσω της δυνατότητας που του παρέχει ο Νόμος να απέχει από την άσκηση ποινικής δίωξης, όταν ο ίδιος κρίνει από τις περιστάσεις των πταισματικών ή πλημμεληματικών πράξεων και από την προσωπικότητα του ανηλίκου, ότι αυτό δεν είναι αναγκαίο προκειμένου να συγκρατηθεί ο τελευταίος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (ά. 45⁴ Κ.Π.Δ.). Συνέπεια της ρύθμισης αυτής είναι η παράκαμψη της ποινικής διαδικασίας, η προώθηση της υπόθεσης σε υπηρεσίες κοινοτικής υποστήριξης, η αποφυγή

¹²⁶ Πολλοί υποστηρίζουν ότι στην περίπτωση απόρριψης του ισχυρισμού, γίνεται μια ανεπίτρεπτη εκ νέου διπλή αξιολόγηση σε βάρος του κατηγορουμένου. Βλ. σχετικά Καϊάφα - Γκιμπάντι Μ., Παρατηρήσεις σε ΜΟΔΒερ 40/2001, *Ποινική Δικονομία*, 2002, σελ. 4 επ.

στιγματισμού του ανηλίκου εξαιτίας της ποινικής καταδίκης και η αρχειοθέτηση των μη σοβαρών υποθέσεων. Με τον τρόπο αυτό εξυπηρετούνται οι αρχές του συστήματος της δικαιοσύνης των ανηλίκων, δηλαδή η αρχή της ευημερίας του ανηλίκου και η αρχή της αναλογικότητας και επιτυγχάνεται η έγκαιρη, άμεση, παιδαγωγικότερη και αποτελεσματικότερη παρέμβαση στην αποφυγή της υποτροπής, η διεκπεραίωση των υποθέσεων στη βάση των αρχών της δικαιοσύνης και της πρόνοιας και η διεύρυνση του ρόλου του εισαγγελέα στον τομέα της πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων μέσα από την διερεύνηση της φύσης της αξιόποινης πράξης, των συνθηκών τέλεσης αυτής και της προσωπικότητας του ανηλίκου (ηθική, ψυχική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή του ανηλίκου)¹²⁷. Επιπλέον, με τον παραπάνω Νόμο προβλέφθηκε ο επαναπροσδιορισμός της καθ' ύλην αρμοδιότητας του τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, η διεύρυνση των δυνατοτήτων άσκησης έφεσης και η ανάθεση στον εισαγγελέα ανηλίκων της εκτέλεσης και της εφαρμογής των αποφάσεων ανηλίκων¹²⁸. Ιδιαίτερου ενδιαφέροντος κρίθηκε επίσης και η εισαγωγή του θεσμού των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας στο πλαίσιο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που έθεταν ως απώτερο στόχο την κοινωνική αντιμετώπιση των προβλημάτων που οδηγούν στην παραβατικότητα κάποιες ευπαθείς ομάδες πολιτών (όπως ενδεικτικά είναι τα εγκαταλελειμμένα ή κακοποιημένα ή εξαιρετικά ατίθασα παιδιά κ.ο.κ.) και τα οποία θα αναλυθούν διεξοδικά στη συνέχεια.

Εντούτοις, σύμφωνα με τα πορίσματα ημερίδας που διοργάνωσε ο Συνήγορος του Πολίτη με το Δίκτυο Συνεργασίας για την Υποστήριξη Νέων με θέμα: «*Η αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας των ανηλίκων. Προοπτικές και προβλήματα εφαρμογής του Ν. 3189/2003*», διατυπώθηκαν προβληματισμοί¹²⁹ που κοινοποιήθηκαν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης ως εξής: α) Η θέσπιση των νέων αναμορφωτικών μέτρων αφορούν σε ένα πλαίσιο παρέμβασης και επίβλεψης, στο οποίο δε μπορεί να ανταποκριθεί ο μικρός αριθμός των επιμελητών ανηλίκων των μεγάλων δικαστηρίων της χώρας και συνεπώς απαραίτητη κρίνεται η συμβολή και άλλων φορέων για την υλοποίησή τους, β) η εφαρμογή ορισμένων αναμορφωτικών μέτρων καθίσταται

¹²⁷ Κύρια παρουσίαση της Ειρήνης Πανταζή – Μελίστα (Αντιεισαγγελέως Εφετών και Προέδρου Δ.Σ. Ε.Π.Α.Α.), διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: www.epaa.gr/ppt/pantazi1.ppt, (τελευταία επίσκεψη: 7-5-2013).

¹²⁸ ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο Νόμου «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3189_2003.htm, (τελευταία επίσκεψη: 26-04-2013).

¹²⁹ Για την ακριβή έκθεση των προβληματισμών του Συνηγόρου του Πολίτη βλ. σχετικά την ετήσια έκθεσή του, 2005, σσ. 175-176, η οποία είναι διαθέσιμη την ιστοσελίδα: http://www.synigoros.gr/resources/docs/627_04_apologismos_dp.pdf (τελευταία επίσκεψη: 7-5-2013).

δυσχερής γιατί έρχεται σε σύγκρουση με νομοθετικές ρυθμίσεις της εργατικής νομοθεσίας και με θέματα σχετικά με τη λειτουργία των κοινωνικών, θεραπευτικών, εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων ψυχολογικής στήριξης, καθώς και με τη συναίνεση των ανηλίκων που είναι απαραίτητη για τη συμμετοχή τους σε αυτά, γ)για την υλοποίηση των αναμορφωτικών μέτρων απαραίτητη είναι η πιστοποίηση των κοινωνικών φορέων με συγκεκριμένα κριτήρια, ώστε να κρίνονται επαρκείς και κατάλληλοι για την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των ανηλίκων και δ)διαπιστώνεται πλήρης αδυναμία των εισαγγελέων για την επιβολή των μέτρων εξαιτίας της ανεπάρκειας των κοινωνικών υπηρεσιών. Συνέπεια όλων των προαναφερόμενων σημείων που υπογράμμισε ο Συνήγορος του Πολίτη ήταν η αδυναμία εφαρμογής του Ν. 3189/2003 στο σύνολό του, εξαιτίας του ελλειμματικού χαρακτήρα της κοινωνικής διοίκησης για την προστασία, τη μέριμνα και την κοινωνική επανένταξη των παραβατικών ανηλίκων.

Μόλις λίγα χρόνια αργότερα ψηφίστηκε και τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 3860/2010 με σκοπό να βελτιώσει το ισχύον θεσμικό πλαίσιο και να καλύψει τις παραπάνω ελλείψεις. Πράγματι, οι τροποποιήσεις που επέφερε ο ως άνω Νόμος συνέβαλαν σημαντικά σε μια περισσότερο εξανθρωπισμένη μεταχείριση των ανηλίκων. Συνοπτικά, με το νέο νομοθετικό πλαίσιο οι τροποποιήσεις σε επίπεδο ποινικού κώδικα αφορούν αρχικά στον ποινικό σωφρονισμό, ο οποίος δεν μπορεί να έχει διάρκεια μεγαλύτερη των δέκα (10) ετών και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων, ανέρχεται έως τα δέκα πέντε (15) έτη. Στους ανηλίκους που τελούν αξιόποινες πράξεις και δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας επιβάλλονται μόνον αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, ενώ σε όσους έχουν συμπληρώσει την ηλικία αυτή είναι δυνατό, αν κριθεί αναγκαίο, να επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός. Ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων επιβάλλεται μόνο στους ανηλίκους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας, εφόσον η πράξη τους έχει το χαρακτήρα κακουργήματος και ο ποινικός σωφρονισμός κρίνεται, με ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη απόφαση, ως απολύτως αναγκαίος. Σε επίπεδο διατάξεων του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων επήλθαν οι εξής τροποποιήσεις: Οι δικαστές ανηλίκων διορίζονται για τριετή θητεία, η οποία μπορεί να ανανεωθεί μια μόνο φορά, ώστε να αποφεύγεται η αποξένωσή τους από τους λοιπούς κλάδους του δικαίου, β)καθίσταται υποχρεωτική i)η προηγούμενη ακρόαση του ανηλίκου, εφόσον αυτή είναι εφικτή, πριν ο εισαγγελέας αποφασίσει για την αποχή ή μη από την ποινική

δίωξη και ii)η κλήτευση και η παράσταση του ανηλίκου¹³⁰ στη διαδικασία της υφ' όρον απόλυσής του¹³¹, γ)δεν επιτρέπεται να τηρηθεί η διαδικασία του αυτοφώρου στα δικαστήρια ανηλίκων, δ)η προσωρινή κράτηση επιτρέπεται μόνο σε όσες περιπτώσεις μπορεί να επιβληθεί και ποινικός σωφρονισμός, δηλαδή μόνο σε ανηλίκους μεγαλύτερους των δέκα πέντε (15) ετών και δεν επιτρέπεται να διαρκεί για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των έξι (6) μηνών και ε)τέλος, προβλέπεται ο αυτεπάγγελτος υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου από το δικαστή ανηλίκων στις περιπτώσεις εκδίκασης κακουργηματικής πράξης, σύμφωνα και με όσα ισχύουν ειδικότερα περί διορισμού συνηγόρου στη Διεθνή Σύμβαση ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ά. 40 παρ. 2 περ. β' ii) και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα δικαιώματα του ανθρώπου (ά. 6 παρ. 3)¹³². Σημαντικές είναι και οι μεταρρυθμίσεις αναφορικά με τις πολιτικές πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων. Αναλυτικότερα, με τον ως άνω Νόμο θεσπίστηκαν: α)η παραπομπή του ανηλίκου σε δομές προνοιακού τύπου, ενώ όταν αυτή δεν κρίνεται επαρκής, απαιτείται η προηγούμενη ακρόασή του από το δικαστή ανηλίκων και η συνεκτίμηση της προσωπικής του γνώμης πριν τον εγκλεισμό, για προληπτικούς λόγους, σε ίδρυμα αγωγής, β)αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο που διέπει τη λειτουργία των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ) και γ)η ίδρυση Κεντρικού Επιστημονικού Συμβουλίου για την αντιμετώπιση του προβλήματος της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α), που

¹³⁰ Βλ. σχετικά Κοσμάτος Κ., *ό.π.*, 2010, σελ. 805.

¹³¹ Ο θεσμός της απόλυσης υπό όρο αποτελεί μια εναλλακτική μορφή έκτισης της ποινής και στοχεύει στην ανταμοιβή της καλής διαγωγής του καταδίκου στις φυλακές και στην προετοιμασία της ομαλής επανακοινωνικοποίησης του κρατουμένου. Για τη χορήγησή της σε ενηλίκους και ανηλίκους κρατουμένους πρέπει να πληρούνται οι προϋποθέσεις του ά.ν 106 Π.Κ. σύμφωνα με το οποίο: «*Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του καταδίκου, κατά την έκτιση της ποινής, καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων*». Ωστόσο, σε ανηλίκους που τους έχει επιβληθεί ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων εφαρμόζεται το ά. 129 Π.Κ. σύμφωνα με το οποίο, για τη θεμελίωση του εν λόγω δικαιώματος, απαιτείται η έκτιση του ενός τρίτου (1/3) της ποινής (ά. 129 παρ. 4 εδ. β' Π.Κ.). Για το θεσμό της αναστολής υπό όρο βλ. σχετικά Δημήτρη Γ., σε Μαργαρίτη Λ./Δημήτρη Γ., *Απόλυση ενηλίκων και εφήβων υπό όρο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 55 επ..

¹³² Στα πλαίσια της προγενέστερης ρύθμισης, ο ανήλικος, ο οποίος -κατά πλάσμα δικαίου- δεν τελεί ποτέ κακούργημα (ά. 18 Π.Κ.), έχανε τη δυνατότητα υποχρεωτικής παράστασης μετά συνηγόρου υπερασπίσεως (κατ' ανάλογη εφαρμογή του ά.ν 340 Κ.Π.Δ.). Επιπρόσθετα, ο Ν. 3226/2204 «*Παροχή νομικής βοήθειας σε πολίτες χαμηλού εισοδήματος και άλλες διατάξεις*», ο οποίος, πριν την τροποποίηση του Ν. 3860/2010, τύγγανε εφαρμογής και στους ανηλίκους, εφόσον πληρούσαν τις προϋποθέσεις που έθετε ο Νόμος (ά. 9), δεν ήταν επαρκής στις περιπτώσεις απουσίας οικογενειακού ή υποστηρικτικού περιβάλλοντος, το οποίο και θα επιμελούταν την υπαγωγή του ανηλίκου στην εν λόγω ρύθμιση. Για τους παραπάνω λόγους η νέα εισαγωγή του Νόμου περί αυτεπάγγελτου και υποχρεωτικού διορισμού συνηγόρου από το δικαστήριο κρίθηκε ιδιαίτερα καινοτόμος.

υποστηρίζεται διοικητικά από συνιστώμενη ειδική υπηρεσία στο Υπουργείο Δικαιοσύνης.¹³³

Εντούτοις, έως και σήμερα οι δυσχέρειες στην εφαρμογή του Ν. 3860/2010 είναι πολλές και οφείλονται στην έλλειψη κοινωνικών δομών υποστήριξης και προστασίας και στην απουσία κρατικού σχεδιασμού για την πρόληψη και την ουσιαστική αντιμετώπιση των ανηλίκων παραβατών. Ο εγκλεισμός σε ειδικά καταστήματα κράτησης νέων, ακόμη και όταν εφαρμόζεται ως εξαίρεση στον κανόνα και ως αναγκαίο έσχατο μέτρο αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς, χαρακτηρίζεται ως μέσο εκμάθησης νέων παραβατικών συμπεριφορών και συνεπώς έχει καταστροφικές συνέπειες στην περαιτέρω εξέλιξη του ανηλίκου. Η ομοιότητα των μέτρων ασφαλείας φύλαξης και υλικοτεχνικής υποδομής των καταστημάτων κράτησης των ανηλίκων με τις φυλακές ενηλίκων, ο υπερπληθυσμός¹³⁴, η ανυπαρξία προβλέψεων για τη λειτουργία ανοικτών εγκαταστάσεων κράτησης με μειωμένα ή χωρίς μέτρα ασφαλείας, για την ημιελεύθερη διαβίωση ή την εναλλακτική έκτιση ποινής, για την εφαρμογή προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης, εξατομικευμένης μεταχείρισης, δημιουργικής απασχόλησης των ανηλίκων και για την επιμόρφωση του προσωπικού το οποίο περιορίζεται σε φυλακτικά καθήκοντα, αχρηστεύουν, επιτείνουν το στιγματισμό, ενισχύουν τον ιδρυματισμό και οδηγούν τους ανηλίκους παραβάτες στην υποτροπή¹³⁵. Η εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων αντιμετωπίζει επίσης μια πληθώρα προβλημάτων εξαιτίας, αφενός μεν της περιορισμένης εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων εγκλεισμού (όπως είναι τα μέτρα της επιμέλειας, η κοινωφελής εργασία, η ένταξη σε προγράμματα εκπαίδευσης και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης κ.ά.) και αφετέρου δε της ανεπάρκειας κατάλληλου και επιμορφωμένου προσωπικού, το οποίο αδυνατεί να συμβάλει ουσιαστικά στην πρόληψη

¹³³ βλ. σχετικά το ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ για το σχέδιο του Νόμου «Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων», διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97.aspx>, (τελευταία επίσκεψη: 25-4-2013) και την ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ στο σχέδιο του ίδιου ως άνω Νόμου, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=EDGoAWfMKgM%3d&tabid=64> (τελευταία επίσκεψη: 25-4-2013).

¹³⁴ Σύμφωνα με το από 15-5-2012 Δελτίο Τύπου του Συνηγόρου του Πολίτη, ο αριθμός των κρατουμένων ανηλίκων στο Κατάστημα Κράτησης Αυλώνα την 8-5-2012 ανερχόταν στον αριθμό 406, οι οποίοι συνωστίζονταν χωρίς καμία πρόβλεψη διαχωρισμού των ανηλίκων από τους νεαρούς ενήλικες και των προσωρινά κρατουμένων από τους καταδικασθέντες. Το εν λόγω Δελτίο τύπου είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.synigoros.gr/resources/20120512-dt-episkeyh-fylakes-anhlikwn-aylwna--2.pdf> (τελευταία επίσκεψη: 8-5-2013).

¹³⁵ Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010, 2011, σσ. 139-144.

της παραβατικότητας ή της υποτροπής των ανηλίκων.¹³⁶ Εν κατακλείδι, μολονότι οι τροποποιήσεις που επέφεραν τα παραπάνω δυο νομοθετήματα συνέβαλαν στο θεσμικό εξανθρωπισμό του ποινικού δικαίου ανηλίκων, απαραίτητη είναι η συνδρομή όλων των φορέων κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων στην αναμόρφωση του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης και την εφαρμογή μιας νομοθεσίας που θα έχει ως πρωταρχικό στόχο την πρόληψη και όχι την καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων.

4. Το διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο: Οι εγγυήσεις, τα δικαιώματα και οι βασικές αρχές στη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών

Οι εγγυήσεις, τα δικαιώματα και οι βασικές αρχές στη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών θεσπίζονται ρητά σε μια σειρά από διεθνή και ευρωπαϊκά νομοθετήματα, μεταξύ των οποίων τα σημαντικότερα είναι τα εξής:

Α) Η *Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού* που κυρώθηκε με τον Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α'/192)¹³⁷ και περιλαμβάνει τις παρακάτω κατευθυντήριες γραμμές, ήτοι: i) αποτελεσματική προστασία κάθε παιδιού απέναντι σε κάθε διάκριση ή κύρωση, μέσω της λήψης μέτρων συναφών με τη νομική κατάσταση, τις δραστηριότητες, τις εκφρασμένες απόψεις και τις πεποιθήσεις των γονέων ή των κηδεμόνων του (ά. 2 παρ. 2), ii) λήψη δικαστικών αποφάσεων με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού (ά. 3 παρ. 1), iii) μη αποχωρισμό του παιδιού από τους γονείς του (ά. 9 παρ. 1 και 4), iv) δικαίωμα ακρόασης του ανηλίκου σε οποιαδήποτε δικαστική διαδικασία (ά. 12 παρ. 2), v) απαγόρευση βασανιστηρίων, εξευτελιστικής ή απάνθρωπης μεταχείρισης, καθώς και θανατικής ποινής ή ισόβιας κάθειρξης (ά. 37α'), vi) προστασία του δικαιώματος της ελευθερίας των παιδιών και διάταξη σύλληψης, κράτησης ή φυλάκισης ως εσχάτων μέτρων και ελάχιστης κατά το δυνατό χρονικής διάρκειας (ά. 37β'), vii) αντιμετώπιση του ανηλίκου με ανθρωπισμό, αξιοπρέπεια και σεβασμό στα δικαιώματά του, σύμφωνα με τις ανάγκες της ηλικίας του και με πλήρη διαχωρισμό των ενηλίκων από τους ανηλίκους κρατούμενους (ά. 37γ'), viii) δικαίωμα του ανηλίκου που στερείται την ελευθερία του για άμεση πρόσβαση σε νομική ή κάθε άλλου είδους συμπαράσταση, δικαίωμα πρόσβασης στο

¹³⁶ Για τα προβλήματα της ιδρυματικής και εξωιδρυματικής μεταχείρισης των ανηλίκων, βλ. σχετικά Δελτία τύπου του Συνηγόρου του Πολίτη με την ιδιότητά του ως Συνηγόρου του Παιδιού, διαθέσιμα στην ιστοσελίδα: <http://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.efarmoges> (τελευταία επίσκεψη: 8-5-2013).

¹³⁷ Το κείμενο του Νόμου 2101/1992 είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=ZQGYSLRgy24%3d&tabid=132>, σελ. 4110 επ., (τελευταία επίσκεψη: 20-5-2013)

δίκαιο για αμφισβήτηση της νομιμότητας σχετικά με τη στέρηση της ελευθερίας του και έκδοση της απόφασης μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα (ά. 37δ'), ix)δικαίωμα κάθε υπόπτου, κατηγορουμένου ή καταδικασμένου ανηλίκου σε μεταχείριση που ενισχύει τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις θεμελιώδεις ελευθερίες και προσβλέπει στην κοινωνική επανένταξη και στην ανάληψη ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία από τον πρώτο (ά. 40 παρ. 1), x)απόλυτη εφαρμογή της αρχής «κανένα έγκλημα χωρίς νόμο», της αρχής της μη αυτενοχοποίησης, της αρχής της δίκαιης δίκης, καθώς και αναγνώριση του τεκμηρίου της αθωότητας και του δικαιώματος άσκησης ενδίκων μέσων (ά. 40 παρ. 2), xi)εισαγωγή στις εθνικές νομοθεσίες ορίου ηλικίας που επιφέρει το μη καταλογισμό της πράξης του ανηλίκου (ά. 40 παρ. 3) και, τέλος xii)σε περιπτώσεις παιδιών με την ιδιότητα υπόπτων, κατηγορουμένων ή καταδικασμένων, η λήψη μέτρων για την αντιμετώπισή τους χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, υπό την προϋπόθεση τήρησης των νομικών εγγυήσεων και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ά. 40 παρ. 3).

Β)Το *Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα*, το *Προαιρετικό Πρωτόκολλο* και το *Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο* στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που αφορά στην κατάργηση της θανατικής ποινής και κυρώθηκε με τον Ν. 2462/1997 (ΦΕΚ Α'25)¹³⁸ περιλαμβάνει τις παρακάτω διατάξεις αναφορικά με τη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών, ήτοι, το δικαίωμα στη ζωή και την απαγόρευση της θανατικής ποινής σε πρόσωπα κάτω των δέκα οκτώ (18) ετών (ά. 6 παρ. 5), το διαχωρισμό των υποδίκων από τους κατάδικους (ά. 10 παρ. 1) και των ανηλίκων από τους ενηλίκους (ά. 10 παρ. 2), τη διακήρυξη περί μεταχείρισης των κρατουμένων από το σωφρονιστικό σύστημα με σκοπό την βελτίωση και την κοινωνική επανένταξη και με αντιμετώπιση των τελευταίων ανάλογη με την ηλικία και τη νομική τους θέση (ά. 10 παρ. 3) και την κεκλεισμένων των θυρών έκδοση της δικαστικής απόφασης (ά. 14 παρ. 1).

Γ)Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η προστασία της ανηλικότητας και των νομίμων δικαιωμάτων του παιδιού κατοχυρώνονται στην *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την άσκηση των δικαιωμάτων του παιδιού* που κυρώθηκε στην χώρα μας με τον Ν. 2502/1997

¹³⁸ Το κείμενο του Νόμου 2462/1997 είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=SZIdmkFXtgs%3d&tabid=132>, (τελευταία επίσκεψη: 20-5-2013).

(ΦΕΚ Α'/103)¹³⁹. Τα βασικότερα σημεία που άπτονται της μεταχείρισης του ανηλίκου που εισάγεται ενώπιον του δικαστηρίου είναι το δικαίωμα στην πληροφόρηση και στην έκφραση γνώμης κατά τις διαδικασίες (ά. 3), το δικαίωμα για διορισμό ειδικού αντιπροσώπου και νομικού συμπαραστάτη επιλογής του (άρθρα 4 και 5), η λήψη δικαστικών αποφάσεων με γνώμονα του συμφέρον του παιδιού και μετά από ακρόαση της γνώμης του (ά. 6), η έκδοση αποφάσεων σε σύντομο χρονικό διάστημα (ά. 7) και, τέλος, ο διορισμός αντιπροσώπου και νομικού συμπαραστάτη (ά. 8) που θα ενεργεί προς όφελος του ανηλίκου (ά. 10).

Δ) Εκτός από τα παραπάνω νομοθετήματα, υπάρχει μια πληθώρα διεθνών κειμένων, τα οποία όμως δεν έχουν ακόμη κυρωθεί από τη χώρα μας. Ενδεικτικά αναφέρουμε τους «Στοιχειώδεις (ή Ελάχιστους) Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους» ή αλλιώς «Κανόνες του Πεκίνου» (*The Beijing Rules*)¹⁴⁰ που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση της 29ης Νοεμβρίου 1985 με το ψήφισμα 40/33 και παρέχουν κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων δραστών, οι σημαντικότερες εκ των οποίων είναι οι εξής: i) η προαγωγή της ευημερίας των ανηλίκων και η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας ως βασικοί σκοποί στην απονομή της δικαιοσύνης (Κανόνας 5), ii) η αναγνώριση όλων των δικονομικών εγγυήσεων για τους ανηλίκους σε κάθε στάδιο της διαδικασίας, όπως είναι το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, το δικαίωμα της σιωπής, το τεκμήριο της αθωότητας, το δικαίωμα άσκησης ενδίκων μέσων (Κανόνας 7), iii) η προστασία και η μη δημοσιοποίηση της ιδιωτικής ζωής του ανηλίκου (Κανόνας 8), iv) η επιβολή της προσωρινής κράτησης ως εσχάτου και εξαιρετικού μέτρου καταστολής (Κανόνας 13), v) η κατ' εξαίρεση επιβολή ποινών στερητικών της ελευθερίας και η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (Κανόνας 17), vi) η προώθηση εναλλακτικών μη ιδρυματικών μέτρων (Κανόνας 18, 23-25), vii) η παροχή μέριμνας, προστασίας και η ανάπτυξη εκπαιδευτικών και επαγγελματικών δεξιοτήτων κατά την ιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων (Κανόνας 26), viii) δημιουργία εξωιδρυματικών μέτρων πρόσφορων για την ομαλή επανένταξη (Κανόνας 29) κ.ά.. Εξίσου σημαντικοί κρίνονται οι «Κανόνες για την

¹³⁹ Το κείμενο του Νόμου 2502/1997 είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=zJ9l6g6woLA%3d&tabid=132>, (τελευταία επίσκεψη: 20-5-2013).

¹⁴⁰ Το πρωτότυπο κείμενο είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>, (τελευταία επίσκεψη: 20-5-2013).

προστασία των ανηλίκων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους»¹⁴¹ που υιοθετήθηκαν από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 14.12.1990 και περιλαμβάνουν αρχές που επισημαίνουν ότι η στέρηση της ελευθερίας αποτελεί ένα έσχατο μέτρο μεταχείρισης των ανηλίκων. Σύμφωνα με τους κανόνες αυτούς, προτεραιότητα έχουν η ειδική μεταχείριση των ανηλίκων, η ενίσχυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά τη στέρηση της ελευθερίας και η προώθηση πρακτικών κοινωνικής επανένταξης. Τέλος, σημαντική είναι και η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁴² στην κατοχύρωση της ιδιαίτερης μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών, μέσα από την έκδοση μιας πληθώρας αποφάσεων και συστάσεων, οι οποίες θα πρέπει να αποτελούν πρότυπο για τη θέσπιση νομοθετημάτων από τον εθνικό νομοθέτη και εργαλείο ερμηνείας από τον εφαρμοστή του δικαίου.

ΜΕΡΟΣ Γ: Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

1. Ο κοινωνικός έλεγχος: Εννοιολογικό περιεχόμενο και διακρίσεις

Ο κοινωνικός έλεγχος¹⁴³ ορίζεται ως ο έλεγχος συμμόρφωσης των ατόμων σε κοινωνικούς κανόνες και περιλαμβάνει όλους τους οργανωμένους τρόπους με τους οποίους η κοινωνία αντιδρά απέναντι σε συμπεριφορές παρεκκλίνουσες, προβληματικές, ανησυχητικές ή ανεπιθύμητες. Η αντίδραση εμφανίζεται με διαφορετική κάθε φορά ορολογία, όπως είναι η τιμωρία, η εξουδετέρωση, η πρόληψη, η αναμόρφωση, η βελτίωση, η αποτροπή ή η δικαιοσύνη¹⁴⁴ και διακρίνεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή, όπως θα αναλυθεί διεξοδικά στο τέταρτο μέρος της εργασίας. Ο κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τόσο τον εσωτερικό και

¹⁴¹ Οι Κανόνες αυτοί υιοθετήθηκαν ως απόφαση 45/113 με βάση τη Σύσταση του 8^{ου} Συνεδρίου των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη του εγκλήματος και τη μεταχείριση των εγκληματιών που συνήλθε στην Αβάνα της Κούβας. Το εν λόγω κείμενο είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bda6bfc2>,

(τελευταία επίσκεψη: 20-5-2013).

¹⁴² Ενδεικτικά αναφέρουμε την Απόφαση (78) 62 «Παραβατικότητα των ανηλίκων και κοινωνικές αλλαγές» που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 29.11.1978 με έμφαση στις εναλλακτικές μεθόδους μεταχείρισης και την Σύσταση R (87) 20 «Κοινωνικές αντιδράσεις στην παραβατικότητα ανηλίκων» που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 17.9.1987 με έμφαση στην πρόληψη της παραβατικότητας και στην καθιέρωση θεσμών διαμεσολάβησης ως παράκαμψη από τις ποινικές διαδικασίες.

¹⁴³ Ο όρος «κοινωνικός έλεγχος» είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένος με τη συμβατική και τη σύνομη συμπεριφορά, η οποία διασφαλίζεται μέσω του νόμου και με νομιμοποιητικό υπόβαθρο την ανάγκη προστασίας του πολίτη από το έγκλημα, βλ. σχετικά Λαμπροπούλου Ε., *ό.π.*, 1994, σελ. 75.

¹⁴⁴ Χάϊδου Α., *ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ, Συμπλήρωμα για το μάθημα: Εγκληματικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Χειμερινό εξάμηνο 2008-2009, σσ. 15-17 και ιδίως πίνακα με τίτλο «Αντιδράσεις στην παραβατικότητα ανηλίκων», σελ. 1.

ενεργό έλεγχο, όσο και τον εξωτερικό και αντιδραστικό έλεγχο. Ο *εσωτερικός έλεγχος* περιλαμβάνει το ισχυρό «Εγώ», τον αυτοέλεγχο, την κοινωνική υπευθυνότητα και την ικανότητα του ατόμου να επεξεργάζεται τις απογοητεύσεις από τις προσδοκίες του. Ο *ενεργός κοινωνικός έλεγχος* περιλαμβάνει τους μηχανισμούς πρόληψης που ενεργοποιούνται προκειμένου να αποτρέψουν την διάπραξη του εγκλήματος και την υποτροπή. Ο *εξωτερικός κοινωνικός έλεγχος* περιλαμβάνει τις πιέσεις ή τις κυρώσεις που επιβάλλονται από ορισμένους κοινωνικούς θεσμούς, ενώ ο *αντιδραστικός κοινωνικός έλεγχος* προέρχεται από θεσμούς του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου που θεωρούνται ως ισχυροί παράγοντες κοινωνικοποίησης¹⁴⁵, όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο, το φιλικό περιβάλλον και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε). Ιδίως στην περίπτωση των ανηλίκων, η ενεργοποίηση ή μη των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου, αποθαρρύνει ή αντίστοιχα ενθαρρύνει την υιοθέτηση μιας παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό, απαραίτητη κρίνεται η ορθή οργάνωση και ευσυνείδητη δράση των φορέων του επίσημου και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου, με στόχο τον επαναπροσδιορισμό των κοινωνικών αξιών και την καλλιέργεια μιας συνειδητά σύννομης συμπεριφοράς στους νέους.

1.1 Φορείς του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου

Η *οικογένεια*, αποτελεί τον πρώτο φορέα του άτυπου κοινωνικού ελέγχου και της συναισθηματικής κοινωνικοποίησης καθώς η δομή, η οργάνωση και η λειτουργία της καθορίζουν την επικοινωνιακή ικανότητα των μελών της. Η θέση της οικογένειας στην κοινωνική διαστρωμάτωση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα στις προοπτικές και τις δεξιότητες που πρόκειται να αναπτύξει ο ανήλικος. Στο βαθμό της κοινωνικοποίησης αρνητικό ρόλο διαδραματίζουν η λεγόμενη «δομική» αποδιοργάνωση της οικογένειας, δηλαδή η απουσία ενός μέλους λόγω θανάτου, διαζυγίου, ανυπαρξία γάμου ή χωριστής διαβίωσης, καθώς και η «λειτουργική» αποδιοργάνωση, δηλαδή οι διενέξεις, οι διαταραχές, οι εντάσεις, οι συγκρούσεις, οι επιθετικές συμπεριφορές στο εσωτερικό της οικογένειας και η απουσία (φυσική ή συναισθηματική) κάποιων μελών της οικογενείας. Ο βαθμός επιτυχίας της κοινωνικοποίησης του παιδιού εξαρτάται από τον τρόπο διαπαιδαγώγησης, ο οποίος συνακόλουθα εξαρτάται από την παιδεία, την κοινωνική διαστρωμάτωση, το χαρακτήρα και την ικανότητα που έχει ο γονέας να αντεπεξέρχεται στις δυσχέρειες

¹⁴⁵ Η κοινωνικοποίηση ορίζεται ως η διαδικασία κατά την οποία το άτομο μαθαίνει τις αξίες, τους κανόνες και τους προσανατολισμούς της κοινωνίας που ζει και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση του κοινωνικού ελέγχου, στο Kaiser G., *Kriminologie. Ein Lehrbuch*, 2^{ne} Edition, Heidelberg, 1988, p. 205.

και να αντιμετωπίζει τα προβλήματα.¹⁴⁶ Μάλιστα, όπως έχει ήδη αναφερθεί¹⁴⁷, σύμφωνα με έρευνες που έχουν διεξαχθεί, έχει διαπιστωθεί ότι υπάρχει μια μεγάλη σύνδεση μεταξύ της οικογενειακής δομής και της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των ανηλίκων.

Το σχολείο αποτελεί το δεύτερο κατά σειρά φορέα κοινωνικοποίησης και άτυπου κοινωνικού ελέγχου, καθώς είναι υπεύθυνο για την πνευματική κατάρτιση, την αυτοπειθαρχία, τον επαγγελματικό προσανατολισμό και την κατάρτιση των παιδιών, ενώ ταυτόχρονα είναι θεσμός του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Η κοινωνικοποίηση που συντελείται από τους σχολικούς παράγοντες είναι περισσότερο πνευματικού χαρακτήρα, χωρίς όμως να απουσιάζει και το προσωπικό στοιχείο στη σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Η σχολική επίδοση του νέου συνδέθηκε με την αποκλίνουσα συμπεριφορά και την εγκληματικότητα. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνες νέοι με σοβαρά προβλήματα στη σχολική επίδοση και ελλιπή παρακολούθηση, εμπλέκονται ευκολότερα σε παραβατικές συμπεριφορές σε σύγκριση με άλλους. Η περαιτέρω σύνδεση των αποτυχιών στο σχολείο με προβλήματα εντός των κόλπων της οικογένειας αποτελεί μια απλοποιημένη όψη της πραγματικότητας που παραγνωρίζει το γεγονός ότι τα σχολεία, με το να διακρίνουν τους μαθητές σε «καλούς» και «κακούς» συχνά συμβάλλουν στην παρέκκλιση των τελευταίων. Άλλωστε, είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί λειτουργούν συνήθως με βάση τα στερεότυπα και τις προσωπικές τους εκτιμήσεις, κατηγοριοποιώντας τους μαθητές σύμφωνα με τις επιδόσεις, τη συμπεριφορά και την οικογενειακή τους κατάσταση. Ο «κακός» μαθητής τυγχάνει ανάλογης μεταχείρισης από τον εκπαιδευτικό και ο στιγματισμός γίνεται αποδεκτός από τον πρώτο που ενσαρκώνει αυτή τη νέα ταυτότητα. Επιπλέον, οι αποτυχίες του νέου στο σχολείο συνεχίζονται συνήθως και στην επαγγελματική του καριέρα, ο οποίος (νέος) απορρίπτει τελικά την κοινωνία που επίσης τον απορρίπτει. Ωστόσο, η άποψη που επικρατούσε παλαιότερα ότι οι νέοι από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα αισθάνονται μεγαλύτερη ανασφάλεια σε σχέση με άλλους με αποτέλεσμα να αποτυγχάνουν στο σχολείο και να έχουν χαμηλές επιδόσεις, έχει ανατραπεί, καθώς νεότερες έρευνες επέδειξαν ότι οι νέοι αυτοί σέβονται περισσότερο τις αξίες και τις

¹⁴⁶ Λαμπροπούλου Ε., *ό.π.*, 1994, σσ. 82-83.

¹⁴⁷ βλ. σχετικά παραπάνω στο Μέρος Α', 2, «Η εμπειρική τεκμηρίωση της παραβατικότητας των ανηλίκων», 2.2. «Το οικογενειακό περιβάλλον», σελ. 27.

συνήθειες των μεσαίων στρωμάτων και «διεκδικούν» μια αξιοπρεπή θέση μέσω της μόρφωσης και της εξέλιξής τους.¹⁴⁸

Το *φιλικό περιβάλλον* αποτελεί επίσης έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικοποίησης και άτυπου κοινωνικού ελέγχου των νέων. Οι νέοι, κατά τη διάρκεια της σχολικής τους ζωής, έρχονται σε επαφή με άλλους συνομηλίκους, οι οποίοι καθορίζουν τη στάση των πρώτων στην καθημερινότητα. Η ανασφάλεια που νιώθουν οι νέοι λόγω της ηλικίας τους, τους ωθεί συχνά στο να ενταχθούν σε μια (υπο)πολιτισμική ομάδα ώστε να νιώθουν ότι ανήκουν κάπου, να αποκομίσουν νέες εμπειρίες, να βρουν κοινά ενδιαφέροντα και να λύσουν τα προβλήματα που τους απασχολούν. Όπως έχει ήδη αναφερθεί¹⁴⁹, η νεανική παραβατικότητα θεωρείται ότι ξεκινά ως μια ομαδική παραβατικότητα μέσω της συγκρότησης της συμμορίας που οδηγεί στην περαιτέρω εγκληματική σταδιοδρομία. Μολονότι η νεανική συμμορία είχε συνδεθεί με τους νέους των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων, το φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας δεν αποτελεί χαρακτηριστικό ενός συγκεκριμένου κοινωνικοοικονομικού στρώματος, καθώς η μοναδική διαφορά μεταξύ των συμμοριών των χαμηλών στρωμάτων με τις συμμορίες των μεσαίων στρωμάτων είναι ότι οι πρώτες είναι περισσότερο έκδηλες και εκφραστικές σε σύγκριση με τις δεύτερες.¹⁵⁰

Τα *μέσα μαζικής επικοινωνίας* και ιδίως η τηλεόραση, γεννούν και επαυξάνουν τα ανομικά συναισθήματα στους νέους εξαιτίας της δυασαναλογίας μεταξύ του εξωπραγματικού κόσμου που προβάλλουν και της αδυναμίας εξεύρεσης των μέσων για την κατάκτησή του. Μάλιστα, η φημολογούμενη καθαρτική λειτουργία των Μ.Μ.Ε. μέσω της απελευθέρωσης κάποιων απαγορευμένων ενστικτωδών ορμών δεν επιβεβαιώνεται, καθώς η διάκριση ανάμεσα στη φανταστική κατάσταση που προβάλλεται και στην πραγματική αλήθεια που βιώνεται από τον ανήλικο δε γίνεται αντιληπτή από τον τελευταίο εξαιτίας της ηλικίας και της συνακόλουθης ανωριμότητας που τον διέπει. Αντίθετα, τα Μ.Μ.Ε. εξάπτουν τη φαντασία των ανηλίκων, καλλιεργούν την επιθυμία για υλικό πλούτο και προκαλούν σε αυτούς την ταύτιση με τηλεοπτικούς ήρωες - πρότυπα, οι οποίοι χωρίς κόπο, έχουν εξασφαλίσει μια άνετη και πολυτελή ζωή. Επιπλέον, οι εικόνες βίας και ερωτισμού που προβάλλονται είναι δυνατό να διαταράξουν την κοινωνική ωρίμανση των νέων

¹⁴⁸ Λαμπροπούλου Ε., *ό.π.*, 1994, σσ. 84-87.

¹⁴⁹ βλ. σχετικά παραπάνω στο Μέρος Α', 2, «Η εμπειρική τεκμηρίωση της παραβατικότητας των ανηλίκων», 2.1. «Οι συμμορίες ανηλίκων», σελ. 26.

¹⁵⁰ Λαμπροπούλου Ε., *ό.π.*, 1994, σσ. 87-89.

μέσω της δημιουργίας στερεοτύπων αναφορικά με το ρόλο των δυο φύλων (όπως είναι οι φαλλοκρατικές αντιλήψεις για το «ασθενές» γυναικείο φύλο) και την καθιερωμένη ηθική, ενώ ταυτόχρονα υποδαυλίζουν την ανήθικη και βίαιη συμπεριφορά. Έτσι λοιπόν, ο νέος εισπράττει από τα Μ.Μ.Ε. μια εικόνα ενός κόσμου αποδιοργανωμένου χωρίς αξίες και ηθική πρόοδο και με βασικό χαρακτηριστικό την ηθική, συναισθηματική και οικονομική ανασφάλεια, που εντείνεται από την έλλειψη επικοινωνίας μέσα στην οικογένεια και τις πολυάνθρωπες πόλεις.¹⁵¹ Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ως μέσα άσκησης άτυπου κοινωνικού ελέγχου, καθορίζουν επίσης τους ρόλους, τον τρόπο εμφάνισης και ντυσίματος των νέων, οι οποίοι αποτελούν το σημαντικότερο ποσοστό των τηλεθεατών. Τέλος, η διαχείριση της πληροφορίας από τα Μ.Μ.Ε. διαμορφώνει τη συλλογική συνείδηση, ενώ η αξιολόγηση της είδησης γίνεται από την εφημερίδα, τους σταθμούς και κυβερνητικούς παράγοντες χωρίς να γίνεται γνωστός ο βαθμός της μετάπλασης αυτής.¹⁵²

1.2 Φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου: Οργάνωση, δομή, αρμοδιότητες και εξέλιξη

1.2.1 Η αστυνομία

Η αστυνομία αποτελεί τον πρώτο εκπρόσωπο της νομιμοποιημένης εξουσίας του Κράτους ή αλλιώς το πρώτο κατώφλι του κοινωνικού ελέγχου με το οποίο έρχεται σε επαφή κάθε ανήλικος. Τα αστυνομικά όργανα βαρύνονται με μια πληθώρα καθηκόντων (όπως είναι ιδίως η επίβλεψη των δημοσίων χώρων) με σκοπό την εξασφάλιση της δημόσιας ειρήνης και ευταξίας, την απρόσκοπτη διαβίωση των πολιτών, την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος, καθώς και την προστασία του Κράτους και του δημοκρατικού πολιτεύματος μέσω της γενικής αστυνόμευσης και της τροχαίας.¹⁵³ Το γεγονός ότι η αστυνομία επιλαμβάνεται και υποθέσεων με ανηλικούς δράστες οδήγησε στη δημιουργία μιας κίνησης να προβλεφθούν ειδικές υπηρεσίες, ειδικοί υπάλληλοι και χώροι (κρατητήρια) για την αντιμετώπιση περιστατικών που αφορούν στη νεότητα. Πιο συγκεκριμένα, η συνείδηση ότι η νεότητα και η παιδική ηλικία χρήζει μιας κατάλληλης μεταχείρισης από κατάλληλα επιμορφωμένα αστυνομικά όργανα τοποθετείται χρονικά στην χώρα μας το έτος

¹⁵¹ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*....., ό.π., 2005, σσ. 52-53.

¹⁵² Λαμπροπούλου Ε., ό.π., 1994, σσ. 89,91-92.

¹⁵³ Για μια αναλυτική επισκόπηση των καθηκόντων της ελληνικής αστυνομίας, βλ. σχετικά ά. 8 Ν. 2800/2000 «Αναδιάρθρωση Υπηρεσιών Υπουργείου Δημοσίας Τάξης, σύσταση Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας κι άλλες Διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 41/ 29-2-2000).

1945, οπότε άρχισε να λειτουργεί επιβοηθητική αστυνομία γυναικών επιφορτισμένη και με ζητήματα ανηλίκων. Μεταγενέστερα, θεσπίστηκε ο Νόμος 1481/1984 που προέβλεπε την έκδοση προεδρικών διαταγμάτων και αστυνομικών διατάξεων για τη ρύθμιση θεμάτων που αφορούν στην προστασία των ηθών των ανηλίκων, προετοιμάζοντας με τον τρόπο αυτό την ίδρυση ειδικής αστυνομίας ανηλίκων. Η ίδρυση μιας τέτοιας αστυνομίας αποτελούσε παλαιό αίτημα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών και η ανάγκη ίδρυσής της τονίσθηκε πολλές φορές και από την Διεθνή Αστυνομία (International Police Organization). Εντούτοις, στην χώρα μας δεν έχει ιδρυθεί έως σήμερα κάποια ειδική αστυνομία νέων, με βασικό επιχείρημα ότι το αστυνομικό όργανο δεν τελεί καθήκοντα κοινωνικού λειτουργού και συνεπώς η ενασχόλησή του εις βάθος με την παραβατικότητα ανηλίκων δεν εμπίπτει στη σφαίρα των καθηκόντων του¹⁵⁴. Ωστόσο, προβλέπεται ρητά¹⁵⁵ ότι η άσκηση της δημόσιας ασφάλειας περιλαμβάνει (μεταξύ άλλων) τη μέριμνα για την προστασία των ανηλίκων. Άξια αναφοράς είναι και η εγκύκλιος της 7^{ης} Αυγούστου 1985 του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης προς όλες τις Αστυνομικές Διευθύνσεις της χώρας με τίτλο «*Μέτρα για την προστασία της νεολαίας*», στην οποία τονιζόταν ότι απαιτείται η συμβολή όλων των πολιτών, των Συλλόγων, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και η στενή συνεργασία της Αστυνομίας με τους παραπάνω φορείς, αλλά και με τα Σχολεία, τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων, την Εκκλησία και τα Ιδρύματα Αγωγής για μια αποφασιστική παρέμβαση στη νεολαία. Η παραπάνω εγκύκλιος υπήρξε πρόδρομος του Π.Δ. 95/1987, με το οποίο ιδρύθηκε το Τρίτο (3^ο) Τμήμα Ανηλίκων στην Υποδιεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας της Διεύθυνσης Αττικής, το οποίο είχε αρμοδιότητες σε παραβάσεις του Ποινικού Κώδικα και των Ειδικών Ποινικών Νόμων, πλην του Νόμου περί Ναρκωτικών και του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Το προσωπικό που υπηρετούσε στο 3^ο Τμήμα Ανηλίκων ήταν επιφορτισμένο με τα εξής καθήκοντα: α)σε επίπεδο καταστολής με τη σύλληψη ανήλικων δραστών, την κράτηση ανηλίκων σε ιδιαίτερους ασφαλείς χώρους, την προανάκριση ανηλίκων, τη συνεργασία με τις δικαστικές αρχές και τις υπηρεσίες ανηλίκων, τη μεταγωγή ανηλίκων κατά κανόνα χωρίς χειροπέδηση, την ανάληψη και περαίωση υποθέσεων ανηλίκων δραστών ή θυμάτων και β)σε επίπεδο πρόληψης με τον έλεγχο δημοσίων χώρων στους οποίους συχνάζουν ανήλικοι, την οργάνωση ενημερωτικών διαλέξεων,

¹⁵⁴ Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., *ό.π.*, 1992, σσ. 79-82.

¹⁵⁵ Βλ. ά. 8 παρ. 5 στ. δ' του ανωτέρω αναφερόμενου Ν. 2800/2000.

τη συμμετοχή σε προληπτικά προγράμματα, τη διεξαγωγή ερευνών σχετικών με την πρόληψη και την τήρηση ειδικών στατιστικών δελτίων για ερευνητικούς σκοπούς.¹⁵⁶

Σήμερα, η Διεύθυνση Δημόσιας Ασφάλειας διαρθρώνεται σε τέσσερα (4) Τμήματα, μεταξύ των οποίων και το Τμήμα Ναρκωτικών και Παραβατικότητας Ανηλίκων (3^ο Τμήμα). Τα καθήκοντα του εν λόγω τμήματος σε σχέση με τους ανηλίκους προσδιορίζονται στο ΠΔ 14/2001 (ΦΕΚ Α' 12/31-12-2001) (ά. 4) και είναι τα ακόλουθα: α)η μελέτη πρόληψης και καταστολής των εγκλημάτων με δράστες ή θύματα ανηλίκους, β)η συλλογή και η επεξεργασία πληροφοριών αναφορικά με τις συνήθειες, τα εξωσχολικά ενδιαφέροντα και τους τρόπους που συχνάζουν οι ανήλικοι, καθώς και στοιχεία σχετικά με τις κατηγορίες εγκλημάτων που διαπράττονται από αυτούς, γ)η εκπόνηση εθνικών επιχειρησιακών σχεδίων και προγραμμάτων για την καταπολέμηση εγκλημάτων με δράστες και θύματα ανηλίκους και δ)η κατάρτιση προγραμμάτων συνεργασίας με επιστημονικούς, κοινωνικούς φορείς και άλλες αρχές και ο σχεδιασμός δράσεων για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών σχετικά με την παραβατικότητα ανηλίκων. Επιπλέον, σύμφωνα με το ΠΔ 1/2001 (ΦΕΚ Α'/1) «*Αναδιάρθρωση, σύσταση, οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσιών της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής και άλλες διατάξεις*», η Διεύθυνση Ασφάλειας Αττικής διαρθρώνεται σε οκτώ (8) Υποδιευθύνσεις μεταξύ των οποίων και η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων, η οποία με τη σειρά της διαρθρώνεται σε δύο (2) τμήματα. Το πρώτο (1^ο) τμήμα Προστασίας Ανηλίκων είναι αρμόδιο για την αιτιολογική προσέγγιση των εγκλημάτων από κοινωνική σκοπιά, τη συνεργασία με αρμόδιους φορείς για την πρόληψη και την καταστολή της εγκληματικότητας ανηλίκων και την επεξεργασία των συλλεχθέντων στοιχείων και συνεργάζεται με το Τμήμα Αναζητήσεων για την αναζήτηση των εξαφανισθέντων ανηλίκων. Το δεύτερο (2^ο) Τμήμα ασχολείται με τη μεταχείριση κατά την κράτηση, την παραμονή στις Αστυνομικές Υπηρεσίες και τη μεταγωγή των ανηλίκων παραβατών, συνεργάζεται με τις δικαστικές αρχές ανηλίκων και παρέχει συνδρομή στις λοιπές αστυνομικές Υπηρεσίες κατά την έρευνα αξιόποινων πράξεων στις οποίες εμπλέκονται ανήλικα άτομα (ά. 19 ΠΔ 1/2001). Τέλος, στο ΠΔ 141/1991 (ΦΕΚ Α'58/30-4-1991) «*Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης υπηρεσιών*» (ά. 97: «Προστασία Ανηλίκων») προσδιορίζονται οι δράσεις των αστυνομικών αναφορικά με την πρόληψη των

¹⁵⁶ Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., ό.π., 1992, σσ. 82-85.

εγκληματικών πράξεων των ανηλίκων και την προστασία εκείνων των ανηλίκων που ρέπουν στην φυγοπονία που τους οδηγεί στην ανεργία και συνακόλουθα στην διαμόρφωση μιας εγκληματικής προδιάθεσης. Ειδικότερα, προβλέπεται ότι η Ελληνική Αστυνομία: i)επιβλέπει τους ανηλίκους και παρέχει προστασία κατά των κινδύνων της σωματικής, ηθικής και ψυχικής τους υγείας, ii)παρέχει συνδρομή προς τους δικαστές ανηλίκων αναφορικά με την άσκηση εποπτείας και την τήρηση των αναμορφωτικών μέτρων, καθώς και κάθε είδους συνδρομή σχετική με την προστασία και την αγωγή των ανηλίκων, iii)ενημερώνει τους δικαστές ή επιμελητές ανηλίκων για την διαπιστούμενη αντικοινωνική τους συμπεριφορά, iv)φροντίζει για την εξακρίβωση περιπτώσεων εκμετάλλευσης, παραμέλησης ή κακομεταχείρισης και ενημερώνει έγκαιρα τις αρμόδιες αρχές, εφαρμόζοντας τα νόμιμα για τους υπαιτίους, v)φροντίζει για την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας σχετικά με την απαγόρευση εισόδου των ανηλίκων σε ακατάλληλα θεάματα, λέσχες, κέντρα παιγνίων, σε κακόφημους οίκους και στις δικαστικές συνεδριάσεις, vi)επαγρυπνεί για την εφαρμογή της νομοθεσίας επί ανηλίκων και ερευνά μήπως αυτοί χρησιμοποιούνται σε απαγορευμένες εργασίες, vii)εφαρμόζει τα νόμιμα εναντίον αυτών που εποπτεύουν τους ανηλίκους και δεν τους αποτρέπουν από την τέλεση αξιόποινων πράξεων, viii)συλλαμβάνει και μετάγει ενώπιον του δικαστή ανηλίκων τους ανηλίκους που επαιτούν, ζουν περιπλανώμενοι ή ανήθικα ή βιοπορίζονται μέσω τυχηρών παιγνίων ή ασχολιών που οδηγούν στην αλητεία ή την εγκληματικότητα, ix)όταν οι ανήλικοι συλλαμβάνονται φροντίζουν να κρατούνται σε ιδιαίτερους χώρους ξεχωριστούς από τα κρατητήρια ενηλίκων και η χειροπέδησή τους να γίνεται μόνο σε περίπτωση που οι πρώτοι είναι επικίνδυνοι ή ύποπτοι απόδρασης, x)παρέχουν κάθε συνδρομή στους διευθυντές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, xi)αρνούνται την παροχή προσωπικών στοιχείων και φωτογραφιών των ανηλίκων που διέπραξαν αξιόποινη πράξη σε τρίτους, xii)οφείλουν να αντιμετωπίζουν τους ανηλίκους με στοργή και ευπροσηγορία και, τέλος, xiii)οι διευθυντές ή οι διοικητές των Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας οφείλουν, αντί να υποβάλουν μηνύσεις, να νοθετούν τους ανηλίκους που τελούν πταισματικές πράξεις στερούμενες αντικοινωνικού χαρακτήρα, να ενημερώνουν τους οικείους τους και να εφιστούν την προσοχή στους τελευταίους για επιμελέστερη εποπτεία.¹⁵⁷ Συμπερασματικά, ο ρόλος, η δράση και ο

¹⁵⁷ Ολόκληρο το κείμενο του ΠΔ 141/1991 «*Αρμοδιότητες οργάνων και υπηρεσιακές ενέργειες του προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης και θέματα οργάνωσης υπηρεσιών*» (ά. 97: «Προστασία

τρόπος διαχείρισης των παραβατικών συμπεριφορών από τα όργανα της αστυνομικής εξουσίας καθορίζουν την είσοδο ή όχι των ανηλίκων στο κατώφλι της δικαστικής (ποινικής) εξουσίας και την περαιτέρω εξέλιξη και εγκληματική ή μη σταδιοδρομία των τελευταίων.

1.2.2 Τα δικαστήρια ανηλίκων: Συγκρότηση και λειτουργία

Μολονότι, η ανηλικότητα των δραστών παραβατών αποτελούσε πάντοτε λόγο διαφορετικής μεταχείρισης σε σύγκριση με τους ενήλικες εγκληματίες, η συμπεριφορά των πρώτων κρινόταν από τα ίδια δικαστήρια που εφαρμόζαν την ίδια διαδικασία και επί ενηλίκων. Η κατάσταση άρχισε να διαφοροποιείται από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, οπότε και έκαναν την εμφάνισή τους τα ειδικά δικαστήρια ανηλίκων¹⁵⁸ που έχουν το διττό ρόλο της πρόληψης και της κοινωνικής επανένταξης των ανηλίκων. Στην Ελλάδα, οι επίσημες προσπάθειες για την ίδρυση των παιδικών δικαστηρίων ξεκίνησαν με την υπ' αριθμ. 59/592580-3.12.1924 Εγκύκλιο του Υπουργείου Δικαιοσύνης σε μια προσπάθεια καθιέρωσής τους μέσω της διοικητικής οδού και συνεχίστηκαν με τον Ν. 5098/1931 που οδήγησε στην ίδρυση των δικαστηρίων ανηλίκων. Ο εν λόγω νόμος, παρότι ήταν ιδιαίτερα προοδευτικός, τελικά δεν εφαρμόστηκε ποτέ και έτσι, η πρώτη συνεδρίαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων έγινε στην Αθήνα στις 14-3-1940 με βάση το α.ν. 2135/1939.¹⁵⁹ Στη σύγχρονη εποχή, οι πράξεις που τελούνται από ανηλίκους ηλικίας από δέκα τριών (13) έως δέκα οκτώ (18) ετών υπάγονται στην αποκλειστική δικαιοδοσία των δικαστηρίων ανηλίκων. Η οργάνωση και η λειτουργία των δικαστηρίων ανηλίκων είναι ως εξής¹⁶⁰: Το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων συγκροτείται από έναν πρωτοδίκη (ά. 7 παρ. 1 Κ.Π.Δ.) και δικάζει: α) τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, πλην εκείνων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, β) τα πταίσματα που τελούνται από ανηλίκους, γ) τις εφέσεις κατά αποφάσεων του πταισματοδικείου ανηλίκων και δ) όλες τις πράξεις των ανηλίκων ηλικίας από οκτώ (8) έως δέκα πέντε

Ανηλίκων»), είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: www.enefk.gr/download.php?id=1228918,30,1 (τελευταία επίσκεψη: 26-4-2013).

¹⁵⁸ Ιστορικά αναφέρεται ότι η λειτουργία ειδικού δικαστηρίου ανηλίκων στην Αυστραλία έγινε άτυπα το 1890 και τυπικά το 1895, στη Νορβηγία το 1896, στην Αγγλία και την Ουγγαρία το 1908, στην Πορτογαλία το 1911, στο Βέλγιο, τη Γαλλία και την Ελβετία το 1912 κ.ο.κ., ενώ το 1911 συγκλήθηκε στο Παρίσι το 1^ο διεθνές συνέδριο για τα Δικαστήρια Ανηλίκων, στο Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*....., ό.π., 2005, σσ. 142-143.

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 160.

¹⁶⁰ Για μια αναλυτική επισκόπηση στη συγκρότηση και τη λειτουργία των δικαστηρίων ανηλίκων, βλ. σχετικά άρθρα 4 και 26 Ν. 1756/1988 «Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και κατάστασης δικαστικών λειτουργιών» (ΦΕΚ Α' 35/25-26.2.1988).

(15) ετών (ά. 113 παρ. 1, Α, εδ. β Κ.Π.Δ.), επιβάλλοντας αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα (ά. 113 παρ. 1, Α στ. α, β, γ Κ.Π.Δ.). Το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων συγκροτείται από το δικαστή ανηλίκων και δύο (2) πλημμελειοδίκες (ά. 7 παρ. 3 εδ. α και β Κ.Π.Δ.) και δικάζει τις αξιόποινες πράξεις οι οποίες, αν τελούνταν από ενήλικα, θα επέσυραν την ποινή της ισόβιας ή της πρόσκαιρης κάθειρξης με ανώτατο όριο τα είκοσι (20) έτη (ά. 113 παρ. 1, Β Κ.Π.Δ.).¹⁶¹ Το Τριμελές Εφετείο Ανηλίκων συγκροτείται από τρεις (3) εφέτες (ά. 7 παρ. 3 εδ. γ' Κ.Π.Δ.) και δικάζει ως δευτεροβάθμιο δικαστήριο τις εφέσεις κατά αποφάσεων του μονομελούς και του τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων (ά. 113 παρ. 1, Γ Κ.Π.Δ.). Σύμφωνα με το Σύνταγμα (ά. 96 παρ. 3 Συντάγματος) «Ειδικοί Νόμοι ορίζουν τα σχετικά με τα Δικαστήρια Ανηλίκων, στα οποία επιτρέπεται να μην εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 93 παρ. 2¹⁶² και 97¹⁶³. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών μπορεί να μην απαγγέλλονται δημόσια». Παρά τον δυνητικό χαρακτήρα της ως άνω συνταγματικής διάταξης, ο Ν. 3315/1995 απαγορεύει ρητά τη δημοσιότητα των συνεδριάσεων αυτών και ορίζει ότι «Τα Δικαστήρια των ανηλίκων συνεδριάζουν κεκλεισμένων των θυρών» [ά. 1 παρ. 1 Ν. 3315/1995 «Περί συμπληρώσεως των περί δικαστηρίων ανηλίκων και μεταχειρίσεως ανηλίκων κειμένων διατάξεων» (ΦΕΚ Α' 203/26.7-1.8.1955)]. Αναλυτικότερα, η προβλεπόμενη απαγόρευση δημοσιότητας των συνεδριάσεων των Δικαστηρίων ανηλίκων αφορά στα εξής: α) δεν αναγράφονται ή μεταδίδονται πληροφορίες που σχετίζονται με την υπόθεση του ανηλίκου παραβάτη από τα Μ.Μ.Ε, β) τα στοιχεία που εγγράφονται στο ποινικό μητρώο του ανηλίκου είναι προσβάσιμα μόνο σε όσους ασχολούνται με την υπόθεση του ανηλίκου ή σε όσους έχουν «ειδική» εξουσιοδότηση, ενώ, σύμφωνα με τον Κανόνα του Πεκίνο (ά. 21) τα στοιχεία αυτά πρέπει να καταστρέφονται όταν ο ανήλικος ενηλικιωθεί,

¹⁶¹ Με την Τροποποίηση του Κανονισμού Εσωτερικής Υπηρεσίας του Πρωτοδικείου Αθηνών βλ. σχετικά ά. 8 ΑΥΔικ 49112/2001 (ΦΕΚ Β 635/28-5-2001), συγκροτήθηκαν δύο (2) μονομελή δικαστήρια ανηλίκων και ένα (1) τριμελές δικαστήριο ανηλίκων.

¹⁶² Σύμφωνα με το ά. 93 παρ. 2 του Συντάγματος: «Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων».

¹⁶³ Σύμφωνα με το ά. 97 του Συντάγματος: «1. Τα κακουργήματα και τα πολιτικά εγκλήματα δικάζονται από μικτά ορκωτά δικαστήρια που συγκροτούνται από τακτικούς δικαστές και ενόρκους, όπως νόμος ορίζει. Οι αποφάσεις των δικαστηρίων αυτών υπόκεινται στα ένδικα μέσα που ορίζει ο νόμος. 2. Κακουργήματα και πολιτικά εγκλήματα, που με συντακτικές πράξεις, ψηφίσματα και ειδικούς νόμους έχουν υπαχθεί έως την ισχύ του Συντάγματος στη δικαιοδοσία των εφετείων, εξακολουθούν να δικάζονται από αυτά, εφόσον δεν υπαχθούν με νόμο στην αρμοδιότητα των μικτών ορκωτών δικαστηρίων. Με νόμο μπορεί να υπαχθούν στη δικαιοδοσία των ίδιων εφετείων και άλλα κακουργήματα. 3. Τα εγκλήματα κάθε βαθμού που διαπράττονται δια του τύπου υπάγονται στα τακτικά ποινικά δικαστήρια, όπως νόμος ορίζει».

γ) αποκλείονται από την ακροαματική διαδικασία όλοι πλην των δικαστικών λειτουργών, των διαδίκων (ανηλίκων και θυμάτων), των συνηγόρων, των μαρτύρων, των αστικώς υπευθύνων, των Επιμελητών ανηλίκων, των γονέων ή κηδεμόνων και των αντιπροσώπων της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων.¹⁶⁴ Επιπλέον, το Δικαστήριο ανηλίκων δύναται να διατάξει την προσωρινή απομάκρυνση του δικαζομένου ανηλίκου από το ακροατήριο, σε περίπτωση που αυτό εξυπηρετεί το γενικότερο συμφέρον του ανηλίκου ή η παρουσία του ανηλίκου αποτελεί πρόσκομμα στην ειλικρινή κατάθεση κάποιου μάρτυρα (ά. 1 παρ. 2 του Ν. 3315/1955). Σε περίπτωση συμμετοχής του ανηλίκου σε αξιόποινη πράξη ενηλίκου, η υλική αρμοδιότητα του δικαστηρίου καθορίζεται ως εξής: Ο χωρισμός της ποινικής δίωξης ως προς τον ανήλικο, ο οποίος δικάζεται αποκλειστικά από τα δικαστήρια ανηλίκων, είναι υποχρεωτική σε περίπτωση κακουργηματικής αξιόποινης πράξης, ενώ είναι δυνητική σε περίπτωση πλημμεληματικής αξιόποινης πράξης. Στην τελευταία περίπτωση, κριτήριο για το μη χωρισμό της δίκης είναι η αιτιολογημένη κρίση του εισαγγελέα ότι «δεν ενδείκνυται χωρισμός για λόγους που αφορούν στο συμφέρον της δικαιοσύνης», ισχυρισμός που ελέγχεται και στη συνέχεια από το δικαστήριο παραπομπής του ανηλίκου (ά. 130 παρ. 3 εδ. β' και γ' Κ.Π.Δ.). Ωστόσο, ο χωρισμός της ποινικής δίωξης δεν ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, αλλά διατάσσεται υποχρεωτικά εάν ο ανήλικος δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15^ο) έτος της ηλικίας του κατά την τέλεση της πράξης (ά. 130 παρ. 3 εδ. δ' Κ.Π.Δ.). Τέλος, στην περίπτωση πταισματικής αξιόποινης πράξης, ο γενικός κανόνας του χωρισμού της δίκης κάμπτεται μερικά και συγκεκριμένα επί αγροτικών ή αγορανομικών πταισμάτων (ά. 130 παρ. 4 Κ.Π.Δ.).

1.2.3 Ο εισαγγελέας ανηλίκων

Η ποινική δίωξη κατά των ανηλίκων ασκείται από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών (ά. 27 παρ. 1 Κ.Π.Δ.). Για τα μεγάλα πρωτοδικεία της χώρας (Αθηνών, Πειραιά, Θεσσαλονίκης και Πατρών) προβλέπεται ο ειδικός ορισμός ενός εισαγγελέα πρωτοδικών και του αναπληρωτή του από τον εισαγγελέα εφετών (ά. 27 παρ. 1 εδ. β Κ.Π.Δ.). Η θητεία του εισαγγελέα ανηλίκων είναι τριετής με δυνατότητα ανανέωσης. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του εισαγγελέα ανηλίκων ανήκουν η εκτέλεση της απόφασης του δικαστηρίου ανηλίκων και η επίβλεψη της εφαρμογής

¹⁶⁴ Ρομπόκου-Καραγιάννη Α., *Κοινωνική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα*, τόμος Α', Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2007, σσ. 139-140.

των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων και του ποινικού σωφρονισμού. Καινοτομία αποτελεί η εισαγωγή¹⁶⁵ της ρύθμισης που αφορά στην αποχή του εισαγγελέα από την άσκηση της ποινικής δίωξης κατά του ανηλίκου (ά. 45Α Κ.Π.Δ.). Προϋποθέσεις για την εφαρμογή της παραπάνω διάταξης είναι οι εξής: α) η τέλεση πταίσματος ή πλημμελήματος από τον ανήλικο και β) η κρίση του εισαγγελέα, μετά από τη μελέτη των περιστάσεων τέλεσης της πράξης και της προσωπικότητας του ανηλίκου, ότι η άσκηση της ποινικής δίωξης δεν κρίνεται αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων (ά. 45Α παρ. 1 Κ.Π.Δ.). Παράλληλα με την αποχή από την ποινική δίωξη ο εισαγγελέας δύναται να εκδώσει διάταξη και να επιβάλλει στον ανήλικο ένα ή περισσότερα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στον Ποινικό Κώδικα (περιπτώσεις α' με ια' του ά.ν 122 Π.Κ.), προσδιορίζοντας μάλιστα την προθεσμία συμμόρφωσης στα παραπάνω μέτρα, καθώς και την καταβολή χρηματικού ποσού έως χίλια (1.000) ευρώ σε μη κερδοσκοπικό ή κοινωφελές νομικό πρόσωπο. (ά. 45Α παρ. 2 Κ.Π.Δ.). Μάλιστα, η συμμόρφωση ή μη του ανηλίκου στα μέτρα που του επέβαλε ο εισαγγελέας, καθορίζει το αν θα ασκηθεί όχι η ποινική δίωξη από τον τελευταίο (ά. 45^Α παρ. 2 εδ. γ Κ.Π.Δ.). Σε κάθε όμως περίπτωση απαιτείται η ακρόαση του ανηλίκου προκειμένου να διαμορφώσει γνώμη ο εισαγγελέας πριν την έκδοση της κρίσης του. Η παραπάνω ρύθμιση, ως θεσμός παράκαμψης της ποινικής δίωξης, αξιολογείται σε γενικές γραμμές θετικά όπως αναφέρθηκε και παραπάνω¹⁶⁶, χωρίς όμως να απουσιάζουν και αρνητικές κριτικές¹⁶⁷ που άπτονται της διεύρυνσης των δυνατοτήτων του εισαγγελέα. Υποστηρίζεται λοιπόν ότι η αποχή από την ποινική δίωξη του εισαγγελέα αποτελεί παράκαμψη της εγγυητικής διαδικασίας του ακροατηρίου για τον ανήλικο δράστη, ενώ αρνητική κρίνεται και η έκδοση της κρίσης και η επιλογή συγκεκριμένων αναμορφωτικών μέτρων από τον εισαγγελέα χωρίς τη συνδρομή των επιμελητών ανηλίκων. Τέλος, αρνητική κρίνεται η δυνατότητα του εισαγγελέα να διατάζει την καταβολή χρηματικού ποσού στον ανήλικο, δεδομένου ότι η ρύθμιση αυτή είτε ωθεί τον ανήλικο στην τέλεση αξιόποινων πράξεων προκειμένου να εξεύρει το χρηματικό ποσό ή μεταθέτει την υποχρέωση καταβολής στους γονείς του ανηλίκου.

¹⁶⁵ Η εισαγωγή της εν λόγω ρύθμισης έγινε με τον Ν. 3189/2003, βλ. σχετικά και παραπάνω Μέρος Β', 3, «Η κριτική του ισχύοντος εθνικού θεσμικού πλαισίου», σελ. 50

¹⁶⁶ βλ. αναλυτικά στο ίδιο.

¹⁶⁷ Πανταζή - Μερίστα Ε., «Δυσλειτουργικός ο ρόλος του Εισαγγελέα Ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Ανάγκη αναβάθμισης αυτού», *Ποινική Δικονομία*, 2003, σσ. 823 επ..

1.2.4 Ο δικαστής και ο ανακριτής ανηλίκων

Ειδικός δικαστής ανηλίκων προβλέπεται και στους δυο βαθμούς δικαιοδοσίας. Πιο συγκεκριμένα, για το Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων προβλέπεται «δικαστής ανηλίκων», ενώ για το Εφετείο Ανηλίκων προβλέπεται «εφέτης ανηλίκων». Οι ειδικοί δικαστές ανηλίκων ορίζονται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του συμβουλίου ή του δικαστή που διευθύνει το δικαστήριο και πρόταση του οικείου εισαγγελέα εφετών. Η θητεία τους είναι τριετής και ανανεώνεται με τη συναίνεσή τους, ενώ προβλέπεται η αντικατάστασή τους με σύμφωνη και ειδικά αιτιολογημένη γνώμη του προέδρου και του εισαγγελέα εφετών (ά. 7 παρ. 2 Κ.Π.Δ.). Η μη συμμετοχή του ειδικού δικαστή ανηλίκων στη σύνθεση των δικαστηρίων ανηλίκων συνιστά απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας (ά. 171 Κ.Π.Δ.) και ως λόγος της κακής σύνθεσης του δικαστηρίου υπόκειται στο ένδικο μέσο της αναίρεσης (ά. 510 στ. β' Κ.Π.Δ.). Απαραίτητη κρίνεται όχι μόνο η νομική κατάρτιση του δικαστή ανηλίκων, αλλά και οι γνώσεις του σε θέματα της ειδικής νομοθεσίας των ανηλίκων, καθώς και στην ψυχολογία, τη βιολογία, την παιδαγωγική και την ψυχιατρική. Εντούτοις, στην περίπτωση των ελλήνων δικαστών ανηλίκων δε γίνεται καμία ειδίκευση ή επιμόρφωση, έλλειψη η οποία καλύπτεται από την προσωπική διάθεση και ευαισθησία κάθε δικαστή¹⁶⁸. Επιπλέον, απαραίτητη είναι η επικοινωνία του δικαστή με φορείς άλλων επιστημονικών κλάδων (όπως είναι οι καθηγητές, οι ψυχίατροι, οι ψυχολόγοι, οι επιμελητές ανηλίκων κ.ά.), προκειμένου ο ίδιος να λάβει γνώση της γενικότερης συμπεριφοράς και της προσωπικότητας του ανηλίκου και να διαμορφώσει ορθή κρίση αναφορικά με την ποινική αντιμετώπιση του τελευταίου. Για τον λόγο αυτό το έργο του δικαστή ανηλίκων χαρακτηρίζεται περισσότερο κοινωνικό παρά δικαστικό-νομικό. «Ειδικός ανακριτής ανηλίκων» προβλέπεται στο στάδιο της προδικασίας, υποχρεωτικά μεν κατά το στάδιο της κύριας ανάκρισης (ά. 4 παρ. 2 β' Κ.Π.Δ.) και δυνητικά δε κατά το στάδιο της προανάκρισης (ά. 33 παρ. 3 εδ. β' Κ.Π.Δ.). Τέλος, ειδικά για τα Πρωτοδικεία Αθηνών, Θεσσαλονίκης και Πειραιώς, ως ανακριτής ανηλίκων διορίζεται ο πρωτοδίκης με πενταετή τουλάχιστον υπηρεσία και για διετή θητεία με δυνατότητα ανανέωσης με τη συναίνεσή του (ά. 26 παρ. 1 Ν. 1756/1988 «Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργιών»).

2. Σύγχρονα πρότυπα αντεγκληματικής πολιτικής

¹⁶⁸ Τρωϊάνου-Λουλιά Α., *Η Υπηρεσία Επιμελητών* , ό.π., 1999, σελ. 237.

Στο πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων η οργάνωση και η άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου εξαρτάται από τον τρόπο αντίδρασης της εκάστοτε κοινωνίας απέναντι στους ανηλίκους. Η δε κοινωνική αντίδραση απέναντι στον ανήλικο αντικατοπτρίζει την αντεγκληματική πολιτική¹⁶⁹ που ακολουθείται σε κάθε κοινωνία, δηλαδή τα μέσα, τους τρόπους δράσης, την πρόληψη, τη μεταχείριση, την απονομή της δικαιοσύνης και το νομοθετικό πλαίσιο που εφαρμόζεται με στόχο την καταπολέμηση του εγκλήματος.

Οι *οπαδοί της ατομικής μεταχείρισης* δίνουν έμφαση στην ατομικότητα και τη διαφορετικότητα των παραβατών και ακολουθούν μια κλινική προσέγγιση βασισμένη σε σύγκριση των δειγμάτων. Μελετούν την παραβατικότητα των ανηλίκων μέσα από ψυχοδυναμικές αιτιολογικές προσεγγίσεις και αναπτύσσουν οικογενειακά προσανατολισμένες θεωρίες. Οι ίδιοι επισημαίνουν τους μελλοντικούς παραβάτες (“predelinquents”), προτείνουν ένα θεραπευτικό μοντέλο μεταχείρισης μέσω της ίδρυσης ειδικών σχολείων εκπαίδευσης και θεωρούν την εξατομικευμένη δικαιοσύνη ως το ιδανικό της αναμορφωτικής και αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

Οι *οπαδοί της φιλελεύθερης μεταχείρισης* μελετούν το σύστημα των κοινωνικών τάξεων και τις υποπολιτισμικές εκφάνσεις της νεανικής παραβατικότητας. Οι ίδιοι θεωρούν ότι το άτομο δέχεται μεγαλύτερες πιέσεις στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και για το λόγο αυτό εντοπίζουν την παραβατικότητα των ανηλίκων αποκλειστικά στις τάξεις αυτές. Η μεθοδολογία που ακολουθούν είναι η ανάλυση των στατιστικών αποκλίσεων, η οικολογική ανάλυση και η μελέτη των υποπολιτισμών. Η αιτιολογική τους προσέγγιση πηγάζει από τη θεωρία της ανομίας, τη θεωρία της πολιτισμικής μεταβίβασης και τη θεωρία των ευκαιριών, ενώ υποστηρίζουν ότι η πρόληψη επιτυγχάνεται μέσω κοινοτικών προγραμμάτων που στοχεύουν σε αποσπασματικές κοινωνικοοικονομικές μεταρρυθμίσεις. Η μεταχείριση που προτείνουν έχει ως στόχο τη βελτίωση των ιδρυματικών συνθηκών μέσω της προώθησης κοινοτικών προγραμμάτων και επικεντρώνονται όχι στον ανήλικο παραβάτη, αλλά στη μεταβολή του αξιακού κοινωνικού συστήματος.

¹⁶⁹ Η αντεγκληματική πολιτική ορίζεται ως το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο και έχει ως στόχο την εξασφάλιση της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης μέσα από την ασφάλεια των προσώπων και των πραγμάτων, στο Delmas-Marty M., *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, (μτφρ-εισαγωγή: Χ. Ζαραφωνίτου, εισαγωγικό σημείωμα: Α. Μαγγανά), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, χ.χ., σελ. 28). Για μια αναλυτική επισκόπηση των τριών (3) ιδεολογικών ρευμάτων (φιλελεύθερο, εξισωτικό, αυταρχικό) που υπαγορεύουν τις επιλογές της αντεγκληματικής πολιτικής, βλ. στο ίδιο, σσ. 49-63.

Οι *οπαδοί της ριζοσπαστικής - μη παρέμβασης* υποστηρίζουν ότι η παραβατικότητα αποτελεί ένα σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο την οποία προσπαθούν να προσδιορίσουν μέσω του μεθοδολογικού εργαλείου της αυτοομολογούμενης ενοχής, της παρατήρησης και της νομικής ανάλυσης. Οι ίδιοι εστιάζουν στην αλληλεπίδραση μεταξύ του ατόμου, του νομικού συστήματος και των φορέων κοινωνικής αντίδρασης και υποστηρίζουν ότι οι ανήλικοι παραβάτες του νόμου υποφέρουν από κοινωνικές αντιξοότητες και ότι η εγκληματική τους συμπεριφορά είναι απόρροια του «ετικεταρίσματος» που προσβάλλει τα νεαρά άτομα των κατώτερων κοινωνικών και οικονομικών τάξεων. Η πρόληψη επιτυγχάνεται μέσω ριζικών κοινωνικο-πολιτισμικών μεταβολών και όχι μέσα από την εξατομίκευση, ενώ προτείνουν την κατάργηση πολλών νόμων, την αποποινικοποίηση πολλών συμπεριφορών, την εθελοντική μεταχείριση και τη συρρίκνωση της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου ανηλίκων.¹⁷⁰

Στη σύγχρονη εποχή, το μοντέλο της ακολουθούμενης εθνικής αντεγκληματικής πολιτικής σε ζητήματα της παραβατικότητας των ανηλίκων αντλεί τους στόχους της κυρίως από το θετικιστικό μοντέλο, είναι ατομοκεντρικό, τυγχάνει γενικότερης αναγνώρισης και επηρεάζει τη σωφρονιστική πολιτική. Έτσι λοιπόν, κυριαρχεί η αντίληψη ότι οι παράγοντες εγκληματογένεσης οφείλονται είτε σε ατομικά χαρακτηριστικά του ανηλίκου παραβάτη, οπότε και ο τελευταίος αντιμετωπίζεται ως ιδιότυπη ατομική περίπτωση με βιολογικές ή ψυχολογικές δυσλειτουργίες και εφαρμόζονται μέτρα ατομικής μεταχείρισης, ή στο κοινωνικό περιβάλλον, οπότε ο ανήλικος παραβάτης αντιμετωπίζεται ως ιδιότυπη κοινωνική περίπτωση με κοινωνικές δυσλειτουργίες και εφαρμόζονται μέτρα κοινωνικής πολιτικής από εξωκρατικούς κυρίως φορείς. Και στις δυο παραπάνω περιπτώσεις στόχοι της κρατούσας αντεγκληματικής πολιτικής είναι η αναδόμηση της προσωπικότητας του ατόμου στα πλαίσια της ατομικής μεταχείρισης ή η παρέμβαση στους κοινωνικούς όρους του περιβάλλοντος, στο οποίο (κοινωνικό περιβάλλον) το άτομο επέλεξε να ζήσει και συνεπώς είναι υπαίτιο για την επιλογή του αυτή (όπως λ.χ. η ένταξή του σε μια υποπολιτισμική ομάδα).¹⁷¹ Τέλος, από τις αρχές του αιώνα μας και υπό την επίδραση της αγγλοαμερικάνικης νομοθεσίας και της επιταχυνόμενης παγκοσμιοποίησης που επέφεραν την ομογενοποίηση των ποινικών πολιτικών,

¹⁷⁰ Χαϊδου Α., *ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.....*, ό.π., 2008-2009, σσ. 15-17 και ιδίως πίνακα με τίτλο «Αντιδράσεις στην παραβατικότητα ανηλίκων», σελ. 16.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 15.

παρατηρούνται αντιφατικές τάσεις στο χώρο των ανηλίκων, όπως είναι η συνύπαρξη της έννοιας της ανταπόδοσης, της ποινικής ευθύνης, της αποκατάστασης, της αναμόρφωσης και της προστασίας των δικαιωμάτων των ανηλίκων, γεγονός που μαρτυρά την ανάγκη μιας συνθετότερης αντιμετώπισης του φαινομένου της εγκληματικότητας των ανηλίκων.¹⁷²

3. Οι ευρωπαϊκές και διεθνείς πολιτικές και τάσεις στην αντιμετώπιση των ανηλίκων από τον 19^ο αιώνα έως σήμερα

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα και έπειτα, σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, προτάθηκαν τρεις αλληλοδιαδεχόμενοι σκοποί της ποινικής αντιμετώπισης των ανηλίκων παραβατών, ήτοι: α)η ανταπόδοση (retribution) η οποία προέβλεπε αυστηρές και απάνθρωπες συχνά ποινές που επέφεραν στο δράστη πόνο ανάλογο με εκείνον που προκάλεσε ο ίδιος με την τελεσθείσα πράξη του, β)ο περιορισμός (restrain) ο οποίος σήμαινε τον εγκλεισμό του δράστη στη φυλακή για χρονικό διάστημα ανάλογο της βαρύτητας της εγκληματικής πράξης και, τέλος, γ)η αναμόρφωση (rehabilitation) η οποία ανέτειλε στα μέσα του 19^{ου} αιώνα, προτάθηκε αποκλειστικά για τους ανηλικούς εγκληματίες στα πλαίσια του κοινωνικού ντετερμινισμού¹⁷³ και απέβλεπε στην πρόληψη της μελλοντικής τους συμπεριφοράς.¹⁷⁴ Ωστόσο, μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα, στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες επικράτησε η αντίληψη ότι το παιδί και ο έφηβος δεν είναι παρά μια μικρογραφία ενός ενήλικου με συνέπεια η κοινωνική αντίδραση απέναντι στον ανήλικο να εκφράζεται κυρίως με ιδρυματικά μέτρα¹⁷⁵.

Πρώτος ο Hart (1910)¹⁷⁶ εναντιώθηκε στην ιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων εγκληματιών, υποστηρίζοντας ότι η εφαρμογή αυτής της σωφρονιστικής πολιτικής τους καθιστά ανίκανους να επιβιώσουν αργότερα στον εξωτερικό κόσμο. Παράλληλα, πολλοί ήταν οι θεωρητικοί που επέκριναν το ίδιο σφοδρά τους

¹⁷² Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., *ό.π.*, 2010, 2011, σελ. 24

¹⁷³ Η επικέντρωση του εγκληματικού φαινομένου στην επιρροή που ασκούν οι κοινωνικοί παράγοντες ξεκίνησε την εποχή του Μαρξ, ο οποίος υποστήριξε ότι το έγκλημα είναι προϊόν της κοινωνικής δομής και μπορεί αν εξαλειφθεί μονάχα μέσα από τη ριζοσπαστική αναδόμηση της τελευταίας. Για μια κριτική επισκόπηση της μαρξιστικής θεωρίας βλ. σχετικά Λάζος Γ. *Κριτική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σσ. 37-78.

¹⁷⁴ Empey L.T., *American Delinquency: Its meaning and construction*, Homewood, IL: Dorsey, 1978, p. 514.

¹⁷⁵ Ήδη από τον 16^ο αιώνα συναντάται ο εγκλεισμός ανηλίκων. Για μια ιστορική επισκόπηση της εξέλιξης του σωφρονιστικού συστήματος ανηλίκων βλ. σχετικά Χάϊδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική....., ό.π.*, 1990, σσ. 12-18.

¹⁷⁶ Hart H., *Preventive treatment of neglected children*, New York, Charities Publication Committee, 1910.

ιδρυματικούς θεσμούς επί ανηλίκων, υποστηρίζοντας ότι τα παραδοσιακά ιδρύματα είναι δαπανηρά και χωρίς σημαντική αναμορφωτική ωφέλεια του ανηλίκου¹⁷⁷ ή ότι ο ιδρυματικός εγκλεισμός στιγματίζει τους ανηλίκους και τους ωθεί στη δευτερογενή και τριτογενή παρέκκλιση¹⁷⁸ ή ότι ο εγκλεισμός αυξάνει την αντίδραση των ανηλίκων απέναντι στα όργανα εξουσίας¹⁷⁹ ή ότι ο ιδρυματισμός είναι βαθύτατα αντιπαραγωγικός ως εγκληματογενετικός¹⁸⁰. Οι παραπάνω κριτικές οδήγησαν σταδιακά στη συνειδητοποίηση του ευάλωτου χαρακτήρα των ανηλίκων και στην καθιέρωση της εξωιδρυματικής μεταχείρισης αυτών. Μέσα σε αυτό το κλίμα του αναμορφωτικού ιδεώδους, εγκαθιδρύθηκε ο θεσμός των δικαστηρίων ανηλίκων προκειμένου να απεγκληματοποιήσει την ανάρμοστη συμπεριφορά των παιδιών και να συμβάλλει στην επανακοινωνικοποίησή τους, ο οποίος όμως επικρίθηκε σφόδρα από την δεκαετία του 1960 στη βάση δύο κατευθύνσεων. Ορισμένοι υποστήριζαν ότι τα δικαστήρια ανηλίκων ήταν ιδιαιτέρως ανεκτικά και θα έπρεπε να επιβάλλουν αυστηρότερες τιμωρίες, ενώ άλλοι υποστήριζαν ότι οι δικαστές δεν θα πρέπει να έχουν μια τόσο μεγάλη διακριτική ευχέρεια στη μεταχείριση των ανηλίκων και συνεπώς αντιπρότειναν τη θεσμοθέτηση περιορισμένων μέτρων μεταχείρισης¹⁸¹, κριτικές που καθόρισαν τη σύγχρονη διεθνή ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων. Στην αντίθετη κατεύθυνση κινήθηκαν οι «labeling» θεωρητικοί και οι ριζοσπάστες μαρξιστές, από τους οποίους οι πρώτοι τάσσονται υπέρ της φιλελευθεροποίησης της δικαιοσύνης και του περιορισμού του δικαίου ανηλίκων, ενώ οι δεύτεροι απορρίπτουν πλήρως τους δικαστικούς θεσμούς και προτείνουν την ίδρυση μιας σοσιαλιστικής τάξης.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης για ανηλίκους υπήρξαν αργά, αναποτελεσματικά και ελλειμματικά από οικονομική σκοπιά. Οι μεγάλοι χρόνοι αναμονής εκδίκασης των υποθέσεων, τα υψηλά ποσοστά υποτροπών των ανηλίκων και η εξασθένιση των πηγών του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου ήταν

¹⁷⁷ Rutherford A., Bengur O., *Community-based alternatives to juvenile incarceration*, Washington, D.C.: National Institute of Law enforcement and criminal Justice, 1976.

¹⁷⁸ Erikson K.T., «Notes on the sociology of deviance» στο Becker H.S., *The other side Perspectives on deviance*, New York, Free Press, 1964, pp. 9-22.

¹⁷⁹ Sykes G.M., *The society of captives*, New York: Atheneum Press, 1965.

¹⁸⁰ Lipton D., Martinson R., Wilks J., *The effectiveness of correctional treatment*, New York: Praeger, 1975.

¹⁸¹ Βλ. αντίστοιχα Van den Haag E., *Punishing criminals*, New York: Basic Books, 1975 και Kittrie NN., *The right to be different: Deviance and enforced therapy*, Baltimore, M.D., John Hopkins University Press, 1971.

μια πραγματικότητα που δεν μπορούσε να αγνοηθεί¹⁸². Η αναγνώριση της ιδιαιτερότητας του πεδίου της παραβατικότητας των ανηλίκων, σε συνδυασμό με τις παραπάνω δυσλειτουργίες του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, οδήγησαν σε μια διεθνή τάση αποδικαστικοποίησης μέσω της θεσμοθέτησης των κοινωνικών υπηρεσιών. Οι στόχοι της αποδικαστικοποίησης προσδιορίστηκαν από τους Palmier και Lewis¹⁸³ ως αποφυγή του στιγματισμού των ανηλίκων μέσω του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, ως πρόληψη της υποτροπής, ως ευκολότερη πρόσβαση στις κοινωνικές υπηρεσίες και ως μείωση του οικονομικού κόστους της ποινικής οδού. Έτσι λοιπόν, αρχικά ορισμένες σκανδιναβικές κυρίως χώρες πέρασαν από το πατερναλιστικού τύπου προστατευτικό πρότυπο που εμφανίσθηκε στην Ευρώπη στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο κοινωνικό ή κοινοτικό πρότυπο της διαπαιδαγώγησης ή της ευημερίας που όμως παραμερίζονταν από το δικαστικό σύστημα. Στην προοδευτική αλλαγή των ευρωπαϊκών συστημάτων της ποινικής δικαιοσύνης συνέβαλαν διάφορες διεθνείς συνθήκες¹⁸⁴ που αφορούσαν στους ανηλικούς παραβάτες με συνέπεια την καθιέρωση του προτύπου της διαπαιδαγώγησης μέσω της υπευθυνότητας. Το εν λόγω πρότυπο βασιζόταν στην πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας, στη μείωση της τιμωρητικής παρέμβασης του κράτους, στην ενεργοποίηση μηχανισμών κοινωνικής πρόνοιας και κοινωνικής πολιτικής για τους ανηλικούς (όπως είναι η εξεύρεση εργασίας, η ενίσχυση των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και η εξεύρεση βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων), στον περιορισμό των στερητικών της ελευθερίας κυρώσεων, στην εισαγωγή ευέλικτων μέτρων ποινικής αντίδρασης απόλυτα προσαρμοσμένων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ανηλίκου, στην εφαρμογή δικονομικών εγγυήσεων στους ανήλικους παραβάτες όμοιων με τις εγγυήσεις των ενηλίκων παραβατών και, τέλος, στην επαγγελματική κατάρτιση των οργάνων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου.

Ωστόσο, η τάση αποδικαστικοποίησης περί τα τέλη του 20^{ου} αιώνα δεν είναι παρά μόνο φαινομενική. Στην πραγματικότητα παρατηρείται μια σημαντικά αρνητική

¹⁸² Η εν λόγω κριτική του ευρωπαϊκού θεσμικού πλαισίου εμπεριέχεται στην παραπάνω αναφερόμενη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «*Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας*», ...», ό.π..

¹⁸³ Palmer T., Lewis R., *An evaluation of juvenile diversion*, Cambridge, Mass, 1980.

¹⁸⁴ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής διεθνείς συνθήκες, ήτοι: «Οι στοιχειώδεις κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την απονομή της δικαιοσύνης σε ανηλικούς» ή «Κανόνες του Πεκίνου» (1985), «Οι κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της εγκληματικότητας των νέων» ή «Κατευθυντήριες Γραμμές του Ριάντ» (1990), όπως αναλύθηκαν παραπάνω βλ. σχετικά Μέρος Β 4, «Το διεθνές και ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο: Οι εγγυήσεις, τα δικαιώματα και οι βασικές αρχές στη μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών», σελ. 55.

μεταρρύθμιση στη σύγχρονη διεθνή δικαστική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών περίπου από τη δεκαετία του 1960. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται μια μεταστροφή από το προνοιακό πρότυπο μεταχείρισης που επικεντρώνεται στις προσωπικές ανάγκες του ανηλίκου δράστη στο πρότυπο της δικαιοσύνης που επικεντρώνεται στην εγκληματική προσβολή και όχι στον φορέα της. Με τον τρόπο αυτό προωθείται η ατομική, οικογενειακή και κοινοτική ευθύνη και δεν εφαρμόζονται μέτρα κοινωνικής προστασίας. Το νέο αυτό αντεγκληματικό σχήμα κωδικοποιήθηκε με την ονομασία «διακυβέρνηση από απόσταση»¹⁸⁵ και εναντιώνεται στο προνοιακό πρότυπο, το οποίο, σύμφωνα με τους πολέμιούς του, ενθαρρύνει την εξάρτηση από το κράτος, επιβαρύνει την κρατική ποινική μέριμνα και υπονομεύει την ικανότητα των ατόμων να αναλαμβάνουν τις ευθύνες τους για τις πράξεις που τελούν. Η λογική της μεταβίβασης της ευθύνης από το κράτος στα άτομα και στις οικογένειές τους κινείται μέσα στο πνεύμα της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης¹⁸⁶ και της αρχής του ελάχιστου κρατικού παρεμβατισμού. Πιο συγκεκριμένα, η παραπάνω μεταστροφή συντελέστηκε με την υποκατάσταση των δικαστικών λειτουργιών από τους κοινωνικούς λειτουργούς, οι οποίοι συχνά παρεμβαίνουν αδικαιολόγητα στην αιτιολογία του εγκλήματος και με τη νόθευση της φιλελεύθερης κριτικής του προνοιακού προτύπου που απορρίπτει την αναμόρφωση ως αναποτελεσματική και εξαίρει την ανταπόδοση με στόχο την προστασία της κοινωνίας από την εγκληματικότητα των επικίνδυνων ανηλίκων. Η δε εστίαση της προσοχής στους επικίνδυνους παράγοντες και η εφαρμογή του μοντέλου της προληπτικής αποτροπής και της διάγνωσης της επικινδυνότητας μέσω αυθαίρετων, αόριστων και συχνά μη μετρήσιμων μεταβλητών, όπως είναι η υπερενεργητικότητα, η πλημμελής γονική επίβλεψη, η αντικοινωνική συμπεριφορά, η δυσαρμονία κ.ά., οδηγούν αναπόφευκτα στην κατάργηση του προνοιακού μοντέλου. Μάλιστα, σε πολλές χώρες όπως είναι η Αυστραλία, η Αγγλία και ο Καναδάς, κεντρική πρακτική του ποινικού συστήματος είναι η ταυτοποίηση και η διαχείριση του κινδύνου μέσα από την ενεργοποίηση αποκαταστατικών, κοινοτικών και φυλακτικών μέτρων και η υιοθέτηση στρατηγικών που επισημαίνουν τις αντικοινωνικές συμπεριφορές κυρίως σε πληθυσμούς των παιδιών του δρόμου, των πτωχών και των μεταναστών ανηλίκων. Επιπλέον, η

¹⁸⁵ Garland D., «The limits of the Sovereign State», *British Journal of Criminology*, 36 (4), 1996. pp. 445-471.

¹⁸⁶ Για την έννοια της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης και τις συνέπειές της στην εφαρμογή της ποινικής πολιτικής, βλ. σχετικά Muncie J., «The globalization of crime control - the case of youth and juvenile justice: Neo-liberalism, policy convergence and international conventions», *Theoretical Criminology*, vol. 9 (1), 2005, p. 35.

μεταφορά της στρατηγικής ευθύνης για την πάταξη της εγκληματικότητας από τους κρατικούς φορείς σε μη κρατικές υπηρεσίες και οργανώσεις που στοχεύουν στην μείωση των εγκληματικών ευκαιριών μέσω της εντατικοποίησης του άτυπου κοινωνικού ελέγχου και η οποία εφαρμόζεται κυρίως στην Μεγάλη Βρετανία, τον Καναδά και τις Η.Π.Α., οδηγεί αδιαμφισβήτητα στην εφαρμογή της πολιτικής της «μηδενικής ανοχής»¹⁸⁷ (“zero tolerance”). Μέσα σε αυτό το πρότυπο της απόλυτης δικαιοσύνης οι ποινές που επιβάλλονται από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα είναι λιγότερο ήπιες, περισσότερο αποτελεσματικές και οικονομικές, ενώ ταυτόχρονα έχει παρατηρηθεί μια διόγκωση του αριθμού των κρατουμένων σε διεθνές επίπεδο (penal expansionism) ως απόπειρα σωφρονιστικής αχρήστευσης (fulfills of incapacitation) πολλών ανηλίκων δραστών.¹⁸⁸

Συνοψίζοντας, οι ευρωπαϊκές και διεθνείς τάσεις για την αντιμετώπιση των ανηλίκων τις τελευταίες δεκαετίες θεωρητικά δίνουν προτεραιότητα στην αξιολόγηση της τελεσθείσας πράξης σε σχέση με την προσωπικότητα του ανηλίκου δράστη, στην επιβολή αναμορφωτικών μέτρων έναντι της ποινής, στην επιβολή άτυπων κυρώσεων, στην επιβολή εξωιδρυματικών έναντι των στερητικών της ελευθερίας ιδρυματικών μέτρων, στην κατοχύρωση των δικονομικών δικαιωμάτων και εγγυήσεων, στην ενίσχυση της νομικής θέσης του ανηλίκου και στη μεταχείριση αυτού σύμφωνα με την αρχή της διαπαιδαγώγησης.¹⁸⁹ Ως εκ τούτου, κερδίζουν έδαφος οι μη τιμωρητικές κυρώσεις (όπως είναι η αποζημίωση, η αποκατάσταση, η διαμεσολάβηση με το θύμα, οι ειδικές αγωγές επί τοξικοεξαρτημένων ή αλκοολικών κ.ά.) με άξονα την πρόληψη, την παιδαγωγική παρέμβαση και την κοινωνικοεπαγγελματική ενσωμάτωση του ανηλίκου. Ωστόσο, η ευθύνη για την εφαρμογή τέτοιων πολιτικών που συναρμονίζονται απόλυτα με το αναμορφωτικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, μετατίθεται σε φορείς και οργανισμούς εκτός του κρατικού, με τη στενή έννοια, σχηματισμού. Παράλληλα, η στέρηση της ελευθερίας σε κέντρα αναμόρφωσης ή σε φυλακές εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ευρέως παρά τη δυνατότητα εφαρμογής

¹⁸⁷ Το αυταρχικό πρότυπο της μηδενικής ανοχής διαμορφώθηκε ως θεωρητικό σχήμα στις Η.Π.Α. κατά τις δεκαετίες του 1970-1980, εφαρμόστηκε στη Νέα Υόρκη τη δεκαετία του 1990 και αργότερα εξήχθη στην Ευρώπη με αρχικό στόχο την αξιοποίηση ενός πλαισίου για την ασφάλεια των πόλεων μέσω προληπτικών και κατασταλτικών μηχανισμών. Η θεωρητική σύλληψη ανήκει αρχικά στον Zimbardo και αργότερα στους Wilson και Kelling που διατύπωσαν τη γνωστή θεωρία περί «σπασμένων τζαμιών». Για τη θεωρία αυτή βλ. σχετικά Wilson J.Q., Kelling G., *Broken windows: The police and neighborhood safety*, Atlantic Monthly, Mars 1982, pp. 29-38.

¹⁸⁸ Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., *ό.π.*, 2010, 2011, σσ. 25-27.

¹⁸⁹ Πιτσελά Α., *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, στ' έκδοση, Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2008, σελ. 109 επ..

έκτισης του εγκλεισμού σε ανοιχτό ή ημιανοιχτό περιβάλλον. Τέλος, τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της αύξησης των παραβατικών συμπεριφορών των ανηλίκων (όπως είναι το οργανωμένο έγκλημα, οι συμμορίες νέων, οι ξενοφοβικές συμπεριφορές εξτρεμιστικών ομάδων, η τοξικοεξάρτηση, η βία στον αθλητισμό κ.ά.) στις ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις, παρατηρείται μια τάση αυστηροποίησης¹⁹⁰ του ποινικού δικαίου των ανηλίκων μέσω της αύξησης των επιβαλλόμενων ποινών, της καθιέρωσης εγκλεισμού σε κέντρα κλειστού καθεστώτος και της απαίτησης ευθυνών από τους γονείς του ανηλίκου.

4. Η βελτίωση του σύγχρονου εθνικού θεσμικού ελέγχου της παραβατικότητας των ανηλίκων

Η συνειδητοποίηση ότι ο ανήλικος, ως μια προσωπικότητα «εν τω γίνεσθαι»¹⁹¹, χρήζει μιας ιδιαίτερης μεταχείρισης συνέβαλε στο να σημειωθούν σημαντικά βήματα στο πεδίο του θεσμοθετημένου δικαίου των ανηλίκων. Ωστόσο, τα βήματα που πρέπει να γίνουν είναι ακόμη πολλά σε επίπεδο του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και της αντεγκληματικής πολιτικής και απαιτούν τη σύμπραξη όλων των κρατικών και κοινωνικών φορέων. Σε επίπεδο επίσημου κοινωνικού ελέγχου, αναγκαία κρίνονται τα παρακάτω: Αναφορικά με την αστυνομική εξουσία, η οποία αποτελεί το πρωταρχικό φίλτρο από το οποίο διέρχεται ο εγκληματίας - παραβάτης, απαραίτητη είναι η συμπλήρωση της μηχανοκίνητης αστυνόμευσης με περιπολίες αστυνομικών της αστυνομίας ανηλίκων, καθώς και η μεταστροφή της αντίληψης τόσο των νέων προς την αστυνομία, όσο και των αστυνομικών προς τις ανάγκες των νέων. Για την αποτελεσματικότερη δράση της αστυνομίας, σκόπιμο είναι να επανεξετασθεί η εισαγωγή δύο νέων αγγλοσαξονικής προέλευσης θεσμών και στο δίκαιο ανηλίκων, ήτοι: α)η διεύρυνση της διακριτικής ευχέρειας των αστυνομικών

¹⁹⁰ Ενδεικτικά αναφέρουμε τις μεταρρυθμίσεις του ποινικού δικαίου ανηλίκων στις Κάτω Χώρες το έτος 1995, στη Γαλλία το έτος 1996 και στη Βρετανία το 1995 με την Criminal Justice Act η οποία αύξησε τη μέγιστη ποινή που επιβάλλεται σε ανηλίκους ηλικίας 15-18 ετών από ένα (1) σε δύο (2) έτη και θέσπισε τον εγκλεισμό διάρκειας από έξι (6) μήνες έως δύο (2) έτη σε κέντρα κλειστού καθεστώτος και για ανηλίκους ηλικίας 12-14 ετών. Άξια αναφοράς είναι και η θέσπιση του parenting order, βάσει του οποίου οι γονείς των ανηλίκων που διέπραξαν αδίκημα ή έχουν εγγραφεί στα αστυνομικά μητρώα (π.χ. για αδικαιολόγητες απουσίες στο σχολείο), μπορεί να υποχρεωθούν να παρακολουθούν μαθήματα μία (1) φορά την εβδομάδα επί τρεις (3) μήνες κατά μέγιστο όριο, ενώ όσοι γονείς αθετούν τις εκπαιδευτικές τους υποχρεώσεις τους επιβάλλεται πρόστιμο έως χίλιες (1.000) στερλίνες. Η παραπάνω πρακτική στην πραγματικότητα απαλλάσσει τον ανήλικό από οποιαδήποτε ευθύνη, την οποία μεταθέτει εξ ολοκλήρου στους γονείς του.

¹⁹¹ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*, ό.π., σελ. 11.

ανηλίκων, δηλαδή η υποχώρηση της αρχής νομιμότητας¹⁹² χάριν της αρχής της σκοπιμότητας¹⁹³ και β) η αστυνομική προειδοποίηση (police cautioning), η οποία έτυχε ευρείας εφαρμογής στην Αγγλία το 1960 και καθιερώθηκε το έτος 1969 ως ένα μέσο αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων από κοινωνικο - προνοιακούς, ιατρικούς και εκπαιδευτικούς φορείς. Η εισαγωγή αυτών των θεσμών στο ελληνικό ποινικό δίκαιο, παρότι οδηγούν σε μια αποδικαστηριοποίηση (dejudiciarisation), πρέπει να γίνει με φειδώ και περίσκεψη, καθώς, αφενός μεν η διεύρυνση της διακριτικής ευχέρειας στους αστυνομικούς είναι δυνατόν να οδηγήσει μια αλόγιστη χρήση και επέκταση αυτής και σε βαρύτερες πράξεις και αφετέρου δε η αστυνομική προειδοποίηση πιθανόν να διευρύνει ανεξέλεγκτα «το δίκτυο του κοινωνικού ελέγχου» (net widening).¹⁹⁴ Όσον αφορά στους δικαστικούς λειτουργούς, τους εισαγγελείς και τους υπολοίπους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, απαραίτητη κρίνεται η κατάρτιση και η εξειδίκευση αυτών σε θέματα που άπτονται της ανάπτυξης, εξέλιξης και διάπλασης των ανηλίκων, καθώς και των παραγόντων εγκληματογένεσης και κοινωνικοποίησης.¹⁹⁵

Σε επίπεδο πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων μπορεί να συμβάλλει η υλοποίηση στρατηγικών που στοχεύουν στον περιορισμό της επίδρασης των αρνητικών κοινωνικών σχέσεων, μέσω της διαμόρφωσης ειδικών χώρων για την δημιουργική αξιοποίηση του ελευθέρου χρόνου των νέων. Για παράδειγμα, η δημιουργία πολυδύναμων κέντρων νεότητας για πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες, μπορούν να αποτελέσουν αντι-πρότυπα στην ενσωμάτωση των νέων σε υποπολιτισμικές ομάδες. Επιπλέον, η ανάπτυξη ενός πλέγματος νομικής προστασίας του ανηλίκου από τα αρνητικά μηνύματα και πρότυπα που μεταδίδονται

¹⁹² Η αρχή της νομιμότητας συνίσταται στην υποχρεωτική κίνηση της ποινικής δίωξης: α) στις περιπτώσεις των κακουργημάτων ή των πλημμελημάτων του τριμελούς πλημμελειοδικείου όταν κρίνεται αιτιολογημένα ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις και β) στις περιπτώσεις των λοιπών πλημμελημάτων ή πταισμάτων αν αποκλεισθεί με απόλυτη βεβαιότητα το αβάντισμο της κατηγορίας (ά. 43 Κ.Π.Δ.).

¹⁹³ Σύμφωνα με την αρχή της σκοπιμότητας, μολονότι υπάρχει έγκλημα και στοιχεία για την άσκηση της ποινικής δίωξης, αυτή δεν ασκείται προκειμένου να εξυπηρετηθούν κάποιες σκοπιμότητες. Ενδεικτικά, αναφέρουμε το έγκλημα του βιασμού (ά. 336 Π.Κ.) στο οποίο ο εισαγγελέας μπορεί να απέχει οριστικά από την άσκηση της ποινικής δίωξης ή αν έχει ασκήσει την ποινική δίωξη να εισάγει την υπόθεση στο αρμόδιο συμβούλιο πλημμελειοδικών, εφόσον ο ίδιος κρίνει ότι η δημοσιότητα από την ποινική δίωξη θα έχει ως συνέπεια τον σοβαρό ψυχικό τραυματισμό του θύματος.

¹⁹⁴ Σπινέλλη Κ.Δ., Τρωϊάνου Α., ό.π., 1992, σσ. 85-86.

¹⁹⁵ Άξια αναφοράς είναι η απόφαση Bouamar κατά Βελγίου (29/2/1988, Σειρά Α', αρ. παρ. 50-53), που έκρινε ότι η ανυπαρξία κατάλληλης υποδομής και βοήθειας από ειδικευμένο προσωπικό συνιστά παραβίαση του ά.υ 5 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. που αφορά στο δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια και η κράτηση του ανηλίκου παύει να είναι νόμιμη., βλ. υποσημείωση αρ. 321 στο Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., ό.π., 2010-2011, σελ. 145.

μέσω των Μ.Μ.Ε. και η επιβολή προστίμων και κυρώσεων όταν αυτά ξεπερνούν τα όρια της νομιμότητας, αποτελεί μια ωφέλιμη στρατηγική που όμως απαιτεί την ευαισθητοποίηση όλης της κοινωνίας. Ανάλογα μέτρα ιδιαίτερης αυστηρότητας πρέπει να ληφθούν για τις κινηματογραφικές ταινίες, τα άσεμνα δια του τύπου δημοσιεύματα, το διαδίκτυο και τις τηλεπικοινωνίες (όπως είναι τα κινητά τηλέφωνα), με σκοπό να αποφευχθούν οι αρνητικές επιδράσεις της ελεύθερης πρόσβασης σε μη ελεγχόμενο υλικό. Ωφέλιμες κρίνονται επίσης και οι πολιτικές που αφορούν σε θεσμικές ρυθμίσεις ενδυνάμωσης της συμμετοχής των νέων στο κοινωνικό γίγνεσθαι, είτε με νομοθετική επέκταση των δικαιωμάτων τους ή με ρύθμιση της συμμετοχής τους σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, στη Βουλή των Εφήβων και σε Τοπικά Συμβούλια Νέων¹⁹⁶, καθώς και η μεταφορά της διεθνούς εμπειρίας από τα εφαρμοσμένα προγράμματα πρόληψης στο εθνικό πλαίσιο.

Σε επίπεδο καταστολής, απαραίτητη κρίνεται η εισαγωγή του θεσμού της αναστολής υπό δοκιμασία (probation) του αγγλοσαξονικού δικαίου στο ελληνικό ποινικό δίκαιο. Ο θεσμός της αναστολής υπό δοκιμασία αποτελεί το συχνότερο μέτρο κύρωσης που επιβάλλεται σε ανηλίκους δράστες εγκληματικών πράξεων στον Καναδά και διαφέρει τόσο από την απλή αναστολή ως προς τη φύση του μέτρου, τη μεταχείριση του ενόχου και τη διαδικασία χορήγησης¹⁹⁷, όσο και από το αναμορφωτικό μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειας του ανηλίκου σε επιμελητή ανηλίκων¹⁹⁸. Από τη στιγμή χορήγησης της αναστολής υπό δοκιμασία, αναστέλλεται η απαγγελία της ποινής, καθώς ο δικαστής αποφαινεται μόνο για την ενοχή του κατηγορουμένου, ενώ ο ένοχος τελεί υπό την επίβλεψη ενός ειδικού επιμελητή (probation officer), ο οποίος τον καθοδηγεί και τον ενισχύει υλικά και ηθικά. Η διαγωγή που θα επιδείξει ο ένοχος μέσα σε αυτή την δοκιμαστική περίοδο, θα καθορίσει το ύψος της ποινής που θα επιβάλλει το δικαστήριο. Επιπλέον, το δικαστήριο, εκτός από τη χορήγηση της αναστολής στον ένοχο, δύναται να επιβάλλει σε αυτόν και πρόσθετους όρους, η τήρηση ή μη των οποίων ελέγχεται από τον ειδικό

¹⁹⁶ Γεωργούλας Σ., *ό.π.*, 2009, σσ. 150-151.

¹⁹⁷ Αναλυτικότερα, στην περίπτωση της απλής αναστολής απαγγέλλεται η ποινή και αναστέλλεται η εκτέλεση αυτής, χωρίς όμως να προβλέπεται οποιαδήποτε περαιτέρω επίβλεψη ή καθοδήγηση του καταδικασθέντος. Η παρέμβαση του δικαστικού λειτουργού σταματά με τη χορήγησης της και επανεκκινεί με την τέλεση άλλων παραβάσεων από το δράστη. Ο εγκληματοπροληπτικός ρόλος του θεσμού της απλής αναστολής στηρίζεται στην αντίληψη ότι η απειλή της έκτισης της ποινής εκφοβίζει τον δράστη, ο οποίος τελικά επιλέγει να τερματίσει την εγκληματική του δραστηριότητα.

¹⁹⁸ Η 'probation' κακώς συγκρίνεται με το εν λόγω αναμορφωτικό μέτρο, καθώς η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε επιμελητή αποτελεί καθαυτή «ποινή» που επιβάλλει το δικαστήριο στον ανήλικο και δεν συνοδεύεται από χορήγηση αναστολής της ποινής, στο Χάϊδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική.....*, *ό.π.*, 1990, σελ. 72.

επιμελητή και μπορεί να οδηγήσει στην μετατροπή των όρων, στην επιβολή πρόσθετων όρων ή ακόμη και στην άμεση απαγγελία της ποινής από τον δικαστή. Σύμφωνα με τον Η. Δασκαλάκη, αμφότεροι οι θεσμοί της απλής αναστολής και της αναστολής υπό δοκιμασία είναι αναγκαίοι στο ελληνικό ποινικό δίκαιο και επί ανηλίκων. Πιο συγκεκριμένα, η απλή αναστολή, (η οποία μάλιστα δεν τυγχάνει εφαρμογής επί ανηλίκων με το επιχείρημα ότι στους ανηλίκους ηλικίας 8-18 ετών δεν επιβάλλεται «ποινή» και συνεπώς δεν μπορούν να εφαρμοσθούν τα άρθρα 99 και 100 του Π.Κ.¹⁹⁹), αρκεί να απευθύνεται σε περιστασιακούς ανηλίκους παραβάτες, καθώς η απειλή έκτισης της ποινής που έχει ανασταλεί συγκρατεί τον ένοχο από τη διάπραξη νέου εγκλήματος. Αντίθετα, η αναστολή υπό δοκιμασία πρέπει να επιβάλλεται σε ανηλίκους ενόχους που είναι καθ' έξη παραβατικοί, καθώς οι τελευταίοι χρήζουν καθοδήγησης και επίβλεψης ώστε να μην διαπράξουν νέες παραβάσεις. Μάλιστα, δεδομένου του ότι οι ανήλικοι που καταλήγουν στο τελικό στάδιο καταστολής του επίσημου κοινωνικού ελέγχου είναι επιρρεπείς στη διάπραξη νέων εγκλημάτων, ωφέλιμη κρίνεται η αντικατάσταση της ποινής του εγκλεισμού σε ίδρυμα αγωγής ή του ποινικού σωφρονισμού από το θεσμό της αναστολής υπό δοκιμασία και η ανάθεση της επίβλεψης και της καθοδήγησης του ανηλίκου από επιμελητή²⁰⁰, ο οποίος θα δρα αποκλειστικά εγκληματοπροληπτικά.

Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που επιβάλλεται στους ανηλίκους ο εγκλεισμός σε κατάστημα κράτησης ή σε ίδρυμα αγωγής, αυτοί πρέπει να αντιμετωπίζονται εξατομικευμένα και με πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων τους. Επιπλέον, ο χρόνος του εγκλεισμού τους δεν πρέπει να ωθεί τους ανηλίκους στην αδράνεια και την απομόνωση, αλλά να αξιοποιείται μέσα από την οργάνωση εκπαιδευτικών δράσεων και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια της μετασωφρονιστικής αρωγής²⁰¹, για την επίτευξη του στόχου της επανένταξης και της μη υποτροπής των ανηλίκων στην παραβατικότητα, είναι απαραίτητη η δράση της πολιτείας αναφορικά με: α) την οργάνωση προγραμμάτων

¹⁹⁹ Η δυνατότητα αναστολής της εκτέλεσης του ποινικού σωφρονισμού ίσχυε θεωρητικά στη χώρα μας με τον Ν. 5098/1931 αλλά δεν εφαρμόστηκε ποτέ. Σύμφωνα με τον Νόμο αυτό, προβλεπόταν η αναστολή της εκτέλεσης του ποινικού σωφρονισμού για ένα διάστημα δοκιμασίας από ένα (1) έως τρία (3) έτη, κατά το οποίο ο έφηβος υποβαλλόταν σε αναμορφωτικά μέτρα, στο Τρωϊάνου-Λουλά Α., *Δίκαιο ανηλίκων: ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1987, σελ. 129 επ..

²⁰⁰ Χαϊδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική.....*, ό.π., 1990, σελ. 72

²⁰¹ Για τη μέριμνα της Πολιτείας πριν και μετά την απόλυση των ανηλίκων ή ενηλίκων κρατουμένων βλ. τα άρθρα 81 και 82 του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα που είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα: http://www.sofronistikoi.com/images/stories/downloads/sofronistikos_kodikas.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 31-5-2013).

εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων, προκειμένου να αποφευχθεί ο ιδρυματισμός και η αποκοπή του ανηλίκου από την κοινωνική ζωή, β) την παροχή υπηρεσιών παροχής συμβουλευτικής και ενημέρωσης μέσα στα καταστήματα κράτησης για την προετοιμασία επανένταξης και επανακοινωνικοποίησης του ανηλίκου και γ) με τη δημιουργία υπηρεσιών υποστήριξης και επαγγελματικής αποκατάστασης των ανηλίκων μετά την λήξη του εγκλεισμού τους.

Τέλος, σύμφωνα με την παραπάνω αναφερόμενη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα *«Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας, οι τρόποι της αντιμετώπισής της και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση»*, για την πρόληψη της βίαιης συμπεριφοράς και την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας, οι κοινωνίες πρέπει να υιοθετήσουν στρατηγικές που περιλαμβάνουν συνδυαστικά μέτρα πρόληψης, παρέμβασης και καταστολής. Η πρόληψη και η παρέμβαση πρέπει να στοχεύουν στην κοινωνικοποίηση και την ενσωμάτωση των ανηλίκων και των νέων μέσω της οικογένειας, της κοινότητας, του σχολείου και της ομάδας των συνομηλίκων, ενώ η καταστολή πρέπει να βασίζεται στις αρχές της νομιμότητας, της αναλογικότητας, του τεκμηρίου της αθωότητας και του υπέρτατου συμφέροντος του ανηλίκου παραβάτη. Με τον τρόπο αυτό, καθιερώνεται η επανορθωτική δικαιοσύνη²⁰² στον τομέα των ανηλίκων, η οποία *«έχει τη δυνατότητα να φθάσει σε ένα σύστημα πιο δίκαιο για το θύμα, πιο καθησυχαστικό για την κοινότητα και πιο ευνοϊκό για τον παραβάτη»*²⁰³, καθώς, μέσω της αποκατάστασης της ζημίας του θύματος, της αναμόρφωσης και της πρόληψης υποτροπής του δράστη και της ενίσχυσης του αγαθού της συλλογικής ασφάλειας, στοχεύει στην επίτευξη κοινωνικής ειρήνης που αποτελεί αυτοσκοπό της λεγόμενης «Ειρηνοποιού Εγκληματολογίας».

ΜΕΡΟΣ Δ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ. ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ.

²⁰² Η επανορθωτική δικαιοσύνη (κυρίως μέσω της διαδικασίας της ποινικής διαμεσολάβησης) εκλαμβάνεται ως *«τρίτη οδός ανάμεσα στην κατασταλτική και την αναμορφωτική δικαιοσύνη»*, στο Τσήτσουρα Α. «Νεότερες τάσεις στη θυματολογία. Τι συζητήθηκε στο 10ο Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας. Montréal, Καναδάς, 6-11 Αυγούστου 2000», *Ποινικός Λόγος*, τ.2, Αθήνα, 2001, σσ. 721-726, σελ. 725.

²⁰³ Μαγγανάς Α., «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.5, Αθήνα, 2000, σσ. 553-561, σελ. 555.

1. Η έννοια της «πρόληψης»

1.1 Η θεωρητική προσέγγιση

Η καταλληλότητα και η αποτελεσματικότητα της πρόληψης στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας τεκμαίρεται από τον εφήμερο και περιστασιακό χαρακτήρα της συμπεριφοράς αυτής και τον εύπλαστο χαρακτήρα των ανηλίκων παραβατών και μάλιστα, πρέπει να διακρίνεται τόσο από τη μεταχείριση όσο και από την αναμόρφωση. Η πρόληψη διακρίνεται σε τρεις τύπους με κριτήριο την ομάδα των ατόμων που αφορά και τους επιδιωκόμενους στόχους που θέτει. Πιο συγκεκριμένα, η *πρωτογενής πρόληψη* αφορά στο σύνολο των ανηλίκων, συνίσταται στην τροποποίηση των όρων του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και περιλαμβάνει γενικά μέτρα αρωγής της νεότητας, ώστε να περιορισθεί στο ελάχιστο η πιθανότητα παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Η *δευτερογενής πρόληψη* αφορά στην έγκαιρη παρέμβαση στην ζωή των ατόμων που κινδυνεύουν εξαιτίας της κατάστασης στην οποία διαβιώνουν (όπως είναι η διαλυμένη οικογένεια, οι άθλιες οικονομικές συνθήκες κ.ά.) και περιλαμβάνει διάφορα κοινωνικοοικονομικά μέτρα αρωγής και ποινικής προστασίας. Η *τριτογενής πρόληψη* αφορά στους ανηλίκους που έχουν ήδη διαπράξει αξιόποινες πράξεις, περιλαμβάνει μέτρα κοινωνικού ελέγχου και στοχεύει στην κοινωνική επανένταξη και την πρόληψη της υποτροπής. Οι πιθανότητες επιτυχίας των στόχων που θέτουν οι παραπάνω τρεις (3) τύποι παρέμβασης αυξάνονται όσο απομακρυνόμαστε από το επίπεδο της τριτογενούς και βαίνουμε προς το επίπεδο της πρωτογενούς κοινωνικής αντίδρασης. Ως εκ τούτου, οι προσπάθειες εντείνονται προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης προγραμμάτων πρόληψης²⁰⁴ με ενεργοποίηση πολιτικών κυρίως στο επίπεδο της πρωτογενούς και δευτερογενούς κοινωνικής παρέμβασης.²⁰⁵

Για την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων πρόληψης απαραίτητη είναι πρωτίστως η ενδελεχής μελέτη και εν συνεχεία η εξάλειψη των παραγόντων -

²⁰⁴ Σύμφωνα με την Parizeu (1972) τα πρότυπα παρέμβασης είναι πέντε (*κλασικό, βελτιωμένο, νέο βελτιωμένο, πιο ανεπτυγμένο και τελειοποιημένο πρότυπο*), εκ των οποίων το τελευταίο είναι ιδεατό και περιλαμβάνει πολύ ανεπτυγμένη, δομημένη και προγραμματισμένη πρόληψη στο γενικό σύνολο του πληθυσμού. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνει: i)σε επίπεδο νομοθετικών ρυθμίσεων και δικαστικής παρέμβασης νόμους κοινωνικού χαρακτήρα και διαδικασίες διοικητικές ή προδικαστικές και ii)σε επίπεδο μεταχείρισης των παραβατικών τοποθέτηση και επιμέλεια σε ελεύθερο περιβάλλον, βλ. σχετικά πίνακα στο Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*, ό.π., 2005, σελ 127.

²⁰⁵ Στο ίδιο, σελ. 125.

κινήτρων που γεννούν ή ενισχύουν την παραβατικότητα. Οι Hawkins²⁰⁶, μετά από μια θεωρητική και εμπειρική διερεύνηση των ποικίλων προγραμμάτων πρόληψης, παρουσίασαν μια ενδιαφέρουσα ιδεατή τυπολογία δώδεκα (12) στρατηγικών πρόληψης της παραβατικότητας με κριτήριο τους παράγοντες εγκληματογένεσης. Έτσι λοιπόν, κατέληξαν στα εξής πορίσματα: α) Η υπόθεση ότι η παραβατική συμπεριφορά οφείλεται σε βιολογικούς ή ψυχιατρικούς παράγοντες οδηγεί στην εφαρμογή βιολογικών – φυσιολογικών στρατηγικών που συνίστανται στην εξαφάνιση, τη μείωση ή τον έλεγχο των πρώτων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την προαγωγή της υγείας, τις αλλαγές στη διατροφή, τον έλεγχο και τη διόρθωση των διαταραχών του κεντρικού νευρικού συστήματος ή των γενετικών ανωμαλιών μέσω της έγκαιρης διάγνωσης. β) Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα οφείλεται σε εσωτερικές ψυχικές καταστάσεις ενεργοποιεί στρατηγικές που βασίζονται στην Ψυχολογία και την Ψυχοπαθολογία, όπως είναι οι επιδημιολογικές, ψυχοθεραπευτικές και συμπεριφορικές προσεγγίσεις που στοχεύουν: i) στην εξάλειψη προβλημάτων ψυχικής υγείας μέσω της αλλαγής των κοινωνικών καταστάσεων, ii) στην προσήλωση στις ενδοψυχικές καταστάσεις ή τις διαπροσωπικές σχέσεις μέσω της συμβουλευτικής και iii) στην αλλαγή των διαταραχών της συμπεριφοράς. γ) Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα πηγάζει από τους ασθενείς ή ανύπαρκτους κοινωνικούς δεσμούς θέτει ως στόχο την ενίσχυση των δεσμών, την επίδραση άτυπων κανόνων, κυρώσεων και ελέγχων μέσω της αλληλεπίδρασης και της συναναστροφής με νομιμόφρονα και μη παρεκκλίνοντα άτομα. δ) Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα έχει ως πρωταρχική αιτία την επίδραση στο άτομο τρίτων παραβατικών νέων ή ενηλίκων εγκληματιών θέτει ως στόχο την σύννομη επανακατεύθυνση των κοινοτήτων, των ομάδων ή των ατόμων και την εξουδετέρωση των εγκληματικών αξιών. ε) Η υπόθεση ότι οι νέοι ωθούνται στην παρέκκλιση εξαιτίας της έλλειψης ισχύος και της ανάγκης για δύναμη και αναγνώριση ενεργοποιεί το πρότυπο της ενίσχυσης των δυνατοτήτων των νέων μέσα από την άτυπη και τυπική ενίσχυση της επίδρασης των νέων στο στενό τους περιβάλλον και τον κοινωνικό τους περίγυρο αντίστοιχα. στ) Η υπόθεση ότι η έλλειψη χρήσιμων και επάξιων ρόλων ωθεί τους νέους στην παραβατικότητα ενεργοποιεί το μοντέλο της δημιουργίας ευκαιριών και ανάληψης ρόλων υπηρεσιακών, αναπτυξιακών ή σπουδαστικών, μέσω των οποίων οι

²⁰⁶ Για τις τυπολογίες των Hawkins βλ. σχετικά στο Hawkins J.D., Pastor P.A., Belk M., Morisson S., A typology of cause - focused strategies of delinquency prevention, *Reports of the national juvenile justice assessment centers*, U.S. Department of Justice, 1980.

νέοι ικανοποιούν ανάγκες των μελών της κοινότητας στην οποία ζουν και αναπτύσσουν τις δεξιότητές τους αντίστοιχα. ζ)Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα ενισχύεται όταν υπάρχει απουσία δημιουργικών ενασχολήσεων ενεργοποιεί τη στρατηγική πρόληψης που εδράζεται στην οργάνωση πολιτιστικών, αθλητικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων. η)Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα πηγάζει από την έλλειψη γνώσεων ενεργοποιεί το μοντέλο παροχής εξειδικευμένης γνώσης μέσω της παροχής εκπαίδευσης και παιδείας που στοχεύει στη μετάδοση γνώσεων, στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στην ηθική βελτίωση των νέων. θ)Η υπόθεση ότι η παραβατικότητα γεννάται εξαιτίας της ασυνέπειας των απαιτήσεων της κοινωνίας από τους νέους, στοχεύει στην αύξηση της συνέπειας των μηνυμάτων που δέχονται οι νέοι από οργανώσεις, υπηρεσίες και ομάδες. ι)Η υπόθεση ότι οι ανήλικοι υιοθετούν την παραβατική συμπεριφορά εξαιτίας της έλλειψης αναγκαίων οικονομικών πόρων οδηγεί στην ανάπτυξη προγραμμάτων που στοχεύουν στην παροχή εισοδημάτων (όπως είναι η χορήγηση στέγης, διατροφής και οικογενειακών ή άλλων επιδομάτων) και ευκαιριών (υπό την έννοια της προοπτικής εξέλιξης) στους νέους για την πραγματοποίηση εσόδων με απώτερο στόχο τη διατήρηση ενός minimum ικανοποιητικού και βιώσιμου επιπέδου οικονομικών πόρων. κ)Η υπόθεση ότι ο μειωμένος βαθμός διακινδύνευσης και η ευχέρεια δράσης συνδέεται με την αύξηση της εγκληματικότητας, ενεργοποιεί τις στρατηγικές αποτροπής και δυσχέρανσης ή μετατόπισης επίτευξης στόχου μέσω της διενέργειας ελέγχων σε δημόσιους χώρους, της εντατικοποίησης του κοινωνικού ελέγχου και της αυστηροποίησης των ποινικών κυρώσεων και, τέλος, λ)η υπόθεση ότι ο νομικός χαρακτηρισμός αποτελεί μια από τις σημαντικότερες γενεσιουργές αιτίες της παραβατικότητας των ανηλίκων, εμπνέει το μοντέλο της εγκατάλειψης του νομικού ελέγχου και της αφαίρεσης συμπεριφορών από το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, μέσω της ρητής άφεσης, της καλυμμένης άφεσης ή της κοινωνικής ανοχής των συμπεριφορών που χαρακτηρίζονται ως αντιβαίνουσες το νόμο.²⁰⁷ Συμπερασματικά, η επιτυχία της οργανωτικής δομής των προγραμμάτων πρόληψης εξαρτάται απόλυτα από την ορθή αιτιολογική προσέγγιση της παραβατικότητας, καθώς η πρώτη εμπνέεται και καθορίζεται από την τελευταία.

1.2 Η εμπειρική εφαρμογή

²⁰⁷ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*, ό.π., 2005, σσ. 130-137.

Η παραπάνω θεωρητική τυπολογία των στρατηγικών για την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, παρότι πηγάζει από μια σύνθετη επισκόπηση θεωρίας και πράξης, δεν είναι παρά ένα ιδεατό σχήμα. Στην πράξη, οι χώρες στο σύνολό τους επικεντρώνονται: α) στο επίπεδο της πρωτογενούς πρόληψης και συνεπώς λαμβάνουν μέτρα κοινωνικής πολιτικής (όπως είναι η στέγαση, η απασχόληση και η κοινωνική ασφάλεια), μέτρα οικογενειακής πολιτικής (όπως είναι η χορήγηση επιδομάτων, η ρύθμιση των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας με κριτήριο το φύλο, η ρύθμιση ζητημάτων ψυχαγωγίας και διακοπών, η λήψη νομοθετικών μέτρων για την ενίσχυση των δεσμών της οικογένειας κ.ά.) και ειδικά μέτρα πολιτικής για ανηλίκους (όπως είναι η ίδρυση βρεφονηπιακών σταθμών, νηπιαγωγείων και σχολείων, η λήψη μέτρων για την προώθηση της συμμετοχής των νέων σε κοινωνικά ζητήματα που τους απασχολούν, η εποπτεία των ΜΜΕ για την ορθή πληροφόρηση των νέων αναφορικά με την παραβατικότητα και τα εγκλήματα που τελούνται εις βάρος τους κ.ά.) και β) στο επίπεδο της δευτερογενούς πρόληψης και συνεπώς δίνουν έμφαση στην κοινωνική προσέγγιση των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο.²⁰⁸ Στο σημείο αυτό, θα ήταν παράλειψη να μην γίνει αναφορά σε κάποιες από τις πιο αποτελεσματικές πρακτικές πρωτογενούς πρόληψης της παραβατικότητας ανηλίκων που υιοθετούνται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, στην *Αυστρία* και την *Ουγγαρία* εφαρμόζεται το πρόγραμμα «Ego-Strength» με στόχο την καταπολέμηση των κλοπών, της βίας και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών από ανηλίκους. Το πρόγραμμα βασίζεται στην ανάπτυξη της προσωπικότητας των νέων και στην εκμάθηση τους να αντιστέκονται σε κακές συμπεριφορές που αναπτύσσονται μέσα από την ομάδα που ανήκουν, ενώ παράλληλα προωθείται η κοινωνική καταξίωση μέσω της ομαδικής εργασίας και του ομαδικού πνεύματος. Η βοήθεια, η υπευθυνότητα, ο αλληλοσεβασμός, η αυτογνωσία, η ικανότητα συνεργασίας και επικοινωνίας για την επίλυση προβλημάτων είναι μερικές από τις αξίες που μεταδίδονται με τη σύμπραξη της αστυνομίας, των σχολείων, των γονέων, των ψυχολόγων, των δήμων, των μη κυβερνητικών οργανώσεων και γενικότερα όλων των φορέων που συμμετέχουν στο σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος. Στο *Βέλγιο* εφαρμόζεται το «Solidacride» με στόχο την αντιμετώπιση του βίαιου εγκλήματος και άλλων παραβάσεων. Μέσω αυτού του προγράμματος οι νέοι εν δυνάμει παραβάτες διδάσκονται κοινωνικές και

²⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 137.

επαγγελματικές δεξιότητες και αναπτύσσουν δεσμούς με την τοπική κοινότητα. Υπεύθυνοι για την υλοποίησή του είναι οι δήμοι και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις. Στην *Γαλλία* η κοινωνική προστασία καθορίζεται από το συμφέρον του παιδιού και το δικαίωμα στην εκπαίδευση και προβλέπεται ρητά στα νομοθετικά κείμενα ως υποχρέωση²⁰⁹ που υπόκειται σε κρατικό έλεγχο. Πιο συγκεκριμένα, η εφαρμογή του «*Educational Watch*» που ασχολείται με τους μαθητές και τους άνεργους νέους, έχει ως στόχο την εξασφάλιση της παιδείας των ανήλικων και την εκμάθηση τέχνης με σκοπό την πλήρη ενσωμάτωση στην κοινωνία. Η υποχρεωτική παραμονή στο σχολείο και η απόκτηση απολυτήριου επιτυγχάνεται μέσω καλής επικοινωνίας γονέων, καθηγητών, κοινωνικών λειτουργών, γιατρών και τοπικών φορέων. Στη *Γερμανία* το πρόγραμμα «Γίνομαι Αυτόνομος» έχει στόχο την καταπολέμηση του βίαιου εγκλήματος και των παραβάσεων σχετικών με τα ναρκωτικά. Στο πρόγραμμα αυτό οι μαθητές μαθαίνουν να αυξάνουν τις κοινωνικές και ανθρώπινες δεξιότητες τους, την αυτονομία τους, και την ικανότητα να επιλύουν τις διαφορές τους με το διάλογο, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην υποστήριξη και ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών λογικών συμπεριφορών.

Στην *Ιταλία* το πρόγραμμα «Σχολική Διαμεσολάβηση» έχει ως στόχο την καταπολέμηση της βίας στο σχολείο μέσω της ανακάλυψης των μηχανισμών που πυροδοτούν τις διαπροσωπικές διαμάχες και της εκμάθησης της μεταμόρφωσης τους με σκοπό την βελτίωση των σχέσεων των ατόμων που εμπλέκονται. Οι νέοι μαθαίνουν να αναγνωρίζουν τα συναισθήματά τους και ανακαλύπτουν νέους τρόπους συμπεριφοράς που δεν εμπεριέχουν τη χρήση της βίας. Στη *Λιθουανία* το πρόγραμμα «Springboard» έχει ως στόχο την καταπολέμηση της παραβατικότητας και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων. Στα πλαίσια του εν λόγω προγράμματος, οι νέοι, οι γονείς, οι δάσκαλοι, οι κοινωνικοί λειτουργοί και ο φορέας που ασχολείται με την παραβατικότητα των ανήλικων, σχεδιάζουν από κοινού και υλοποιούν πολιτικές που στοχεύουν στην ανάπτυξη του αισθήματος εμπιστοσύνης και υπευθυνopoίησης του κάθε παιδιού ξεχωριστά σύμφωνα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και τις αδυναμίες του. Στην *Ολλανδία* το πρόγραμμα «Κοινότητες που Νοιάζονται»

²⁰⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται ότι, σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης, λαμβάνονται μέτρα όπως είναι η υποχρεωτική εκπαίδευση έως τα δέκα έξι (16) έτη, ο έλεγχος της υγιεινής πριν και μετά τη γέννηση, ο έλεγχος ταινιών και εκδόσεων που απευθύνονται σε ανηλίκους κ.ά. και αφορούν σε όλους ανεξαιρέτως τους ανηλίκους. Σε επίπεδο δευτερογενούς πρόληψης, ιδιαίτερες διοικητικές υπηρεσίες σε νομαρχιακό επίπεδο ασκούν προληπτικό έλεγχο στις οικογένειες για τη διαπίστωση από τους κοινωνικούς λειτουργούς ενδεχόμενου κινδύνου φυσικής, ηθικής, ψυχικής και ηθικής υγείας και ασφάλισης των παιδιών, βλ. στο ίδιο, σελ. 145.

έχει στόχο τη μείωση των συντελεστών κινδύνου αναφορικά με την εμφάνιση παραβατικών συμπεριφορών με άξονα τη θετική επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος και την ανεύρεση καλών πρακτικών ως προς την ανατροφή των τέκνων. Στην *Πορτογαλία* οι «Επόπτες της Γειτονιάς» είναι ένα πρόγραμμα που στοχεύει στο έγκλημα του δρόμου και υλοποιείται μέσω της εκμάθησης δεξιοτήτων, της βελτίωσης του περιβάλλοντος διαβίωσης και της συμβουλευτικής από άτομα - επόπτες που προέρχονται από τη συγκεκριμένη κοινότητα και είναι εν δυνάμει παραβάτες. Στην *Αμερική* εφαρμόζεται επίσης ένα πλήθος αποτελεσματικών πρακτικών, όπως είναι οι «Candy Stripes» και «Big Broths». Στην πρώτη περίπτωση προωθείται η εθελοντική εργασία των ανηλίκων σε νοσοκομεία, για την ένταξη των οποίων απαιτείται προηγουμένως η συνέντευξη των υποψηφίων - εθελοντών και η αξιολόγηση της καταλληλότητάς τους. Στη δεύτερη περίπτωση, οι ανήλικοι αναλαμβάνουν ρόλους ευθύνης απέναντι σε παιδιά μικρότερης ηλικίας και αποτελούν πρότυπο μίμησης προς τα τελευταία μέσα από την εκμάθηση του ομαδικού πνεύματος και της ανάπτυξης του αισθήματος υπευθυνότητας.²¹⁰

Στη σύγχρονη Ελλάδα, η πρωτογενής πρόληψη αποτελεί έναν όρο άνευ περιεχομένου εξαιτίας της ανυπαρξίας των δομών πρόνοιας και μέριμνας για τους νέους και τις οικογένειές τους. Η ελλειμματική κρατική κυριαρχία, η κρίση των θεσμών και η απουσία της κοινωνικής πολιτικής, αποτελούν τα βασικά γνωρίσματα του σύγχρονου ελληνικού κράτους που αδιαφορεί παντελώς για τη νεότητα και το μέλλον των πολιτών. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον της κυβερνητικής αδιαφορίας και της υποχώρησης των κοινωνικών αξιών, απουσιάζει οποιαδήποτε κρατική μέριμνα για την (οικονομική - ψυχική - ηθική) ενίσχυση, διαπαιδαγώγηση και εσωτερίκευση αξιών στους πολίτες. Για την επίτευξη της ουσιαστικής πρόληψης απαιτείται σχεδιασμός, υποδομές, κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και βούληση για ολική αναμόρφωση του ποινικού συστήματος. Στην πραγματικότητα όμως, η προοπτική της κατάργησης του ποινικού συστήματος και της προώθησης των άτυπων μορφών κοινωνικού ελέγχου μέσω της επιτυχούς πρωτογενούς πρόληψης, δεν πιστώνεται με μεγάλη αισιοδοξία, καθώς δε λαμβάνει υπόψη της ότι υπάρχουν πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα που ενδιαφέρονται για τη συντήρηση του ποινικού συστήματος. Διαφωτιστική στην παραπάνω πραγματικότητα είναι η εστίαση του

²¹⁰ Ζουλινάκη Α., «Τρόποι κοινωνικής πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής», στο Συνέδριο με τίτλο: *Τα τοπικά συμβούλια παραβατικότητας και η πρόληψη του εγκλήματος*, 17.05.2006, Διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.niotho-asfalisis.gr/na/p1.pdf>, σσ. 64-67, (τελευταία επίσκεψη: 8-5-2013).

Μαρξ αναφορικά με τη λεγόμενη «παραγωγικότητα» του εγκλήματος ως εξής: «Ο εγκληματίας παράγει όχι μόνο εγκλήματα, αλλά επίσης τον ποινικό νόμο...(…)..., ο εγκληματίας παράγει την αστυνομία συνολικά, τους αστυνομικούς, τους δικαστές, τους δήμιους, τα δικαστήρια κ.λπ. κι όλες αυτές τις διαδρομές ενασχόλησης που σχηματίζουν ανάλογα πολλές κατηγορίες κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας...»²¹¹.

Σε εθνικό λοιπόν επίπεδο, η «πρόληψη» ασκείται αποκλειστικά σε επίπεδο δευτερογενών και τριτογενών αντιδράσεων, με κριτήριο την πιθανότητα εμπλοκής σε παραβατικές πράξεις και την τέλεση της αξιόποινης πράξης. Στην πρώτη περίπτωση²¹², λαμβάνονται μέτρα κατ' επίφαση «προληπτικά» (όπως είναι η ρητή εισαγωγή του ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής, η -μη ρητή αλλά συνήθης- ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους επιμελητές ανηλίκων και άλλα μέτρα αρωγής και προστασίας) μέσω της διοικητικής οδού (δηλαδή βάσει αποφάσεων του Υπουργού Δικαιοσύνης που προκαλούνται από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες) και με σκοπό να ενισχυθεί ο ανήλικος ώστε να ξεπεράσει την δυσχέρεια που αντιμετωπίζει. Στη δεύτερη περίπτωση²¹³, λαμβάνονται αναμορφωτικά, θεραπευτικά ή σωφρονιστικά μέτρα μέσω της χρήσης της δικαστικής οδού, τα οποία υποτίθεται ότι -μεταξύ άλλων- «προλαμβάνουν» την υποτροπή του ήδη παραβατικού ανηλίκου και συμβάλλουν στην κοινωνική του επανένταξη.²¹⁴ Στην πραγματικότητα όμως και παρά την πρόσφατη γενναία μεταρρύθμιση των διατάξεων του Ποινικού δικαίου ανηλίκων, η έννοια της δευτερογενούς και τριτογενούς πρόληψης εξακολουθεί να συμπλέκεται με την καταστολή και την τιμωρία, καθώς ο μοναδικός τρόπος μεταχείρισης των εν δυνάμει ή ήδη παραβατικών ανηλίκων (αλλά και ενηλίκων) είναι πρακτικά η επιβολή μιας προβλεπόμενης στο Νόμο ποινής - τιμωρίας, χωρίς καμία περαιτέρω κρατική παρέμβαση για εσωτερική αναδόμηση, νουθέτηση και βελτίωση του δράστη. Οι δε νεοεισαχθέντες θεσμοί στο ελληνικό δίκαιο από το εξωτερικό (όπως είναι η ανάθεση της επιμέλειας σε ανάδοχη οικογένεια, η αποζημίωση του θύματος, η παροχή κοινωνοφελούς υπηρεσίας, η παρακολούθηση κοινωνικοψυχολογικών προγραμμάτων κ.ά.) μένουν ανεφάρμοστοι, εξαιτίας του ότι οι υποθέσεις των ανηλίκων παραπαίουν ανάμεσα στους δικαστές, τους εισαγγελείς και τους επιμελητές ανηλίκων. Για την

²¹¹ Marx K., *Theories of Surplus Value*, New York, International Publishers, 1968, p. 375.

²¹² Για την προβληματική της έννοιας του κινδύνου εμπλοκής των ανηλίκων στην παραβατικότητα έγινε λόγος παραπάνω, βλ. αναλυτικά Μέρος Β, 2, 2.1., «Ανηλικότητα και παραβατική συμπεριφορά: Έννοιες, διακρίσεις και προβληματική», σελ. 36.

²¹³ Για την ποινική μεταχείριση των ανηλίκων έγινε λόγος παραπάνω, βλ. σχετικά στο Μέρος Β, 2, 2.2., «Ο ανήλικος παραβάτης στο στάδιο της προδικασίας και της κύριας διαδικασίας», σελ. 40.

²¹⁴ Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος*, ό.π., 2005, σελ. 161.

αποτελεσματική δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων απαιτείται η αναγνώριση μιας Κεντρικής Αρχής με Περιφερειακά Γραφεία σε όλη τη χώρα, που θα αναλαμβάνει εξ ολοκλήρου τις υποθέσεις με ανηλίκους δράστες ή θύματα, τους οποίους εν συνεχεία θα κατευθύνει αναφορικά με τα προγράμματα και τη θεραπεία που αρμόζει σε κάθε περίπτωση.²¹⁵ Στην παραπάνω λογική είναι δομημένη η νομοθεσία του Κεμπέκ στον Καναδά που αναλύεται στη συνέχεια και η οποία αποτελεί πρότυπο για όλες τις χώρες που θέτουν, αφενός μεν την πρόληψη ως συνώνυμο της επιτυχίας και αφετέρου δε την καταστολή ως συνώνυμο της αποτυχίας του θεσμικού πλαισίου μεταχείρισης των ανηλίκων παραβατών.

1.3 Η νομοθεσία του Κεμπέκ στον Καναδά: Ένα πρότυπο προληπτικής δράσης για τους ανηλίκους

Στο Κεμπέκ του Καναδά, η προστασία της νεότητας ανήκει στη δικαιοδοσία της Επαρχίας, ενώ η παραβατικότητα των ανηλίκων ρυθμίζεται από την Ομοσπονδιακή Καναδική Νομοθεσία. Σε επίπεδο πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης, η κοινωνική παρέμβαση επιτυγχάνεται μέσω οργανισμών που ασχολούνται με την προάσπιση των δικαιωμάτων, την προβολή των συμφερόντων και τη βελτίωση των όρων διαβίωσης των παιδιών. Οι κυριότεροι μηχανισμοί που προβλέπονται για την προστασία της νεότητας είναι η Επιτροπή Δικαιωμάτων και ο Διευθυντής Προστασίας της Νεότητας ή τα κατ' αποκλειστικότητα εξουσιοδοτημένα από αυτόν άτομα. Η *Επιτροπή Δικαιωμάτων*²¹⁶ εξασφαλίζει με όλα τα μέσα την προβολή και το σεβασμό των δικαιωμάτων του παιδιού σε επίπεδο επαρχιακής και ομοσπονδιακής νομοθεσίας, διενεργεί ανάκριση σε περίπτωση που υπάρχει η υποψία προσβολής των δικαιωμάτων του παιδιού από πρόσωπα, ιδρύματα ή οργανισμούς και λαμβάνει όλα τα αναγκαία μέτρα, καταρτίζει προγράμματα πληροφόρησης του κοινού και των παιδιών, προβαίνει σε υποδείξεις προς τους Υπουργούς Υγείας και Κοινωνικών Υπηρεσιών, Παιδείας και Δικαιοσύνης και πραγματοποιεί μελέτες ή έρευνες σχετικά με ζητήματα της αρμοδιότητάς τους. Επιπλέον, τα μέλη της Επιτροπής μπορούν να διεισδύσουν σε κάποιο χώρο όταν υπάρχει υποψία ότι ένα παιδί βρίσκεται σε κίνδυνο της ανάπτυξης και της ασφάλειάς του και να προτείνουν

²¹⁵ Μαγγανάς Α., *Ιδιαίτερα ζητήματα ποινικού δικαίου και ποινικής δικονομίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007, σελ. 119.

²¹⁶ Μαγγανάς Α., *Θέματα εγκληματολογικού και ποινικού δικαίου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 296.

την παύση των μέτρων που ελήφθησαν για τη διόρθωση της κατάστασης, ενώ παράλληλα διατηρούν αρχείο πληροφοριών του παιδιού και των γονέων του, το οποίο αποσύρεται με τη συμπλήρωση ηλικίας δέκα οκτώ (18) ετών του παιδιού. Ο *Διευθυντής Προστασίας της Νεότητας*²¹⁷ περιστοιχίζεται από μια ομάδα ειδικών που τον συνεπικουρούν στο έργο του και είναι ο τελικός υπεύθυνος για τον έλεγχο, το συντονισμό και την παρέμβαση σ' ένα παιδί που διατρέχει κίνδυνο. Οι αρμοδιότητες του Διευθυντή Προστασίας Νεότητας είναι συνοπτικά οι εξής: α)αποφασίζει αν πρέπει να γίνει δεκτή ή όχι η περίπτωση όταν κάποιος ειδοποιεί ότι ένα παιδί διατρέχει ή είναι πιθανό να διατρέξει κίνδυνο, β)αποφασίζει αν η ασφάλεια ή η ανάπτυξη του παιδιού διατρέχουν κίνδυνο²¹⁸, γ)κατευθύνει το παιδί στον αρμόδιο φορέα, δ)αναθεωρεί περιοδικά την κατάσταση του παιδιού, ε)αποφαίνεται εάν πρέπει να κλείσει ο φάκελος και στ)ασκεί επιτροπεία. Η δράση του Διευθυντή Προστασίας της Νεότητας περιγράφεται συνοπτικά ως εξής: Ο ΔΠΝ μόλις δεχθεί μια καταγγελία, βεβαιώνεται για το βάσιμο ή μη χαρακτήρα της και εάν κρίνει ότι η ασφάλεια του παιδιού διατρέχει κίνδυνο λαμβάνει μέτρα: α)είτε συναινετικά κατόπιν συνεργασίας με τους γονείς και με απώτερο σκοπό να επιτραπεί στους τελευταίους να πάρουν ξανά την επιμέλεια του παιδιού ή β)σε δικαστικό πλαίσιο με την προσφυγή στο δικαστήριο της νεότητας αν οι γονείς ή τα παιδιά άνω των δέκα τεσσάρων (14) ετών αρνούνται να δεχθούν τα μέτρα που προτείνονται ή γ)επείγοντος χαρακτήρα (όπως είναι η άμεση απομάκρυνση του παιδιού από το περιβάλλον στο οποίο ζει) σε περίπτωση υπαρκτού, άμεσου και παρόντος κινδύνου.²¹⁹

Σε επίπεδο καταστολής, η ομοσπονδιακή νομοθεσία δίνει έμφαση στην τριτογενή πρόληψη, υπό την έννοια της μη υποτροπής του ήδη παραβατικού

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 297.

²¹⁸ Η ασφάλεια ή η ανάπτυξη ενός παιδιού διατρέχει κίνδυνο: α)όταν οι γονείς του δε ζουν ή δεν έχουν φροντίδα περίθαλψης ή εκπαίδευσης, β)όταν απειλείται η πνευματική ή συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού εξαιτίας της έλλειψης φροντίδας ή της απομόνωσης ή της σοβαρής συναισθηματικής απόρριψης εκ μέρους των γονέων, γ)όταν απειλείται η φυσική υγεία του παιδιού από την απουσία της φροντίδας, δ)όταν το παιδί στερείται τα απαραίτητα υλικά μέσα διαβίωσης λόγω οικονομικής αδυναμίας των γονέων, ε)όταν το παιδί φυλάσσεται από κάποιον του οποίου η συμπεριφορά ή ο τρόπος ζωής γεννά ηθικό ή φυσικό κίνδυνο σε αυτό, στ)όταν το παιδί εξαναγκάζεται ή ωθείται στην επαιτεία ή σε μια εργασία δυσανάλογη με τις δυνατότητές του ή στην εμφάνισή του σε απαράδεκτα και ασυμβίβαστα με την ηλικία του θέαματα, ζ)όταν το παιδί πέσει θύμα σεξουαλικής κακοποίησης, κακομεταχείρισης ή υπερβολικής συμπεριφοράς, η)όταν το παιδί εκδηλώσει σοβαρές διαταραχές και οι γονείς περνούν στην απραξία, θ)όταν ο νέος εγκαταλείψει χωρίς άδεια την οικογένειά του ή χωρίς άδεια του ΔΠΝ μία ανάδοχη οικογένεια, ένα κέντρο υποδοχής ή ένα νοσηλευτικό ίδρυμα, ι)όταν το παιδί δεν πηγαίνει στο σχολείο ή απουσιάζει χωρίς λόγο, κ)όταν οι γονείς δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις απέναντι στο παιδί τους. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις καθιερώνεται η υποχρεωτική καταγγελία στον ΔΠΝ εκ μέρους των αρμοδίων φορέων για την προστασία και τη συνδρομή των παιδιών (ά. 38 του Νόμου). Στο ίδιο, σελ. 298-299.

²¹⁹ Στο ίδιο, σσ. 305-306.

ανηλικίου. Στην εισαγωγή της Ομοσπονδιακής Καναδικής Νομοθεσίας γίνεται σαφές ότι: «Οι στόχοι αυτοί (της νομοθεσίας) δεν είναι αναγκαστικά ασυμβίβαστοι. Μακροπρόθεσμα, η κοινωνία προστατεύεται καλύτερα από την επανένταξη του νέου παραβάτη. Όσο για τους νέους εξυπηρετούνται καλύτερα όταν έχουν τις απαραίτητες συμβουλές και τη συνδρομή για να αποκτήσουν τις ιδιότητες που είναι απαραίτητες ώστε να γίνουν χρήσιμα και προσαρμοσμένα μέλη της κοινωνίας....»²²⁰. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ά. 3 της καναδικής νομοθεσίας, οι νέοι ηλικίας από δώδεκα (12) έως δέκα οκτώ (18) ετών, μολονότι δε μπορούν να εξομοιωθούν σε όλα τα επίπεδα με τους ενηλίκους ως προς το βαθμό της ευθύνης και τις συνέπειες των πράξεών τους, πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη των πράξεών τους. Η δε κοινωνία οφείλει όχι μόνο να λάβει τα λογικά μέτρα για την πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας, αλλά και να αυτοπροστατευθεί. Για το λόγο αυτό, η κατάσταση των νέων παραβατών απαιτεί επίβλεψη και πειθαρχία, ενώ ο βαθμός ανάπτυξης, ο βαθμός ωριμότητας και η κατάσταση εξάρτησης των πρώτων δημιουργεί την ανάγκη για εξειδικευμένη βοήθεια και συμβουλές. Στον τομέα της μεταχείρισης των νέων, λαμβάνεται υπόψη η αντικατάσταση των νομικών με εναλλακτικά μέτρα, με σκοπό τη διασφάλιση της ελευθερίας και τον περιορισμό αυτής στον αναγκαίο και ελάχιστο βαθμό. Στην πράξη, όταν ο ανήλικος τελέσει ένα ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα, οδηγείται απευθείας στο δικαστήριο της νεότητας (*Tribunal de la Jeunesse*), ενώ για τα λοιπά αδικήματα ο ανήλικος συναντά έναν εκπρόσωπο του Κέντρου Προστασίας, ο οποίος με μεγάλη εμπιστευτικότητα προτείνει ένα εναλλακτικό μέτρο (όπως είναι η επανόρθωση της προκληθείσας βλάβης ή ζημίας μέσω της οικονομικής αποζημίωσης του θύματος, η εθελοντική πραγματοποίηση εργασιών προς το θύμα, η επιλογή εργασιών προς την κοινότητα ή η ενεργητική συμμετοχή του σε επιμορφωτικές ή καλλιτεχνικές δραστηριότητες) ή τον αναφέρει στο δικαστήριο ή εξασφαλίζει την άμεση λήξη της διαδικασίας.²²¹ Για την ένταξη του νέου στο πρόγραμμα των εναλλακτικών μέτρων απαραίτητο είναι ο νέος να αναγνωρίσει ότι είναι υπεύθυνος για την πράξη του, να συμφωνήσει με το εναλλακτικό μέτρο και να το προτιμήσει έναντι του δικαστηρίου, να του δοθεί η δυνατότητα για τη χορήγηση κάποιας εύλογης προθεσμίας και να υπογράψει μια έγγραφη συμφωνία. Στην περίπτωση παραπομπής του ανηλικίου στη δικαιοσύνη, το δικαστήριο επιβάλλει επανορθωτικά μέτρα ή

²²⁰ J.J.M. v.R, C.S. Can 5/2/93, όπως παρατίθεται στο Μαγγανάς Α., *Θέματα εγκληματολογικού.....*, ό.π., 2004, σελ. 307.

²²¹ Στο ίδιο, σελ. 308.

πρόστιμο ή μια περίοδο δοκιμασίας σε ελεύθερο περιβάλλον υπό επιτήρηση ή τη φύλαξή του σε ίδρυμα αγωγής. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις, ο Διευθυντής Προστασίας της Νεότητας είναι υπεύθυνος για την εκτέλεση της απόφασης, ενώ η μη συμμόρφωση του νέου επισύρει αυστηρότερες κυρώσεις.²²²

Άξιο αναφοράς είναι το πενταετές σχέδιο δράσης για τους «Νέους σε δυσκολία» της επαρχίας του Κεμπέκ του Καναδά (2007-2012) που εδράζεται στις αρχές της ευθύνης του κοινού και της ιεράρχησης των κοινωνικών υπηρεσιών. Η μεν πρώτη αρχή μεταφράζεται ως δυνατότητα πρόσβασης σε υπηρεσίες, ως καθοδήγηση και συμπαράσταση μέσα στο σύστημα υγείας και των υπηρεσιών και ως προσπάθεια βελτίωσης και διατήρησης του ευ ζην του πληθυσμού, ενώ η δεύτερη ως διευκόλυνση της πρόσβασης των ατόμων στα τρία επίπεδα των υπηρεσιών (γενικές, εξειδικευμένες και υπερεξειδικευμένες υπηρεσίες) χάριν των μηχανισμών σύνδεσης μεταξύ των υπηρεσιών με στόχο την εξασφάλιση της ενδεδειγμένης υπηρεσίας τη σωστή στιγμή, στην κατάλληλη τοποθεσία και με την ενδεδειγμένη εμπειρία. Πιο συγκεκριμένα, το εν λόγω πρόγραμμα περιλαμβάνει υπηρεσίες που απευθύνονται σε νέους από την πολύ μικρή ηλικία έως την ενηλικίωση που εμφανίζουν προβλήματα ανάπτυξης, συμπεριφοράς ή κοινωνικής προσαρμογής ή νέους που χρήζουν ασφάλειας προκειμένου να μην τεθούν σε κίνδυνο (όπως είναι οι καταχρήσεις, η αμέλεια κ.λπ.). Για το σκοπό αυτό, το Ειδικό Κέντρο δράσης που βρίσκεται στο Κέντρο Κοινωνικών Υπηρεσιών και Υπηρεσιών Υγείας (ΚΚΥΚΥ) περιλαμβάνει υπηρεσίες ψυχοκοινωνικής παρακολούθησης, παρεμβάσεις σε περιπτώσεις αμέλειας ή καταστάσεις κρίσης και υπηρεσίες επανένταξης και παρακολούθησης του παιδιού.²²³

Πιο συγκεκριμένα, η υπουργική στρατηγική περιλαμβάνει την παρέμβαση στην οικογένεια, η οποία λόγω του ότι γίνεται με ένταση, συχνότητα, επιμέλεια, σε συνεργασία με τους νέους και τους γονείς τους, σε πλήρη αρμονία με τις συνθήκες της ζωής τους και με σεβασμό στις προσωπικές, οικογενειακές και πολιτιστικές τους ιδιαιτερότητες, έχει μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας. Στα πλαίσια της παρέμβασης στην οικογένεια που γίνεται κατόπιν αίτησης παροχής υπηρεσιών από τους ενδιαφερόμενους που βρίσκονται σε δυσχέρεια²²⁴, το ΚΚΥΚΥ προβαίνει μεταξύ

²²² Στο ίδιο, σσ. 309-310.

²²³ Μαγγανάς Α., «Κοινωνικές Υπηρεσίες για ανηλίκους: Ένας αποτελεσματικός τρόπος πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας. Η εμπειρία του Κεμπέκ», *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, 1/2010, έτος 2^ο, σσ. 12-17, σελ. 13.

²²⁴ Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται κατά κύριο λόγο σε οικογένειες πολυμελείς, με χαμηλά εισοδήματα, με προβλήματα σωματικής ή ψυχικής υγείας κ.ά. που αδυνατούν να ασκήσουν ορθά το γονεϊκό τους ρόλο.

άλλων α)σε άμεση στήριξη των οικογενειών με τη μορφή της έκτακτης οικονομικής ή άλλης υλικής βοήθειας (όπως είναι η παροχή οικιακής βοηθού για την πρόσκαιρη υποκατάσταση των γονέων στη φροντίδα του παιδιού) και με στόχο την παραμονή του παιδιού στην οικογένεια και την αποτροπή της μεταφοράς του σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ίδρυμα. Με τον τρόπο αυτό συντελείται η διασφάλιση της οικογενειακής ισορροπίας που με τη σειρά της προάγει την αυτοεκτίμηση και την ανάπτυξη αισθήματος εμπιστοσύνης και ασφάλειας στο παιδί, β)σε στήριξη των νέων γονέων μέσω επισκέψεων από την 12^η εβδομάδα της κύησης έως την ηλικία των 5 ετών του παιδιού με στόχο την μείωση καταστάσεων κρίσης (παραμέλησης, καταχρήσεων, βίας) και τη μέγιστη δυνατή ανάπτυξη του παιδιού μέσα σε ένα ευνοϊκό οικογενειακό περιβάλλον, γ)σε ατομική παρακολούθηση των γονέων με επισκέψεις κατ' οίκον εξειδικευμένων επιστημόνων με στόχο την ελάττωση των κινδύνων παραμέλησης και κακοποίησης και δ)σε ψυχοκοινωνική ατομική ή οικογενειακή ή ομαδική, μεσοπρόθεσμη ή μακροπρόθεσμη παρακολούθηση σε παιδιά και γονείς με ψυχοκοινωνικά προβλήματα και σε παρεμβάσεις για τη διαχείριση κάθε είδους κρίσεων. Οι προαναφερόμενες δράσεις της πολιτείας στο Κεμπέκ εμπνέονται από τη συνειδητοποίηση ότι η οικογένεια αποτελεί τον κατ' εξοχήν χώρο ανάπτυξης και ισορροπίας των παιδιών, τα οποία απολαμβάνουν τη φροντίδα των κοινωνικών υπηρεσιών πριν ακόμη γεννηθούν. Συμπερασματικά, η νομοθεσία του Κεμπέκ στον Καναδά δικαίως κρίνεται πρωτοπόρα διεθνώς στο ζήτημα της προστασίας των ανηλίκων είτε ως δραστών ή ως θυμάτων αξιόποινων πράξεων, χάριν της προώθησης των μέτρων προνοιακού χαρακτήρα, της κατάλληλης υποδομής, του κατάλληλου επιστημονικού προσωπικού, του πρωτοπόρου θεσμού της Διεύθυνσης Προστασίας της Νεότητας και της διεπιστημονικής συνεργασίας μεταξύ όλων των φορέων που ασχολούνται με τους νέους.²²⁵

2. Οι φορείς πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων

2.1 Η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων: Εισαγωγή, ιστορική εξέλιξη και θεσμικό πλαίσιο

Ο Ν.2793/1954 «Περί Οργάνωσης παρά τοις Δικαστηρίοις Ανηλίκων Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων» (ΦΕΚ Α'52) προέβλεψε αρχικά τη συγκρότηση της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων που στελεχώθηκαν από τους επιμελητές οι οποίοι αποχώρησαν από τις Εταιρίες της Προστασίας Ανηλίκων. Η πρώτη Υπηρεσία

²²⁵ ²²⁵ Μαγγανάς Α., «Κοινωνικές Υπηρεσίες για ανηλίκους.....», ό.π., 2010, σσ. 12-17, σσ. 14-15.

Επιμελητών Ανηλίκων συστάθηκε το έτος 1954 στο «Τμήμα προστασίας Ανηλίκων» της Διεύθυνσης Εκτέλεσης Ποινών της Σωφρονιστικής Διοικήσεως του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Από το έτος 1954 έως το 1976, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων χωριζόταν στον Τομέα Πρόληψης και στον Τομέα Καταστολής και διέθετε τα εξής οκτώ (8) τμήματα: το τμήμα εισαγωγών (ιδρυμάτων αγωγής), το τμήμα διοικητικών επιμελειών δια υπουργικής απόφασης, το τμήμα ελέγχου δημοσίων θεαμάτων και κέντρων διασκέδασης, το τμήμα μελετών και στατιστικής, το τμήμα δικασίμου, το τμήμα δικαστικών επιμελειών δια δικαστικής απόφασης, το τμήμα επίπληξης και επιμέλειας γονέων και το τμήμα παρακολούθησεως υφ' όρον απολυομένων. Αργότερα, με το Π.Δ. 602/1976 που αποτέλεσε τον Οργανισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης, δημιουργήθηκε η «Διεύθυνση προλήψεως και καταστολής Εγκληματικότητας ανηλίκων» που ανήκε στη Διεύθυνση Σωφρονιστικής Διοικήσεως του Υπουργείου. Με το παραπάνω προεδρικό διάταγμα μεταβλήθηκαν οι ονομασίες των επιμέρους λειτουργιών²²⁶ και οι Επιμελητές Ανηλίκων, οι οποίοι ανήκαν πλέον άμεσα στη δημόσια διοίκηση, υπήχθησαν στο Τμήμα Προσωπικού των Ιδρυμάτων Αγωγής. Η παραπάνω μεταβολή της υπηρεσιακής κατάστασης των επιμελητών ανηλίκων δεν επηρέασε ουσιαστικά τη λειτουργική δομή και οργάνωση της Υπηρεσίας, η οποία, παρά την άστοχη υπαγωγή της στο προσωπικό των Ιδρυμάτων Αγωγής, εξακολουθούσε να ανήκει στην κατηγορία λειτουργών που ασκούσαν την εκτός των κλειστών ιδρυμάτων μεταχείριση των ανηλίκων. Μεταγενέστερα, με το Π.Δ. 278/1988 η Υπηρεσία υπήχθη διοικητικά στη μετονομασθείσα «Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων» του Υπουργείου Δικαιοσύνης.²²⁷

Η δομή, η συγκρότηση, η οργάνωση, η λειτουργία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων και τα καθήκοντα των επιμελητών ανηλίκων σήμερα ρυθμίζονται από τις διατάξεις του ΠΔ 49/1979 «Περί λειτουργίας της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων» (ΦΕΚ Α' 11/4-24.1.1979)²²⁸. Οι υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων εδρεύουν σε ανεξάρτητα γραφεία όπου στεγάζονται και τα Δικαστήρια Ανηλίκων υπό την εποπτεία του Δικαστή Ανηλίκων (ά. 1 παρ. 1 και 2 ΠΔ 49/1979). Η Υπηρεσία στην οποία εντάσσονται οι επιμελητές έχει δύο (2) τομείς, έναν της πρόληψης και έναν

²²⁶ Για την ονομασία των επιμέρους λειτουργιών βλ. αναλυτικά τον πίνακα στο Τρωϊάνου-Λουλά Α., *Η Υπηρεσία Επιμελητών* , ό.π., 1999, σελ. 249.

²²⁷ Για μια αναλυτική ιστορική επισκόπηση των Υπηρεσιών του Υπουργείου σύμφωνα με το Π.Δ. 278/1988, βλ. σχήμα 3 στο ίδιο, σελ. 250.

²²⁸ Ολόκληρο το κείμενο του ΠΔ 49/79 είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/ΠΔ_49-79.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 7-6-2013).

της καταστολής της παραβατικής συμπεριφοράς και διαθέτει οκτώ (8) τμήματα, ήτοι, το τμήμα προσωπικού και γραμματείας, το τμήμα δικασίμων, το τμήμα δικαστικών και διοικητικών επιμελειών, το τμήμα παρακολουθήσεως των υφ' όρον απολυομένων από τα Σωφρονιστικά Καταστήματα και όσων βρίσκονται σε δοκιμαστική άδεια από τα ιδρύματα αγωγής ανηλίκων, το τμήμα παρακολουθήσεως αναμορφωτικών μέτρων και επιμελείας γονέων, το τμήμα ελέγχου δημοσίων θεαμάτων και, τέλος, το τμήμα μελετών και στατιστικής (ά. 3 παρ. 2 ΠΔ 49/1979). Οι επιμελητές ανηλίκων²²⁹ διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, ήτοι στους μόνιμους, τους δόκιμους (ά. 2 ΠΔ 49/1979) και τους άμισθους (ά. 5 ΠΔ 49/1979) και ο εν λόγω επαγγελματικός κλάδος χαρακτηρίζεται σήμερα από πολυεπιστημονικότητα, καθώς περιλαμβάνει ειδικότητες διαφορετικών επιστημονικών πεδίων (Κοινωνιολογίας, Νομικής, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Ψυχολογίας, Κοινωνικής Εργασίας κ.ά.).

Τα καθήκοντα των επιμελητών ανηλίκων ορίζονται σαφώς στα άρθρα 7 (στ. α'-ζ') και 8 του ΠΔ 49/1979 και είναι τα εξής: α) Η *διενέργεια κοινωνικής έρευνας* σε υποθέσεις που πρόκειται να εισαχθούν προς εκδίκαση στο δικαστήριο ανηλίκων. Αντικείμενο της κοινωνικής έρευνας είναι η συλλογή στοιχείων που αφορούν στην προσωπική, την ατομική, την οικογενειακή, την κοινωνική, την εκπαιδευτική, την επαγγελματική ζωή και την προσωπικότητα του ανηλίκου. Για το σκοπό αυτό, οι επιμελητές ανηλίκων έρχονται σε επαφή με οποιονδήποτε θεωρούν ότι, λόγω της ειδικής σχέσης του με τον ανήλικο (όπως είναι οι γονείς, οι εργοδότες, οι εκπαιδευτικοί κ.ά.), μπορεί να εισφέρει οποιαδήποτε πληροφορία σχετική με το χαρακτήρα του ανηλίκου. Οι επιμελητές έρχονται σε επαφή και με τον ίδιο τον ανήλικο προκειμένου να ελέγξουν εάν ο ίδιος χρήζει κάποιας ψυχολογικής ή ψυχιατρικής υποστήριξης ή οποιασδήποτε άλλης συνδρομής από επαγγελματίες επιστήμονες. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η διαχείριση ενός (1) δηλωμένου περιστατικού στατιστικά συνεπάγεται την ενασχόληση του Επιμελητή με τον ανήλικο και κατά μέσο όρο με δύο (2) ακόμη τουλάχιστον άτομα (γονείς ή κηδεμόνες). Στόχος της κοινωνικής έρευνας είναι η γραπτή αποτύπωση του πορίσματος της κοινωνικής έρευνας με τη σύνταξη έκθεσης - κοινωνικού ιστορικού προς το δικαστήριο ανηλίκων, η οποία καταλήγει με συγκεκριμένη πρόταση αναφορικά με την εξατομικευμένη μεταχείριση του ανηλίκου και των μέτρων που πρέπει να

²²⁹ Για το νομικό πλαίσιο αναφορικά με τη σύσταση, το διορισμό και την υπηρεσιακή κατάσταση των επιμελητών ανηλίκων, βλ. σχετικά Ν. 378/1976 «Περί συστάσεως Κλάδου και Τακτικών θέσεων Επιμελητών Ανηλίκων παρά τοις Δικαστηρίοις Ανηλίκων και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» (ΦΕΚ Α' 171/7-8.7.1976).

ληφθούν. Οι ως άνω εκθέσεις είναι απόρρητες και δεν επισυνάπτονται στη δικογραφία (ά. 5 παρ. 1 Ν. 378/1996), ενώ η έλλειψή τους συνιστά σοβαρό λόγο αναβολής της εκδίκασης της υποθέσεως. β)Η άσκηση επιμέλειας των ανηλίκων αποτελεί αναμορφωτικό ή θεραπευτικό μέτρο που λαμβάνεται με απόφαση του δικαστηρίου και συνίσταται στην συνεχή επικοινωνία του επιμελητή με τον ανήλικο και το ευρύτερο περιβάλλον του. Επιπλέον, ο επιμελητής, στα πλαίσια της επιμέλειας, βοηθάει και στηρίζει τον ανήλικο, ενώ παράλληλα μεριμνά για την άρση των προβλημάτων που οδήγησαν τον τελευταίο στην παραβατική συμπεριφορά. Στα πλαίσια της επικοινωνίας τους, προβλέπεται η τήρηση ατομικού δελτίου του ανηλίκου από τον επιμελητή αναφορικά με την εξέλιξή του, ενώ προσκομίζεται η συντασσόμενη ανά εξάμηνο έκθεση του επιμελητή στο δικαστή ανηλίκων με πρόταση για παράταση, μεταβολή ή άρση των επιβαλλόμενων μέτρων.

γ)Η άσκηση προστατευτικής επίβλεψης των ανηλίκων που τους έχει επιβληθεί το αναμορφωτικό μέτρο της τοποθέτησής τους σε ιδρύματα αγωγής και τελούν σε δοκιμαστική άδεια ή απολύονται υφ' όρον από τα σωφρονιστικά καταστήματα εμπίπτει επίσης στα καθήκοντα του επιμελητή. Η εν λόγω επίβλεψη έχει ως στόχο αφενός μεν την προετοιμασία της υγιούς και ομαλής επιστροφής του ανηλίκου στο οικογενειακό και κοινωνικό του περιβάλλον και αφετέρου δε τον έλεγχο της συμπεριφοράς και της εξέλιξης του ανηλίκου κατά τον χρόνο της δοκιμασίας. Επιπροσθέτως, στα καθήκοντα του επιμελητή ανήκουν: δ)Η παρακολούθηση των ανηλίκων στους οποίους επιβλήθηκαν τα αναμορφωτικά μέτρα της επίπληξης ή της θέσης τους υπό την γονική επιμέλεια, ε)η συνοδεία των ανηλίκων εκτός έδρας προκειμένου να μεταβούν στο δικαστήριο, να αποδοθούν στους γονείς ή να εισαχθούν σε ίδρυμα, στ)η διενέργεια ελέγχων σε τόπους ψυχαγωγίας όπου συχνάζουν οι ανήλικοι και, τέλος, ζ)οποιαδήποτε άλλη υπηρεσία σχετική με την πρόληψη ή την καταστολή της τέλεσης αξιόποινων πράξεων από ανηλίκους. Πιο συγκεκριμένα, σε επίπεδο πρόληψης, οι Επιμελητές Ανηλίκων, ως οι πλέον ειδικοί σε θέματα ανήλικης παραβατικότητας, συχνά παρεμβαίνουν σε επίπεδο κοινότητας ασκώντας έργο πρωτογενούς πρόληψης. Οι παρεμβάσεις αυτές γίνονται είτε με πρωτοβουλία των ιδίων των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων ή μετά από πρωτοβουλία φορέων της ίδιας της Κοινότητας και στοχεύουν: α)στο μαθητικό πληθυσμό (με τη μορφή εκπαιδευτικών προγραμμάτων - εργαστηρίων πρόληψης παραβατικότητας), β)σε μαθητές ή άλλα ανήλικα άτομα (μέσω ατομικής - οικογενειακής συμβουλευτικής) που εκφράζουν την επιθυμία συνεργασίας με τον ίδιο και γ)στην ευρύτερη κοινότητα

(συγκεκριμένα σε εκπαιδευτικούς και γονείς) με τη μορφή διαλέξεων και συζητήσεων. Στο πλαίσιο του παρεμβατικού ρόλου του επιμελητή ανηλίκων στην Κοινότητα που αποτελεί ανάχωμα στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών, εντάσσονται και τα προγράμματα κυκλοφοριακής αγωγής που υλοποιούνται σε συνεργασία με κατάλληλους φορείς.²³⁰

Συνοψίζοντας, ο ρόλος του επιμελητή σήμερα είναι υποστηρικτικός προς τους ανηλίκους και τις οικογένειές τους, μέσω της συμβουλευτικής που παρέχει και των παραπομπών προς φορείς εξειδικευμένων υπηρεσιών, όποτε αυτό κρίνεται αναγκαίο. Στο έργο του, απώτερος στόχος είναι η εκτίμηση αναγκών και ο στρατηγικός σχεδιασμός εξατομικευμένης παρέμβασης, ώστε μέσα σ' ένα κλίμα συνεργασίας και επικοινωνίας, ο ανήλικος να ενδυναμωθεί, να κινητοποιηθεί και να επαναπροσδιορίσει τους στόχους του. Για την επίτευξη του στόχου αυτού, οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων λειτουργούν σε ένα ευρύτερο δίκτυο συνεργασιών με διάφορους φορείς και ειδικότερα συνεργάζονται με τα σχολεία και τα κατά τόπους γραφεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους τοπικούς φορείς, καθώς και με διάφορους Δημόσιους Οργανισμούς ή Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ανάλογα με τις ανάγκες του ανηλίκου και της οικογένειάς του. Ο επιμελητής ανηλίκων υποχρεούται να λειτουργεί με επαγγελματική ακεραιότητα και αμεροληψία κατά την άσκηση των καθηκόντων του, χωρίς να επηρεάζεται από την εθνική ή φυλετική καταγωγή, το χρώμα, τις θρησκευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή πολιτικές αντιλήψεις, τα πιστεύω και τις αξίες των εξυπηρετούμενων²³¹. Τέλος, ο θεσμός του σύγχρονου επιμελητή ανηλίκων²³², παρά τις δυσχέρειες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει²³³ εξαιτίας

²³⁰ Για την ποιοτική αξιολόγηση του έργου του επιμελητή ανηλίκων στη μεταχείριση του προσυμβατικού και του παραβατικού ανηλίκου, βλ. σχετικά την απάντηση του ΣΕΔΑ στο υπ. αρ. πρωτ. 70364/78/2012 έγγραφο του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με το οποίο η Επιτροπή ζητούσε από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων ποσοτικά στοιχεία του έργου τους για την αξιολόγηση των δομών των οργανικών μονάδων του Υπουργείου Δικαιοσύνης με τίτλο «Ποιοτικά χαρακτηριστικά του έργου των υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων», διαθέσιμη στην ιστοσελίδα: <http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/poiotika.pdf>, (τελευταία επίσκεψη: 7-6-2013).

²³¹ Για τον κώδικα δεοντολογίας του επιμελητή ανηλίκων, βλ. σχετικά την πρόσφατη διαβούλευση του κώδικα στην ιστοσελίδα http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/Kodikas_deo.pdf, (τελευταία επίσκεψη: 7-6-2013).

²³² Για μια περιήγηση στο σύνδεσμο των Επιμελητών Δικαστηρίων Ανηλίκων βλ. την ιστοσελίδα: <http://www.epimelitesanilikon.gr/>, (τελευταία επίσκεψη: 8-6-2013).

²³³ Σύμφωνα με την Κοινωνιολόγο - Επιμελήτρια Ανηλίκων Πειραιά Μυρσίνη Πυκνή, η μεγαλύτερη δυσκολία στο έργο του επιμελητή είναι όχι η κινητοποίηση του ανηλίκου μέσω της συμβουλευτικής – τεχνικής συνέντευξης (σχέση εμπιστοσύνης, ενεργητική ακρόαση, ενσυναίσθηση, καλή επικοινωνία), αλλά η ανυπέβλητη δυσκολία παραπομπής του σε κάποια άλλη υποστηρικτική δομή ή πρόγραμμα που σχετίζεται με την εκπαιδευτική και επαγγελματική του εξέλιξη με κίνητρο την αλλαγή, καθόσον οι εν λόγω δομές είναι ανύπαρκτες ή υπολειτουργούν. Βλ. σχετικά στο Πυκνή Μ., «Ανυπαρξία.....»,

της ανεπάρκειας των υποστηρικτικών παραπεμπτικών υποδομών και του εξειδικευμένου προσωπικού, αποτελεί τον κύριο δημόσιο φορέα εξωϊδρυματικής μεταχείρισης ανηλίκων που έχουν διαπράξει αδίκημα ή διατρέχουν τον κίνδυνο να γίνουν δράστες ή θύματα αξιόποινων πράξεων.

2.2 Λοιποί φορείς πρόληψης

Η πρόληψη της εγκληματικότητας των ανηλίκων αποτελεί αντικείμενο ειδικής Διεύθυνσης στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ά. 1 του ΠΔ 36/2000 «Οργανισμός Υπουργείου Δικαιοσύνης» (ΦΕΚ Α' 29)²³⁴ προβλέπεται η λειτουργία της *Διεύθυνσης Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων* η οποία «ασκεί τις αρμοδιότητές της με σκοπό την ανάπτυξη διοικητικών δράσεων, που ευνοούν την άσκηση πολιτικών πρόληψης της εγκληματικότητας, σε συνεργασία με δημόσιους και διεθνείς φορείς κοινωνικής μέριμνας και προστασίας που προσεγγίζουν την περίπτωση του παραβατικού νέου ως υποκείμενο, δεκτικό εκπαίδευσης, ψυχολογικής υποστήριξης, επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής παιδείας με γνώμονα την, κατά το δυνατό, αρμονικότερη ένταξή του στην κοινωνία των πολιτών» (ά. 11 παρ. 1 ΠΔ 36/2000). Η ως άνω Διεύθυνση διαρθρώνεται σε δυο τμήματα, ήτοι, στο Τμήμα Πρόληψης Εγκληματικότητας και Κοινωνικής Ένταξης Νέων και στο Τμήμα Συνθηκών Κράτησης, Εκπαίδευσης και Ειδικής Αγωγής Νέων. Το πρώτο Τμήμα ασχολείται με την επεξεργασία και την εφαρμογή μέτρων πρόληψης της εγκληματικότητας ανηλίκων σε συνεργασία με τα συναρμόδια Υπουργεία και με την ανάπτυξη συνεργατικών διοικητικών δράσεων με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, κοινωνικής μέριμνας και προστασίας ασθενών ομάδων του πληθυσμού, με σκοπό την ανώδυνη και δημιουργική ένταξη του παραβατικού ή του ανηλίκου που διατρέχει τον κίνδυνο να διαπράξει αξιόποινες πράξεις στην κοινωνία των πολιτών. Επιπλέον, ασχολείται με τη μελέτη, κωδικοποίηση και αξιοποίηση των στοιχείων που προκύπτουν από τις εκθέσεις επιθεώρησης, τη συγκέντρωση και την επεξεργασία στοιχείων για τις μορφές της παραβατικής συμπεριφοράς των νέων και την εκπόνηση σχεδίων δράσης

ό.π., διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://freshstartproject.eu/wp-content/uploads/2011/06/FS_Newsletter_01_Article_Pukni_EL.pdf, σελ. 3, (τελευταία επίσκεψη: 8-6-2013).

²³⁴ Ο Οργανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης (ΠΔ 36/2000) είναι διαθέσιμος στην ιστοσελίδα: <http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/ΟργανισμόςΥπΔικαιοσυνης.pdf>, (τελευταία επίσκεψη: 7-6-2013).

επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης και ψυχολογικής υποστήριξης των νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο εμπλοκής με παραβατικές πράξεις, με δυνατότητα χρηματοδότησης από προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών οργανισμών. Ακόμη, μεριμνούν για την ανάπτυξη διατμηματικής οριζόντιας επικοινωνίας και συνεργασίας στο πλαίσιο της Διεύθυνσης για τη διακρίβωση της πραγματικής σχέσης των συνθηκών κράτησης των παραβατικών νέων με την αποτελεσματικότητα των εκάστοτε εφαρμοζόμενων μέτρων, την εκπόνηση πιλοτικών σχεδίων δράσης και την υποβολή εισηγητικών μελετών σε υπερκείμενα όργανα. Τέλος, είναι αρμόδια για την άσκηση των αναγκαίων διοικητικών δράσεων που αφορούν στη θέση, παρακολούθηση και άρση της επιμέλειας των ανηλίκων που διαβιώνουν σε συνθήκες εγκληματογένεσης, την άσκηση εποπτείας των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων (ά. 11 παρ. 3 ΠΔ 36/2000).

Στην πολιτική πρόληψης της εγκληματικότητας ανηλίκων και ενηλίκων συμμετέχει ενεργά και το «*Συμβούλιο Πρόληψης της Εγκληματικότητας*» που συστάθηκε στο Υπουργείο Δικαιοσύνης με τον Ν. 1738/1987 (ΦΕΚ Α' 200). Το ΣΠΕ συστάθηκε με σκοπό να ενημερώνει τους αρμόδιους φορείς, τα Μ.Μ.Ε. και το κοινό αναφορικά με τα μέτρα πρόληψης, να προτείνει τη λήψη μέτρων πρόληψης, να ενθαρρύνει τη δημιουργία περιφερειακών συμβουλίων πρόληψης της εγκληματικότητας ανηλίκων, να σχεδιάζει, να παρακολουθεί, να αξιολογεί τα εφαρμοζόμενα μέτρα και να διατυπώνει τη γνώμη του αναφορικά με τη σκοπιμότητα και την αποτελεσματικότητα των μέτρων. Επιπλέον συστάθηκε για να συλλέγει στατιστικά και ερευνητικά δεδομένα, να διεξάγει έρευνες και να οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα στον τομέα της πρόληψης σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και συμβούλια πρόληψης του εσωτερικού και του εξωτερικού. Εντούτοις, ο θεσμός του Συμβουλίου Πρόληψης της Εγκληματικότητας κρίνεται ως αναποτελεσματικός εξαιτίας της μη ουσιαστικής λειτουργίας του²³⁵.

Με τον Ν. 3860/2010 συστάθηκε ενδεκαμελές Συμβούλιο με την επωνυμία «*Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων*» (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.)²³⁶, το οποίο συντονίζει, οργανώνει δράσεις, εισηγείται προτάσεις και γνωμοδοτεί τον

²³⁵ Ζαραφωνίτου Χ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003, σελ. 154 επ..

²³⁶ Για μια διαδικτυακή περιήγηση στο Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α. βλ. σχετικά την ιστοσελίδα: <http://kesatheia.org/main.php>, (τελευταία επίσκεψη: 10-06-2013).

Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε θέματα πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της παραβατικότητας των ανηλίκων. Αναλυτικότερα, το Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α. δραστηριοποιείται ως εξής: α) παρακολουθεί το έργο των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων, β) συνεργάζεται με υπηρεσίες, οργανισμούς, Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, ερευνητικά και εκπαιδευτικά κέντρα, δημόσιους ή ιδιωτικούς κοινωνικούς, επιστημονικούς και παραγωγικούς φορείς, καθώς και με μη κυβερνητικές οργανώσεις αναφορικά με την πρόληψη και την αντιμετώπιση της θυματοποίησης ή παραβατικότητας ανηλίκων, γ) συγκεντρώνει και επεξεργάζεται πληροφορίες από φορείς σχετικά με καταγγελίες για κακοποίηση ή εγκατάλειψη ανηλίκων, δ) μελετά θέματα θυματοποίησης και εγκληματικότητας των ανηλίκων και εισηγείται μέτρα για την πρόληψή τους, ε) οργανώνει την εφαρμογή θεραπευτικών ή αναμορφωτικών μέτρων μέσω των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων, στ) οργανώνει τον εθελοντισμό για τη στήριξη ανηλίκων, ζ) συντονίζει και οργανώνει μηχανισμούς ανίχνευσης κακοποίησης των ανηλίκων σε συνεργασία με τους φορείς του Υπουργείου Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων και τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων, η) τηρεί στατιστικά στοιχεία πανελλαδικά, θ) εισηγείται την πολιτική πρόληψης και αντιμετώπισης της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων στον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και διατυπώνει προτάσεις αναφορικά με τη βελτίωση της λειτουργίας των ιδρυμάτων αγωγής ανηλίκων και των Ειδικών Καταστημάτων κράτησης Νέων και, τέλος, ι) υποβάλλει στον ως άνω Υπουργό την ετήσια έκθεσή του για το έργο του (ά. 12 Ν. 3860/2010).

Στα πλαίσια της συμμετοχής του κοινού στην κοινωνική αντεγκληματική πολιτική, ιδρύθηκαν στην Ελλάδα τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας (ΤοΣΠΠΑ), τα οποία πλαισιώθηκαν, με τον Ν. 2713/1999 (ά. 16: «Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και άλλες Διατάξεις»), όπως αυτός τροποποιήθηκε με τον Ν. 3387/2005 (ά. 13: «Κέντρο Μελετών Ασφάλειας και άλλες διατάξεις» - ΚΕ.ΜΕ.Α.), από ένα Κεντρικό Συμβούλιο που συντονίζει τη δράση τους²³⁷. Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας συνιστώνται σε κάθε Δήμο ή Κοινότητα άνω των τριών χιλιάδων (3.000) κατοίκων και αποτελούνται από επιστήμονες και λειτουργούς διαμένοντες στον ως άνω Δήμο ή Κοινότητα και με ειδικές γνώσεις στον τομέα της

²³⁷ Αναφορά στο ΤοΣΠΠΑ γίνεται και στον Δημοτικό και Κοινοτικό Κώδικα (ά. 75 παρ. ε' και ά. 84).

εγκληματικότητας.²³⁸ Έργο των φορέων του Συμβουλίου (ήτοι των δικαστικών λειτουργιών, των ψυχολόγων, των κοινωνιολόγων, των αστυνομικών, των κοινωνικών λειτουργιών κ.ά.) είναι η κατάρτιση προγράμματος πρόληψης της εγκληματικότητας στην περιφέρεια αρμοδιότητάς τους, η διατύπωση γνώμης επί ερωτημάτων του Δημάρχου ή του Προέδρου της Κοινότητας ή των αρμοδίων φορέων, η συνεργασία με αντίστοιχα Συμβούλια άλλων Δήμων ή Κοινοτήτων και η διοργάνωση ημερίδων, σεμιναρίων και άλλων εκδηλώσεων για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσω των ΜΜΕ. Αναλυτικότερα, ο θεσμός εισήχθη με σκοπό την ανάληψη κάθε δραστηριότητας με στόχο την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων, όπως είναι η οργάνωση δυνατότητας διαμεσολάβησης μεταξύ δράστη και θύματος σε περιπτώσεις πλημμεληματικών εγκλημάτων, η παροχή έγκαιρης βοήθειας σε σχολεία προς παιδιά που χρήζουν ανάγκης, η διαμόρφωση χώρων άθλησης, απασχόλησης και ψυχαγωγίας προς τα παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα στις οικογένειές τους, η σύμπραξη στην περιφρούρηση των σχολικών χώρων από άτομα που προωθούν ναρκωτικά ή προβαίνουν σε άλλου είδους παραβατικές πράξεις, η οργάνωση σεμιναρίων που απευθύνονται σε μαθητές με θέμα την παραβατικότητα των ανηλίκων, η οργάνωση μουσικών, θεατρικών ή άλλων εκδηλώσεων, η βοήθεια για εξεύρεση εργασίας σε νέους άνεργους ή αποφυλακισθέντες και η παροχή νομικής αρωγής σε θύματα εγκλημάτων. Ο συντονισμός και η επιστημονική κατεύθυνση των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης ανήκουν στο ενδεκαμελές Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας (ΚΕ.Σ.Π.Π.Α) που έχει συσταθεί στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και κρίνεται ως ιδιαίτερα αξιόλογος και καινοτόμος θεσμός του σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου.²³⁹ Τέλος, παρά την επιτυχή δράση του θεσμού των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας σε άλλες χώρες, στην Ελλάδα δεν είχε την αναμενόμενη τύχη, εξαιτίας του ότι αφενός μεν δεν ιδρύθηκαν σε όλους τους Δήμους της χώρας και αφετέρου δε τα λίγα που ιδρύθηκαν υπολειτούργησαν ή δε λειτούργησαν καθόλου.²⁴⁰

²³⁸ Για τη σύσταση και τη λειτουργία του ΤοΣΠΠΑ βλ. αναλυτικά Μπέσιλα-Βήκα Ε., Τρόπος σύστασης και λειτουργίας ενός Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Πρακτικά Συνεδρίου «Τα Τοπικά Συμβούλια Παραβατικότητας και η Πρόληψη του Εγκλήματος», 17-5-2006, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/p1.pdf>, σσ. 51-54, σσ. 51-52, (<http://www.niotho-asfalis.gr/na/p1.pdf>, (τελευταία επίσκεψη: 10-6-2013).

²³⁹ Ρομπόκου - Καραγιάννη Α., *Κοινωνική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα*, τόμος Α', Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2007, σελ. 154. Για τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης, βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα <http://www.niotho-asfalis.gr/na/>

²⁴⁰ Σύμφωνα με την εμπειρική έρευνα που διενεργήθηκε τον Φεβρουάριο του έτους 2004 στα δέκα τρία (13) ιδρυθέντα ΤοΣΠΠΑ του Νομού Θεσσαλονίκης και δημοσιεύτηκε το έτος 2011, ο

Σημαντική κρίνεται, και η συμβολή των *Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων* που συστάθηκαν με τον Ν. 2724/1940, όπως αυτός αντικαταστάθηκε αργότερα με τον Ν. 2298/1995. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι η εταιρία προστασίας ανηλίκων λειτουργεί στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης (ά. 18 παρ. 1 Ν. 2298/1995), διοικείται από εννιάμελές ή ενδεκαμελές Διοικητικό Συμβούλιο του οποίου προεδρεύει δικαστικός ή εισαγγελικός λειτουργός και έχουν δική τους περιουσία, κληροδοτήματα και επιχορηγήσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Οι εν λόγω εταιρίες, συμβάλλουν με κάθε τρόπο στην πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων και ειδικότερα έχουν ως σκοπό την παροχή υλικής και κοινωνικής στήριξης, επαγγελματικής κατάρτισης, εκπαίδευσης, πολιτιστικής καλλιέργειας ή ψυχαγωγίας, καθώς και εάν είναι εφικτό, παροχής στέγης σε ανηλίκους που τους επιβλήθηκαν αναμορφωτικά μέτρα ή απολύθηκαν από ίδρυμα αγωγής ανηλίκων ή σωφρονιστικό κατάστημα ανηλίκων, ή εκκρεμεί εναντίον τους δίωξη για αξιόποινη πράξη ή διαβιώνουν με άτομα που τελούν καθ' έξη ή κατ' επάγγελμα αξιόποινες πράξεις, χωρίς όμως να κρίνεται αναγκαία η εισαγωγή τους σε ίδρυμα αγωγής ή αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής (ά. 18 παρ. 2 Ν. 2298/1995). Επιπλέον, οι εταιρίες προστασίας ανηλίκων συνεργάζονται με τις αστυνομικές αρχές, μεριμνούν για την εύρεση εργασίας σε άπορους ανηλίκους και μέσα από την ίδρυση χώρων φιλοξενίας παρέχουν υποστήριξη και στέγη στα παιδιά, ενώ παράλληλα λαμβάνουν μέτρα επαγρύπνησης και επισήμανσης συγκεκριμένων ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο εμπλοκής με παραβατικές πράξεις. Τέλος, μολονότι το πρόγραμμα των εταιριών προστασίας ανηλίκων κρίνεται ως θετικό, στην πραγματικότητα δεν εφαρμόζεται καθώς οι εταιρίες υπολειτουργούν²⁴¹, ενώ το προσωπικό που συναπαρτίζεται από εθελοντές, δεν δύναται να ανταποκριθεί στο δύσκολο και πολύπλευρο έργο της αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων.

απολογισμός της δράσης τους είναι ισχνός εξαιτίας της μη ενημέρωσης και συνεπώς της ελλιπούς κατανόησης της αποστολής τους από το κοινό, της αδιαφορίας των Δήμων για ανάληψη δράσης, της έλλειψης οικονομικής ενίσχυσης των Δήμων και της μη ίδρυσης ενός Ινστιτούτου Αντεγκληματικής Πολιτικής υπεύθυνου να εποπτεύει τη δράση τους, στο Καραγιαννίδης Χ., *Προς μια συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011, σελ. 355.

²⁴¹ Από τις εξήντα τρεις (63) Εταιρίες προστασίας ανηλίκων όλης της Ελλάδας, μόνο οκτώ (8) έχουν οργανισμούς λειτουργίας. Από αυτές οικήματα για στέγαση ανηλίκων έχουν μόνο οι ΕΠΑ Αθήνας, Πειραιά, Ηρακλείου Κρήτης, Κοζάνης και Βόλου, ενώ λειτουργούν μόνο οι στέγες στις ΕΠΑ Αθηνών (Περισσός) και Πειραιά (Καμίνια). Ως σημαντικό πρόβλημα καταγράφεται και ο μικρός αριθμός υπαλλήλων (15 υπάλληλοι αποσπασμένοι από Ιδρύματα Αγωγής σε 63 ΕΠΑ), Γεωργούλας Σ., *ό.π.*, 2009, σελ. 114.

Στην πρόληψη του εγκλήματος σημαντική είναι και η συμβολή των *Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων*²⁴² που αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα μετά τη δεκαετία του 1980 με την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Στον τομέα της κοινωνικής υποστήριξης των νέων, εξειδικευμένη είναι η δράση της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης *ΑΡΣΙΣ*, η οποία ιδρύθηκε το έτος 1992, λειτουργεί με κέντρα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, το Βόλο, τη Λάρισα, την Καρδίτσα κ.α. και έχει ως κύρια αποστολή την ανάληψη της δράσης για την πρόληψη και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων ηλικίας κυρίως από 15 έως 21 ετών. Στις δράσεις της εντάσσεται η εφαρμογή προγραμμάτων μέσα στο ειδικό φυλακτικό περιβάλλον, η λειτουργία κέντρων υποστήριξης νέων (μεταναστών, ρομά, παραβατών κ.ά.), η δημιουργία κέντρου φιλοξενίας και αξιοποίησης ελεύθερου χρόνου, η πραγματοποίηση “street work” με παιδιά στο δρόμο που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο κ.λπ., η εφαρμογή εξειδικευμένων προγραμμάτων σε παιδιά με σκοπό την ανάκτηση της αυτοεκτίμησής τους και η πρόσφατη (2009-2011) συμμετοχή σε διακρατικό πρόγραμμα²⁴³ για την ανάπτυξη μεθόδων για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών, την πρόληψη της εγκληματικότητας και την προώθηση της ένταξης των νεαρών δραστών στην κοινωνία.²⁴⁴ Επιπλέον, ο *Σύλλογος Φίλων - Εθελοντών της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης* (ΕΠΑΘ) υποστηρίζει ενεργά το έργο της ΕΠΑΘ που απευθύνεται σε παιδιά από δώδεκα (12) έως δέκα οκτώ (18) ετών με προβλήματα εμπλοκής στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, την αστυνομία και τα δικαστήρια, καθώς και με προβλήματα κακοποίησης, φυγής από το σχολείο και την οικογένεια, αποκλεισμού από την κοινωνική ζωή και την αγορά εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω Σύλλογος ενισχύει την ΕΠΑΘ μέσω της κάλυψης αναγκών εκπαίδευσης, σίτισης, στέγασης, ψυχοκοινωνικής στήριξης και εργασιακής ένταξης των κοινωνικά αποκλεισμένων ανηλίκων. Έτσι λοιπόν, στις δραστηριότητές του ανήκουν: α)τα εργαστήρια κεραμικής, κοσμήματος, χειροτεχνίας, φωτογραφίας,

²⁴² Δεν υπάρχει ακριβής ορισμός των ΜΚΟ (“Non Governmental organizations”). Ωστόσο, σύμφωνα με τον ορισμό της Παγκόσμιας Τράπεζας, οι ΜΚΟ ορίζονται ως οι ιδιωτικές οργανώσεις που αναλαμβάνουν δράση για την ανακούφιση όσων υποφέρουν, την προαγωγή των συμφερόντων των φτωχών, την προστασία του περιβάλλοντος, την παροχή βασικών κοινωνικών υπηρεσιών ή αναλαμβάνουν την προώθηση της κοινωνικής ανάπτυξης», στο Ξένου Δ., *Μη κυβερνητικές οργανώσεις*, *Πολίτης*, 15-11-2009, σελ. 100.

²⁴³ Πρόκειται για το Πρόγραμμα: «Just - Juvenile Justice. Development of child rights based methods of intervention to prevent juvenile crime and promote re-integration of young offenders. Italy, Greece, Romania. JLS/2008/ISEC/AG/097-Programme: “Prevention of and Fight against Crime”», στο οποίο συμμετείχαν η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ρουμανία.

²⁴⁴ Γιοβανόγλου Σ., «Από τη συμμετοχή στα «κοινά» στη συμμετοχή του «κοινού» στην αντεγκληματική πολιτική», *Εγκληματολογία*, τ. 1, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σσ. 121-129, σελ. 128.

κηροποιίας, μαγειρικής που στελεχώνονται από επαγγελματίες και εθελοντές με στόχο την οργάνωση της καθημερινότητας των παιδιών και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους, β) μαθήματα Η/Υ, μαθήματα Κ.Ο.Κ. και εκπαιδευτική στήριξη, γ) υγειονομική συμπαράσταση, πρόληψη και περίθαλψη, δ) δημιουργία ευκαιριών επαγγελματικής απασχόλησης, ε) επιμορφωτικές και ψυχαγωγικές επισκέψεις για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και στ) οικονομική υποστήριξη των παιδιών και των οικογενειών τους. Τέλος, μολονότι οι ΜΚΟ έχουν να παρουσιάσουν σημαντικά σχετικά αποτελέσματα, δεν υπάρχει κάποιο συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο αναφορικά με τους σκοπούς, τα κριτήρια, τη λειτουργία και την αξιολόγηση του έργου τους, ενώ για την επιτυχή δράση τους απαιτείται ο οργανωμένος σχεδιασμός και η οικονομική ενίσχυση από το κράτος.²⁴⁵

ΜΕΡΟΣ Ε: Η ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

1. Έρευνα τεκμηρίων και συγκριτική επισκόπηση της παραβατικότητας και της μεταχείρισης των ανηλίκων στην περιφέρεια της Αθήνας κατά τα δικαστικά έτη 2010 - 2011 και 2011 - 2012

1.1 Η μεθοδολογία

Στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας, επισκοπήθηκαν τα αριθμητικά δεδομένα²⁴⁶ από τις υποθέσεις των ανηλίκων παραβατών που εισήχθησαν στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών και στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών κατά τα δικαστικά έτη 2010-2011 και 2011-2012 αντίστοιχα. Η περιφέρεια των Αθηνών επιλέχθηκε με κριτήρια πληθυσμιακά, καθόσον η μεταβλητή «πληθυσμός» τελεί σε πλήρη αναλογία με τη μεταβλητή «παραβατικότητα» και συνεπώς, η εν προκειμένω ύπαρξη μεγαλύτερου δείγματος θα συμβάλλει στην πληρέστερη απεικόνιση του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων. Η επιλογή του χρονικού πλαισίου (δικαστικά έτη 2010-2011 και 2011-2012) έγινε με κριτήριο τη μικρή χρονική απόσταση από το σήμερα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη σύγκλιση με τη σύγχρονη φαινομενολογία της

²⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 129.

²⁴⁶ Τα εν λόγω αριθμητικά δεδομένα τα οποία παρατίθενται στο Παράρτημα Ι της παρούσας διπλωματικής εργασίας, αναλύονται κριτικά, ενώ ορισμένα από αυτά, προέκυψαν μετά από -αναγκαίες για τη συγκριτική επισκόπηση ομοειδών κατηγοριών- προσθαφαιρέσεις και επεξεργασίες των πρωτογενών δεδομένων.

παραβατικότητας και της μεταχείρισης των ανηλίκων. Όσον αφορά στην επιλογή της ερευνητικής μεθόδου που χρησιμοποιήθηκε, αναγκαίες είναι οι ακόλουθες διασαφηνίσεις: Τα αριθμητικά δεδομένα, συνολικά θεωρούμενα, συνιστούν ένα αρχείο ποσοτικών δεδομένων, το οποίο με τη σειρά του συνιστά τεκμήριο. Ωστόσο, κατά την έρευνα τεκμηρίων, ο ερευνητής που επιθυμεί να προσεγγίσει τα αρχεία δεδομένων ως τεκμήρια, πρέπει να είναι υποψιασμένος κυρίως ως προς την πιθανότητα μιας υποκρυπτόμενης ψευδαίσθησης της «πραγματικότητας», του «συγκεκριμένου» και του «αντικειμενικού», καθώς και ως προς τη βασιμότητα του ισχυρισμού ότι είναι δυνατόν να γνωρίζουμε τι συνέβη αποκλειστικά και μόνον μέσα από αριθμητικές πληροφορίες και δεδομένα. Άλλωστε, η εμπειρία του αρχείου, ως τεκμηρίου, για τον ερευνητή «μοιάζει να ζωντανεύει ένα παιχνίδι ανάμεσα στα ίχνη και τις σιωπές, ανάμεσα στην παρουσία του παρελθόντος και την απουσία του ή την έλλειψή του στο παρόν»²⁴⁷. Για τους λόγους αυτούς, τα πορίσματα που θα εξαχθούν από την εμπειρική διερεύνηση της παραβατικότητας των ανηλίκων θα παρατεθούν με την επιφύλαξη της απο-ανθρωποποίησης (“dehumanization”)²⁴⁸ του κοινωνικού υποκειμένου και της αναγωγής του ανηλίκου παραβάτη σε ελεγχόμενη κατηγορία υπολογισμών και διασταυρώσεων. Τέλος, ο στόχος της εν λόγω έρευνας είναι: α) να διαπιστωθούν και να επισημανθούν οι διαφορές που αφορούν: i) στα ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά της παραβατικότητας των ανηλίκων και ii) στη μεταχείρισή τους από τους σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης κατά τα δύο δικαστικά έτη και β) να απαντηθούν τα ερωτήματα: i) εάν σημειώθηκε αύξηση ή μείωση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και ii) εάν υιοθετήθηκε μεταγενέστερα μια ηπιότερη ή σκληρότερη ποινική μεταχείριση.

1.2 Η φαινομενολογία

Κατά το **δικαστικό έτος 2010-2011**: Α) Στο *Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών* εισήχθησαν συνολικά²⁴⁹ 3.190 ανήλικοι παραβάτες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν φύλου αρσενικού (2913 αγόρια και 277 κορίτσια). Από αυτούς οι

²⁴⁷ Μπενβένιστε Ρ., «Πρόλογος», στο Frage Α. *Η Γένση του Αρχείου*, Αθήνα, Νεφέλη, 2004, σελ. 10, όπως παρατίθεται στο Τσίγκανου Ι., *Η έρευνα τεκμηρίων*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις στους δευτεροετείς μεταπτυχιακούς φοιτητές του ΠΜΣ Εγκληματολογίας, Χειμερινό Εξάμηνο 2013, σελ. 18.

²⁴⁸ Σύμφωνα με τον Ferrell, οι πληθυσμοί και τα υποκείμενα απανθρωπίζονται με την υπαγωγή τους σε στατιστικές απεικονίσεις και εξαφανίζονται μέσα από την «ψευδοακρίβεια» της θετικιστικής διαχειριστικής ματιάς της μετα-νεωτερικότητας, στο Ferrell J., “Boredom, crime and criminology”, *Theoretical Criminology* [Special Issue: Cultural Criminology], Vol. 8, No. 3, 2004, p. 297, όπως παρατίθεται στο Τσίγκανου Ι., ό.π., σελ. 17.

²⁴⁹ Στους συνολικά προσαχθέντες εντάσσονται οι εισαχθέντες για πρώτη φορά και εκείνοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή άλλη αιτία και ανεξαρτήτως αποτελέσματος.

περισσότεροι με σημαντική διαφορά από τους υπολοίπους ήταν ελληνικής καταγωγής, ενώ ακολουθούσαν οι αλβανικής καταγωγής παραβάτες (πιο αναλυτικά 1372 Έλληνες, 21 Παλιννοστούντες, 154 Roma ελληνικής καταγωγής, 347 Αλβανοί, 31 Ρουμάνοι, 57 Βούλγαροι, 57 Πακιστανοί, 439 λοιπών εθνικοτήτων και 712 αδιευκρίνιστης αλλοδαπής εθνικότητας). Επιπλέον, η παραβατικότητα εκδηλώθηκε περισσότερο από τα αγόρια ηλικίας από 15+ έως 18 ετών (συνολικά 2732 άτομα εκ των οποίων 2535 αγόρια και 197 κορίτσια), ακολούθησαν οι ανήλικοι ηλικίας από 13+ έως 15 ετών (συνολικά 393 άτομα εκ των οποίων 328 αγόρια και 65 κορίτσια) και, τέλος, οι ανήλικοι ηλικίας από 8 έως 13 ετών (συνολικά 65 άτομα εκ των οποίων 50 αγόρια και 15 κορίτσια), γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η εφηβεία αποτελεί την πιο δύσκολη και αντιδραστική ηλικία στη ζωή ενός παιδιού, το οποίο αρχίζει να αμφισβητεί, να επαναστατεί και να μη συμβιβάζεται με τις κοινωνικά αποδεκτές αξίες. Από την επισκόπηση του μορφωτικού επιπέδου, προκύπτει ότι οι απόφοιτοι του γυμνασίου κατείχαν τα σκήπτρα στην παραβατικότητα (354 εκ των οποίων 319 αγόρια και 36 κορίτσια), ενώ ακολουθούσαν οι απόφοιτοι του δημοτικού (285 συνολικά εκ των οποίων 266 αγόρια και 18 κορίτσια) με μεγάλη διαφορά από τους υπολοίπους (190 απόφοιτοι λυκείου εκ των οποίων 167 αγόρια και 23 κορίτσια κ.ο.κ.). Διαπιστώνεται λοιπόν ότι ο αριθμός των ανηλίκων παραβατών ήταν αντιστρόφως ανάλογος με το μορφωτικό επίπεδο, γεγονός που αποδεικνύει ότι η εσωτερίκευση αξιών και κανόνων μέσα από τη διαπαιδαγώγηση, τη μόρφωση και την παιδεία δρα ανασταλτικά στην εκδήλωση παραβατικών συμπεριφορών. Όσον αφορά στα μέτρα ποινικής μεταχείρισης διαπιστώνονται τα εξής: Το συνηθέστερο επιβληθέν μέτρο ήταν η επίπληξη (1603 φορές) και ακολουθούσε το μέτρο της ανάθεσης της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (715 φορές) με ή χωρίς πρόσθετα μέτρα. Τα υπόλοιπα μέτρα επιβλήθηκαν με πολύ μικρή συχνότητα (για παράδειγμα η αποζημίωση του θύματος επιβλήθηκε 10 φορές, η συνδιαλλαγή 7 φορές, η παρακολούθηση κοινωνικών, ψυχολογικών και άλλων προγραμμάτων 5 φορές, η παροχή κοινωφελούς εργασίας 1 φορά, ενώ μέτρα όπως είναι η φοίτηση σε επαγγελματικές σχολές και η παρακολούθηση προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής δεν επιβλήθηκαν), γεγονός που αποδεικνύει ότι η εφαρμογή των νεοεισαχθέντων με τον Ν. 3860/2010 θεσμών είναι σπάνια εξαιτίας της ανυπαρξίας των υποδομών, των προγραμμάτων και των φορέων. Αντίθετα, κατά το ίδιο δικαστικό έτος η τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής επιβλήθηκε 30 φορές, ο περιορισμός σε ΕΚΚΝ 9 φορές και η φυλάκιση 29 φορές. Η προτίμηση της επιβολής των παραπάνω στερητικών της

ελευθερίας ποινών αντί των αμιγώς εξωιδρυματικών μέτρων αποδεικνύει ότι η απονομή της ποινικής δικαιοσύνης βασίζεται στο τιμωρητικό πρότυπο και ότι το φιλελεύθερο πνεύμα που διαπνέει τον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα της Ποινικής δικονομίας δεν είναι παρά ένα θεωρητικό ιδεατό σχήμα που μένει ανεφάρμοστο. Όσον αφορά στις μορφές των παραβάσεων των ανηλίκων, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες αφορούσαν σε παραβάσεις του ΚΟΚ (1131 ανήλικοι), ακολουθούσαν παραβάσεις σχετικά με την ιδιοκτησία (κλοπές: 713 ανήλικοι), παραβάσεις νομοθεσίας περί αλλοδαπών (604 ανήλικοι), παραβάσεις σχετικές με ναρκωτικά προς ίδια χρήση (265 ανήλικοι) κ.ο.κ. με σημαντική διαφορά από λοιπές παραβάσεις (όπως είναι οι σωματικές βλάβες, οι φθορές ξένης ιδιοκτησίας, οι παραβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας κ.ο.κ.). Τέλος, ο μέσος χρόνος από τη που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης έως τον ορισμό της πρώτης δικασίμου ενώπιον του Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ήταν 2 έτη και 6 μήνες.

Β) Στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών εισήχθησαν συνολικά²⁵⁰ 286 ανήλικοι παραβάτες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν φύλου αρσενικού (271 αγόρια και 15 κορίτσια). Από αυτούς οι 66 ήταν ελληνικής καταγωγής, οι 58 αλβανικής καταγωγής, οι 30 Roma ελληνικής καταγωγής, οι 9 Παλιννοστούντες, οι 2 ρουμάνικης καταγωγής, οι 2 πακιστανικής καταγωγής, ο 1 βουλγάρικης καταγωγής, οι 58 λοιπών εθνικοτήτων και οι 60 αδιευκρίνιστης αλλοδαπής εθνικότητας. Επιπλέον, η παραβατικότητα εκδηλώθηκε κυρίως από ανηλίκους ηλικίας από 15+ έως 18 ετών (245 άτομα εκ των οποίων 234 αγόρια και 11 κορίτσια), ενώ ακολούθησαν οι ανήλικοι ηλικίας από 13+ έως 15 ετών (39 άτομα εκ των οποίων 35 αγόρια και 4 κορίτσια) και, τέλος, οι ανήλικοι ηλικίας από 8 έως 13 ετών (2 αγόρια και 0 κορίτσια), γεγονός που επιβεβαιώνει ότι όσο απομακρυνόμαστε από την ηλικία των 18 ετών τόσο μειώνεται η σοβαρή παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων. Από την επισκόπηση του μορφωτικού επιπέδου, προκύπτει ότι τα σκήπτρα στη σοβαρή παραβατικότητα κατείχαν οι απόφοιτοι του δημοτικού (συνολικά 59 εκ των οποίων 57 αγόρια και 2 κορίτσια), ενώ ακολουθούσαν με μικρή διαφορά οι άρρενες απόφοιτοι του γυμνασίου (συνολικά 54 εκ των οποίων 49 αγόρια και 5 κορίτσια). Όσον αφορά στα μέτρα ποινικής μεταχείρισης διαπιστώνονται τα εξής: Το συνηθέστερο επιβληθέν μέτρο που επιβλήθηκε από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων ήταν η ανάθεση της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (96

²⁵⁰ Στους συνολικά προσαχθέντες εντάσσονται οι εισαχθέντες για πρώτη φορά και εκείνοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή άλλη αιτία και ανεξαρτήτως αποτελέσματος.

φορές), ενώ ακολούθησαν κατά συχνότητα η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους γονείς (5 φορές), η επίπληξη (3 φορές), η τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής (2 φορές), η καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωφελή σκοπό (2 φορές), η συνδιαλλαγή δράστη κι θύματος (1 φορά), η παροχή κοινωφελούς εργασίας (1 φορά) και η παρακολούθηση κοινωνικών, ψυχολογικών και άλλων προγραμμάτων (1 φορά). Κατά το ίδιο δικαστικό έτος, ο περιορισμός σε ΕΚΚΝ επιβλήθηκε 66 φορές και η φυλάκιση 19 φορές. Όσον αφορά στις μορφές των παραβάσεων των ανηλίκων που δικάστηκαν από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες αφορούσαν σε ληστείες (235 ανήλικοι), ενώ ακολουθούσαν παραβάσεις σχετικά με τον Ν. περί ναρκωτικών (107 ανήλικοι) κ.ο.κ. με σημαντική διαφορά από λοιπές παραβάσεις (όπως ήταν ο βιασμός (14 ανήλικοι), η ανθρωποκτονία από πρόθεση (5 ανήλικοι), οι αντίστοιχες απόπειρες των εν λόγω εγκλημάτων κ.ο.κ.). Τέλος, ο μέσος χρόνος από τη που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης έως τον ορισμό της πρώτης δικασίμου ενώπιον του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ήταν 1 έτος και 5 μήνες.

Κατά το **δικαστικό έτος 2011-2012**: Α) Στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών εισήχθησαν συνολικά²⁵¹ 2.420 ανήλικοι παραβάτες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν φύλου αρσενικού (2.181 αγόρια και 239 κορίτσια). Από αυτούς οι περισσότεροι με σημαντική διαφορά από τους υπολοίπους ήταν ελληνικής καταγωγής, ενώ ακολουθούσαν οι αλβανικής καταγωγής παραβάτες (πιο αναλυτικά 881 Έλληνες, 22 Παλιννοστούντες, 202 Roma ελληνικής καταγωγής, 409 Αλβανοί, 50 Ρουμάνοι, 40 Βούλγαροι, 69 Πακιστανοί, 112 Αφγανοί, 15 Αλγερινοί, 1 Μαροκινός, 312 λοιπών εθνικοτήτων και 300 αδιευκρίνιστης αλλοδαπής εθνικότητας). Η παραβατικότητα εκδηλώθηκε περισσότερο από αγόρια ηλικίας από 15+ έως 18 ετών (συνολικά 2.047 άτομα εκ των οποίων 1865 αγόρια και 182 κορίτσια), ακολούθησαν οι ανήλικοι ηλικίας από 13+ έως 15 ετών (συνολικά 307 άτομα εκ των οποίων 255 αγόρια και 52 κορίτσια) και, τέλος, οι ανήλικοι ηλικίας από 8 έως 13 ετών, (συνολικά 66 άτομα εκ των οποίων 61 αγόρια και 5 κορίτσια), γεγονός που επιβεβαιώνει κι εδώ τα όσα προαναφέρθηκαν για τη δύσκολη και αντισυμβατική περίοδο που διανύουν οι έφηβοι. Από την επισκόπηση του μορφωτικού επιπέδου, προκύπτει ότι οι απόφοιτοι του γυμνασίου κατείχαν τα σκήπτρα στην παραβατικότητα (437 εκ των οποίων 372 αγόρια και 65 κορίτσια), ενώ

²⁵¹ Στους συνολικά προσαχθέντες εντάσσονται οι εισαχθέντες για πρώτη φορά και εκείνοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή άλλη αιτία και ανεξαρτήτως αποτελέσματος.

ακολουθούσαν οι απόφοιτοι λυκείου (270 εκ των οποίων 244 αγόρια και 26 κορίτσια) και οι απόφοιτοι δημοτικού (235 εκ των οποίων 208 αγόρια και 27 κορίτσια), με μεγάλη διαφορά από τους υπολοίπους (13 σπουδαστές φοιτητές κ.ο.κ.). Όσον αφορά στα μέτρα ποινικής μεταχείρισης διαπιστώνονται τα εξής: Το συνηθέστερο επιβληθέν μέτρο ήταν η ανάθεση της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (846 ανήλικοι σε 686 υποθέσεις) με ή χωρίς πρόσθετα μέτρα και ακολουθούσε το μέτρο της επίπληξης (551 υποθέσεις). Τα υπόλοιπα μέτρα επιβλήθηκαν με πολύ μικρή συχνότητα (για παράδειγμα το μέτρο της συνδιαλλαγής δράστη και θύματος επιβλήθηκε μόλις σε 11 υποθέσεις, η παρακολούθηση κοινωνικών, ψυχολογικών και άλλων προγραμμάτων σε 18 υποθέσεις, η παροχή κοινωφελούς εργασίας σε 4 υποθέσεις, η φοίτηση σε επαγγελματικές σχολές σε 6 υποθέσεις και η παρακολούθηση προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής σε 22 υποθέσεις με ή χωρίς πρόσθετα μέτρα. Κατά το ίδιο δικαστικό έτος η τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής επιβλήθηκε σε 9 υποθέσεις, ο περιορισμός σε ΕΚΚΝ σε 22 υποθέσεις και η φυλάκιση σε 1 υπόθεση. Όσον αφορά στις μορφές των παραβάσεων των ανηλίκων, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες αφορούσαν σε παραβάσεις σχετικά με την ιδιοκτησία (κλοπές: 818 ανήλικοι, απόπειρα κλοπής και συνέργεια σε κλοπή: 231 ανήλικοι), ακολουθούσαν παραβάσεις νομοθεσίας περί αλλοδαπών (373 ανήλικοι), παραβάσεις σχετικές με ναρκωτικά προς ιδία χρήση (284 ανήλικοι), με σημαντική διαφορά από λοιπές παραβάσεις (όπως είναι οι σωματικές βλάβες (επικίνδυνη σ.β.: 115 ανήλικοι), οι φθορές ξένης ιδιοκτησίας (απλές: 42 ανήλικοι, διακεκριμένες: 121 ανήλικοι) κ.ο.κ.. Τέλος, ο μέσος χρόνος από τη που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης έως τον ορισμό της πρώτης δικασίμου ενώπιον του Μονομελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ήταν 35 μήνες και 28 ημέρες.

Β) Στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών εισήχθησαν συνολικά²⁵² 253 ανήλικοι παραβάτες, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν φύλου αρσενικού (241 αγόρια και 12 κορίτσια). Από αυτούς οι 70 ήταν ελληνικής καταγωγής, οι 30 αλβανικής καταγωγής, οι 41 Roma ελληνικής καταγωγής, οι 9 Παλιννοστούντες, οι 5 πακιστανικής καταγωγής, οι 3 βουλγάρικης καταγωγής, οι 77 λοιπών εθνικοτήτων και οι 34 αδιευκρίνιστης αλλοδαπής εθνικότητας. Επιπλέον, η παραβατικότητα εκδηλώθηκε κυρίως από ανηλίκους ηλικίας από 15+ έως 18 ετών (208 άτομα εκ των οποίων 199 αγόρια και 9 κορίτσια), ενώ ακολούθησαν οι ανήλικοι ηλικίας από 13+

²⁵² Στους συνολικά προσαχθέντες εντάσσονται οι εισαχθέντες για πρώτη φορά και εκείνοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή άλλη αιτία και ανεξαρτήτως αποτελέσματος.

έως 15 ετών (40 άτομα εκ των οποίων 37 αγόρια και 3 κορίτσια) και, τέλος, οι ανήλικοι ηλικίας από 8 έως 13 ετών (5 αγόρια και 0 κορίτσια), γεγονός που επιβεβαιώνει κι εδώ ότι όσο απομακρυνόμαστε από την ηλικία των 18 ετών τόσο μειώνεται η σοβαρή παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων. Από την επισκόπηση του μορφωτικού επιπέδου, προκύπτει ότι τα σκήπτρα στη σοβαρή παραβατικότητα κατείχαν οι απόφοιτοι του γυμνασίου (συνολικά 59 εκ των οποίων 55 αγόρια και 4 κορίτσια), με μικρή διαφορά από τους αποφοίτους του δημοτικού (συνολικά 56 εκ των οποίων 53 αγόρια και 3 κορίτσια) και μεγαλύτερη από τους αποφοίτους λυκείου (συνολικά 13 εκ των οποίων 12 αγόρια και 1 κορίτσι). Όσον αφορά στα μέτρα ποινικής μεταχείρισης διαπιστώνονται τα εξής: Το συνηθέστερο επιβληθέν μέτρο που επιβλήθηκε από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων ήταν η ανάθεση της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων (101 ανήλικοι σε 78 υποθέσεις), ενώ ακολούθησαν κατά συχνότητα η τοποθέτηση σε ίδρυμα αγωγής (8 υποθέσεις) και η καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωφελή σκοπό (8 υποθέσεις), η αποζημίωση του θύματος (4 υποθέσεις), η συνδιαλλαγή δράστη κι θύματος (2 υποθέσεις), η παρακολούθηση κοινωνικών, ψυχολογικών και άλλων προγραμμάτων (2 υποθέσεις) με ή χωρίς άλλα πρόσθετα μέτρα. Κατά το ίδιο δικαστικό έτος, ο περιορισμός σε ΕΚΚΝ επιβλήθηκε σε 46 υποθέσεις και η φυλάκιση σε 1 υπόθεση. Όσον αφορά στις μορφές των παραβάσεων των ανηλίκων που δικάστηκαν από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων, διαπιστώνεται ότι οι περισσότερες αφορούσαν σε ληστείες και ληστρικές κλοπές (215 ανήλικοι), ενώ ακολουθούσαν παραβάσεις σχετικά με τον Ν. περί ναρκωτικών (114 ανήλικοι) κ.ο.κ. με σημαντική διαφορά από λοιπές παραβάσεις (όπως ήταν ο βιασμός (8 ανήλικοι), η ανθρωποκτονία από πρόθεση (2 ανήλικοι), οι αντίστοιχες απόπειρες των εν λόγω εγκλημάτων κ.ο.κ.). Τέλος, ο μέσος χρόνος που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης έως τον ορισμό της πρώτης δικασίμου ενώπιον του Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων ήταν 35 μήνες και 11 ημέρες.

1.3 Τα ερευνητικά πορίσματα

Από τη συγκριτική επισκόπηση των παραπάνω δεδομένων των δυο δικαστικών ετών 2010-2011 και 2011-2012 προκύπτουν τα εξής:

- Ο αριθμός των ανηλίκων παραβατών που εισήχθησαν στο Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων ήταν μεγαλύτερος κατά το έτος 2010-2011 σε σύγκριση με το έτος 2011-2012. Από μια πρώτη καθαρά τυπική και λογιστική επισκόπηση των παραπάνω δεδομένων συνάγεται ότι σημειώθηκε μια

σταδιακή μείωση της παραβατικότητας των ανηλίκων, χωρίς όμως να γνωρίζουμε εάν η μείωση αυτή είναι πραγματική ή φαινομενική. Για την εξαγωγή ενός τέτοιου συμπεράσματος απαιτείται η μελέτη και άλλων μεταβλητών, όπως είναι η συγκριτική μελέτη του τρόπου άσκησης του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων (δηλαδή η ενδυνάμωση ή αποδυνάμωσή του) και ο προσδιορισμός της σκοτεινής εγκληματικότητας²⁵³ των ανηλίκων σε συνάρτηση με τις εκάστοτε κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες.

- Η πλειοψηφία των παραβατών κατά τα δυο δικαστικά έτη είναι άρρενες ελληνικής καταγωγής, ηλικίας από 15+ έως 18 ετών, απόφοιτοι γυμνασίου και με σημαντική διαφορά από τα κορίτσια ελληνικής ή άλλης καταγωγής, γεγονός που επιβεβαιώνει την πρωτοκαθεδρία γενικά των αρρένων στις παραβάσεις και τα εγκλήματα, εξαιτίας της φύσης και της εντονότερης ιδιοσυγκρασίας τους.
- Όσον αφορά στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων κατά τα δύο δικαστικά έτη, τα μέτρα που επιβλήθηκαν συχνότερα από το μεν Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων ήταν η επίπληξη και η ανάθεση της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και από το δε Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων η ανάθεση της επιμέλειας στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, ενώ δε διαπιστώθηκε σημαντική διαφοροποίηση της ποινικής μεταχείρισης (αυστηρότερη ή επιεικέστερη αντιμετώπιση) μεταξύ των υπό έρευνα ετών.
- Οι νεοεισαχθέντες από το εξωτερικό θεσμοί εξωιδρυματικής φύσης που σχετίζονται με την έμπρακτη συμβολή του δράστη στην αποκατάσταση του θύματος και στοχεύουν στην αναμόρφωση του πρώτου και την τριτογενή πρόληψη επιβλήθηκαν σπάνια ελλείψει των κατάλληλων φορέων και υποδομών.
- Οι παραβάσεις των ανηλίκων που εισήχθησαν στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων κατά τα δύο δικαστικά έτη αφορούσαν κυρίως σε εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (κλοπές), σε παραβάσεις της νομοθεσίας περί αλλοδαπών και

²⁵³ Ο σκοτεινός αριθμός εγκληματικότητας αποτελεί τη σκοτεινή περιοχή που παρεμβάλλεται μεταξύ της εμφανούς και της πραγματικής εγκληματικότητας και δεν επιτρέπει αυθαίρετες γενικεύσεις αναφορικά με το είδος, την ποσότητα των εγκλημάτων και τα χαρακτηριστικά του δράστη στη βάση μόνο όσων καταγράφονται από τις επίσημες υπηρεσίες άσκησης κοινωνικού ελέγχου στο Δασκαλάκης Η., «Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 1974, σσ. 370-384, σσ. 370-371.

σε παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι κατά το δικαστικό έτος 2011-2012 σημειώθηκε σημαντική μείωση των παραβάσεων του Κ.Ο.Κ. και της νομοθεσίας περί αλλοδαπών σε σύγκριση με το προηγούμενο δικαστικό έτος 2010-2011. Η μείωση των παραβατικών συμπεριφορών σχετικών με το νομοθετικό πλαίσιο των αλλοδαπών εξηγείται πιθανώς από την εθνική οικονομική κρίση που κορυφώθηκε το έτος 2012 και συνεχίζεται έως σήμερα επηρεάζοντας τις ζωές και των αλλοδαπών, οι οποίοι επιδιώκουν την εκ νέου μετανάστευση από την Ελλάδα προς τις χώρες προέλευσής τους ή αλλού. Οι παραβάσεις των ανηλίκων που εισήχθησαν στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων κατά τα δύο δικαστικά έτη αφορούσαν κυρίως σε εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (ληστείες) και σε παραβάσεις του Ν. περί Ναρκωτικών.

- Από τη συγκριτική επισκόπηση του χρόνου που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης έως τον ορισμό της πρώτης δικασίμου κατά τα δύο έτη, διαγράφεται μια πορεία αυξανόμενης καθυστέρησης στην απονομή της δικαιοσύνης και επί των ανηλίκων παραβατών. Η συναγόμενη αυτή καθυστέρηση κρίνεται ως ιδιαίτερα προβληματική και αναιρεί την ίδια την ουσία της δικαιοσύνης, η οποία πρέπει να απονέμεται όχι μόνο ορθά, αλλά και έγκαιρα με απόλυτο σεβασμό στην αρχή της ισότητας των όπλων μεταξύ του κατηγορουμένου και του θύματος.

Συγκεφαλαιώνοντας, από τα παραπάνω αριθμητικά δεδομένα, δεν προέκυψαν σημαντικές αποκλίσεις ως προς τα ποιοτικά - ποσοτικά χαρακτηριστικά της παραβατικότητας των ανηλίκων και τη λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης.

2. Η ποιοτική διερεύνηση της συμβολής του επιμελητή ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας και της υποτροπής των ανηλίκων μέσα από ελεύθερες - μη τυποποιημένες συνεντεύξεις.

2.1 Η μεθοδολογία

Στα πλαίσια της εμπειρικής διερεύνησης του εγκληματοπροληπτικού ρόλου του επιμελητή ανηλίκων, επιλέχθηκε η ποιοτική μέθοδος της ελεύθερης - μη

τυποποιημένης συνέντευξης²⁵⁴ με επιμελητές της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών και Πειραιώς. Η επιλογή των προσώπων - ερωτώμενων (κας. Ε. Δελαβέκουρα και κας. Χ. Μουτσοπούλου) έγινε με πρωτοβουλία των προϊσταμένων των Υπηρεσιών, κας. Ιουλίας Θεοδωροπούλου και κας. Μυρσίνης Πυνκή αντίστοιχα, οι οποίες ανταποκρίθηκαν άμεσα και επέδειξαν μεγάλη προθυμία συνεργασίας και επαγγελματισμό καθ' όλη τη διάρκεια της επικοινωνίας μας. Η εν λόγω ερευνητική μέθοδος επιλέχθηκε, έτσι ώστε μέσα από ένα ευέλικτο και ανοιχτό σχήμα συνέντευξης, οι ερωτώμενες επιμελήτριες να δώσουν λεπτομερείς πληροφορίες, ελεύθερες περιγραφές και ερμηνείες χρησιμοποιώντας δικές τους εννοιολογικές κατηγορίες. Αμφότερες οι συνεντεύξεις έλαβαν τη μορφή συζητήσεων με ερωτήσεις χωρίς προκαθορισμένη σειρά, οι οποίες μεταβλήθηκαν, διαμορφώθηκαν, προστέθηκαν ή εξελίχθηκαν κατά τη διάρκειά τους, ενώ οι απαντήσεις των επιμελητριών που καταγράφηκαν εγγράφως από εμένα τη συνεντεύκτρια, συνέβαλαν σημαντικά στη διαμόρφωση των τελικών ερωτήσεων. Κατά την εφαρμογή της ερευνητικής μεθόδου, δε σημειώθηκαν δυσχέρειες, καθόσον είχε προηγηθεί πλήρης και σαφής ενημέρωση αναφορικά με το αντικείμενο και το σκοπό της έρευνας. Μάλιστα, οι ερωτώμενες επιμελήτριες ανηλίκων επέδειξαν μεγάλη προθυμία στο να μεταφέρουν με ευφράδεια, επιστημονική ακρίβεια, αυθορμητισμό και ειλικρίνεια την προσωπική τους εμπειρία από την επαφή με τους παραβατικούς ή προπαραβατικούς ανηλίκους. Το κλίμα υπήρξε φιλικό και άνετο, γεγονός που συνέβαλε στην εξαγωγή αξιόπιστων πορισμάτων αναφορικά με το ρόλο, τα όρια δράσης και τις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει στην καθημερινή πρακτική ο επιμελητής ανηλίκων. Οι βασικοί ερευνητικοί άξονες ήταν τρεις, ήτοι, η διερεύνηση του ρόλου του επιμελητή ανηλίκων όπως προβλέπεται στο Νόμο, όπως είναι στην πραγματικότητα και όπως θα έπρεπε να είναι σε ένα ιδανικό κράτος που μεριμνά για τη νεότητα και το μέλλον της ελληνικής κοινωνίας. Ο στόχος που τέθηκε ήταν η εξαγωγή πορισμάτων αναφορικά με τις συγκλίσεις και αποκλίσεις του ρόλου του επιμελητή ανηλίκων στις παραπάνω τρεις διαστάσεις της θεσμικής, της οντολογικής και της δεοντικής πραγματικότητας και η σκιαγράφηση του προφίλ του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου.

2.2 Τα ερευνητικά πορίσματα

²⁵⁴ Για μια αναλυτική επισκόπηση της ποιοτικής μεθόδου της μη τυποποιημένης συνέντευξης βλ. σχετικά Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα, Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, 1^η έκδοση, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999, σσ. 125-129 και 262-264.

Από τις εν λόγω συνεντεύξεις των επιμελητών ανηλίκων που παρατίθενται στο Παράρτημα ΙΙΙ, προέκυψαν με σαφήνεια τα εξής:

- Ο ρόλος του επιμελητή ανηλίκων είναι πρωτίστως προληπτικός και συμβάλλει στη δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη μέσα από την δικαστική ή διοικητική ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στον πρώτο. Αντίθετα, σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης, απουσιάζει η κρατική βούληση με συνέπεια την πιλοτική και με μικρή συχνότητα υλοποίηση προγραμμάτων που στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία των επιμελητών ανηλίκων, των Δήμων, των σχολικών φορέων και των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων.
- Το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, παρότι διαπνέεται συνολικά από θετικό και προοδευτικό πνεύμα, εμπεριέχει νομοθετικά κενά και οργανωτικές ελλείψεις που δυσχεραίνουν το έργο τους. Ως μεγαλύτερο πρόβλημα καταγράφηκε η έλλειψη δομών - φορέων - προγραμμάτων και ο συνεπαγόμενος δισταγμός των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών να επιβάλλουν μέτρα επανορθωτικής δικαιοσύνης, όπως είναι η συνδιαλλαγή θύτη - θύματος, η κοινωφελής εργασία κ.ά..
- Η σύγχρονη παραβατικότητα των ανηλίκων εμπεριέχει εντονότερα το στοιχείο της βίας για τη βία, ενώ ο σύγχρονος παραβατικός ανήλικος ζει κατά κανόνα σε ένα δυσλειτουργικό (οικογενειακό, φιλικό και κοινωνικό) περιβάλλον, στο οποίο είναι θύμα και θύτης ταυτόχρονα.
- Σημειώθηκε σύγκλιση των απόψεων των επιμελητριών, αναφορικά με το ιδανικό σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των ανηλίκων παραβατών, το οποίο στηρίζεται απόλυτα στην έννοια της εξωδικαστικής διαμεσολάβησης και στοχεύει στην εσωτερική αναμόρφωση του ανηλίκου, στη συνειδητοποίηση του παραβατικού χαρακτήρα της πράξης του και στην πρόληψη της υποτροπής του.
- Ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων, τόσο του Πειραιά όσο και της Αθήνας, διέπεται από διεπιστημονικότητα και επιστημονικό πλουραλισμό, καθώς οι επιμελητές προέρχονται κυρίως από κοινωνικές και νομικές επιστήμες που εξειδικεύονται στον τομέα των ανηλίκων. Στην αποτελεσματικότητα του έργου τους συμβάλλει σημαντικά η διάθεση συνεργασίας και η ανταλλαγή επιστημονικών απόψεων αναφορικά με τη μεταχείριση των ανηλίκων.

- Ο αριθμός των επιμελητών είναι περιορισμένος και απειλείται με συρρίκνωση μετά από εξαγγελίες για συγχώνευση με τους επιμελητές κοινωνικής αρωγής. Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα οδηγήσει στην αύξηση του αριθμού των υποθέσεων, στην άνιση κατανομή του ήδη περιορισμένου χρόνου των επιμελητών ανάμεσα σε ενηλίκους και ανηλίκους και, τελικά, στην ποιοτική υποβάθμιση του ερευνητικού τους έργου.

Συγκεφαλαιώνοντας, από την ποιοτική διερεύνηση του έργου του επιμελητή ανηλίκων, προκύπτει αδιαμφισβήτητα σημαντική απόκλιση μεταξύ της νομοθετικής, οντολογικής και δεοντικής πραγματικότητας του θεσμού και του ευρύτερου συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης, η οποία μάλιστα συνεχώς αμβλύνεται εξαιτίας της απουσίας του κοινωνικού κράτους δικαίου.

3. Προτάσεις και προοπτικές

Για την επίτευξη ενός συστήματος απονομής δίκαιης δικαιοσύνης που θα έχει ως στόχο την πρόληψη και όχι την καταστολή απαιτείται κρατική πρωτοβουλία και βούληση. Πιο συγκεκριμένα:

Σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης οι ενέργειες που πρέπει να γίνουν είναι πολλές και προσανατολίζονται στη λήψη μέτρων κοινωνικής, οικογενειακής και ευρύτερης προνοιακής πολιτικής, ήτοι:

- Μέτρα κοινωνικής πολιτικής, όπως είναι η διασφάλιση στις στέγης μέσω της χορήγησης στεγαστικών δανείων και επιδοτήσεων ενοικίων, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής μιας μερίδας πληθυσμού που βάλλεται από την έλλειψη ιδιόκτητης κατοικίας και η εξασφάλιση απασχόλησης και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας με ασφαλιστική κάλυψη με στόχο την πάταξη της ανεργίας και των οικονομικών δυσχερειών.
- Μέτρα οικογενειακής πολιτικής όπως είναι η χορήγηση οικογενειακών επιδομάτων, η ενίσχυση του κοινωνικού τουρισμού, η θέσπιση μιας εξανθρωπισμένης εργατικής νομοθεσίας μέσω της διασφάλισης αδειών, κηδεύσεως, λοχείας και ανατροφής τέκνων με στόχο την ενίσχυση του θεσμού της οικογένειας.
- Μέτρα ευρύτερης προνοιακής πολιτικής που αφορούν στη δημιουργική απασχόληση των νέων μέσω της ίδρυσης αθλητικών και πολιτισμικών κέντρων ενάντια στην κοινωνική απομόνωση που πλήττει τις μεγαλουπόλεις,

με ενεργή παρουσία ειδικών επιστημόνων (π.χ. ψυχολόγων, κοινωνιολόγων, κοινωνικών λειτουργών κ.ά.).

Σε επίπεδο δευτερογενούς πρόληψης θα μπορούσε να συμβάλλει:

- Η διενέργεια προληπτικών ελέγχων στις οικογένειες των ανηλίκων που κινδυνεύουν να εμπλακούν σε παραβατικές συμπεριφορές, με στόχο τη διάγνωση της σωματικής, ψυχικής και πνευματικής τους υγείας.
- Η επικοινωνία του ανηλίκου με εξειδικευμένους επιστήμονες (παιδοψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και κοινωνιολόγους) με στόχο την επανακοινωνικοποίηση και την εξάλειψη ή έστω μείωση του κινδύνου εμπλοκής σε παραβατικές πράξεις.
- Η ίδρυση ανοικτών κοινοτήτων εντός των σχολικών μονάδων με δομημένα προγράμματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και με δυνατότητα συμμετοχής τόσο του ανηλίκου όσο και της οικογένειάς του, με στόχο την εξάλειψη της οικογενειακής δυσλειτουργίας.

Σε επίπεδο τριτογενούς πρόληψης κρίνονται απαραίτητα τα εξής:

- Η ενίσχυση των εξωιδρυματικών μέτρων μεταχείρισης με εφαρμογή του περιορισμού σε καταστήματα κράτησης και ιδρύματα αγωγής εξαιρετικά και υπό συνθήκες που θα προάγουν την ψυχή, το σώμα και το πνεύμα των ανηλίκων.
- Η πρόβλεψη δομών και προγραμμάτων ώστε να καταστεί εφικτή η εφαρμογή των προβλεπόμενων στο Νόμο αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων.
- Η δημιουργία ενός ανοικτού κοινοτικού δικτύου πρόληψης και συμβουλευτικής στο πλαίσιο της μετασφρονιστικής αρωγής για τους ανηλίκους παραβάτες που απειλούνται με κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό αποκλεισμό.
- Η δημιουργία εστιών παιδαγωγικής υποστήριξης νέων με προβλήματα κοινωνικής ένταξης που θα παρέχουν στέγαση, συμβουλευτική, εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση - αποκατάσταση, επίβλεψη και μεταϊδρυματική αρωγή.
- Η ενίσχυση μορφών ελεύθερης ή ημιελεύθερης διαβίωσης για άτομα με κοινωνικές δυσκολίες ή ιδιαίτερες ανάγκες κοινωνικής ένταξης με απώτερο στόχο την αντικατάσταση του ιδρυματικού μοντέλου μεταχείρισης από την ίδρυση υπηρεσιών ανοικτής παιδαγωγικής μέριμνας και θεραπευτικής αγωγής.

- Η άμεση και συνεχής επαφή των εξωδρυματικών φορέων με τους ανηλίκους παραβάτες, με στόχο την εποπτεία, την καθοδήγηση και την επίβλεψη της εξελικτικής τους προόδου

Σε θεσμικό επίπεδο αναγκαία είναι:

- Η ενίσχυση των εξωδρυματικών φορέων μεταχείρισης μεταξύ των οποίων και ο θεσμός του επιμελητή ανηλίκων, ο οποίος δεν είναι δημοσιονομικά, αλλά προϋποθέτει ιδιαίτερη ευαισθησία, επικοινωνιακή ικανότητα και πολυεπίπεδη γνώση του ψυχισμού του ανηλίκου. Πιο συγκεκριμένα η διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων αναφορικά με την εξέλιξη και τις νέες μορφές του εγκληματικού φαινομένου, η αύξηση του αριθμού και η οικονομική ενίσχυση μέσω της κάλυψης των οδοιπορικών εξόδων των επιμελητών ανηλίκων προκειμένου οι ίδιοι: i)να αναλαμβάνουν ένα λογικό αριθμό υποθέσεων και να διαθέτουν επαρκή χρόνο ώστε να διερευνούν εις βάθος την προσωπικότητα και το περιβάλλον του εκάστοτε ανηλίκου, ii)να καθίστανται επαρκείς σε γνωστικό επίπεδο και iii)να μεταβαίνουν με μεγαλύτερη συχνότητα σε όλα τα περιστατικά εντός ή εκτός της έδρας τους, θα οδηγούσαν στην ουσιαστική αναμόρφωση, επανακοινωνικοποίηση, επανένταξη του προπαραβατικού ή παραβατικού ανηλίκου και στην αναβάθμιση του εν λόγω κλάδου.
- Η διαρκής επιμόρφωση των φορέων του σκληρού πυρήνα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, ήτοι των αστυνομικών, των εισαγγελέων και των δικαστών ανηλίκων, προκειμένου οι ίδιοι να αντιμετωπίζουν τους ανηλίκους με υπευθυνότητα, ευαισθησία και παιδαγωγικό πνεύμα.
- Η ουσιαστική επίβλεψη των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, προκειμένου να αποφευχθούν φαινόμενα υπέρβασης εξουσίας ή μεταχείρισης μη αρμόζουσας σε ανηλίκους, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με μεγάλη αυστηρότητα.

Συγκεφαλαιώνοντας, τα παραπάνω βήματα, εάν γίνουν, θα οδηγήσουν στην εδραίωση ενός απολύτως προνοιακού συστήματος ποινικής δικαιοσύνης το οποίο - αντί να καταστέλλει- θα προλαμβάνει τις παραβατικές συμπεριφορές, συμβάλλοντας έτσι στη προώθηση της δίκαιης απονομής της δικαιοσύνης, της ισότητας και της προστασίας των ανηλίκων.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Από τη θεωρητική και εμπειρική ανάλυση που προηγήθηκε συμπεραίνουμε ότι η βελτίωση του εθνικού θεσμικού πλαισίου που αφορά στην ποινική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών είναι αδιαμφισβήτητη αλλά δεν αρκεί. Η καταστολή έπεται της πρόληψης και από τη στιγμή που ο ανήλικος παραβάτης περάσει το κατώφλι του επίσημου κοινωνικού ελέγχου μετατρέπεται σε 'εν δυνάμει' ενήλικα εγκληματία. Ο κοινωνικός στιγματισμός, η απαξίωση, η περιθωριοποίηση, η απουσία υποστηρικτικών κρατικών δομών, σε συνδυασμό με την έλλειψη οικογενειακών δεσμών και τα βιοποριστικά προβλήματα με τα οποία κατά κανόνα έρχεται αντιμέτωπος ο ανήλικος παραβάτης αμέσως μετά την έξοδό του από το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, περισσότερο μάχονται παρά καλλιεργούν την κοινωνική συνείδηση και τη νομιμοφροσύνη. Για τους λόγους αυτούς, οι κρατικές δράσεις και πρωτοβουλίες πρέπει να αφορούν στην πρόληψη της παραβατικότητας. Το θεσμικό πλαίσιο του Κεμπέκ που αναλύθηκε εκτενώς αποτελεί ένα πρότυπο προληπτικής μεταχείρισης των νέων, οι οποίοι με τη σύμπραξη ειδικών επιστημόνων εσωτερικεύουν τις κοινωνικές αξίες και συμμορφώνονται αυθόρμητα σε ένα σύστημα που παρέχει κίνητρα και ανταμοιβή για εξέλιξη, πρόοδο και καταξίωση. Η πρόληψη όμως δε σταματά σε πρωτογενές και δευτερογενές επίπεδο, αλλά ενεργοποιείται και επί παραβατικών ανηλίκων με στόχο την ουσιαστική επανένταξη και την αποκατάσταση της προξενηθείσας βλάβης αντίστοιχα.

Αντίθετα, στην Ελλάδα, το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης είναι κατά κύριο λόγο κατασταλτικού χαρακτήρα. Οι ανήλικοι παραβάτες θεωρητικά χαίρουν μιας ειδικής μεταχείρισης μέσω της δυνατότητας επιβολής εναλλακτικών μέτρων (όπως είναι η κοινωφελής εργασία, η αποζημίωση του θύματος, η ανάθεση της επιμέλειας σε ανάδοχη οικογένεια ή αλλού κ.ά.). Στην πραγματικότητα όμως, η απουσία φορέων έκτισης εναλλακτικών ποινών, εξειδικευμένου επαρκούς προσωπικού και υποστηρικτικών προγραμμάτων οικονομικής, ηθικής και ψυχικής υποστήριξης νέων, έχει ως συνέπεια ότι οι ανήλικοι και νεαροί ενήλικες τυγχάνουν μιας μεταχείρισης όμοιας με τους ενήλικες που εμπνέεται από την τιμωρία (όπως είναι ο εγκλεισμός στα καταστήματα κράτησης ή στα ιδρύματα αγωγής) ή από την κρατική αδιαφορία για την περαιτέρω εξέλιξή τους. Έτσι λοιπόν, η ενηλικίωση του ανηλίκου παραβάτη σηματοδοτείται από τη μετάβασή του στις φυλακές ενηλίκων και

την καταδίκη του σε μια ισόβια τιμωρία²⁵⁵. Η σκληρή αυτή πραγματικότητα επαληθεύει την αρχική μας υπόθεση ότι οι ανήλικοι τοποθετούνται στο επίκεντρο του πολιτειακού ενδιαφέροντος ως παραβάτες που χρήζουν παραδειγματικής τιμωρίας και αποκλεισμού, με στόχο αφενός μεν τον εκφοβισμό των «ομοίων» τους και αφετέρου δε την προστασία της κοινωνίας από την απειλητική τους ύπαρξη.

Εν κατακλείδι, ο ανήλικος παραβάτης δε γεννιέται, αλλά γίνεται και μάλιστα δεν είναι άλλος από ένα γέννημα - θρέμμα της ίδια της κοινωνίας που πρώτα τον «ανέθρεψε» και τώρα τον τιμωρεί. Η δε παραβατικότητα των ανηλίκων αποτελεί αδιαμφισβήτητο φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας με αρνητικές συνέπειες σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Στην εξάλειψή της θα συνέβαλε η ανάπτυξη προνοιακών δομών μεταχείρισης και η εφαρμογή του τριπτύχου της επανορθωτικής δικαιοσύνης, ήτοι η αποιδρυματοποίηση, η αποδικαστικοποίηση και η αποποινικοποίηση. Άλλωστε, από το σύνολο της μελέτης προέκυψε με σαφήνεια ότι *«το έγκλημα δεν είναι ένα απρόβλεπτο και ξαφνικό φαινόμενο, αλλά η κατάληξη μιας σειράς δυσμενών επιδράσεων σε μια προσωπικότητα σταδιακά αλλοιούμενη, η οποία όμως θα μπορούσε να έχει αποσπαστεί από την απροσαρμοστικότητα με μια έγκαιρη παρέμβαση»*²⁵⁶. Τέλος, χρέος όλων μας είναι να μεριμνήσουμε ώστε, αφενός μεν ο ανήλικος -παραβάτης ή μη- να μην 'εκτίσει' την ποινή που του επέβαλε η κοινωνία, ήτοι την αδιαφορία, την απόρριψη, την περιθωριοποίηση και να μην εξελιχθεί σε κατ' επάγγελμα ή καθ' έξη ενήλικα εγκληματία και αφετέρου δε η κοινωνία να μη «νοσήσει» από την ίδια της την ύπαρξη, ήτοι τη νεότητα που διασφαλίζει τη συνέχειά της μέσα στο χρόνο.

²⁵⁵ Κατά την επίσκεψή μου και ορισμένων πρωτοετών τότε φοιτητών του ΠΜΣ Εγκληματολογίας στο Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα που έγινε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού προγράμματος με πρωτοβουλία της Κας Ζαραφωνίτου το έτος 2012, αίσθηση προκάλεσε η αυθόρμητη δήλωση ενός ανηλίκου κρατούμενου ότι *«θα σας δούμε ξανά σε λίγα χρόνια, όχι εδώ αλλά στον Κορυδαλλό»*.

²⁵⁶ Η προσέγγιση αυτή ανήκει στον G. Moens και παρατίθεται στο Μπεζέ Λ., ό.π., 1985, σσ. 113-114.

ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Αλεξιάδης Σ., *Προς αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος*, Θεσσαλονίκη, 1983, Σάκκουλας.

Αριστοτέλης, *Ρητορική* σε απόδοση Ηλία Ηλιού, Αθήνα, Κέδρος, 1984.

Βαλληνδράς Δ., *Η εγκληματολογική σημασία των κινήτρων*, χ.ό., Αθήνα, 1971.

Γάφος Η., *Η έννοια της διακρίσεως εις το Ποινικόν Δίκαιον Ανηλίκων*, Δικαστική, τ.Ε', 1933.

Γεωργούλας Σ., *Παρέκκλιση ανηλίκων, Θεωρητική, ερευνητική προσέγγιση και πολιτικές*, Αθήνα, Εκδόσεις Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδος, 2009.

Γιοβανόγλου Σ., «Από τη συμμετοχή στα «κοινά» στη συμμετοχή του «κοινού» στην αντεγκληματική πολιτική», *Εγκληματολογία*, τ. 1, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σσ. 121-129.

Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου Α., *Παραδόσεις Εγκληματολογίας Α'*, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1979.

Λασκαλάκης Η., «Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 1974, σσ. 370-384.

Δημήτραινα Γ., σε Μαργαρίτη Α./Δημήτραινα Γ., *Απόλυση ενηλίκων και εφήβων υπό όρο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1995, σελ. 55 επ..

Δημόπουλος Χ., Κοσμάτος Κ., *Δίκαιο ανηλίκων, Θεωρία και πράξη*, 2^η έκδοση, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, 2011.

Ζαραφονίτου Χ., *Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2003.

Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.

Καϊάφα - Γκμπάντι Μ., Παρατηρήσεις σε ΜΟΔΒερ 40/2001, *Ποινική Δικονομία*, 2002, σελ. 4 επ.

Καραγιαννίδης Χ., *Προς μια συμμετοχική αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2011.

Κοσμάτος Κ., «Οι νέες τροποποιήσεις του ποινικού δικαίου των ανηλίκων με τον Ν. 3860/2010», *Ποινική Δικονομία*, 2010, σελ. 806.

Κουράκης Ν., Μηλιώνη Φ. και ερευνητική ομάδα Νομικής Σχολής Αθηνών, *Ερευνα στις ελληνικές φυλακές. Τα σωφρονιστικά καταστήματα Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας*, Αθήνα-Κομοτηνή, Σάκκουλας, 1995.

- Κουράκης Ν.**, *Έφηβοι παραβάτες και κοινωνία*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999.
- Κουράκης Ν.Ε.**, *Δίκαιο παραβατικών ανηλίκων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Σάκκουλας, 2004.
- Κυριαζή Ν.**, *Η κοινωνιολογική έρευνα, Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, ια' έκδοση, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 1999.
- Λάζος Γ.** *Κριτική εγκληματολογία*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.
- Λαμπροπούλου Ε.**, *Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 1994, σσ. 99-106.
- Μαγγανάς Α.**, «Η επανορθωτική δικαιοσύνη (restorative justice) ως μέσον επίτευξης της κοινωνικής ειρήνης», *Ποινική Δικαιοσύνη*, τ.5, Αθήνα, 2000, σσ. 553-561.
- Μαγγανάς Α.**, «Κοινωνικές Υπηρεσίες για ανηλίκους: Ένας αποτελεσματικός τρόπος πρόληψης της νεανικής παραβατικότητας. Η εμπειρία του Κεμπέκ», *Ποινική Δικαιοσύνη & Εγκληματολογία*, 1/2010, έτος 2^ο, σσ. 12-17.
- Μαγγανάς Α.**, *Θέματα εγκληματολογικού και ποινικού δικαίου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.
- Μαγγανάς Α.**, *Ιδιαίτερα ζητήματα ποινικού δικαίου και ποινικής δικονομίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007.
- Μηλιόπουλος Α.**, Το δικαστήριο ανηλίκων ως όργανο καταστολής και η δυνατότητα ουσιαστικής παρέμβασής του στη ζωή των ανηλίκων παραβατών, *Αρμενόπουλος*, 1998, σελ. 907.
- Μπεζέ Α.**, *Ανήλικοι Παραβάτες, Μελέτη 20 περιπτώσεων*, Αθήνα-Κομοτηνή, Α.Ν. Σάκκουλας, 1985.
- Μπούκουρας Δ.**, «Η διαμόρφωση της προσωπικότητας του νεαρού εγκληματία μέσα στην οικογένεια. Οι ψυχολογικές διαστάσεις του προβλήματος», στο *Πρόληψη – Αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, Εισηγήσεις Συμποσίου Αθηνών, 14-16/10/1988, Αθήνα, Σάκκουλας, 1990.
- Πανταζή - Μελίστα Ε.**, «Δυσλειτουργικός ο ρόλος του Εισαγγελέα Ανηλίκων στην πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Ανάγκη αναβάθμισης αυτού», *Ποινική Δικονομία*, 2003.
- Παρατηρήσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου**, Ποινικό Μητρώο Ανηλίκων και Νεαρών Ενηλίκων, *Ποινικά Χρονικά*, 2009, σελ. 85 επ..
- Πιτσελά Α.**, *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*, στ' έκδοση, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2008.

Ρομπόκου - Καραγιάννη Α., *Κοινωνική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα*, τόμος Α', Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2007.

Σπινέλλη Κ., «Ανήλικοι εγκληματίες ή νεαροί παραβάτες; Το πρόβλημα υπό το πρίσμα της θεωρίας της ετικέτας», *Ποινικά Χρονικά*, τ. ΚΣΤ (26), 1976.

Σπινέλλη Κ.Α., Τρωϊάνου Α., *Δίκαιο ανηλίκων - Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις*, β' έκδοση αναθεωρημένη, Αθήνα - Κομοτηνή, Σάκκουλας Αντ. Ν., 1992.

Τρωϊάνου - Λουλά Α., *Η ποινική νομοθεσία ανηλίκων*, Αθήνα, Σάκκουλας, 1987.

Τρωϊάνου-Λουλά Α., *Δίκαιο ανηλίκων: ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1987.

Τρωϊάνου-Λουλά Α., *Η Υπηρεσία Επιμελητών των Δικαστηρίων Ανηλίκων*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1999.

Τρωϊάνου-Λουλά Α., Ταβουλάρη Μ., Δερμάτη Σ., *Μετέφηβοι. Ποινική αντιμετώπιση, Σωφρονιστική μεταχείριση*, Αθήνα, Σάκκουλας, (Ποινικά, τ. 51), 1997.

Τσήτσουρα Α., «Νεότερες τάσεις στη θυματολογία. Τι συζητήθηκε στο 10ο Διεθνές Συμπόσιο Θυματολογίας. Montréal, Καναδάς, 6-11 Αυγούστου 2000», *Ποινικός Λόγος*, τ.2, Αθήνα, 2001, σσ. 721-726.

Τσίγκανου Ι., *Η έρευνα τεκμηρίων*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις στους δευτεροετείς μεταπτυχιακούς φοιτητές του ΠΜΣ Εγκληματολογίας, Χειμερινό Εξάμηνο 2013.

Φαρσεδάκης Ι., *Η εγκληματολογική σκέψη από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας*, τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη, 1990.

Φαρσεδάκης Ι., *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005.

Φαρσεδάκης Ι., *Στοιχεία εγκληματολογίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005.

Χαΐδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1990.

Χαΐδου Α., *Θετικιστική εγκληματολογία, Αιτιολογικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 1996.

Χαΐδου Α., *ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ, Συμπλήρωμα για το μάθημα: Εγκληματικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*, Χειμερινό εξάμηνο 2008-2009.

Χαϊνάς Ε., Χαλκιά Α., «Δ' Επιστημονικά Συνέδρια - Συμπόσια - Ημερίδες - Συναντήσεις», *Εγκληματολογία*, τ. 2, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σσ. 112-117.

ΞΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Bock G.R., Goode J., *Genetics of criminal and antisocial behavior*, Chichester, J. Wiley and Sons, 1996.

Cloward R., Ohlin L., *Delinquency and Opportunity: A theory of delinquent Gangs*, new York, The Free Press, 1960.

Cohen A.K., *Delinquent Boys: The culture of the gang*, New York: Free Press, 1955.

Delmas-Marty M., *Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής*, (μτφρ. - εισαγωγή: Χ. Ζαραφωνίτου, εισαγωγικό σημείωμα: Α. Μαγγανά), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, χ.χ..

Empey L.T., *American Delinquency: Its meaning and construction*, Homewood, IL: Dorsey, 1978.

Erikson K.T., «Notes on the sociology of deviance» στο Becker H.S., *The other side Perspectives on deviance*, New York, Free Press, 1964, pp. 9-22.

Farrington D. P., "Predictors of violent young offenders" in Feld B. C. and Bishop D. M. (Eds.), *The Oxford Handbook of Juvenile Crime and Juvenile Justice*, Oxford, Oxford University Press, 2012, pp. 146-171.

Garland D., «The limits of the Sovereign State», *British Journal of Criminology*, 36 (4), 1996. pp. 445-471.

Glueck S. & E., *Unraveling Juvenile Delinquency*, Cambridge, Harvard University Press, 1950.

Hart H., *Preventive treatment of neglected children*, New York, Charities Publication Committee, 1910.

Hawkins J.D., Pastor P.A., Beli M., Morisson S., A typology of cause - focused strategies of delinquency prevention, *Reports of the national juvenile justice assessment centers*, U.S. Department of Justice, 1980.

Hirschi T., *Causes of delinquency*, Berkeley, CA: University of California Press, 1969.

Kaiser G., *Kriminologie. Ein Lehrbuch*, 2^{ne} Edition, Heidelberg, 1988.

Kittrie NN., *The right to be different: Deviance and enforced therapy*, Baltimore, M.D., John Hopkins University Press, 1971.

Kretshmer E., *Physique and Character*, NY, Harcourt Brace, 1925.

Lemert E.M., *Social Pathology*, New York, Mc Graw Hill, 1951.

Lipton D., Martinson R., Wilks J., *The effectiveness of correctional treatment*, New York: Praeger, 1975.

- Lombroso C.**, *Criminal Man*, NY, Putnam, 1911.
- Mannheim H.**, *Comparative criminology, A Text Book*, Routledge & Kegan Paul, London, 1965.
- Marx K.**, *Theories of Surplus Value*, New York, International Publishers, 1968.
- McCord W. & J., Zola I.**, *Origins of crime*, New York, Columbia, University Press, 1959.
- Miller W.**, “Lower Class Culture as a generating Milieu of Gang Delinquency”, στο *Journal of Social Issues*, 14: 1958, pp. 5-19.
- Muncie J.**, «The globalization of crime control - the case of youth and juvenile justice: Neo-liberalism, policy convergence and international conventions», *Theoretical Criminology*, vol. 9 (1), 2005, p. 35.
- Nye F.I.**, *Family Relationships and delinquent behavior*, Westport, Greenwood Press, 1958.
- Palmer T., Lewis R.**, *An evaluation of juvenile diversion*, Cambridge, Mass, 1980.
- Patterson G.R.**, *Coercive family processes*, Eugene, Oregon, Castalia Publ. Company, 1982.
- Pinatel J., Leblanc M., Bertrand**, “*Inadaptation juniveile: étude de 100 rapports d’observation*”, ACPT, 1955 & *Revue de Science Criminelle*, 1954.
- Rutherford A., Bengur O.**, *Community-based alternatives to juvenile incarceration*, Wishington, D.C: National Institute of Law enforcement and criminal Justice, 1976.
- Schaffstein F.**, *Jugendstrafrecht*, 3 Aufl., Stuttgart, 1970.
- Schur E.**, *Rethinking the delinquency problem*, New Jersey, 1973.
- Schur E.M.**, *Radical non intervention: Rethinking the delinquency problem*, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1973.
- Shneider H.J.**, *Kriminologie*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 1987.
- Short J., Strodtbeck F.**, *Group process and Gang Delinquency*, Chicago, The University of Chicago Press, 1965.
- Sykes G., Matza D.**, “Techniques of neutralization: A theory of delinquency”, *American Sociological Review*, Vol. 22, 1957, pp. 667-670.
- Sykes G.M.**, *The society of captives*, New York: Athenaeum Press, 1965.
- Tarde G.**, *The laws of imitation* (1903), Gloucester Mass, 1962.

Tittle C.R., Grasmick H.G., “Urbanity: Influences of urbanness. Structure and culture”, *Social Science Research*, 30, 2001, p. 313-335.

Van den Haag E., *Punishing criminals*, New York: Basic Books, 1975.

West D.J. & Farrington D.P., *Who becomes delinquent?*, Heinemann, London, 1973.

White J.L. and others, “How early can we tell? Predictors of childhood conduct disorder and adolescent delinquency”, *Criminology*, 28 (4), 1990, pp. 507-533.

Wilson J.Q., Kelling G., *Broken windows: The police and neighborhood safety*, Atlantic Monthly, Mars 1982, pp. 29-38.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο του Ν. 3860/2010: <http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=EDGoAWfMKgM%3d&tabid=64>.

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα: «*Η πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας, οι τρόποι αντιμετώπισής της και ο ρόλος της δικαιοσύνης των ανηλίκων στην Ευρωπαϊκή Ένωση*» (2006/C 110/13), στο EUR - Lex «*Η πρόσβαση στο δίκαιο της Ένωσης*»: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IE0414:EL:NOT>.

Δελτία τύπου του Συνηγόρου του Πολίτη με την ιδιότητά του ως Συνηγόρου του Παιδιού: <http://www.synigoros.gr/?i=childrens-rights.el.efarmoges>.

Δελτίο Τύπου του Συνηγόρου του Πολίτη, 15-05-2012: <http://www.synigoros.gr/resources/20120512-dt-episkeyh-fylakes-anhlikwn-aylwna--2.pdf>.

Ειρήνη Πανταζή – Μελίστα (Αντεισαγγελέας Εφετών και Πρόεδρος Δ.Σ. Ε.Π.Α.Α.), Κύρια παρουσίαση: www.epaa.gr/ppt/pantazi1.ppt.

Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο Νόμου «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις»: http://www.dsnet.gr/Epikairothta/Nomothesia/n3189_2003.htm.

Ενημερωτικό σημείωμα για το σχέδιο του Ν. 3189/2003 «*Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων*»: <http://www.ministryofjustice.gr/site/el/%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%99%CE%9A%CE%97.aspx>.

Ετήσια έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη, 2005, σσ. 175-176: http://www.synigoros.gr/resources/docs/627_04_apologismos_dp.pdf.

Ζουλινάκη Α., «Τρόποι κοινωνικής πρόληψης της παραβατικότητας των ανηλίκων σε χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής», στο Συνέδριο με τίτλο: *Τα τοπικά συμβούλια παραβατικότητας και η πρόληψη του εγκλήματος*, 17.05.2006: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/p1.pdf>, σσ. 64-67.

«Κανόνες για την προστασία των ανηλίκων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους»: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opensslpdf.pdf?reldoc=y&docid=4bda6bfc2>.

Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.: <http://kesathea.org/main.php>.

Μπέσιλα-Βήκα Ε., Τρόπος σύστασης και λειτουργίας ενός Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Πρακτικά Συνεδρίου «Τα Τοπικά Συμβούλια Παραβατικότητας και η Πρόληψη του Εγκλήματος», 17-5-2006: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/p1.pdf>, σσ. 51-54.

N. 2101/1992:
<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=ZQGYSLRgy24%3d&tabid=132>, σελ. 4110 επ..

N. 2462/1997:
<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=SZIdmkFXtgs%3d&tabid=132>.

N. 2502/1997:
<http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=zJ9l6g6woLA%3d&tabid=132>.

Οργανισμός του Υπουργείου Δικαιοσύνης (ΠΔ 36/2000):
<http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/ΟργανισμόςΥπΔικαιοσυνης.pdf>.

«Ποιοτικά χαρακτηριστικά του έργου των υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων»,
<http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/poiotika.pdf>.

Πρόσφατη διαβούλευση του κώδικα δεοντολογίας επιμελητών ανηλίκων:
http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/Kodikas_deo.pdf.

Πυκνή Μ., «Ανυπαρξία υποστηρικτικών προγραμμάτων εκπαίδευσης και απασχόλησης για τους ανηλίκους παραβάτες»: http://freshstartproject.eu/wp-content/uploads/2011/06/FS_Newsletter_01_Article_Pukni_EL.pdf, σελ. 4.

«Στοιχειώδεις (ή Ελάχιστοι) Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για την Απονομή Δικαιοσύνης σε Ανηλίκους» ή αλλιώς «Κανόνες του Πεκίνο»:
<http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>.

Σύνδεσμος των Επιμελητών Δικαστηρίων Ανηλίκων:
<http://www.epimelitesanilikon.gr/>.

Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας: <http://www.niotho-asfalis.gr/na/>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2010-2011

ΠΙΝΑΚΑΣ 1α

Αριθμός υποθέσεων και αριθμός προσαχθέντων ανηλίκων

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης.

Οι υποθέσεις καταγράφονται αποκλειστικά τη φορά που εκδίδεται απόφαση ουσίας [τέλεσε, δεν τέλεσε, πάει οριστικά ποινική δίωξη]).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	
ΣΥΝΟΛΟ (1 + 2)	3190
1. Προσαχθέντες για πρώτη φορά	1668
ΣΥΝΟΛΟ	
1.1. Αγόρια	1434
2.1. Κορίτσια	234
2. Υπότροποι	
ΣΥΝΟΛΟ	1522
2.1. Αγόρια	1479
2.2. Κορίτσια	43
ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	
ΣΥΝΟΛΟ (1 + 2 + 3)	2668
1. Πρωτοείσακτες	2265
2. Από αναβολή (ιδίου δικαστικού έτους)	111
3. Από αναβολή (προηγούμενου δικ.έτους)	262
4. Από αναβολή (ιδίου και προηγούμενου δικ.έτους)	30

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΥΕΑ Αθηνών:

Στην κατηγορία **ΥΠΟΤΡΟΠΟΙ** έχουν περιληφθεί όλοι όσοι δεν είναι πρωτοείσακτοι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1β
Αριθμός υποθέσεων και αριθμός προσαχθέντων ανηλίκων

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης.

Οι υποθέσεις καταγράφονται αποκλειστικά τη φορά που εκδίδεται απόφαση ουσίας [τέλεσε, δεν τέλεσε, παύει οριστικά ποινική δίωξη]).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΡΙΜΕΛΕΣ

<u>ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ</u>	
Σ Υ Ν Ο Λ Ο (1 + 2)	286
1. Προσαχθέντες για πρώτη φορά	
ΣΥΝΟΛΟ	122
1.1. Αγόρια	113
2.1. Κορίτσια	9
2. Υπότροποι	
ΣΥΝΟΛΟ	164
2.1. Αγόρια	158
2.2. Κορίτσια	6
<u>ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ</u>	
Σ Υ Ν Ο Λ Ο (1 + 2 + 3)	171
1. Πρωτοείσακτες	98
2. Από αναβολή (ιδίου δικαστικού έτους)	27
3. Από αναβολή (προηγούμενου δικ.έτους)	36
4. Από αναβολή (ιδίου και προηγούμενου δικ.έτους)	10

ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΗ της ΥΕΑ Αθηνών:

Στην κατηγορία **ΥΠΟΤΡΟΠΟΙ** έχουν περιληφθεί όλοι όσοι δεν είναι πρωτοείσακτοι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2α
Αριθμός προσαχθέντων ανηλίκων και εθνικότητα αυτών

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών: Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ								
Αριθμός προσφευγόντων ανηλίκων	ΕΛΛΗΝΙΚΗ (από αυτούς ROM)	ΠΑΛΙΝΝΟ- ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΑΛΒΑΝΙΚΗ	ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ	ΠΑΚΙΣΤΑΝΙΚΗ	ΑΛΛΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ γνωστής εθνικότητας	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ αδιευκρίνιστης εθνικότητας
3190	1526 (154)	21	347	31	57	57	439	712

Σημαντική σημείωση:

Τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν από τη διασταύρωση διαφόρων πηγών: καταγραφές στα ατομικά δελτία ανηλίκων για τους οποίους έχει διεξαχθεί κοινωνική έρευνα, ονοματεπώνυμο (με τη χρήση ελληνικού ή λατινικού αλφάβητου) και φύση της παράβασης (παράβαση νομοθεσίας περί αλλοδαπών) για τους ανηλίκους που έχουν δικασθεί ερήμην ή χωρίς να έχει συνταχθεί ατομικό δελτίο.

Ειδικότερα,

Στην ομάδα *ROM* Έλληνες έχουν συμπεριληφθεί αποκλειστικά όσοι εξητηρετούνται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Στην ομάδα *Παλινοστούντες* έχουν συμπεριληφθεί αποκλειστικά όσοι φέρουν έγγραφα από τα οποία προκύπτει η ιδιότητα του ομογενούς

Στην ομάδα *Αλλοδαποί αδιευκρίνιστης εθνικότητας* έχουν συμπεριληφθεί αλλοδαπά ονόματα οι οποίοι δεν προσήλθαν να δικασθούν και για τους οποίους δεν συντάχθηκε ατομικό δελτίο

Επισημαίνεται ότι η εθνικότητα δεν αναγράφεται στο Βιβλίο Δημοσίευσης Αποφάσεων του Δικαστηρίου Ανηλίκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 2β
Αριθμός προσαχθέντων ανηλίκων και εθνικότητα αυτών

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών: Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΡΙΜΕΛΕΣ

Αριθμός προσαχθέντων ανηλίκων	ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ						
	ΕΛΛΗΝΙΚΗ (από αυτούς ROM)	ΠΑΛΙΝΝΟ- ΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΑΛΒΑΝΙΚΗ	ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ	ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ	ΠΑΚΙΣΤΑΝΙΚΗ	ΑΛΛΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ γνωστής εθνικότητας
286	96 (30)	9	58	2	1	2	58
							60

Σημαντική σημείωση:

Τα παραπάνω στοιχεία προκύπτουν από τη διασταύρωση διαφόρων πηγών: καταγραφές στα ατομικά δελτία ανηλίκων για τους οποίους έχει διεξαχθεί κοινωνική έρευνα, ονοματεπώνυμο (με τη χρήση ελληνικού ή λατινικού αλφάβητου) και φύση της παράβασης (παράβαση νομοθεσίας περί αλλοδαπών) για τους ανήλικους που έχουν δικασθεί ερήμην ή χωρίς να έχει συνταχθεί ατομικό δελτίο.

Ειδικότερα,

Στην ομάδα ROM Έλληνες έχουν συμπεριληφθεί αποκλειστικά όσοι εξυπηρετούνται από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Στην ομάδα Παλιννοστούντες έχουν συμπεριληφθεί αποκλειστικά όσοι φέρουν έγγραφα από τα οποία προκύπτει η ιδιότητα του ομογενούς

Στην ομάδα Αλλοδαποί αδιευκρίνιστης εθνικότητας έχουν συμπεριληφθεί αλλοδαπά ονόματα οι οποίοι δεν προσήλθαν να δικασθούν και για τους οποίους δεν συντάχθηκε ατομικό δελτίο

Επισημαίνεται ότι η εθνικότητα δεν αναγράφεται στο Βιβλίο Δημοσίευσης Αποφάσεων του Δικαστηρίου Ανηλίκων

ΠΙΝΑΚΑΣ 3^α

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ & ΦΥΛΟ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ
13 – 15 ετών	15 – 18 ετών	13 – 15 ετών	15 – 18 ετών	13-18 ετών
328	2535	65	197	3125

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Καταγράφονται επίσης αγόρια 8-13 ετών: 50

καθώς και κορίτσια 8-13 ετών: 15

σύνολο: 65

δηλ. Γενικό σύνολο: **3190**).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3β

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΝΑ ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ & ΦΥΛΟ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΡΙΜΕΛΕΣ

ΑΓΟΡΙΑ		ΚΟΡΙΤΣΙΑ		ΣΥΝΟΛΟ
13 – 15 ετών	15 – 18 ετών	13 – 15 ετών	15 – 18 ετών	13-18 ετών
35	234	4	11	284

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Καταγράφονται επίσης αγόρια 8-13 ετών: 2

καθώς και κορίτσια 8-13 ετών: 0

σύνολο: 2

δηλ. Γενικό σύνολο: 286).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4^ο
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:
 Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
Δεν παρακολούθησε καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	136	21
Απόφοιτος Δημοτικού	266	18
Απόφοιτος Γυμνασίου	319	36
Απόφοιτος Λυκείου (Γενικού και ΕΠΑΛ)	167	23
Απόφοιτος Σχολής Μαθητείας (π.χ. ΟΑΕΔ, Τεχνικής Σχολής)	14	2
Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης (ΙΕΚ κ.λπ.)	6	2
Σπουδαστής ΤΕΙ Φοιτητής ΑΕΙ	16	3
Αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση	1989	172
Σ Υ Ν Ο Λ Ο (3190)	2913	277

Σημαντικές επισημάνσεις:

1. Η εκπαιδευτική κατάσταση των ανηλίκων καταγράφεται κατά τον χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης (χρόνος σύνταξης και υποβολής του ατομικού δελτίου του ανηλίκου) που απέχει αισθητά από τον χρόνο τέλεσης της πράξης. Κατά τον ενδιάμεσο αυτό χρόνο οι Επιμελητές Ανηλίκων επεμβαίνουν βελτιωτικά στη δραστηριότητα και τους όρους κοινωνικού βίου του ανηλίκου, ώστε τόσο ο ίδιος όσο και η οικογένειά του κινητοποιούνται, μεταξύ άλλων, και σε ζητήματα εκπαιδευτικής ένταξης. Επομένως, η ως άνω καταγραφή αντανακλά την κατάσταση των ανηλίκων μετά τις εν λόγω παρεμβάσεις.
2. Η κατηγορία *αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση* αφορά α) σε ανηλίκους που δεν προσήλθαν να δικασθούν (μεταξύ άλλων, αγνώστου διαμονής), και ως εκ τούτου ουδέποτε συνεργάστηκαν με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων ώστε να καταστούν γνωστά και τα εν λόγω στοιχεία τους ή β) σε ανηλίκους που έχουν εισαχθεί αποκλειστικά για παραβάσεις ΚΟΚ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4β
ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΠΡΟΣΑΧΘΕΝΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται αποκλειστικά την πρώτη φορά που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΡΙΜΕΛΕΣ

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ
Δεν παρακολούθησε καμία βαθμίδα εκπαίδευσης	27	4
Απόφοιτος Δημοτικού	57	2
Απόφοιτος Γυμνασίου	49	5
Απόφοιτος Λυκείου (Γενικού και ΕΠΑΛ)	12	
Απόφοιτος Σχολής Μαθητείας (π.χ. ΟΑΕΔ, Τεχνικής Σχολής)	2	
Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης (ΙΕΚ κ.λπ.)	1	
Σπουδαστής ΤΕΙ Φοιτητής ΑΕΙ	1	
Αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση	122	4
Σ Υ Ν Ο Λ Ο (297)	271	15

Σημαντικές επισημάνσεις:

1. Η εκπαιδευτική κατάσταση των ανηλίκων καταγράφεται κατά τον χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης (χρόνος σύνταξης και υποβολής του ατομικού δελτίου του ανηλίκου) που απέχει αισθητά από τον χρόνο τέλεσης της πράξης. Κατά τον ενδιάμεσο αυτό χρόνο οι Επιμελητές Ανηλίκων επεμβαίνουν βελτιωτικά στη δραστηριότητα και τους όρους κοινωνικού βίου του ανηλίκου, ώστε τόσο ο ίδιος όσο και η οικογένειά του κινητοποιούνται, μεταξύ άλλων, και σε ζητήματα εκπαιδευτικής ένταξης. Επομένως, η ως άνω καταγραφή αντανακλά την κατάσταση των ανηλίκων μετά τις εν λόγω παρεμβάσεις.
2. Η κατηγορία *αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση* αφορά α) σε ανηλίκους που δεν προσήλθαν να δικασθούν, και ως εκ τούτου ουδέποτε συνεργάστηκαν με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων ώστε να καταστούν γνωστά και τα εν λόγω στοιχεία τους ή β) σε ανηλίκους που έχουν προσωρινώς ή κατά άλλο τρόπο κρατηθεί σε καταστήματα κράτησης, για τους οποίους δεν συντάσσεται ατομικό δελτίο από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Καταγράφεται ο αριθμός των επιβληθέντων μέτρων ανεξαρτήτως του αριθμού των ανηλίκων που κρίθηκε ότι τέλεσαν την πράξη, ο οποίος μπορεί να είναι μικρότερος καθώς σε έναν ανήλικο είναι δυνατόν να επιβληθούν στο ίδιο έτος περισσότερα μέτρα για διαφορετικές υποθέσεις)

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΒΛΗΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά-Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ) και άλλη ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ		ΤΡΙΜΕΛΕΣ		ΣΥΝΟΛΟ		ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ
	ΠΑΡΩΝ	ΑΠΩΝ	ΠΑΡΩΝ	ΑΠΩΝ	ΠΑΡΩΝ	ΑΠΩΝ	
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	237	1366	3		240	1366	1606
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	16		5		21		21
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ							0
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ Συμπεριλαμβάνονται -13 περιπτώσεις (9 στο Μονομελές+4 στο Τριμελές) με παράλληλη επιβολή όρου της παρακολούθησης σχολείου - 37 περιπτώσεις (25 στο Μονομελές+ 12 στο Τριμελές) με παράλληλη επιβολή όρου της παρακολούθησης προγραμμάτων -21 περιπτώσεις (14 στο Μονομελές+ 7 στο Τριμελές) με παράλληλη επιβολή αποζημίωσης -10 περιπτώσεις (6 στο Μονομελές+ 4 στο Τριμελές) με παράλληλη επιβολή της έκφρασης συγγνώμης -1 περίπτωση με παράλληλη επιβολή συνδιαλλαγής -2 περιπτώσεις με παράλληλη επιβολή κοινωφελούς εργασίας (στο Μονομελές) -2 περιπτώσεις με παράλληλη επιβολή συμβολικής αποζημίωσης σε κοινωφελή φορέα (στο Μονομελές)	246	469	68	28	314	497	811
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ							0
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ/ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΥΓΓΝΩΜΗΣ	7		1		8		8
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ	10				10		10
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	1		1		2		2
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	5		1		6		6

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2010-2011\ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ 2010-11.doc 9

ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ							0
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ							0
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ							0
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	1	29		2	1	31	32
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ)							
ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΦΟΡΕΑ	2		2		4		4
ΣΥΝΟΛΟ αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων	525	1864	81	30	606	1894	2500
ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):							
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ		9	11	56	11	65	76
ΦΥΛΑΚΙΣΗ		29	4	15	4	44	48
ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)		1	2		2	1	3
ΚΑΘΕΙΡΕΗ				1		1	1
ΣΥΝΟΛΟ άλλης ποινικής μεταχείρισης	0	39	17	72	17	111	128
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	525	1903	98	102	623	2005	2628

ΠΙΝΑΚΑΣ 6^α

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται όλες τις φορές που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης.

Αναφορικά με το αδίκημα καταγράφεται η κύρια πράξη του κατηγορητηρίου δηλ. αυτή που κατά ΠΚ ή ειδικό ποινικό νόμο είναι δυνατό να επισύρει τη μεγαλύτερη ποινή).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ		ΑΠΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ
	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ	475	6	642	8	1131
ΚΛΟΠΗ	260	35	346	72	713
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	35	8	53	9	105
ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	4		8	3	15
ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ			1		1
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ	31	3	82	15	131
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	3		2		5
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	142	7	108	8	265
ΑΠΑΝ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	49	13	24	1	87
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	10		4	1	15
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	67	2	19		88
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	40	1	2		43
ΛΟΠΠΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	15		8		23
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ			1		1
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	2				2

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2010-2011\ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ 2010-11.doc 11

ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	9		7		16
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	16		3		19
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	6		8		14
ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	3	2	54		59
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	10	2	32	11	55
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	1		2		3
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ		2	1		3
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	1	2		4	7
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	29		7		36
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	5		585	14	604
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	15	3	9		27
ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ	2	3	21	21	47
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ			8	1	9
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):					
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ	21		14	1	36
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	3	1	20	2	26
ΑΛΛΑ	134	8	50	11	203
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1388	98	2121	182	3789

ΠΙΝΑΚΑΣ 6β

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Οι ανήλικοι καταγράφονται όλες τις φορές που εισάγονται στο εν λόγω έτος και ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης.

Αναφορικά με το αδίκημα καταγράφεται η κύρια πράξη του κατηγορητηρίου δηλ. αυτή που κατά ΠΚ ή ειδικό ποινικό νόμο είναι δυνατό να επισύρει τη μεγαλύτερη ποινή).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΡΙΜΕΛΕΣ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών: συμπληρώνονται μόνο τα αδικήματα αρμοδιότητας Τριμελούς Δικαστηρίου Ανηλίκων)

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ		ΑΠΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ		ΣΥΝΟΛΟ
	Αγόρια	Κορίτσια	Αγόρια	Κορίτσια	
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ					
ΚΛΟΠΗ ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΥΠΕΞΔΙΡΕΣΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ					
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΠΩΛΗΣΗ	37	3	65	2	107
ΑΠΛΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ					
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΤΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ					
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ					
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ					
ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ					
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ					
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ					

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2010-2011\ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ 2010-11.doc 13

ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ					
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ					
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ					
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ					
ΕΞΥΒΡΙΣΗ					
ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ					
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ					
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):					
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	3	2			5
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ	4				4
ΒΙΑΣΜΟΣ	11		3		14
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΒΙΑΣΜΟΥ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΒΙΑΣΜΟ	2		1		3
ΛΗΣΤΕΙΑ	169	4	60	2	235
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΛΗΣΤΕΙΑ	5	2	6		13
ΑΛΛΑ	31				31
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	262	11	135	4	412

ΠΙΝΑΚΑΣ 7^α

ΜΕΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΚΔΙΚΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΣΙΔΙΚΙΑΣ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Καταγράφεται ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ του χρόνου τέλεσης της πράξης και της έκδοσης της απόφασης ουσίας από το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ

Μέσο χρονικό που μεσολαβεί από τη στιγμή που προσέρχεται ο ανήλικος στον Εισαγγελέα Ανηλίκων μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικάσιμου	Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τη στιγμή προσέλευσης του ανηλίκου στην Εισαγγελία Ανηλίκων μέχρι την ημέρα τελεσιδικίας της υπόθεσής του
2 ΕΤΗ και 6 ΜΗΝΕΣ	2 ΕΤΗ και 8 ΜΗΝΕΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ 7β

ΜΕΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΚΔΙΚΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΕΛΕΣΙΔΙΚΙΑΣ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών:

Καταγράφεται ο χρόνος που μεσολαβεί μεταξύ του χρόνου τέλεσης της πράξης και της έκδοσης της απόφασης ουσίας από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Αθηνών).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΤΡΙΜΕΛΕΣ

Μέσο χρονικό που μεσολαβεί από τη στιγμή που προσέρχεται ο ανήλικος στον Εισαγγελέα Ανηλίκων μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου	Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τη στιγμή προσέλευσης του ανήλικου στην Εισαγγελία Ανηλίκων μέχρι την ημέρα τελεσιδικίας της υπόθεσής του
1 ΕΤΟΣ και 5 ΜΗΝΕΣ	2 ΕΤΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5B
ΚΥΡΙΑ ΕΚΒΑΣΗ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
(που κατέληξαν σε οριστικό αποτέλεσμα)

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών: Σύμφωνα και με τον πίνακα 1 οι υποθέσεις καταγράφονται αποκλειστικά τη φορά που εκδίδεται απόφαση ουσίας: τέλεσε, δεν τέλεσε, παύει οριστικά ποινική δίωξη. Καταγράφεται ένα μέτρο ή ποινή ανά υπόθεση ανεξαρτήτως του αριθμού των κατηγορουμένων ανά υπόθεση και του αριθμού των επιβληθέντων μέτρων ανά κατηγορούμενο).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΟΛΟ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ N2668	ΤΡΙΜΕΛΕΣ N171	ΣΥΝΟΛΟ
1. ΕΠΙΒΛΗΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά-Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ)			
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	1603	3	1606
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	16	5	21
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ			
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	567	36	603
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ			
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ/ΕΚΦΡΑΣΗ ΣΥΓΓΝΩΜΗΣ	7+(1+6)=14	1+4=5	19
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ	10+14=24	+7=7	31
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	1+2=3	1	4
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	5+25=30	1+12=13	43
ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	+9=9	+4=4	13
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ			
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ			
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	30	1	31
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ) ΣΥΜΒΟΛΙΚΗ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΦΟΡΕΑ	2+2=4	2	6

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2010-2011\ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ2 2010-11.doc 1

ΣΥΝΟΛΟ αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων	2300	77	2377
2. ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ			
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ	9	59	68
ΦΥΛΑΚΙΣΗ	29	19	48
ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)			
ΚΑΘΕΙΡΣΗ		1	1
ΣΥΝΟΛΟ άλλης ποινικής μεταχείρισης	38	79	117
3. ΑΠΑΛΛΑΚΤΙΚΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ	330	15	345
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2668	171	2839

ΠΙΝΑΚΑΣ 6Γ

(Σημείωση της ΥΕΑ Αθηνών: Σύμφωνα και με τον πίνακα 1 οι υποθέσεις καταγράφονται αποκλειστικά τη φορά που εκδίδεται απόφαση ουσίας: τέλεσε, δεν τέλεσε, παύει οριστικά ποινική δίωξη.
Αναφορικά με το αδίκημα καταγράφεται η κύρια πράξη της δικαστικής απόφασης δηλ. αυτή που κατά ΠΚ ή ειδικό ποινικό νόμο είναι δυνατό να επισύρει τη μεγαλύτερη ποινή).

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ N2668	ΤΡΙΜΕΛΕΣ N171	ΣΥΝΟΛΟ
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ	884		884
ΚΛΟΠΗ	422		422
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	54		54
ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	11		11
ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ	1		1
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ	82		82
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	3		3
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	163	6	169
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΠΩΛΗΣΗ		67	67
ΑΠΑΝ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	44		44
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	15		15
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	49	2	51
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	26		26
ΛΟΙΠΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	18		18
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ	1		1
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	2		2
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	12		12
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	12		12

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\στατιστικά υπουργείου\uea 2010-2011\ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ2 2010-11.doc 3

ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	7		7
ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	31		31
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	39		39
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	2		2
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ	2		2
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	7		7
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	19		19
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	489		489
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	19		19
ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ	42		42
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ	9		9
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):			
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ	27		27
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	23		23
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ		4	4
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ		3	3
ΒΙΑΣΜΟΣ		6	6
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΒΙΑΣΜΟΥ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΒΙΑΣΜΟ		1	1
ΛΗΣΤΕΙΑ		65	65
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΛΗΣΤΕΙΑ		8	8
ΑΛΛΑ	153	9	162
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2668	171	2839

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

ΠΙΝΑΚΑΣ 1^α

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων (αριθμητική καταγραφή ανηλίκων) κατά το δικαστικό έτος 2011-2012

ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Εισαχθέντες για πρώτη φορά	1028	111	1139
Λοιποί*	1153	128	1281
ΣΥΝΟΛΟ	2181	239	2420

*Ανήλικοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή για άλλη αιτία, ανεξαρτήτως αποτελέσματος

ΠΙΝΑΚΑΣ 1β

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Εισαχθείσες υποθέσεις*

ΕΙΔΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πρωτοεισαχθείσες	1729
Από αναβολή	401
Από διακοπή	54
ΣΥΝΟΛΟ	2184

*Αντιστοιχούν στον αριθμό των δικαστικών αποφάσεων που εξέδωσε το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων για το εν λόγω έτος

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση την εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΠΡΩΤΟΕΙΣΑΧΘΕΝΤΕΣ	ΛΟΙΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Ελληνική	392	489	881
Παλινοστούντες	10	12	22
Roma ελληνικής καταγωγής	65	137	202
Αλβανική	210	199	409
Ρουμανική	35	15	50
Βουλγαρική	23	17	40
Πακιστανική	44	25	69
Αφγανική	70	42	112
Αλγερινή	5	10	15
Μαροκινή	1	0	1
ΛΟΙΠΟΙ:			
Παλαιστινιακή	72	49	121
Ιρακινή	27	34	61
Σομαλική	21	18	39
Γεωργιανή	6	8	14
Πολωνική	3	8	11
Ουκρανική	4	5	9
Μπαγκλαντεσιανή	3	6	9
Αιγυπτιακή	4	4	8
Συριακή	4	4	8
Ρωσική (και Καζακστάν)	3	4	7
Μολδαβική	5	2	7
Ιρανική	3	3	6
Νιγηριανή	1	5	6
Τουρκική	1	1	2
Αρμενική	2	0	2
Λιβανέζικη	1	0	1
Γαλλική	1	0	1
Ινδική	1	0	1
Βελγική	1	0	1
Ιταλική	1	0	1
Αμερικανική	1	0	1
Κινεζική	1	0	1
Γκανέζικη	0	1	1
Φιλιππινέζικη	1	0	1
Αδιευκρίνιστη αλλοδαπή	117	183	300
ΣΥΝΟΛΟ	1139	1281	2420

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση την ηλικιακή ομάδα και το φύλο

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
8-13	61	5	66
13+έως15	255	52	307
15+έως18	1865	182	2047
ΣΥΝΟΛΟ	2181	239	2420

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση το μορφωτικό επίπεδο και το φύλο

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Γνώση γραφής και ανάγνωσης	102	11	113
Απόφοιτος Δημοτικού	208	27	235
Απόφοιτος Γυμνασίου	372	65	437
Απόφοιτος Λυκείου	244	26	270
Απόφοιτος Σχολής Μαθητείας	6	0	6
Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης	3	0	3
Σπουδαστής-φοιτητής	11	2	13
ΑΛΛΟ			
Αναλφάβητος	31	6	37
Αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση	1204	102	1306
ΣΥΝΟΛΟ	2181	239	2420

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12
ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ - ΚΥΡΙΟ ΜΕΤΡΟ ΑΝΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΕΠΙΒΛΗΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά- Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ) και άλλη ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (Σημειώνονται και οι πρόσθετοι όροι)	ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	551
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ και επίπληξη και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωνική σκοπό	5 3 1 9
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	0
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ και άλλοι όροι / μέτρα: Υπεύθυνη επιμέλεια γονέων Αποζημίωση θύματος Παροχή κοινωνικού εργασίας Παρακολούθηση κοινωνικών/ψυχολογικών προγραμμάτων Φοίτηση σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα/σχολείο Παρακολούθηση προγράμματος κυκλοφοριακής αγωγής Καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωνική σκοπό	533 1 61 2 32 27 9 21
ΣΥΝΟΛΟ <i>Σε επιμέλεια ΥΕΑ τέθηκαν συνολικά 846 ανήλικοι</i>	686
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	0

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2011-2012\πίνακες Υπουργείου συμπληρωμένοι\5
 ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ.doc

ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ και επίπληξη και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωνική σκοπό ΣΥΝΟΛΟ	11 1 2 14
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ και επίπληξη και έκφραση συγγνώμης και παρακολούθηση προγράμματος κυκλοφοριακής αγωγής ΣΥΝΟΛΟ	11 1 3 1 16
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	4
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ και επίπληξη και υπεύθυνη επιμέλεια γονέων ΣΥΝΟΛΟ	16 1 1 18
ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ και επίπληξη ΣΥΝΟΛΟ	1 5 6
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ και υπεύθυνη επιμέλεια γονέων και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωνική σκοπό ΣΥΝΟΛΟ	14 4 4 22
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	0
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	9
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ ΑΥΤΟΤΕΛΩΣ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ)	
ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΣΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΣΚΟΠΟ	72

ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):	
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ	22
ΦΥΛΑΚΙΣΗ	1
ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)	22
ΔΕΝ ΤΕΛΕΞΕ/ΣΑΝ (αθωωτικές αποφάσεις)	241
ΠΑΥΕΙ ΟΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ	67
ΑΝΑΒΑΛΛΕΙ	317
ΔΙΑΚΟΠΤΕΙ	54
ΑΝΑΚΑΛΕΙ	16
ΛΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑ	
ΜΕΤΑΤΡΕΠΕΙ ΠΟΙΝΗ	12
ΣΥΓΧΩΝΕΥΕΙ ΠΟΙΝΗ	11
ΚΗΡΥΣΣΕΙ	2
ΑΝΑΡΜΟΔΙΟ	
ΑΠΟΣΥΡΕΙ ΥΠΟΘΕΣΗ Κ.ΛΠ.	12
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2184

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012
ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ - ΚΥΡΙΟ ΜΕΤΡΟ ΑΝΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΕΠΙΒΑΛΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά- Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ) και άλλη ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (Σημειώνονται και οι πρόσθετοι όροι)	ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	551
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ και επίπληξη και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωφελή σκοπό	5 3 1
ΣΥΝΟΛΟ	9
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	0
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ και Υπεύθυνη επιμέλεια γονέων	533 1
ΣΥΝΟΛΟ <i>Σε επιμέλεια ΥΕΑ τέθηκαν συνολικά 846 ανήλικοι</i>	534
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	0
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ και επίπληξη και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωφελή σκοπό	11 1 2
ΣΥΝΟΛΟ	14
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ και επίπληξη και έκφραση συγγνώμης και παρακολούθηση προγράμματος κυκλοφοριακής αγωγής και επιμέλεια ΥΕΑ	11 1 3 1 61
ΣΥΝΟΛΟ	77

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2011-2012\πίνακες Υπουργείου
 συμπληρωμένοι\5.1ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ.doc

ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	4 2 6
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ και επίπληξη και υπεύθυνη επιμέλεια γονέων και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	16 1 1 32 50
ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ και επίπληξη και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	1 5 27 33
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ και υπεύθυνη επιμέλεια γονέων και καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωνική σκοπό και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	14 4 4 9 31
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	0
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	9
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ ΑΥΤΟΤΕΛΩΣ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ): ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΣΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΣΚΟΠΟ και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	72 21 93
ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ): ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ ΦΥΛΑΚΙΣΗ ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)	22 1 22
ΔΕΝ ΤΕΛΕΣΣΕ/ΣΑΝ (αθωωτικές αποφάσεις)	241

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2011-2012\πίνακες Υπουργείου
συμπληρωμένοι\5.1ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ.doc 2

ΠΑΥΕΙ ΟΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ	67
ΑΝΑΒΑΛΛΕΙ	317
ΔΙΑΚΟΠΤΕΙ	54
ΑΝΑΚΑΛΕΙ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑ	16
ΜΕΤΑΤΡΕΠΕΙ ΠΟΙΝΗ	12
ΣΥΓΧΩΝΕΥΕΙ ΠΟΙΝΗ	11
ΚΗΡΥΣΣΕΙ ΑΝΑΡΜΟΔΙΟ	2
ΑΠΟΣΥΡΕΙ ΥΠΟΘΕΣΗ Κ.ΔΠ.	12
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2184

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12

ΚΥΡΙΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΑΠΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ	38	22	60
ΚΛΟΠΗ	339	479	818
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	35	54	89
ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	14	8	22
ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ	2	1	3
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ	80	151	231
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	0	1	1
ΚΛΟΠΗ ΧΡΗΣΗΣ	0	1	1
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	169	115	284
ΑΠΑΝ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	69	16	85
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	11	3	14
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	104	11	115
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	25	9	34
ΛΟΙΠΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	33	10	43
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ	0	0	0
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	2	0	2
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	38	4	42
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	93	28	121
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	18	8	26
ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	10	47	57
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	6	19	25

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\εα 2011-2012\πίνακες Υπουργείου συμπληρωμένοι\6
 ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ.doc

ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	8	2	10
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ	4	0	4
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	1	2	3
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	40	7	47
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	8	365	373
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	1	1	2
ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ	4	29	33
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ	5	21	26
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):			
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ	28	16	44
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	5	5	10
ΑΠΕΙΛΗ	18	8	26
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ	14	4	18
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	43	49	92
ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ (ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΠΟΙΝΩΝ, ΔΟΣΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑΣ Κ.ΛΠ.)	20	14	34
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	1285	1510	2795

ΠΙΝΑΚΑΣ 6Α
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12
ΚΥΡΙΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΑΝΑ ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑ ΥΠΟΘΕΣΗ
(ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης)

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ N2184
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ	50
ΚΛΟΠΗ	636
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	56
ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	19
ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ	4
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ	182
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	1
ΚΛΟΠΗ ΧΡΗΣΗΣ	1
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	237
ΑΠΛΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	41
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	12
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	61
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	14
ΛΟΙΠΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	24
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ	0
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	2
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	16
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	35
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	16

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2011-2012\πίνακες Υπουργείου συμπληρωμένοι\6Α
ΜΟΝΟΜΕΛΟΥΣ.doc

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	55
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	22
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	9
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ	4
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	4
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	38
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	359
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	1
ΕΠΑΓΓΕΛΙΑ	30
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ	26
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):	
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ	44
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	11
ΑΠΕΙΛΗ	17
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ	13
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	90
ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ (ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΠΟΙΝΩΝ, ΔΟΣΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑΣ Κ.ΛΠ.)	54
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2184

ΠΙΝΑΚΑΣ 7
ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12
ΜΕΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΚΔΙΚΑΣΗΣ

Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου		Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τον ορισμό της πρώτης δικασίμου μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης (σε πρώτο βαθμό)	
1 έως 6 μήνες	4 μήνες και 20 ημέρες	1 έως 6 μήνες	7 ημέρες
6+ έως 12 μήνες	9 μήνες και 8 ημέρες	6+ έως 12 μήνες	8 μήνες και 19 ημέρες
12+ έως 18 μήνες	15 μήνες και 13 ημέρες	12+ έως 18 μήνες	15 μήνες και 8 ημέρες
18 μήνες και άνω	29 μήνες και 3 ημέρες	18 μήνες και άνω	21 μήνες και 19 ημέρες

Ελάχιστο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου: 25 ημέρες

Μέγιστο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου: 35 μήνες και 28 ημέρες

ΠΙΝΑΚΑΣ 1^α

ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων (αριθμητική καταγραφή ανηλίκων) κατά το δικαστικό έτος 2011-2012

ΕΙΣΑΧΘΕΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Εισαχθέντες για πρώτη φορά	67	4	71
Λοιποί*	174	8	182
ΣΥΝΟΛΟ	241	12	253

*Ανήλικοι που έχουν εισαχθεί σε προηγούμενα δικαστικά έτη για την ίδια ή για άλλη αιτία, ανεξαρτήτως αποτελέσματος

ΠΙΝΑΚΑΣ 1β

ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Εισαχθείσες υποθέσεις*

ΕΙΔΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Πρωτοεισαχθείσες	212
Από αναβολή	104
Από διακοπή	11
ΣΥΝΟΛΟ	327

*Αντιστοιχούν στον αριθμό των δικαστικών αποφάσεων που εξέδωσε το Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων για το εν λόγω έτος

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση την εθνικότητα

ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ	ΠΡΩΤΟΕΙΣΑΧΘΕΝΤΕΣ	ΛΟΙΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
Ελληνική	8	62	70
Παλινοστούντες	1	8	9
Roma ελληνικής καταγωγής	5	36	41
Αλβανική	3	27	30
Ρουμανική	0	0	0
Βουλγαρική	2	1	3
Πακιστανική	3	2	5
Αφγανική	8	1	9
Αλγερινή	4	1	5
Μαροκινή	0	0	0
ΛΟΙΠΟΙ:			
Παλαιστινιακή	12	7	19
Ιρακινή	1	8	9
Σομαλική	1	1	2
Γεωργιανή	2	0	2
Μπαγκλαντεσιανή	2	0	2
Συριακή	0	2	2
Πολωνική	1	0	1
Ουκρανική	1	0	1
Αιγυπτιακή	1	0	1
Ρωσική (και Καζακστάν)	1	0	1
Νιγηριανή	1	0	1
Λιβανέζικη	1	0	1
Γαλλική	1	0	1
Γουινέα	1	0	1
Τυνησιακή	1	0	1
Φιλιππίνες	1	0	1
Ομάν	1	0	1
Αδιευκρίνιστη αλλοδαπή	8	26	34
ΣΥΝΟΛΟ	71	182	253

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση την ηλικιακή ομάδα και το φύλο

ΗΛΙΚΙΑ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
8-13	5	0	5
13+έως15	37	3	40
15+έως18	199	9	208
ΣΥΝΟΛΟ	241	12	253

ΠΙΝΑΚΑΣ 4
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

Αριθμός εισαχθέντων ανηλίκων με βάση το μορφωτικό επίπεδο και το φύλο

ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
Γνώση γραφής και ανάγνωσης	13	2	15
Απόφοιτος Δημοτικού	53	3	56
Απόφοιτος Γυμνασίου	55	4	59
Απόφοιτος Λυκείου	12	1	13
Απόφοιτος Σχολής Μαθητείας	2	0	2
Απόφοιτος μεταλυκειακής εκπαίδευσης	0	0	0
Σπουδαστής-φοιτητής	2	0	2
ΑΛΛΟ			
Αναλφάβητος	13	2	15
Αδιευκρίνιστη εκπαιδευτική κατάσταση	91	0	91
ΣΥΝΟΛΟ	241	12	253

ΠΙΝΑΚΑΣ 5
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012
ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ-ΚΥΡΙΟ ΜΕΤΡΟ ΑΝΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΕΠΙΒΛΗΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά-Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ) και άλλη ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (Σημειώνονται και οι πρόσθετοι όροι)	ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	1
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	0
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	0
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ και άλλοι όροι / μέτρα:	30
Υπεύθυνη επιμέλεια γονέων	1
Συνδιαλλαγή	2
Αποζημίωση θύματος	8
Παροχή κοινωφελούς εργασίας	4
Παρακολούθηση κοινωνικών/ψυχολογικών προγραμμάτων	23
Φοίτηση σε εκπαιδευτικό πρόγραμμα/σχολείο	1
Παρακολούθηση προγράμματος κυκλοφοριακής αγωγής	1
Καταβολή χρηματικού ποσού σε κοινωφελή σκοπό	8
ΣΥΝΟΛΟ <i>Σε επιμέλεια ΥΕΑ τέθηκαν συνολικά 101 ανήλικοι</i>	78
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	0
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ και αποκατάσταση ζημιάς	2
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ και κοινωφελής εργασία και έκφραση συγγνώμης	1 1 2
ΣΥΝΟΛΟ	4
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	0
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	2

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\uea 2011-2012\πίνακες Υπουργείου συμπληρωμένοι5
 ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ.doc

ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	0
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ	0
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	0
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	8
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ ΑΥΤΟΤΕΛΩΣ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ)	
ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΣΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΣΚΟΠΟ	8
ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):	
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ	46
ΦΥΛΑΚΙΣΗ	1
ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)	0
ΔΕΝ ΤΕΛΕΣΣΕ/ΣΑΝ (αθωωτικές αποφάσεις)	22
ΠΑΥΕΙ ΟΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ	3
ΑΝΑΒΑΛΛΕΙ	101
ΔΙΑΚΟΠΤΕΙ	11
ΔΕΧΕΤΑΙ ΑΙΤΗΜΑ ΑΠΟΛΥΣΗΣ	16
ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ ΑΙΤΗΜΑ ΑΠΟΛΥΣΗΣ	2
ΑΝΑΚΑΛΕΙ ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΛΥΣΗ	5
ΣΥΓΧΩΝΕΥΕΙ ΠΟΙΝΗ	8
ΜΕΤΑΤΡΕΠΕΙ ΠΟΙΝΗ	4
ΑΝΑΚΑΛΕΙ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑ	2
ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΙ/ΔΙΟΡΘΩΝΕΙ ΑΠΟΦΑΣΗ	3
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	327

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.1
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-2012

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ-ΚΥΡΙΟ ΜΕΤΡΟ ΑΝΑ ΥΠΟΘΕΣΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ ΕΠΙΒΛΗΘΕΝΤΑ ΜΕΤΡΑ Αναμορφωτικά-Θεραπευτικά (άρθρα 122 & 123 ΠΚ) και άλλη ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (Σημειώνονται και οι πρόσθετοι όροι)	ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ
ΕΠΙΠΛΗΞΗ	1
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΓΟΝΕΩΝ	0
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΑΝΑΔΟΧΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	0
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ και άλλοι όροι / μέτρα: Υπεύθυνη επιμέλεια γονέων	30 1
ΣΥΝΟΛΟ <i>Σε επιμέλεια ΥΕΑ τέθηκαν συνολικά 101 ανήλικοι</i>	31
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	0
ΣΥΝΔΙΑΛΛΑΓΗ ΔΡΑΣΤΗ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΟΣ και αποκατάσταση ζημιάς και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	2 2 4
ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΘΥΜΑΤΟΣ και κοινωφελής εργασία και έκφραση συγγνώμης και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	1 1 2 8 12
ΠΑΡΟΧΗ ΚΟΙΝΩΦΕΛΟΥΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	0 4 4
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΩΝ Κ.ΛΠ. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ και επιμέλεια ΥΕΑ ΣΥΝΟΛΟ	2 23 25

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\υεα 2011-2012\πίνακες Υπουργείου
 συμπληρωμένοι\5.1ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ.doc

ΦΟΙΤΗΣΗ ΣΕ ΣΧΟΛΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ Κ.ΛΠ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ και επιμέλεια ΥΕΑ	0 1 1
ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ και επιμέλεια ΥΕΑ	0 1 1
ΕΝΤΑΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ	0
ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΣΕ ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΩΓΗΣ	8
ΑΛΛΟ ΜΕΤΡΟ ΑΥΤΟΤΕΛΩΣ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ)	
ΚΑΤΑΒΟΛΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΟΣΟΥ ΣΕ ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΣΚΟΠΟ	8
και επιμέλεια ΥΕΑ	8
ΣΥΝΟΛΟ	16
ΑΛΛΗ ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):	
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΚΚΝ	46
ΦΥΛΑΚΙΣΗ	1
ΑΤΙΜΩΡΗΤΟΣ (ως συμπτωματικός χρήστης)	0
ΔΕΝ ΤΕΛΕΣΣΕ/ΣΑΝ (αθωωτικές αποφάσεις)	22
ΠΑΥΕΙ ΟΡΙΣΤΙΚΑ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΩΣΗ	3
ΑΝΑΒΑΛΛΕΙ	101
ΔΙΑΚΟΠΤΕΙ	11
ΔΕΧΕΤΑΙ ΑΙΤΗΜΑ ΑΠΟΛΥΣΗΣ	16
ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ ΑΙΤΗΜΑ ΑΠΟΛΥΣΗΣ	2
ΑΝΑΚΑΛΕΙ ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΛΥΣΗ	5
ΣΥΓΧΩΝΕΥΕΙ ΠΟΙΝΗ	8
ΜΕΤΑΤΡΕΠΕΙ ΠΟΙΝΗ	4
ΑΝΑΚΑΛΕΙ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑ	2
ΣΥΜΠΛΗΡΩΝΕΙ/ΔΙΟΡΘΩΝΕΙ ΑΠΟΦΑΣΗ	3
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	327

ΠΙΝΑΚΑΣ 6
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12

ΚΥΡΙΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	ΠΑΡΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΑΠΟΝΤΕΣ ΑΝΗΛΙΚΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΠΩΛΗΣΗ	60	54	114
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):			
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	0	2	2
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ	5	1	6
ΒΙΑΣΜΟΣ	7	1	8
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΒΙΑΣΜΟΥ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΒΙΑΣΜΟ	3	0	3
ΛΗΣΤΕΙΑ (ΚΑΙ ΛΗΣΤΡΙΚΗ ΚΛΟΠΗ)	129	86	215
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΛΗΣΤΕΙΑ	6	5	11
ΑΡΠΑΓΗ	5	2	7
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	31	5	36
ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ (ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΠΟΙΝΩΝ, ΔΟΣΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑΣ, ΥΠΟ ΟΡΟΥΣ ΑΠΟΛΥΣΗ Κ.ΛΠ.)	31	14	45
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	277	170	447

ΠΙΝΑΚΑΣ 6Α
ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12
ΚΥΡΙΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΑΝΑ ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑ ΥΠΟΘΕΣΗ
(ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης)

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΤΡΙΜΕΛΕΣ N327
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΠΩΛΗΣΗ	97
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):	
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	1
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ	6
ΒΙΑΣΜΟΣ	7
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΒΙΑΣΜΟΥ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΒΙΑΣΜΟ	2
ΛΗΣΤΕΙΑ (ΚΑΙ ΛΗΣΤΡΙΚΗ ΚΛΟΠΗ)	134
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΛΗΣΤΕΙΑ	9
ΑΡΠΑΓΗ	9
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	15
ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ (ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΠΟΙΝΩΝ, ΔΟΣΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΔΙΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑΣ Κ.ΛΠ.)	47
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	327

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

ΤΡΙΜΕΛΕΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12

ΜΕΣΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΕΚΔΙΚΑΣΗΣ

Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου		Μέσο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από τον ορισμό της πρώτης δικασίμου μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης (σε πρώτο βαθμό)	
1 έως 6 μήνες	4 μήνες και 28 ημέρες	1 έως 6 μήνες	10 ημέρες
6+ έως 12 μήνες	8 μήνες και 14 ημέρες	6+ έως 12 μήνες	8 μήνες και 13 ημέρες
12+ έως 18 μήνες	15 μήνες και 20 ημέρες	12+ έως 18 μήνες	15 μήνες και 12 ημέρες
18 μήνες και άνω	30 μήνες και 21 ημέρες	18 μήνες και άνω	24 μήνες και 8 ημέρες

Ελάχιστο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου: 3 μήνες και 3 ημέρες

Μέγιστο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε από την τέλεση της πράξης μέχρι τον ορισμό της πρώτης δικασίμου: 35 μήνες και 11 ημέρες

ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΕΤΟΣ 2011-12

ΚΥΡΙΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΑΝΑ ΕΙΣΑΧΘΕΙΣΑ ΥΠΟΘΕΣΗ
(ανεξάρτητα από την έκβαση της υπόθεσης)

ΕΙΔΟΣ ΑΔΙΚΗΜΑΤΟΣ	ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ N2184	ΤΡΙΜΕΛΕΣ N327
ΚΟΚ & ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ	50	
ΚΛΟΠΗ	636	
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	56	
ΑΠΟΔΟΧΗ & ΔΙΑΘΕΣΗ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	19	
ΥΠΕΞΑΙΡΕΣΗ	4	
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΚΛΟΠΗ	182	
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗΣ ΚΛΟΠΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΛΟΠΗ	1	
ΚΛΟΠΗ ΧΡΗΣΗΣ	1	
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ	237	
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ ΑΓΟΡΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΠΩΛΗΣΗ		97
ΑΠΛΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	41	
ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	12	
ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ	61	
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΒΛΑΒΗΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ	14	
ΛΟΙΠΕΣ ΣΩΜΑΤΙΚΕΣ ΒΛΑΒΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ	24	
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΒΙΑ	0	
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΑΜΕΛΕΙΑ	2	
ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	16	
ΔΙΑΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	35	
ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΚΟΙΝΗΣ & ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ	16	

C:\Documents and Settings\user2\Desktop\stat\στατιστικά υπουργείου\εα 2011-2012\πρώτες αποστολές\ΠΡΩΤΑ 2 ΥΕΑ ΑΘΗΝΑ 2011-12.doc

ΠΕΡΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	55	
ΨΕΥΔΗΣ ΑΝΩΜΟΤΙ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	22	
ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝΕΤΗΣΙΑΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	9	
ΣΥΚΟΦΑΝΤΙΚΗ ΔΥΣΦΗΜΙΣΗ	4	
ΠΕΡΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ	4	
ΒΙΑ ΣΤΟΥΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ	38	
ΠΑΡΑΒΑΣΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	359	
ΕΞΥΒΡΙΣΗ	1	
ΕΠΑΙΤΕΙΑ	30	
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ	26	
ΛΟΙΠΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ (ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΕ):		
ΠΑΡΑΝΟΜΗ ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ	44	
ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΙΑ	11	
ΑΠΕΙΛΗ	17	
ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ	13	
ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑ ΑΠΟ ΠΡΟΘΕΣΗ		1
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ		6
ΒΙΑΣΜΟΣ		7
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΒΙΑΣΜΟΥ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΒΙΑΣΜΟ		2
ΛΗΣΤΕΙΑ (ΚΑΙ ΛΗΣΤΡΙΚΗ ΚΛΟΠΗ)		134
ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΛΗΣΤΕΙΑΣ, ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΣΕ ΛΗΣΤΕΙΑ		9
ΑΡΠΑΓΗ		9
ΔΙΑΦΟΡΑ ΑΛΛΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	90	15

ΑΛΛΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ (ΣΥΓΧΩΝΕΥΣΗ ΠΟΙΝΩΝ, ΔΟΣΟΠΟΙΗΣΗ, ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΑΠΟΜΑΡΤΥΡΙΑΣ Κ.ΛΠ.)	54	47
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	2184	327

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

**ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ
ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΑΘΗΝΩΝ
κα. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΔΕΛΑΒΕΚΟΥΡΑ**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ: 12-07-2013

1. Βιογραφικά στοιχεία επιμελήτριας: Χρόνια υπηρεσίας, τομέας απασχόλησης.

Τον Σεπτέμβριο συμπληρώνω επτά (7) χρόνια υπηρεσίας. Είμαι απόφοιτος του ΤΕΙ Κοινωνικής Εργασίας. Στην Υπηρεσία Επιμελητών Αθηνών, τα προβλεπόμενα στο Νόμο δύο τμήματα πρόληψης και καταστολής δε λειτουργούν ξεχωριστά.

2. Ποιος είναι ο τρόπος ανάθεσης και ο μέσος αριθμός υποθέσεων που αναλαμβάνει ένας επιμελητής ανηλίκων σε ένα δικαστικό έτος;

Η ανάθεση των υποθέσεων γίνεται με απόφαση της προϊσταμένης. Ο αριθμός των νεοεισαχθέντων υποθέσεων που ανέλαβα εγώ το τελευταίο δικαστικό έτος ανήλθε στις 70. Παράλληλα όμως τρέχουν υποθέσεις και προηγούμενων ετών. Η διαδικασία της επιμέλειας των ανηλίκων έχει μια συνέχεια. Για παράδειγμα στο παρελθόν μου είχε ανατεθεί η επιμέλεια ανηλίκου η οποία συνεχίζεται έως σήμερα μετά την ενηλικίωσή του. Καθ' όλη τη διάρκεια της υπηρεσίας μου έχω αναλάβει 660 ανηλίκους. Στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών εισέρχονται περίπου 3.000 ανήλικοι ετησίως. Στην Ελλάδα η υπηρεσία λειτουργεί χάριν στο φιλότιμό μας. Αντίθετα, στο εξωτερικό η διαδικασία είναι πιο ποιοτική, καθώς ο κάθε ειδικός αναλαμβάνει 10 περίπου υποθέσεις ανηλίκων το έτος, που σημαίνει ότι ο ίδιος έχει πολύ περισσότερο χρόνο σε σχέση με εμάς για να αφιερώσει στην κάθε υπόθεση και να δουλέψει όλες τις παραμέτρους.

3. Στην περίπτωση των προπαραβατικών ανηλίκων ποια είναι η διαδικασία για να φτάσει μια υπόθεση στον επιμελητή;

Καταρχάς να διευκρινίσω τα εξής αναφορικά με τον τομέα της πρόληψης: Οι υποθέσεις παραμέλησης και κακοποίησης ανηλίκων υπάγονται αποκλειστικά στις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων (ΕΠΑ) ανεξάρτητα από την ηλικία των παιδιών. Σε εμάς φτάνουν τα παιδιά ηλικίας 8+ που βρίσκονται σε κίνδυνο. Η διαδικασία είναι ως εξής: Οι γονείς που κρίνουν ότι τα παιδιά τους βρίσκονται σε κίνδυνο απευθύνονται στην Εισαγγελία και ζητούν βοήθεια. Στη συνέχεια η Εισαγγελία μέσω της διοικητικής και όχι της δικαστικής οδού τα παραπέμπει σε εμάς. Από τη στιγμή που θα μας ανατεθεί η υπόθεση ακολουθούν συναντήσεις κατά τις οποίες παραπέμπουμε τον ανήλικο στα υπάρχοντα προγράμματα. Ωστόσο, ο κύριος όγκος δουλειάς δεν είναι η παραπομπή των παιδιών, αλλά η διάγνωση των ιδιαίτερων αναγκών τους, η αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, η συμβουλευτική και καθοδήγηση τους και, όταν αυτό απαιτείται, η παραπομπή τους σε εξειδικευμένους φορείς. Τη συμβουλευτική την κάνουμε εμείς και όχι άλλοι φορείς. Τέλος, εμείς οι επιμελητές ανηλίκων εισηγούμαστε την παύση της διοικητικής επιμέλειας ή την παράταση αυτής πέραν του εξαμήνου, η οποία και χορηγείται μετά από δικαστικές παρεμβάσεις.

4. Πώς ορίζετε την έννοια του ανηλίκου σε κίνδυνο και ποια κριτήρια (ενδείξεις) στοιχειοθετούν για εσάς την έννοια του «κινδύνου»;

Ο ανήλικος σε κίνδυνο είναι στην ουσία ο εν δυνάμει παραβατικός ανήλικος. Τα όριά του κινδύνου είναι πολύ ρευστά και για το λόγο αυτό απαιτείται μεγάλη προσοχή στον εννοιολογικό προσδιορισμό και στον τρόπο προσέγγισής του. Κάποιες ενδείξεις της

έννοιας του κινδύνου μπορεί να είναι οι φυγές από το σπίτι, η μείωση της απόδοσης στο σχολείο, η παραίτηση από δραστηριότητες που μέχρι πρόσφατα είχε ο ανήλικος, η διατάραξη των σχέσεων με τον φιλικό του κύκλο, η απομόνωση και απομάκρυνση από αγαπημένες του δραστηριότητες κ.λπ..

5. Πόσο χρονικό διάστημα προ της εκδικάσεως ανατίθεται η υπόθεση ανηλίκου στον επιμελητή προκειμένου ο ίδιος να διενεργήσει την κοινωνική έρευνα;

Πολλά παιδιά έρχονται κατ' ευθείας σε εμάς από τις αστυνομικές αρχές ή μετά από διάταξη του ανακριτή. Βέβαια υπάρχουν και παιδιά που μπαίνουν κατευθείαν στο τακτικό πινάκιο. Στις υπόλοιπες περιπτώσεις ο κανόνας είναι ότι η επαφή μας γίνεται 1,5 μήνα *minimum* και 2 χρόνια *maximum* πριν τη δικάσιμο.

6. Με ποια και πόσα άτομα έρχεστε συνήθως σε επαφή προκειμένου να ολοκληρώσετε την κοινωνική σας έρευνα;

Για τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας ερχόμαστε σε επαφή πρώτα με τον ανήλικο και την οικογένειά του. Το έργο μας είναι κυρίως συμβουλευτικό. Στο σχολείο δεν πηγαίνουμε πάντα. Προσπαθούμε να μη στιγματιστεί το παιδί. Δυστυχώς αυτό συμβαίνει πολλές φορές από τους εκπαιδευτικούς. Επαφές γίνονται και με φορείς δραστηριοτήτων (όπως π.χ. με έναν προπονητή σε ομάδα μπάσκετ) στις οποίες συμμετείχε το παιδί στο παρελθόν αλλά στη συνέχεια διέκοψε. Κατά προσέγγιση ερχόμαστε σε επαφή με 4 περίπου άτομα κυρίως της οικογενείας του ανηλίκου (μπαμπάς, μαμά, αδέρφια, θείοι κ.λπ.). Στον ευρύτερο κύκλο απευθυνόμαστε σε δεύτερη φάση και πάντα με τη συναίνεση του ανηλίκου γιατί σε καμία περίπτωση δε θέλουμε να αισθανθεί το παιδί άσχημα ή να προκαλέσουμε το στιγματισμό του.

7. Από την εμπειρία σας έχετε διαπιστώσει ότι υπάρχει διάθεση συνεργασίας από τον ευρύτερο κοινωνικό κύκλο του ανηλίκου και από τον ίδιο τον ανήλικο για ενίσχυση του έργου του επιμελητή;

Γενικά θα έλεγα ότι, ναι, υπάρχει διάθεση συνεργασίας από τα άτομα του κοινωνικού κύκλου του ανηλίκου με τα οποία επιδιώκουμε να έρθουμε σε επαφή. Όσον αφορά στους ανήλικους, δεν υπάρχει κανόνας. Η αλήθεια είναι ότι ο ανήλικος έρχεται εδώ παρά τη θέλησή του. Δε μας επέλεξε ο ίδιος. Βέβαια στην πορεία μερικές φορές αλλάζει. Το στοίχημα των επιμελητών ανηλίκων είναι να αποσυνδέσουμε το δικαστήριο από το έργο μας. Υπάρχουν πολλά παιδιά που έρχονται προετοιμασμένα από δικηγόρους. Γενικά θα έλεγα ότι τα παιδιά ασχολούνται πολύ με το δικαστήριο και τις συνέπειες και δεν επενδύουν σε μία συνεργασία που θα τους ευνοήσει, με αποτέλεσμα να χάνουν ίσως την ευκαιρία να αντιμετωπίσουν θέματα που τυχόν έχουν.

8. Για πόσο χρονικό διάστημα επιβάλλεται συνήθως η ανάθεση επιμέλειας και τί γίνεται όταν ο ανήλικος δε συνεργάζεται με τον επιμελητή;

Η άσκηση της επιμέλειας έχει διάρκεια κατά προσέγγιση από 1 έως 3 έτη. Στην περίπτωση που η εφαρμογή του μέτρου δεν είναι εφικτή επειδή ο ανήλικος δε συνεργάζεται, αυτό μπορεί να αντικατασταθεί με άλλο μέτρο. Προσωπικά ως επαγγελματίας, επαναφέρω ένα περιστατικό για αλλαγή μέτρου σε περίπτωση που αυτό έχει σοβαρή δυσκολία. Γενικά προσπαθώ από μόνη μου να προσεγγίσω τα παιδιά τα οποία δεν ευνοούνται ή δεν είναι έτοιμα να ευνοηθούν από την συμβουλευτική και την παρέμβαση που γίνεται. Σκοπός είναι να συμβάλλω στη δόμηση ενός συστήματος που θα βοηθήσει το παιδί να βρει το στόχο του. Υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις. Για παράδειγμα, είχα έναν ανήλικο που του είχε επιβληθεί η παρακολούθηση θεραπευτικού

προγράμματος. Ο ανήλικος δεν παρακολουθούσε το πρόγραμμα κι επειδή θεώρησα ότι είναι επικίνδυνος και δεν υπήρχε κάποιο άλλο ωφέλιμο για αυτόν μέτρο, αιτήθηκα να αντικατασταθεί το μέτρο αυτό με την ένταξή του σε κλειστό αυστηρό θεραπευτικό πρόγραμμα.

9. Με το πέρας της εφαρμογής του μέτρου της επιμέλειας χάνεται οριστικά η επαφή του ανήλικου με τον επιμελητή; Υπάρχει κάποια πηγή πληροφοριών αναφορικά με την εξέλιξη του ανήλικου και αν όχι θα επιθυμούσατε να υπάρξει;

Η επαφή με τον ανήλικο χάνεται οριστικά μετά το πέρας της επιμέλειας. Αν συναντηθούμε ξανά θα είναι εντελώς τυχαίο γεγονός. Δεν προβλέπεται κάποια πηγή πληροφοριών. Προσωπικά, όπως και όλοι οι συνάδελφοί μου θα θέλαμε να γνωρίζαμε με κάποιον τρόπο την μελλοντική εξέλιξη του ανήλικου. Δυστυχώς θα συναντηθούμε σίγουρα στο μέλλον με τους (πολύ)υπότροπους ανήλικους στα πλαίσια μιας νέας επιμέλειας.

10. Πού πραγματοποιούνται συνήθως οι συναντήσεις επιμελητή - ανήλικου;

Οι συναντήσεις με τους ανήλικους γίνονται κατά κανόνα στην υπηρεσία μας, αλλά όχι μόνο. Γενικά δεν θέλουμε να «διευκολύνουμε» τον ανήλικο. Σκοπός μας είναι να τον κινητοποιήσουμε, να τον ενεργοποιήσουμε, ώστε να έρχεται στις προγραμματισμένες συναντήσεις αυτοβούλως και έχοντας συνειδητοποιήσει ότι η αιτία αυτών είναι κάποια πράξη του που χαρακτηρίστηκε ως παραβατική. Παρόλα αυτά, είναι απαραίτητη από εμάς η κατ' οίκον επίσκεψη και γίνεται υποχρεωτικά! Απλά ο κύριος όγκος συναντήσεων γίνεται στο γραφείο.

11. Από την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι οι ανήλικοι στην πλειοψηφία τους συνειδητοποιούν τον παραβατικό χαρακτήρα της πράξης τους;

Μερικές φορές αντιλαμβάνονται το χαρακτήρα της πράξης τους και άλλες όχι. Θυμήθηκα την περίπτωση ενός ανήλικου ο οποίος είχε κλέψει με κάποιους φίλους του σουβλάκια από ένα delivery και τα έφαγαν στο διπλανό οικόπεδο. Δε φαντάστηκε ότι για μια τόσο «ασήμαντη» πράξη θα καλούσαν την αστυνομία. Ο συγκεκριμένος ανήλικος συνεργάστηκε πλήρως και ρωτούσε μάλιστα με αγωνία μήπως έπρεπε οι συναντήσεις μας να γίνονται με μεγαλύτερη συχνότητα. Γενικά πάντως δεν υπάρχει κανόνας στο πώς αντιμετωπίζουν οι ανήλικοι την επιμέλεια. Η στάση τους είναι ανεξάρτητη από το βαθμό αυστηρότητας των επιβληθέντων μέτρων. Είναι θέμα χαρακτήρα του κάθε παιδιού και σίγουρα η κάθε περίπτωση είναι μοναδική. Ο δικός μας γνώμονας είναι η παροχή βοήθειας και στήριξης προς τον ανήλικο.

12. Σας ανατίθεται συχνά η άσκηση προστατευτικής επίβλεψης επί ανήλικων που βρίσκονται σε ίδρυμα αγωγής ή σε άδεια ή υπό απόλυση από τα σωφρονιστικά καταστήματα; Ποια είναι η αποτελεσματικότητά της;

Όχι δυστυχώς. Αυτό που συμβαίνει τελευταία είναι να μπαίνουν επιμέλειες σε παιδιά που τελούν σε άδεια ή υπό απόλυση από τα σωφρονιστικά καταστήματα. Αυτά τα παιδιά δεν είναι συνεργάσιμα γιατί δεν τα έχουμε δει ποτέ στο παρελθόν, δε μας γνωρίζουν και δεν είναι διατεθειμένα να μας γνωρίσουν, να μας εμπιστευτούν και να μας «ανοιχτούν». Με τα παιδιά που βρίσκονται σε ίδρυμα αγωγής είναι πιο εύκολο να συνεργαστούμε γιατί συνήθως τα έχουμε δει στο παρελθόν.

13. Πώς κρίνετε το καθήκον του επιμελητή περί διενέργειας ελέγχων σε τόπους ψυχαγωγίας των ανήλικων στη σύγχρονη εποχή;

Το καθήκον της παρακολούθησης σε τόπους ψυχαγωγίας των ανηλίκων τοποθετείται στη δεκαετία του '80. Θεωρώ ότι αποτελεί απαρχαιωμένη ρύθμιση. Η ουσία είναι να μεταδώσεις στους ανηλίκους την αυτοδιαχείριση και αυτοκυριαρχία και όχι να τους προκαλέσεις συναισθήματα φόβου. Η πρόκληση φόβου είναι οπισθοδρομική τακτική που δεν έχει κανένα θετικό αποτέλεσμα. Άλλωστε, ο φόβος σήμερα είναι διάχυτος στη ζωή των παιδιών.

14. Ποια είναι η γνώμη σας για το μέτρο της κοινωφελούς εργασίας;

Η κοινωφελής εργασία θεωρείται από πολλούς συναδέλφους μου ως ιδιαίτερα επαχθές μέτρο, ίδιας έντασης με τον περιορισμό σε κατάσταση κράτησης. Εγώ όμως διαφωνώ. Θεωρώ ότι η κοινωφελής εργασία έχει επωφελή χαρακτήρα, προσφέρει κοινωνικές δεξιότητες και συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση του παιδιού. Μέσω του μέτρου αυτού, ο ανήλικος μπορεί να γίνει συνεπές και υπεύθυνο άτομο και να μάθει ένα πρόγραμμα. Το σημαντικό είναι να ενισχυθεί ο επαγγελματικός του ρόλος και να μη νιώθει ότι κάνει αγγαρεία. Για παράδειγμα, θεωρώ πολύ σημαντική την απασχόληση σε κοινωνικά παντοπωλεία, γηροκομεία ή δημοτικές βιβλιοθήκες. Αντίθετα, η κοινωφελής εργασία δεν θα πρέπει κατά τη γνώμη μου να λειτουργεί σε δήμο, παρά μόνο εάν ο δήμος έχει δεσμευτεί ότι το παιδί θα απασχολείται σε προστατευμένες δομές, με συγκεκριμένα καθήκοντα και με εποπτεία. Θεωρώ απαράδεκτο να βάζουν ένα πιτσιρίκι να παρέχει κοινωφελή εργασία στο δήμο για 60 ώρες στις υπηρεσίες πρασίνου μαζεύοντας χόρτα και να εποπτεύεται από έναν εργάτη που δεν έχει καμία εξειδίκευση ή εμπειρία σε θέματα ανηλίκων παραβατών. Στις περιπτώσεις αυτές, ο ανήλικος θα κάνει τη δουλειά (για αυτόν αγγαρεία) που έπρεπε να κάνει ένας υπάλληλος του δήμου για μια ώρα και θα μετά θα φύγει χωρίς να έχει κερδίσει κάτι, αφού δεν έχει καν αντιληφθεί τον «κοινωφελή» χαρακτήρα της εργασίας.

15. Τι ενέργειες γίνονται από τους επιμελητές ανηλίκων σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης και τι απήχηση έχουν αυτές;

Σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης υπάρχει έντονη συνεργασία με την αστυνομία, τους ΟΤΑ, τις ΜΚΟ και τους Δήμους. Οι ΜΚΟ μάλιστα λειτουργούν περισσότερο από τους υπόλοιπους φορείς σήμερα. Η παρουσία μας στα σχολεία, παρότι είναι πολύ σημαντική γιατί μας δίνεται η δυνατότητα να μεταδώσουμε στα παιδιά την έννοια της παραβατικότητας μέσα από παιχνίδια και δραστηριότητες, δεν είναι έντονη και βρίσκεται σε πιλοτικό στάδιο. Πολλές φορές τα ίδια τα σχολεία μας κλείνουν την πόρτα. Κάποια στιγμή είχαμε ξεκινήσει μια μορφή διαλέξεων για την ενδοσχολική βία στο Μενίδι, αλλά σταμάτησε. Συνήθως ό,τι γίνεται σήμερα απευθύνεται στους γονείς ανηλίκων.

16. Ποια είναι η άποψή σας για τη δικαιοσύνη, τις στάσεις της δικαστικής εξουσίας και το έργο των δικαστών - εισαγγελέων;

Γενικά θα χαρακτηρίζα την αντιμετώπιση των ανηλίκων από τους δικαστές και τους εισαγγελείς ως ευνοϊκή, επιεική και εξειδικευμένη. Ευτυχώς υπάρχουν άνθρωποι πολύ ενημερωμένοι και ικανοί στο να οριοθετούν τις καταστάσεις, έχουν αντίληψη, επιδεικνύουν συνέπεια στο έργο απονομής δικαιοσύνης και μεταχειρίζονται εξατομικευμένα τον κάθε ανήλικο. Πάντως το χρονικό διάστημα που διανύουμε, τα δικαστήρια ανηλίκων χαίρουν από εξαιρετικούς δικαστές και εισαγγελείς.

17. Πώς θα χαρακτηρίζατε την επιρροή του έργου του επιμελητή ανηλίκων στο έργο απονομής της δικαιοσύνης.

Ευτυχώς στην Αθήνα οι κοινωνικές έρευνες των επιμελητών ανηλίκων έχουν κατά κανόνα μεγάλη επιρροή στην απόφαση του δικαστηρίου. Δυστυχώς στην επαρχία τα πράγματα είναι διαφορετικά. Πολλές φορές οι δικαστές μελετούν τις υποθέσεις των ανηλίκων όπως ακριβώς και τις υποθέσεις ενηλίκων, μη λαμβάνοντας υπόψη τις εκθέσεις κοινωνικής έρευνας των συναδέλφων επιμελητών.

18. Πώς αξιολογείτε το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο;

Γενικά το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο του δικαίου ανηλίκων θεωρητικά χαρακτηρίζεται από θετικό πνεύμα. Εντούτοις, υπάρχει ανάγκη εξοικείωσης των διατάξεων με τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Δυστυχώς πολλές από τις ισχύουσες διατάξεις του ελληνικού ποινικού δικαίου μεταφέρθηκαν αυτούσιες από χώρες του εξωτερικού χωρίς να προηγηθεί η οργάνωση κατάλληλων εγχώριων δομών, με αποτέλεσμα πολλές από τις νέες ρυθμίσεις να μένουν στα χαρτιά. Θα έλεγα λοιπόν ότι το ισχύον δίκαιο ανηλίκων οδηγείται προς την καταστολή ελλείψει δομών. Η εφαρμογή των εξωϊδρυματικών μέτρων για να είναι αποτελεσματική πρέπει το παιδί να καταλάβει το λόγο επιβολής τους. Για παράδειγμα μέτρα, όπως είναι η κοινωφελής εργασία, η παροχή συγγνώμης, η συνδιαλλαγή θύτη – θύματος, αποτελούν διαδικασίες που απαιτούν πολλές εργατοώρες και παρότι επιβάλλονται σήμερα, η υλοποίησή τους γίνεται μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα.

19. Πιστεύετε ότι στη σύγχρονη εποχή η παραβατικότητα των ανηλίκων έχει αλλάξει μορφή σε σύγκριση με το παρελθόν; Αν ναι, ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι ωθούν σήμερα έναν ανήλικο στην παραβατικότητα;

Στην εποχή που διανύουμε τα πράγματα έχουν αλλάξει. Όλοι οι θεσμοί (όπως είναι η οικογένεια, το σχολείο και η κοινωνία) διέρχονται κρίση. Η έννοια του σεβασμού έχει χαθεί. Τα παιδιά επηρεάζονται. Οι κίνδυνοι σήμερα είναι πολλοί. Η οικογενειακή δυσλειτουργία (όπως είναι η ανεργία, η πολύωρη εργασιακή απασχόληση και απουσία των γονέων ή κάποια ασθένεια) είναι συχνό φαινόμενο και οδηγεί τους ανηλίκους στην παραβατικότητα. Η μορφή της παραβατικότητας έχει κι αυτή αλλάξει. Ερχόμαστε πια αντιμέτωποι με νέες παραβατικές συμπεριφορές. Για παράδειγμα, όταν πρωτοήρθα στην υπηρεσία δεν υπήρχαν περιστατικά ρατσιστικής βίας. Αντίθετα, σήμερα ο ρατσισμός και η μισαλλοδοξία υποκρύπτεται συχνά στις ληστείες και τις σωματικές βλάβες. Ωστόσο, επειδή δεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για τα λεγόμενα εγκλήματα μίσους, οι πράξεις αυτές εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται από το Νόμο ως κοινές αξιόποινες πράξεις, δηλαδή ως ληστείες και σωματικές βλάβες. Το πρόβλημα της παραβατικότητας των ανηλίκων, ελληνικής ή αλλοδαπής υπηκοότητας, θεωρώ ότι είναι συστημικού χαρακτήρα. Κάθε παιδί που φτάνει σε εμάς κουβαλάει μέσα του την οικογένεια, το σχολείο, την πατρίδα του. Κατά τη γνώμη μου δυο παράγοντες καθορίζουν σημαντικά την εμπλοκή του στην παραβατικότητα: η ανάγκη ένταξής του σε μια ομάδα συνομηλίκων και ο παράγοντας «τύχη». Τα παιδιά αυτά προσπαθούν να βρουν μια ταυτότητα στη ζωή τους, στην οποία η βία έχει πλέον πρωταγωνιστικό ρόλο. Η βία μοιάζει με φωνή. Χρησιμοποιούν τη βία για να δηλώσουν την ύπαρξή τους.

20. Πώς θα σκιαγραφούσατε το προφίλ του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου;

Όσον αφορά στην προέλευση/εθνικότητα των παραβατών, τα πράγματα είναι μοιρασμένα ως προς τους Έλληνες και τους μετανάστες. Από τους τελευταίους πλειοψηφούν οι Αλβανοί, οι Ρώσοι, οι Έλληνες από την πρώην Σοβιετική Ένωση κ.ά.. Το πρόβλημα για τους μετανάστες είναι ότι προέρχονται από κάποια χώρα την οποία δε γνωρίζουν, έρχονται στην Ελλάδα για την οποία δε γνωρίζουν τίποτε και

προσπαθούν να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία με τις δικές τους δυνάμεις χωρίς όμως η ίδια η κοινωνία να τους ενσωματώνει. Κάποιοι προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες, στις οποίες οι γονείς είναι είτε πολύ χαλαροί έως ανύπαρκτοι ή πολύ αυστηροί. Υπάρχει ποικιλία στα χαρακτηριστικά του κάθε ανηλίκου.

21. Κατά τη γνώμη σας ποια είναι τα αίτια της υποτροπής ενός ανηλίκου. Επίσης, πώς και κατά πόσο μπορεί να συμβάλλει ο επιμελητής στην τριτογενή πρόληψη;

Η υποτροπή ενός ανηλίκου είναι πολυπαραγοντική. Οι ιδιαίτερα επιβαρυντικοί κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που επικρατούν σήμερα, η αδυναμία του ανηλίκου να αλλάξει την προσωπική του στοχοθέτηση, η αδυναμία της οικογένειάς του να τον στηρίζει, η έλλειψη δομών κατάλληλων να συμβάλλουν, η έκπτωση των θεσμών που θα μπορούσαν να συγκρατήσουν τον ανήλικο και να του προσφέρουν μία υγιή διέξοδο, όπως το σχολείο, η οικογένεια κτλ., αλλά ακόμα και η ετοιμότητα του ανηλίκου να επιφέρει την αλλαγή στην ζωή του. Πιστεύω ότι για να αποφύγει ένας νέος την υποτροπή, απαιτείται όλο το σύστημα που τον περιβάλλει να τον στηρίζει και να συγχρωτιστεί με αυτόν. Δηλαδή για να αλλάξει τρόπο δράσης ο νέος και να μην υποπέσει σε νέα παράβαση, θα πρέπει να αλλάξει κυρίως το άμεσο περιβάλλον του. Δεν μπορείς για παράδειγμα να ζητάς από έναν νεαρό αθίγγανο να μην υποπέσει σε νέα παράβαση και να αλλάξει τρόπο ζωής, όταν η πολιτεία δεν του προσφέρει την ευκαιρία ενσωμάτωσης και συμμετοχής. Εδώ θα ήθελα να τονίσω την συμμετοχή του επιμελητή στην τριτογενή πρόληψη και τον ιδιαίτερο ρόλο του να κινητοποιήσει το σύστημα που περιβάλλει τον ανήλικο να τολμήσει την αλλαγή, ώστε να τον βοηθήσει να αντισταθεί στους πειρασμούς και να αλλάξει τρόπο και στάση ζωής.

22. Σε ποια από τα τρία είδη πρόληψης (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής) θεωρείτε ότι συμβάλλει περισσότερο ο επιμελητής ανηλίκων και με ποιόν τρόπο;

Ο επιμελητής ανηλίκων θεωρώ ότι παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στην πρωτογενή και δευτερογενή πρόληψη, ενώ σημαντικό θεωρώ και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει όσο αφορά στην τριτογενή πρόληψη.

23. Ποια είναι τα προβλήματα και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει ο επιμελητής ανηλίκων κατά την άσκηση του έργου του;

Τα μεγαλύτερα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε εμείς οι επιμελητές είναι η έλλειψη δομών και η έλλειψη δικτύωσης και συνεργασίας με εξειδικευμένους φορείς. Για παράδειγμα τα παιδιά ηλικίας 15-18 ετών δεν παραπέμπονται σε ψυχιατρικά καταστήματα λόγω έλλειψης δομών, ενώ παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα στα σχολεία κυριολεκτικά φακελώνονται και στιγματίζονται κοινωνικά. Συνολικά θα έλεγα ότι απουσιάζει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης με αποτέλεσμα να γίνονται όλα αποσπασματικά. Για το λόγο αυτό, αναγκαίο είναι ένα δίκτυο μεταξύ των υπηρεσιών με δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών χωρίς τον σκόπελο του απορρήτου, ώστε να κινούνται όλοι και συγκεκριμένα έκαστος από τον δικό του τομέα, εναρμονισμένοι, με απώτερο στόχο την εξυπηρέτηση του συμφέροντος του ανηλίκου.

24. Τί θεωρείτε ότι θα διευκόλυνε το έργο σας;

Απαραίτητη είναι η στελέχωση και ενίσχυση της υπηρεσίας μας με επιπλέον προσωπικό ώστε να υπάρξει μεγαλύτερος καταμερισμός εργασίας και να γίνεται περισσότερο ποιοτική δουλειά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να γίνει συγχώνευση του κλάδου μας

με τους επιμελητές κοινωνικής αρωγής που ασχολούνται με τους ενήλικες παραβάτες. Ακόμη, η εξειδίκευση και επιμόρφωση των δικαστικών και εισαγγελικών αρχών σε θέματα που αφορούν στους ανηλίκους θα ήταν επιβοηθητική του έργου μας σε επίπεδο συνεργασίας. Ένα πρόβλημα που δυσχεραίνει το έργο μας είναι η μη κάλυψη των οδοιπορικών εξόδων για τις μεταβάσεις μας στα «απομακρυσμένα» περιστατικά σε περιοχές που δεν υπάρχει πρόσβαση (όπως π.χ. στο Λαύριο ή στο Μενίδι). Οι επιμελητές ανηλίκων της Αθήνας αναλαμβάνουμε υποθέσεις ανηλίκων σε όλη την περιφέρεια της Αττικής (δηλαδή και τα Μέγαρα, τη Ραφήνα κ.ο.κ.). Τα έξοδα μετάβασης δυσχεραίνουν σημαντικά το έργο μας εξαιτίας της οικονομικής κρίσης που πλήττει και τον κλάδο μας.

25. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ρόλο του σύγχρονου επιμελητή ανηλίκων;

Ο ρόλος μας είναι κατά κύριο λόγο συμβουλευτικός και καίριος στον τομέα της πρόληψης της παραβατικότητας. Δυστυχώς, στη σύγχρονη σκληρή πραγματικότητα ο θεσμός του επιμελητή ανηλίκων τείνει να θεωρηθεί πολυτέλεια και απειλείται με υποβάθμιση. Κάτι τέτοιο θα επιφέρει άμεσα καταστροφικές συνέπειες στην περαιτέρω εξέλιξη του προπαραβατικού ή παραβατικού ανηλίκου. Γενικά θα πρέπει να γίνει μια ποιοτική αξιολόγηση του έργου μας και όχι να αποτυπώνονται οι ανήλικοι παραβάτες και οι πράξεις αυτών σε αριθμούς και μόνο.

26. Πώς οραματίζεστε ένα ιδανικό σύστημα ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων (εντός ή εκτός των δικαστικών αιθουσών);

Το σύστημα ποινικής μεταχείρισης πιστεύω ότι θα πρέπει να στοχεύσει προς την εξατομικευμένη αντιμετώπιση των νεαρών, να αντιληφθεί το πνεύμα και τις δυσκολίες που η κάθε εποχή εμφανίζει και να ανταποκριθεί στην αντιμετώπιση αυτών. Ένα δίκαιο που στοχεύει στην αναμορφωτική μεταχείριση μέσα από έναν ιδιαίτερα παραδειγματικό και εκπαιδευτικό ρόλο απέναντι στους νέους και σε καμία περίπτωση στην καταστολή αυτών. Το σύστημα ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων καλό θα ήταν να έχει την ευελιξία να κινηθεί πάντοτε ανάλογα με τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του κάθε ανηλίκου, άλλοτε λειτουργώντας εκπαιδευτικά, άλλοτε θέτοντας αυστηρά όρια, άλλοτε προστατευτικά, άλλοτε ως κίνητρο για αλλαγή του τρόπου συμπεριφοράς τους, μα πάντοτε για το ιδιαίτερο συμφέρον του ανηλίκου. Έτσι θα συμβάλει κατά το δυνατόν στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας και κυρίως της μικροπαραβατικότητας και θα στηρίξει τη γαλούχηση υγιών ενηλίκων.

27. Τι θεωρείτε ότι έχει ανάγκη σήμερα ένας ανήλικος ώστε να μην περάσει το κατώφλι της παραβατικότητας;

Ιδιαίτερα σημαντικό θεωρώ να δοθεί στα παιδιά από νεαρή ηλικία αλλά και στους εφήβους, υγιή διέξοδος της ενεργητικότητάς τους. Είναι ανάγκη τα παιδιά να μετέχουν σε δραστηριότητες ομαδικές (αθλητικές, καλλιτεχνικές, πολιτιστικές κτλ.) όπου μέσα από αυτές θα αποκτήσουν κοινωνικές δεξιότητες ικανές να τα συντροφεύουν στην ενήλικη ζωή τους. Δεξιότητες όπως είναι η συνεργασία, η ανταλλαγή απόψεων, η ανοχή του διαφορετικού, η συνύπαρξη, ο διάλογος. Με τον τρόπο αυτό θα ανακαλύψουν τα δυνατά σημεία του εαυτού τους, θα αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, θα μάθουν να αναλαμβάνουν ρόλους και να διαχειρίζονται τις ευθύνες και τις δυσκολίες που ίσως προκύπτουν, ενώ θα μπορέσουν να διαχειρίζονται τη ματαίωση και την απογοήτευση. Έτσι προετοιμάζονται να αντέχουν σε δυσκολίες που τυχόν θα συναντήσουν στη ζωή τους, κοινωνικοποιούνται, καλλιεργούν την προσωπικότητά τους, αποκτούν άποψη και γίνονται λιγότερο επιρρεπείς. Φυσικά σε όλη αυτή την πορεία των νέων ιδιαίτερα

σημαντική είναι η πλαισίωση τους από την οικογένεια και την κοινωνία, ώστε να αναδεικνύονται υγιείς τρόποι λειτουργίας του κοινωνικού ιστού. Αυτή η πλαισίωση θα αποτελέσει με βεβαιότητα το κίνητρο αποφυγής συμμετοχής των ανηλίκων σε παραβατικές δραστηριότητες. Η εμπειρία μου έχει δείξει ότι πολλές φορές οι νεαροί υποπίπτουν σε τέτοιες συμπεριφορές εξαιτίας της ανάγκης τους να τραβήξουν την προσοχή του περιβάλλοντος τους, της δικής τους αδυναμίας, αλλά και της έλλειψης πλαισίου που θα τους βοηθήσει να αντισταθούν. Τέλος, σημαντική αιτία εμπλοκής σε παραβάσεις είναι και η παραμέληση που βιώνουν τα παιδιά από την οικογένεια, το σχολείο και την κοινωνία, θεσμοί που είναι απαραίτητο να τα στηρίζουν, να δουν τις ανάγκες τους και να ακούσουν τις φωνές αγωνίας που εκπέμπουν για βοήθεια.

**ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΡΙΑ
ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
κα. ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ**

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ: 15-7-2013

1. Βιογραφικά στοιχεία επιμελήτριας: Χρόνια υπηρεσίας, τομέας και εύρος απασχόλησης.

Διορίστηκα το έτος 2007, αλλά η πραγματική μου υπηρεσία ξεκίνησε το Σεπτέμβριο του έτους 2008. Είμαι απόφοιτος του Φ.Π.Ψ. Προγράμματος Ψυχολογίας και του τμήματος Φ.Π.Ψ. με μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στη Σχολική Ψυχολογία. Τα τμήματα πρόληψης και καταστολής λειτουργούν ενιαία στον Πειραιά. Η Υπηρεσία μας καλύπτει όλο τον Πειραιά και τη διοικητική του περιφέρεια (όπως είναι οι Δήμοι Μοσχάτου, Κερατσινίου, Περάματος, Νίκαιας, Ρέντη, Κορυδαλλού, τα νησιά του Αργοσαρωνικού και τα Κύθηρα) και αριθμεί 5 συνολικά επιμελητές, εκ των οποίων ο καθένας αναλαμβάνει περίπου εκατόν ογδόντα (180) υποθέσεις ανά δικαστικό έτος.

2. Ποιες υποθέσεις και πώς ανατίθενται αυτές στον επιμελητή ανηλίκων;

Η προϊσταμένη κα. Μυρσίνη Πυκνή μας αναθέτει περιστατικά που πρόκειται να δικαστούν στο Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων, περιστατικά που δικάζονται σε άλλα Δικαστήρια της χώρας αλλά υπάρχουν στην τοπική μας αρμοδιότητα (επειδή π.χ. ο ανήλικος είναι κάτοικος Πειραιά) και υποθέσεις προπαραβατικών ανηλίκων που φτάνουν σε εμάς από την Εισαγγελία Ανηλίκων Πειραιά, την αστυνομία ή μετά από διάταξη ανακριτή. Κατά το στάδιο της προδικασίας ο επιμελητής ανηλίκων Πειραιά δεν καλείται άμεσα ενώπιον του ανακριτή για να διενεργήσει κοινωνική έρευνα, εξαιτίας των στενών χρονικών περιθωρίων μεταξύ ανάκρισης - απολογίας - απόφασης. Αντίθετα, στην επαρχία αυτό συμβαίνει αρκετά συχνά λόγω μεγαλύτερης χρονικής ευχέρειας.

3. Υπάρχει συνεργασία μεταξύ υμών και των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων;

Εμείς αναλαμβάνουμε ανηλικούς ηλικίας 8-18. Τα περιστατικά παραμέλησης και κακοποίησης με θύματα τους ανηλικούς, οι οποίοι, αν δεν φροντιστούν από την Πολιτεία, με μεγάλη πιθανότητα θα εξελιχθούν σε παραβάτες εξαιτίας της βίας που έχουν υποστεί, υπάρχουν στις Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων ή στην Πρόνοια του Δήμου. Σήμερα στην ΕΠΑ Πειραιά, ευτυχώς υπάρχει κοινωνικός λειτουργός, ο οποίος αναλαμβάνει τη διενέργεια της κοινωνικής έρευνας για τους ανηλικούς που ζουν στη στέγη. Γενικά πιστεύω ότι από τη στιγμή που οι ΕΠΑ στελεχώνονται με κοινωνικούς λειτουργούς, είναι προτιμότερο να διεξάγουν αυτοί και όχι εμείς την κοινωνική έρευνα γιατί βρίσκονται σε άμεση και διαρκή επαφή μαζί τους.

4. Ποια είναι η γνώμη σας για το θεσμό των ΕΠΑ;

Όσες ΕΠΑ λειτουργούν είναι αποτελεσματικές και προσφέρουν πολλά. Τα παιδιά που ζουν εκεί δεν εξελίσσονται αναγκαστικά σε παραβάτες. Σε αυτό συντελεί το οργανωμένο περιβάλλον που εξασφαλίζουν οι ΕΠΑ για τη διαβίωση των παιδιών. Δυστυχώς βέβαια οι περισσότερες ΕΠΑ που έχουν συσταθεί είναι ανύπαρκτες ή υπολειτουργούν.

5. Ποια κριτήρια στοιχειοθετούν την έννοια του προπαραβατικού ανηλίκου;

Ο κλάδος των επιμελητών ανηλίκων είναι πολυεπιστημονικός. Παρά τις διαφορετικές μας ειδικότητες, υπάρχει σύγκλιση ως προς τα κριτήρια που θεωρούμε ότι στοιχειοθετούν την υπόσταση του προπαραβατικού ανηλίκου. Τα κυριότερα από αυτά είναι οι φυγές από το σπίτι και οι σχολικές διαρροές, οι οποίες αποτελούν για μένα πολύ σοβαρά συμπτώματα κοινωνικής παθολογίας. Βέβαια, τα κριτήρια αυτά αλλάζουν μέσα στο χρόνο. Για παράδειγμα, παλαιότερα οι μονογονεϊκές οικογένειες αποτελούσαν κώδικα κινδύνου - συναγερμό, κάτι το οποίο σήμερα δεν ισχύει. Αντίθετα, στη σημερινή εποχή το φαινόμενο των ναρκωτικών (προμήθεια, κατοχή, χρήση, διακίνηση) έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις μεταξύ των ανηλίκων και ενεργοποιεί άμεσα την παρέμβασή μας.

6. Πόσο χρονικό διάστημα προ της εκδικάσεως ανατίθεται η υπόθεση ανηλίκου στον επιμελητή προκειμένου ο ίδιος να διενεργήσει την κοινωνική έρευνα;

Η υπόθεση μας ανατίθεται περίπου ένα (1) μήνα πριν την εκδίκαση. Υπάρχουν βέβαια και εξαιρετικές περιπτώσεις που οι υποθέσεις εισάγονται κατευθείαν στο πινάκιο και μας ανατίθενται μία (1) εβδομάδα ή δέκα (10) μέρες πριν την εκδίκαση. Γενικά το διάστημα που διανύουμε (Ιούλιος) είναι το πιο άνετο από άποψη χρόνου για να διενεργήσουμε την κοινωνική μας έρευνα. Ήδη μας έχουν ανατεθεί υποθέσεις που θα δικαστούν το Σεπτέμβριο.

7. Για τη διενέργεια της κοινωνικής έρευνας, με ποια και πόσα άτομα έρχεστε συνήθως σε επαφή;

Πρώτα ερχόμαστε σε επαφή με τον ανήλικο και τον γονιό του. Συχνά επικοινωνούμε με άλλους φορείς - επαγγελματίες (π.χ. ψυχολόγους) όταν ο ανήλικος παρακολουθεί προγράμματα. Επίσης ερχόμαστε σε επαφή και με την ευρύτερη οικογένεια (π.χ. με θείους, παππούδες, γιαγιάδες) ειδικά στις περιπτώσεις που διαπιστώνουμε γονεϊκή ανεπάρκεια. Στην περίπτωση ανηλίκων που πρόκειται να δικαστούν για να μη στιγματιστούν, αποφεύγουμε την επικοινωνία με σχολικούς φορείς. Αντίθετα, κάνουμε επισκέψεις στο σχολείο των προπαραβατικών ανηλίκων ή των παιδιών που είναι ήδη σε επιμέλεια. Η εμπειρία μας από τα σχολεία με τα οποία έχουμε έρθει σε επαφή είναι σε γενικές γραμμές θετική. Με φίλους του ανηλίκου δεν επιδιώκουμε επαφή, εκτός βέβαια εάν το επιθυμεί ο ίδιος ή αν προσέλθει στην υπηρεσία με κάποιον από αυτούς. Η αρχή μας είναι πάντως να μην κάνουμε κάτι που θα ενοχλήσει ή θα χαλάσει τη διάθεση του ανηλίκου. Μέλημά μας είναι να εξασφαλίσουμε τη συναίνεση του ανηλίκου και να χτίσουμε μαζί του μια σχέση εμπιστοσύνης.

8. Τηρείτε ατομικό δελτίο του ανηλίκου και τι περιλαμβάνει αυτό;

Στην Υπηρεσία μας τηρούμε ατομικό δελτίο. Υπάρχει ένα πρότυπο²⁵⁷ το οποίο όμως ο καθένας επιμελητής το έχει διαμορφώσει σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες του ανηλίκου. Το δελτίο αυτό περιλαμβάνει τις συναντήσεις μας, την τηλεφωνική μας επικοινωνία και πληροφορίες σχετικά με την προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική κατάσταση και υγεία του παιδιού. Γενικά φροντίζουμε να επικαιροποιούμε τις εκθέσεις μας για να έχουμε μια οπτική της εξέλιξης του ανηλίκου.

9. Από την εμπειρία σας διαπιστώνετε διάθεση συνεργασίας από τον ευρύτερο κοινωνικό κύκλο του ανηλίκου για ενίσχυση του έργου του επιμελητή;

²⁵⁷ Το πρότυπο ατομικό δελτίο που υπάρχει στην Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Πειραιώς παρατίθεται στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV για ιστορικούς πιο πολύ λόγους. Ωστόσο, σήμερα κρίνεται ως παρωχημένο από τους ίδιους τους επιμελητές και έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με τις κρατούσες συνθήκες.

Γενικά, ναι, υπάρχει διάθεση συνεργασίας από τη στενή οικογένεια ή την ευρύτερη (π.χ. από θείους, παππούδες κ.λπ.), ειδικά όταν αυτοί υποκαθιστούν τους γονείς και αποτελούν πρόσωπα αναφοράς για το παιδί. Συμβαίνει όμως στις δυσλειτουργικές οικογένειες να υπάρχουν δυσκολίες όχι μόνο στον πυρήνα της οικογένειας αλλά και στο ευρύτερο συγγενικό περιβάλλον.

10. Πόσο χρόνο συνήθως διαρκεί το μέτρο της ανάθεσης επιμέλειας ανηλίκου και ποια είναι η έκβασή του σε περιπτώσεις κατά τις οποίες δεν καθίσταται εφικτή η επιμέλεια;

Οι επιμέλειες διαρκούν κατά μέσο όρο ένα (1) έτος. Βέβαια, τον τελευταίο καιρό σημειώνεται μια τάση μείωσης του χρόνου επιμέλειας και μια επιεικέστερη αντιμετώπιση των ανηλίκων από τους ίδιους δικαστικούς λειτουργούς επί παρόμοιων υποθέσεων σε σύγκριση με το παρελθόν. Για παράδειγμα, έχει τύχει να επιβληθεί το μέτρο ανάθεσης επιμέλειας του ανηλίκου σε εμάς για τρεις (3) μήνες, χρονικό διάστημα πολύ μικρό για να είναι αποτελεσματική η δική μας παρέμβαση. Τώρα σε περίπτωση που χαθεί ο ανήλικος από την επιμέλεια και επικοινωνήσει μαζί μου ο γονιός, τότε θα κάνω μια επίσκεψη στο σπίτι του. Αν όμως η οικογένεια είναι ανύπαρκτη και ο ανήλικος άφαντος, τότε στέλνω κλήσεις και του τηλεφωνώ. Εάν ο ανήλικος, παρά τις προσπάθειές μας, δεν ανταποκριθεί, τότε χάνεται η επιμέλεια. Στην περίπτωση αυτή δεν προβαίνω προσωπικά εύκολα σε πρόταση ενώπιον του δικαστηρίου για αντικατάσταση του μέτρου με άλλο.

11. Με το πέρας της εφαρμογής του μέτρου της επιμέλειας χάνεται οριστικά η επαφή του ανηλίκου με τον επιμελητή; Υπάρχει κάποια πηγή πληροφοριών αναφορικά με την εξέλιξη του ανηλίκου και αν όχι θα επιθυμούσατε να υπάρχει;

Δυστυχώς δεν υπάρχει κάποια πηγή πληροφορίας για την εξέλιξη του ανηλίκου. Θα είχε ενδιαφέρον να μη χανόταν εντελώς η επαφή με το πέρας της επιμέλειας, ώστε να παίρνουμε δύναμη και κουράγιο από τα περιστατικά που εξελίχθηκαν καλά και να συνεχίζουμε το έργο μας με πίστη ότι μπορούμε να προσφέρουμε πολλά και σε άλλους ανηλίκους.

12. Πού πραγματοποιούνται συνήθως οι συναντήσεις επιμελητή - ανηλίκου;

Γενικά επιδιώκουμε να προσέλθει ο ανήλικος στην Υπηρεσία μας. Η επιστολή μας είναι προς τον ίδιο, ενώ σημειώνεται θετικά η προσέλευση της οικογένειας.

13. Ποια είναι συνήθως τα συναισθήματα και η διάθεση ενός παιδιού όταν έρχεται για πρώτη φορά στην Υπηρεσία σας;

Η κάθε περίπτωση είναι μοναδική. Τα παιδιά, όταν έρχονται για πρώτη φορά σε εμάς, συνήθως είναι φοβισμένα και αγχωμένα γιατί δεν ξέρουν τι τους περιμένει. Θα έλεγα ότι πολλές φορές φεύγουν ανακουφισμένα γιατί έχουν καταλάβει πια τη διαδικασία. Στην πορεία αποκτούν οικειότητα και μας ρωτούν αν θα είμαστε μαζί τους στο δικαστήριο. Μας θέλουν μαζί τους γιατί θεωρούν ότι έχουμε κάτι καλό να πούμε για αυτά. Πολλές φορές βέβαια προσπαθούν να δείξουν ένα καλό πρόσωπο σε εμάς. Φοβούνται τη φυλακή. Προσωπικά, εγώ, για να δεσμεύσω ηθικά τον ανήλικο ώστε να έρχεται στις συναντήσεις μας, ενημερώνω τον ίδιο, τους γονείς ή τον δικηγόρο του για το μέτρο που σκέφτομαι να προτείνω.

14. Από την εμπειρία σας, θεωρείτε ότι οι ανήλικοι στην πλειοψηφία τους συνειδητοποιούν τον παραβατικό χαρακτήρα της πράξης τους;

Συχνά όταν επιβάλλεται στον ανήλικο το μέτρο της επίπληξης, εκείνος θεωρεί ότι αθωώθηκε. Γενικά πάντως αν η πράξη τους είναι σοβαρή, τους επιβληθεί η ανάθεση της επιμέλειας σε εμάς και δείχνει συνέπεια στην τήρηση του μέτρου, τότε σημαίνει ότι έχει αντιληφθεί τον παραβατικό χαρακτήρα της πράξης του. Το τελευταίο είναι ταυτόχρονα στόχος και απόδειξη της επιτυχίας του έργου μας.

15. Η άσκηση προστατευτικής επίβλεψης επί ανηλίκων που βρίσκονται σε ίδρυμα αγωγής ή σε άδεια ή υπό απόλυση από τα σωφρονιστικά καταστήματα σας ανατίθεται συχνά;

Τέτοια περιστατικά δεν μας ανατίθενται καθόλου.

16. Πώς κρίνετε το καθήκον του επιμελητή περί διενέργειας ελέγχων σε τόπους ψυχαγωγίας των ανηλίκων στη σύγχρονη εποχή;

Αυτό είχε συμπεριληφθεί στο Π.Δ. 49/79 που ισχύει και σήμερα. Ανήκει σε άλλη εποχή και ορθώς δεν εφαρμόζεται.

17. Ποια είναι η γνώμη σας για το μέτρο της κοινωφελούς εργασίας;

Η κοινωφελής εργασία εντάσσεται στην επανορθωτική δικαιοσύνη. Η αλήθεια είναι ότι στον Πειραιά δεν έχει εφαρμοσθεί πολλές φορές. Η εργασία αυτή συνήθως προσφέρεται στο Δήμο Σαλαμίνας, στο Δήμο Νίκαιας, στην ΕΠΑ Καμινίων και στην ΕΠΑΝΟΔΟ. Οι ανήλικοι απασχολούνται σε ακίνδυνες εργασίες (π.χ. κηπευτικά και φωτοτυπίες). Οι ώρες και οι φορείς απασχόλησης αναφέρονται ρητά στην πρότασή μας. Παρόλο που το μέτρο δεν είναι νέο, δεν έχει προβλεφθεί το υπόλοιπο θεσμικό πλαίσιο (π.χ. η ασφαλιστική κάλυψη).

18. Πώς αξιολογείτε την πρωτογενή πρόληψη, πόσο και με ποιο τρόπο συμβάλλει σε αυτή ένας επιμελητής ανηλίκων;

Η πρωτογενής πρόληψη έχει εξαιρετική σημασία, μιας και πολλά παιδιά παραβαίνουν το Νόμο απλά και μόνο λόγω άγνοιας. Στον τομέα αυτό, αν και δεν υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σε μεγάλη κλίμακα, έχουν γίνει προσπάθειες στο παρελθόν με ιδιωτική πρωτοβουλία. Για παράδειγμα στο πρόσφατο παρελθόν είχαν γίνει διαλέξεις στο Γυμνάσιο Νίκαιας, στην Ιωνίδειο Σχολή του Πειραιά και σε αρκετά Δημοτικά Σχολεία μετά από ενδιαφέρον του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Γενικά, υπάρχει ενδιαφέρον από τα σχολεία γιατί έχουν σημειωθεί πολλά κρούσματα (π.χ. ενδοσχολική βία) και όλοι, γονείς και καθηγητές, είναι σε εγρήγορση. Είναι επιθυμία μας να υπάρξει μεγαλύτερη δραστηριοποίηση όλων άμεσα στον τομέα αυτό.

19. Ποια είναι η άποψή σας για τη δικαιοσύνη, τις στάσεις της δικαστικής εξουσίας και το έργο των δικαστών - εισαγγελέων και πόσο πολύ επηρεάζει το έργο τους ένας επιμελητής ανηλίκων;

Σε γενικές γραμμές και τη δεδομένη χρονική στιγμή θα έλεγα ότι οι δικαστές και οι εισαγγελείς αντιμετωπίζουν τα παιδιά με επιείκεια και ευαισθησία. Οι εκθέσεις μας λαμβάνονται κατά κανόνα υπόψη από όλους. Ωστόσο, υπάρχουν και εξαιρέσεις. Για παράδειγμα εντύπωση μου προκάλεσε το γεγονός ότι σε μια υπόθεση ανηλίκου που δικάστηκε από το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων Πειραιά, η πρόταση του επιμελητή ήταν η επιβολή κοινωφελούς εργασίας και τελικά οι δικαστές επέβαλαν στο παιδί φυλάκιση τεσσάρων (4) ετών με τετραετή αναστολή. Επέλεξαν δηλαδή ένα αυστηρότερο μέτρο αποτροπής περαιτέρω εγκληματικότητας έναντι ενός μέτρου επανορθωτικής δικαιοσύνης για έναν νέο άνθρωπο που ακόμα εξελίσσεται ψυχοκοινωνικά και έχει κατά τη γνώμη μας μεγαλύτερη ανάγκη από μια διαδικασία επανόρθωσης και

συνειδητοποίησης των συνεπειών της αποκλίνουσας συμπεριφοράς παρά το φόβο της συμμόρφωσης στο Νόμο.

20. Πώς θα αξιολογούσατε το σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο σε συνάρτηση με τη δυνατότητα εφαρμογής και την αποτελεσματικότητα των εξωϊδρυματικών μέτρων;

Θα έλεγα συνολικά ότι το θεσμικό πλαίσιο είναι θετικό θεωρητικά, αλλά αντιμετωπίζει δυσχέρειες κατά την εφαρμογή του. Για παράδειγμα, δεν υπάρχει βούληση για επιβολή του μέτρου της συνδιαλλαγής θύτη - θύματος, παρότι αυτό εντάσσεται στην επανορθωτική δικαιοσύνη. Οι δικαστές θα μπορούσαν και θα έπρεπε να «χρησιμοποιούν» εμάς τους επιμελητές για την επίτευξη της συνδιαλλαγής, μιας και ουσιαστικά και αυτός είναι ο ρόλος μας: Η μεσολάβηση για την επίτευξη συμβιβασμού των μερών. Επίσης απουσιάζουν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης για τους ανηλίκους παραβάτες. Πολλά από αυτά τα παιδιά δεν έχουν αποφοιτήσει καν από το Γυμνάσιο και δε μπορούν να πάρουν κάποια τεχνική εκπαίδευση. Υπάρχει βέβαια το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας για την επανένταξη των ανηλίκων, αλλά δεν αρκεί. Εξαιρέση αποτελούν τα προγράμματα κυκλοφοριακής αγωγής που τελευταία εφαρμόζονται με επιτυχία και διαδίδονται μεταξύ των ανηλίκων, οι οποίοι εκδηλώνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την παρακολούθησή τους.

21. Πιστεύετε ότι στη σύγχρονη εποχή η παραβατικότητα των ανηλίκων έχει αλλάξει μορφή σε σύγκριση με το παρελθόν; Αν ναι, ποιοι παράγοντες θεωρείτε ότι ωθούν σήμερα έναν ανήλικο στην παραβατικότητα;

Η παραβατικότητα ανηλίκων σήμερα τείνει να αλλάζει μορφή και αποτελεί φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας. Ήδη έχει σημειωθεί αύξηση σε επίπεδο οργανωμένου εγκλήματος και διακίνησης ναρκωτικών που παλαιότερα δεν υπήρχε. Γενικά υπάρχει περισσότερη βία παντού, ενώ δε λείπουν και περιστατικά ρατσιστικής βίας. Θα έλεγα ότι - εντός ή εκτός των φυλακών - πέφτει ξύλο για το ξύλο, γεγονός στο οποίο συντελεί και η ανυπαρξία αθλητικών εγκαταστάσεων για άθληση και εκτόνωση των εφηβικών ορμών.

22. Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τη μορφή και την ένταση της σύγχρονης παραβατικότητας των ανηλίκων;

Η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει πολύ την οικογένεια. Το σύγχρονο οικογενειακό περιβάλλον συντίθεται ως εξής: Υπάρχει ο άνεργος γονιός, η ανεργία επιφέρει συμπτώματα κατάθλιψης στο γονιό και στο παιδί, δημιουργούνται εντάσεις στο σπίτι και τελικά εκδηλώνεται βία και επιθετικότητα από ή προς το παιδί. Επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης υπάρχουν και σε επίπεδο εκπαίδευσης. Η συρρίκνωση για παράδειγμα των ΕΠΑΛ θα εμποδίσει την επαγγελματική εξέλιξη πολλών ανηλίκων.

23. Πώς θα σκιαγραφούσατε το προφίλ του σύγχρονου παραβατικού ανηλίκου;

Οι σύγχρονοι ανήλικοι παραβάτες είναι κατά κύριο λόγο αγόρια, ηλικίας 14+-18 ετών. Η προέλευσή τους είναι μοιρασμένη σε Έλληνες και μετανάστες. Συνήθως έχουν διακόψει τη σχολική φοίτηση, εκδηλώνουν εντάσεις και δυσλειτουργίες στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, υπάρχει χαλαρότητα γονεϊκού ελέγχου και απουσία συνήθως του πατέρα. Θα χαρακτήριζα τους ανήλικους παραβάτες ως αφρόντιστους εφήβους.

24. Κατά τη γνώμη σας ποια είναι τα αίτια υποτροπής ενός ανηλίκου;

Οι λόγοι που υποτροπιάζει ένας ανήλικος σχετίζονται με το ότι από την πρώτη του εμπλοκή με τον νόμο ως την υποτροπή δεν έχει προκύψει καμία αλλαγή στο οικογενειακό του περιβάλλον (που είναι δυσλειτουργικό, με ανεργία, με αφρόντιστα θέματα ψυχικής υγείας κλπ) ή καμία αλλαγή στην ψυχοσυναισθηματική του εξέλιξη προς την ωριμότητα (κυρίως για τα παιδιά που εμμένουν να παραβαίνουν τον Νόμο λόγω εφηβικής απερισκεψίας).

25. Πώς και κατά πόσο θεωρείτε ότι μπορεί να συμβάλλει ο επιμελητής στην τριτογενή πρόληψη;

Η παρέμβαση του επιμελητή ανηλίκων στο δυσλειτουργικό οικογενειακό περιβάλλον είναι δυνατή, μόνο εφόσον η οικογένεια είναι πρόθυμη για αλλαγή. Η περίπτωση αυτή είναι δυστυχώς σπάνια. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μόνη αλλαγή που επιθυμεί η δυσλειτουργική οικογένεια είναι η απομάκρυνση του παιδιού από το σπίτι. Η παρέμβαση του επιμελητή ως σύμβουλος στη διαδικασία ψυχοσυναισθηματικής ωρίμανσης του εφήβου είναι ο πυρήνας της εργασίας μας (είναι ο σκοπός του αναμορφωτικού μέτρου που λέγεται επιμέλεια υπηρεσίας επιμελητών ανηλίκων), και σε πολλές περιπτώσεις ανηλίκων τους παρακολουθούμε να εφαρμόζουν αλλαγές στη ζωή τους (αλλαγή στις επιλογές φίλων, διαμόρφωση επαγγελματικών στόχων, έκδοση διπλώματος κτλ). Για τους ήδη στιγματισμένους ανηλίκους (στους οποίους εφαρμόζουμε την επιμέλεια υπηρεσίας ενώ στο μεσοδιάστημα έχουν εκτίσει ποινή φυλάκισης) η παρέμβασή μας κυρίως συνίσταται στην κινητοποίηση τους να στραφούν προς το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας ή σε προγράμματα απεξάρτησης, εφόσον αυτές είναι συνήθως οι ανάγκες τους. Στη φάση αυτή της ζωής τους (φάση αποφυλάκισης και επανένταξης) περνούν στα χέρια των επιμελητών κοινωνικής αρωγής.

26. Σε ποια από τα τρία είδη πρόληψης (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής) θεωρείτε ότι συμβάλλει περισσότερο ο επιμελητής ανηλίκων;

Το μεγαλύτερο μέρος της καθημερινότητας του επιμελητή ανηλίκων είναι η δευτερογενής πρόληψη. Πρόκειται για τη συμβουλευτική (παραδοσιακά ατομική - οικογενειακή και τελευταία ομαδική) προς τους έφηβους παραβάτες με στόχο την ψυχοσυναισθηματική τους ωρίμανση και την γνωστικο-ηθική τους ανάπτυξη. Πρόκειται για τη συμβουλευτική που γίνεται στα πλαίσια της Επιμέλειας Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφέρω το ψυχο-εκπαιδευτικό πρόγραμμα παρέμβασης σε εφήβους παραβάτες με τίτλο: «Διαχείριση θυμού - πρόγραμμα επίλυσης συγκρούσεων» που διοργανώθηκε από την Υπηρεσία μας τον Μάιο – Ιούνιο 2013. Το πρόγραμμα αυτό περιλάμβανε οκτώ (8) συναντήσεις, έγινε σε ομαδικό πλαίσιο και απευθυνόταν σε εφήβους παραβάτες που προέρχονταν κατά κανόνα από σχετικά συγκροτημένες οικογένειες. Κατά τη διάρκεια του προγράμματος προβλήθηκαν αποσπάσματα ταινιών και ακολούθησαν συζητήσεις με τα παιδιά σχετικά με το χειρισμό των συναισθημάτων θυμού. Ιδιαίτερη εντύπωση μας προκάλεσε το γεγονός ότι οι έφηβοι ήθελαν να συμμετέχουν και να λένε τη γνώμη τους. Η αίθουσα δε θύμιζε σε τίποτα σχολική αίθουσα, όπου τα παιδιά συνήθως αρέσκονται να προβάλλονται ως μάγκες και επικρατεί ένα συγκεκριμένο «κλίμα». Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε πιλοτικά και ολοκληρώθηκε με επιτυχία.

Η πρωτογενής πρόληψη παίρνει τη μορφή εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς. Η Υπηρεσία μας είναι στο στάδιο διεύρυνσης αυτών των δράσεων. Η τριτογενής πρόληψη περιλαμβάνει περισσότερο εξατομικευμένο σχέδιο δράσης, παραπομπές σε άλλους φορείς (προγράμματα απεξάρτησης, ΟΑΕΔ, εκπαίδευση). Αν ψηφισθεί το νομοσχέδιο σχετικά με την εποπτεία από τις Υπηρεσίες

μας των απολυμένων ανηλίκων με ηλεκτρονική επιτήρηση, φυσικά θα έχουμε περισσότερους ανηλίκους με ανάγκες συμβουλευτικής και καθοδήγησης.

27. Ποια είναι τα προβλήματα και οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζει ο επιμελητής ανηλίκων κατά την άσκηση του έργου του;

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουμε αφορούν στην αναζήτηση στέγης και φορέων (π.χ. στην περίπτωση της κοινωφελούς εργασίας), στη μη κάλυψη των οδοιπορικών μας εξόδων για τις μεταβάσεις μας, στις μειώσεις μισθών, στην απουσία προγραμμάτων και γενικά στην απουσία του κοινωνικού κράτους.

28. Κατά τη γνώμη σας τί θα διευκόλυνε το έργο του επιμελητή ανηλίκων;

Στο έργο μας θα συνέβαλε η αύξηση εξειδικευμένου προσωπικού, η διαρκής εκπαίδευση και επιμόρφωση. Επίσης η πολιτεία πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι σε περίπτωση που αλλάξει / διευρυνθεί το αντικείμενό μας και ασχοληθούμε και με ενήλικες εγκληματίες, οι ανήλικοι θα χάσουν από το χρόνο εργασίας μας. Η ποσότητα πάντα λειτουργεί σε βάρος της ποιότητας.

29. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ρόλο του σύγχρονου επιμελητή ανηλίκων;

Ο ρόλος μας είναι κατ' εξοχήν προληπτικός. Η δε παραβατικότητα διακρίνεται σε εφηβική και δια βίου. Η πρώτη διακόπτεται μετά τη συμπλήρωση των 20 ετών από τον ανήλικο και σχετίζεται με την ανία, το θυμό και την επαφή με συνομηλίκους παραβάτες. Η παρέμβαση εδώ είναι πολύ σημαντική γιατί οδηγεί στη διακοπή της παραβατικής συμπεριφοράς. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει εφήβους με διαταρακτική συμπεριφορά που έχει διάρκεια. Πρωτοεκδηλώνεται πριν την ηλικία των 8 ετών, συχνά προέρχονται από γονείς με παραβατική επίσης συμπεριφορά και γενικά υπάρχουν πολλοί αρνητικοί παράγοντες που καθορίζουν τη ζωή τους.

30. Πώς οραματίζεστε ένα ιδανικό σύστημα ποινικής μεταχείρισης των ανηλίκων;

Σε ένα ιδανικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης θα έλεγα σίγουρα ναι στην αποιδρυματοποίηση, όχι στην αποποινικοποίηση (με το σκεπτικό ότι στην κοινωνία μας πρέπει να υπάρχει συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο για τους ανηλίκους, γιατί μέσω των προβλεπόμενων αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων, τους εντάσσει σε ένα οργανωμένο περιβάλλον με μεγάλες πιθανότητες πρόληψης της παραβατικότητας ή της υποτροπής της παραβατικότητας) και ναι στην κατά περίπτωση αποδικαστικοποίηση. Το ιδανικό θα ήταν να χρησιμοποιούμε εμείς το δικαστήριο και όχι το δικαστήριο να χρησιμοποιεί εμάς. Γενικά ο ανήλικος παραβάτης θα πρέπει να φτάνει στο δικαστήριο μόνο μετά τη διάπραξη σοβαρών αξιόποινων πράξεων και με στόχο να μπει μια τάξη από τις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές. Φυσικά, αν αφεθώ να σκεφτώ πιο ελεύθερα, σε μια ιδανική κοινωνία, όπου όλα τα παιδιά φοιτούν στο σχολείο και όλα τα σχολεία στελεχώνονται από ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, όπου η αποκλίνουσα-παραβατική συμπεριφορά αποτελεί μια πρόκληση στο σύστημα και όχι απειλή, απαντώ ναι στην αποποινικοποίηση.

31. Κατά τη γνώμη σας, τί έχει ανάγκη ένας ανήλικος σήμερα;

Ο σημερινός ανήλικος έχει ανάγκη από έναν γονιό στον οποίο θα προσδεθεί με ασφάλεια και θα αναπτυχθεί ομαλά, από ένα φιλικό σχολείο που θα ανταποκριθεί στις κοινωνικές και μαθησιακές του ανάγκες και από μια κοινωνία που θα καλύπτει τις ανάγκες διαβίωσης, θα του παρέχει δικαίωμα για υγιή ψυχαγωγία και προοπτική για πρόοδο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Αριθμ. _____

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟ

Αριθ.

Δικάσιμη

ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Ι. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο 'Όνομα πατέρα

Ψευδώνυμο ή παρώνυμο

Ημερομηνία γεννήσεως Τόπος γεννήσεως

Θρησκεία Εθνικότητα Επάγγελμα (ιδιότητα)

Διεύθυνση : Πόλη..... οδός αριθ..... Αστυν. Τμήμα

Συνοικία

ΙΙ. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Πράξη για την οποία κατηγορείται (χαρακτηρισμός)

Χρόνος και τόπος τέλεσης της πράξης

Ύπαρξη συνενόχων

Δέχεται ότι τέλεσε την πράξη

Περιγραφή της πράξης από τον ίδιο

III. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Στοιχεία για τα μέλη της οικογένειας του ανηλίκου

[illegible]

Γάμος Γονέων : Από συνοικέσιο-από αίσθημα-με εξαναγκασμό.

Συμβίωση : Γονέων : νόμιμη-αρμονική-όχι αρμονική-διάσταση-διάζευξη.

Μέλη που συμβιούν με τον ανήλικο.

ΗΘΙΚΟ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ - ΠΩΣ ΑΝΑΤΡΑΦΗΚΕ Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σωματική υγεία

Ψυχοδιαφορητική υγεία

Χαρακτήρας

ΕΚΤΑΚΤΑ ΣΟΒΑΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Θάνατοι, διάσπαση γονέων, πτώχευση, καταστροφές, ανεργία κλπ.

ΙΓ. ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Είδος κατοικίας (περιγραφή της, αριθμός δωματίων κλπ.) :

Ιδιόκτητη-με ενοίκιο (ποσό ενοικίου)-κατά παράκληση :

Άτομα κατά δωμάτιο :

Άτομα κατά κλίνη (ιδιαίτερα για τον ανήλικο) :

Κατάσταση του εσωτερικού της κατοικίας (τάξη, καθαριότητα, επίπλωση) :

Υγιεινή κατάσταση της κατοικίας :

ΙΔ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Νόμιμο, εξώγαμο, υιοθετημένο κτλ.

Περίοδος κυοφορίας, γέννηση και στάση των γονέων απέναντι στο νήπιο.

Εμφάνιση ήβης και επίδραση της στον ανήλικο. Σχέση με το άλλο φύλο κτλ.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Σώμα : ύψος βάρος

Κορμός (ασυμμετρίες, τριχωτός) :

Άνω και κάτω άκρα (ολικό, μήκος, ασυμμετρία) :

Οργανικές μειονεκτικότητες (μυωπία, βαρηκοΐα, ραχίτιδα, ατροφία, αριστεροχειρία, στραβισμός, τραυλισμός κτλ.).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στίγματα εκφυλιστικά. Διαστίξεις.

Μορφολογικός τύπος (αθλητικός ή λεπτόσωμος ή πυκνικός ή δυσπλαστικός).

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Νοσήματα (λοιμώδη και μή, σπασμοί, γαγγλιακές διηθήσεις, επιληψία, μηνιγγίτιδα, τύφος) :

Πλευρίτιδα, πυματίωση, αφροδίσια νοσήματα, τραυματισμοί, άλλα σοβαρά νοσήματα.

Όραση :

Αλκοολισμός, χρήση νικοτίνης ή άλλων τοξικών ουσιών :

Γενετήσιο ένστικτο (αυνανισμός, γενετήσιες σχέσεις, διαστροφές) :

Ειδικά για κορίτσια : (παρθενικός υμένας, μηνιαία ρύση, τοκετοί, αποβολές, εκτρώσεις).

Πόρισμα ιατρικής εξέτασης :

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥ :

Εξέλιξη ανηλίκου κατά τη νηπιακή ηλικία (φυσιολογική ή μη ανάπτυξη κτλ.) :

Συμπεριφορά προς την οικογένεια :

Συμπεριφορά έξω από την οικογένεια (σχολείο, εργασία, συνοικία) :

Κακές έξεις (χρήση οινόπνευματων, καπνού κτλ.) :

Συναναστροφές (σχέσεις με συμμαθητές και φίλους γενικά) :

Ιδιαίτερες κλίσεις ή ασχολίες κατά τις ελεύθερες ώρες :

Ενδιαφέροντα του ανηλίκου (είδος ψυχαγωγίας, αναγνώσματα, αθλητισμός, κινηματογράφος).

Θρησκευτικό συναίσθημα :

Χαρακτήρας (κοινωνικός, εργατικός, φιλότιμος, ευέξαπτος, εγωιστής, φιλόδοξος, επιπόλαιος, ευφάνταστος κτλ.).

ΥΙ. ΒΑΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Τάξη και Σχολείο (ημερήσιο ή νυκτερινό, δημόσιο ή ιδιωτικό) :

Φοίτηση στο σχολείο (τακτική ή όχι επιτυχής ή όχι και γιατί) :

Σε ποιά ηλικία άρχισε η στοιχειώδης εκπαίδευση και σε ποία τελείωσε ;

Επίδοση κατά τη σχολική περίοδο :

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Φοίτηση σε τεχνική σχολή :

Πρακτικές τεχνικές γνώσεις :

Επαγγελματική επίδοση :

Αλλαγή θέσεων ή επαγγελμάτων : Σημειώστε το χρόνο κατά τον οποίο εργάστηκε για πρώτη φορά ο ανήλικος).

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Απολαυές από εργασία (πως τις διαθέτει)

Άλλα περιουσιακά στοιχεία (ιδιοκτησία, κληρονομικά δικαιώματα, εισοδήματα, σύνταξη, οφειλές κτλ.) :

ΥΠ. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ημερομηνία εισαγωγής και αιτία :

Ποιός ζήτησε την εισαγωγή του :

Ημερομηνία εξόδου του ανηλίκου και αποκατάστασής του (να σημειωθεί αν αποδόθηκε στους γονείς του και αν αποκαταστάθηκε επαγγελματικά με δοκιμαστική άδεια ή οριστική απόλυση.

Συμπεριφορά ανηλίκου μετά την έξοδό του από το αναμορφωτικό κατάστημα.

ΑΛΛΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΠΟΥ ΉΣΩΣ ΛΗΦΘΗΚΕ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Ή ΑΛΛΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

Ποιός ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου σε Σωφρονιστικό κατάστημα και ποία η μετασωφρονιστική του συμπεριφορά).

ΥΠΙ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΙΧ. ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΚΥΨΑΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Χ. ΑΠΟΦΑΣΗ

Ποιό μέτρο επιβλήθηκε

Μεταβολή ή άρση του μέτρου

ΧΙ. ΕΞΕΛΙΞΗ

ΤΕΛΟΣ